

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКА
БАШТИНА

МОМЧИЛО СПАСОЈЕВИЋ

Уредник
Ранко Павловић

Рецензенти
Проф. др Богомир Ђукић
Проф. др Остоја Ђукић

Издавач
Завичајно друштво Шњеготина

За издавача
Брацо Плавшић

Шњеготина

Прошлост, људи, живот, обичаји

ЗАВИЧАЈНО ДРУШТВО ШЊЕГОТИНА
БАЊА ЛУКА
2004

**ГЕОГРАФСКЕ
КАРАКТЕРИСТИКЕ**

ИМЕ

Име Шњеготина, у народном предању, најчешће се веже за ријеч *снијег*. Међутим, такво тумачење имена села, није сасвим поуздано. Истина, снијегом подручје Шњеготине обилује током цијеле зиме. Поготово су у ранијим временима међаве знале нанијети велике "шњетове" на путеве, те није искључено да се по њима назвао и тај крај.

Други дио овог имена *гойшина* могао би се довести у везу са ријечју *гойш* која се, у јужним крајевима, одакле је становништво

Снијег у Шњеготини

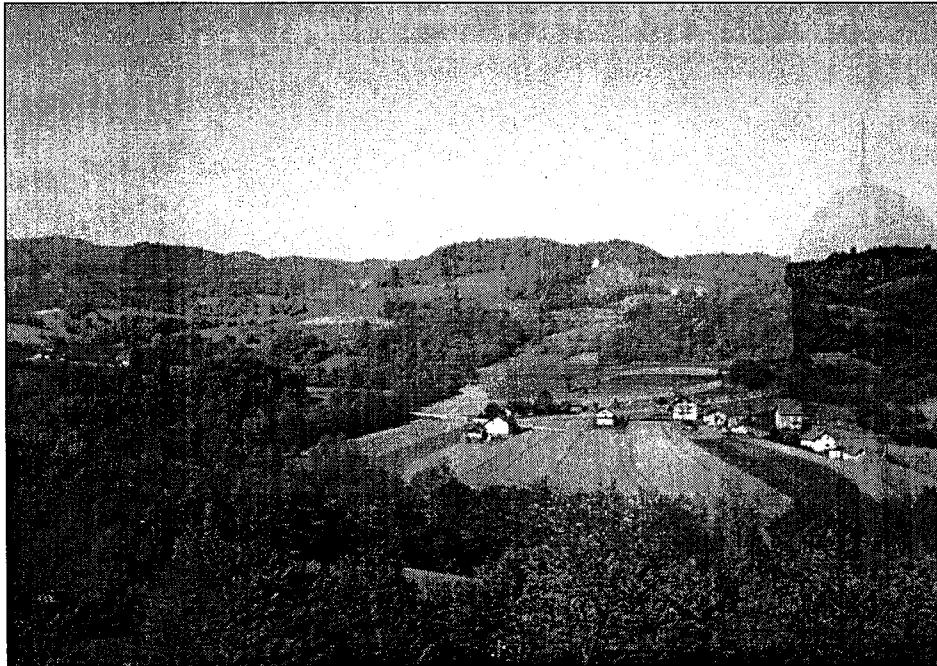
Поред Лукавца

долазило на ова подручја, употребљавала у значењу кристална чаша те, можда, видјевши кристално чисту бјелину зимског пејзажа нове постојбине, назваше је **Шњеготина**.

Има и мишљења да је село добило име по ријеци Шњеготини која је највећа у вријеме када се топе сњегови.

Аустроугарске окупационе власти у катастарске књиге, карте и друга службена документа, уписале су назив овог села **Сњеготина**, уместо **Шњеготина**, како народ говори, што је прихватила и каснија државна администрација, па и Шњеготинци.

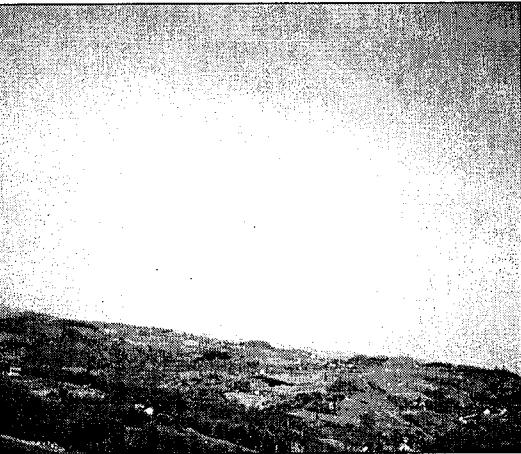
Ако су ове претпоставке тачне, како се прије 16. вијека звао овај крај тешко је рећи. Понегдје се помиње под називом **Vajc**.

Поглед са Карака

Тако гласи и презиме неких угарских племића који су могли имати у посједу и овај крај у предтурском периоду.

Шњеготина се, бар колико је засад познато, први пут под тим називом помиње у једном турском дефтеру из 1541. године као насеље тешањске нахије и кадилука, и налази се у јединственој кнежини Влаха, чије је сједиште у селу Трепче код Тешња, а кнез је Антол, син Радивоја. Према томе документу Власи из те кнежине насељавају опус-

Парлози

Панорама Лађевца

тошene крајеве: Чечаву, Крушевицу, Осредак, Брић, ШЊЕГОТИНУ, Доњу и Горњу Радњу, Церовицу, Укњицу, Љеб, Раствушу, Врањак, Теслић, Брестово, Остружњу, Бијело Бучје, Осивицу, Појезину, Мравиће, Осињу, Младошевину, Мекиш, Радушу и Туговиће.

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И СТАНОВНИШТВО

Иако, традиционално, чине једну јединствену целину, по имену су четири Шњеготине: Шњеготина Горња, Средња Шњеготина, Велика Шњеготина и Доња Шњеготина, те се каже: "једно село - четири имена". У турско доба припадале су тешањској нахији и кадилуку, а бањолучком округу. За Краљевине Југославије припадале су тешањском, односно теслићком срезу, док данас само Шњеготина Горња припада теслићкој, а осталае три челиначкој општини. Подручје Парлога, у територијално-административном смислу, данас припада општини Теслић, а иначе, одувијек је, традиционално, сматрано дијелом Велике Шњеготине.

У географском смислу, могло би се казати да се Шњеготина налази у средњој Босни и простире се од седамнаест степени и двадесет и девет минута, од седамнаест степени и тридесет и осам минута источне географске дужине, и четрдесет и четири степени и тридесет и четири минута од четрдесет и четири степени и четрдесет и четири минута сјеверне географске ширине.

Најдужа дијагонала запад-исток је петнаест, а сјевер-југ осам километара. Четрдесетак километара источно удаљена је од Бање Луке и око шездесет западно од Добоја. На сјеверу 20 – 25 километара од ње је Прњавор, а на нешто ближој удаљености на југозападу се налази Котор Варош. Најближи градови на југоистоку су Тешањ и Теслић.

Планине којима су омеђена шњеготинска насеља су: са запада и југозапада Узломац и Скаташица, са југа Бјелобор (683) и Трешњева глава (734), са истока су обронци Јаворове: Липово брдо

(588), Борак (564), Крештловац, Кадин храст, а са сјевера Живковића вис и Тешина глава (429).

Сусједна села су Скаваница, Јошавка, Стара Дубрава, Вијачани, Чечава, Горње Липље, Доње Липље, Клупе и Тешинићи.

Село има 50 заселака са исто толико различитих породичних презимена. Нема изразитих урбаних центара, изузимајући донекле Умку и центар Шњеготине Горње, код Дома.

Подручје Шњеготине спада у блага брдско планинска подручја надморске висине испод 500 метара са мањим површинама равног пољопривредног земљишта у долинама ријека и потока. Највише висинске тачке су Оморика (763), а најнижа Умка, где се састају ријеке Шњеготина и Укрња (230).

Према попису из 1991. године Доња Шњеготина је имала 840, Велика Шњеготина 817, Средња Шњеготина 954, а Шњеготина Горња 865 становника.

Клима

У шњеготинском крају нема метеоролошке станице чија би се мјерења могла користити када је ријеч о климатским приликама, али се ипак неки глобални и приближно тачни подаци могу дати имајући у виду показатеље најближих метеоролошких станица и њихових мјерења.

Шњеготине се налазе у подручју умјереноконтиненталне климе. Ово подручје отвореније је према сјеверу, па су климатски утицаји с те стране израженији него они с југа, где се налазе планине: Влашић, Борја и Узломац. Пролећа су кишовита, понекад и сушна, љета топла и релативно кратка, а зиме нешто наглашеније хладне. Снијег обично почиње падати крајем новембра и са прекидима прекрива тло до средине марта. У посљедње вријеме све га је мање а зиме су блаже.

Од вјетрова најизраженији су сјеверац, који зими проузрокује врло ниске температуре. Ипак, најјачи су југозападни вјетрови који доносе и највише падавина. Вјетар звани југо, који наноси знатне штете у јесен, пред зиму и у пролеће, често се спушта низ сјеверне падине Узломца и Бјелобора. По пољима он поваља стогове сијена, сламе, кукурузовине, те поруши многа стабла воћа и другог дрвећа. Нису ријетки случајеви да југо поруши кровове

кућа и других зграда. Сјеверац и међава нису толико јаки и штетни колико југо.

У овим крајевима годишње је свега шездесетак дана тишине, тј. времена без вјетрова.

Просјечна годишња температура износи 10 степени Целзијуса. Најнижа је у фебруару, када је и најмање падавина и износи 1,1 степен, а у јулу 19,5 степени. Истина, у овим крајевима дешавају се и температурни екстреми од +42 до -38 степени Целзијуса. Остало је запамћено да у првој половини јануара 1947. године, када се температура у Бањој Луци кретала од -28 до -38, у Шњеготини многе породице, за Божић, нису могле од хладноће да испеку печенице, па су их с великим муком, пекле за Мали Божић.

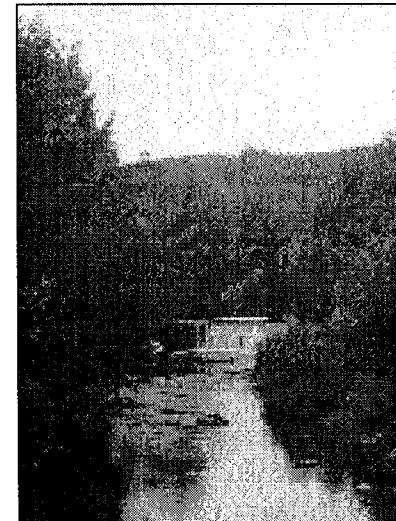
Број дана са температуром изнад 5 степени Целзијуса у току године је од 230 до 250, што је у границама просјека у Републици Српској. Извјесну неповољност представља значајније колабење температуре у јесен и пролеће, па су позни пролетни и рани јесењи мразеви чести.

Највише падавина је у јуну и октобру. Годишњи просјек падавина, у овим крајевима, у задње две деценије, износи 1060 милиметара. Изразитих сушних периода нема. Сњежни покривач се у просјеку задржава око 80 дана, али је у посљедње вријеме тај период и краћи.

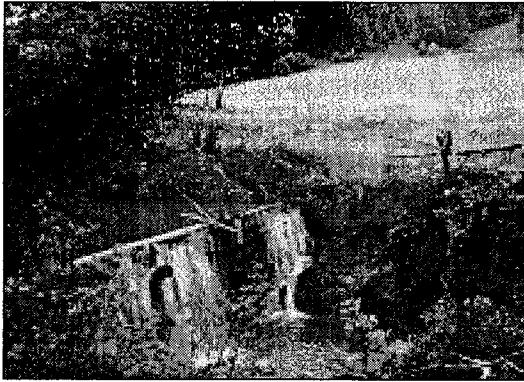
Хидрографија и снабдијевање водом

Шњеготине обилују задовољавајућим количинама воде у ријекама, потоцима и изворима. Од ријека и рјечица ту су: Укрња, Бистрица, Лукавац, Шњеготина, Лађевачка ријека, Богданица, Миклеуша, Давидовића и Рупска ријека, Тисовица, Ратковац и Рјечица.

Укрња настаје спајањем Бистрице и Лукавца, на мјесту званом Сас-

Мирно тече Укрња

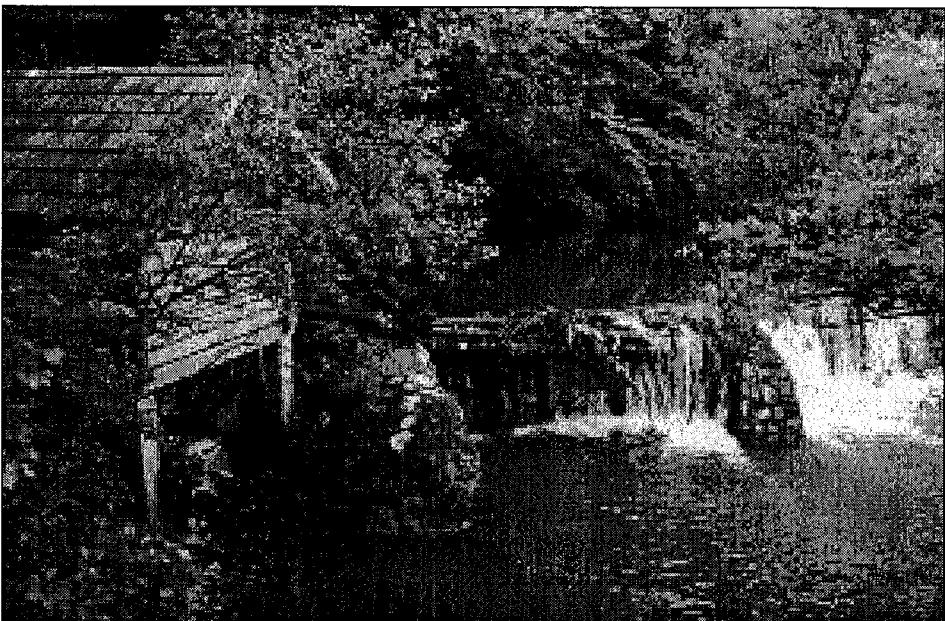

Брана на Лукавцу

тавци, код Карака. Сакупља воде све четири Шњеготине и улива се у Саву. Под називом Велика Укрина (народ говори Укрња) са дужином од 129 км, ушла је у уџбенике географије као најдужа ријека у Републици Српској.

Бистрица настаје у селу Липљу испод планине Борђа и дуга је 10 километара, а њене притоке су: Божића, Јотановића, Кнежевића ријека, Сувајска рјечица, Кнежевића, Ковачевића, Пејаковића и Бјелоборски потоци, те Врлетница и Зеленика. Већина притока Бистрице је с десне стране, с подручја Узломца. Она је врло богата пастрмком.

Лукавац је са 20 км најдужа притока Укрње. Настаје испод села Клупе и Бебе, где се зове Бепски Лукавац. Њега чине: Липљашница, Цвијетића, Млинска, Богданица, Лончарица, Пи-

Једна брана на Шњеготини

јетловића, Мишкића и Трипић ријеке, Јовића, Николића, Липовачки, Рудин, Душанин и Шупљи потоци. Око планине Овтека Лукавац је усјекао мању клисуру, а по изласку гради пространу плодну котлину звану Лукавачко поље.

Ријека Шњеготина је лијева притока Укрње и настаје испод планине Узломца спајањем Велике и Мале Тисовице. Притоке су јој: Рупска и Давидовића ријека, Ратковац и Калиновац, Димитрића рјечица, те Јеловачки и Кремнички поток.

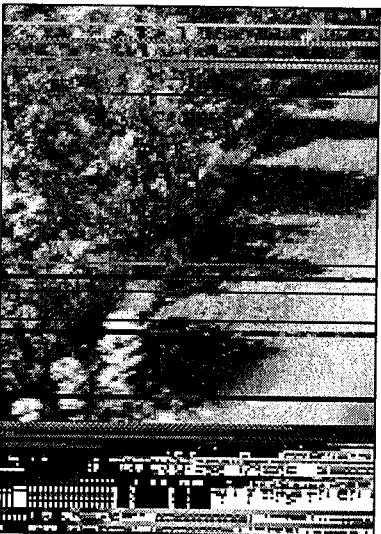
Ријека звана Рјечица, која протиче испод Карака и до свог утока у Укрњу дуга је само два километра, настаје спајањем Остића и Умчева потока који извиру испод Ђаћна брда. Друга Рјечица (лијева) и нешто већа, настаје од Кућеринског, Дугог и Кичића потока и још неколико поточића (Дугина, Алушког и Чардића). Дугин поток извире испод Мариног гроба у Узломцу.

Нешто ниже лијеве притоке Укрње чини Јаворац и Каменица, а са десне стране Миклеуша. Укрња, која се нешто прије Сијековца односно Босанског Брода, улива у ријеку Саву, читавим својим током тече кроз Републику Српску.

Све поменуте ријеке и потоци богати су рибом и раковима. Те воде су, у својим горњим токовима, кристално чисте, брзе и посебно богате изванредном и квалитетном пастрмком.

Нажалост, богатство вода Шњеготине несавјесни и неодговорни Шњеготинци, нарочито послије Другог свјетског рата, уништавали су отровом званим балукет, те разним експлозивима што се, истина, кажњавало до 30 дана затвора, али је нанијело катастрофалне штете. Употреба вјештачког ћубрива и других хемијских средстава, у доњим токовима ријека, на њивама и пољима, такође је допринијела уништавању риба и ракова. Уз то, и експлоатација шума моторним механичким средствима узрочник је загађивања природе уопште, па тако и вода у овом крају.

Ристо Јовановић из Средње Шњеготине, чији је читав радни вијек био везан за експлоатацију, прераду, узгој и чување шума, у

Ораница поред Бистрице

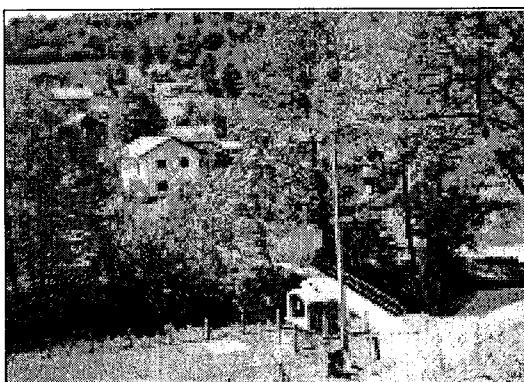
својим биљешкама пише: "Добро и корисно би било, након обављене експлоатације појединих шумских реона послије чега настаје мировање сјече најмање 20 година, у ријеке које туда протичу убацити нешто пањева, трулих клада и грања те малих ситних, лијепих, шарених пастрмки и ето, за генерацију која долази, након тридесетак година, поново природног богатства и љепоте."

Па ипак, могло би се рећи да су све воде Шњеготина још релативно чисте, те би се могле користити за акумулације, рибњаке,

мање хидроцентrale, а у горњим токовима, и за флаширање воде за пиће.

Шњеготине су богате и многим изворима одакле се носила вода за пиће, прање и другу потребу.

У засеоку Поповићи испод Узломца, има вода звана Попов извор, лијепо поплочана и уређена. Изнад њега је врело Водица. Испод једног пропланка више

Мост преко ријеке Шњеготине

Ратковца налази се издашно врело звано Хајдучка вода, а у близини њега је Жандарски студенац поред једне старе крушке где су се, по причању, увијек одмарали жандарми када би из Прибинића или са Клупа пролазили за Јошавку или патролирали по селима. У околини је још око пет извора питке воде.

Од бољих и чувенијих вода је и Ракита на Караку, на земљи која је иза Првог светског рата подијељена солунским добровољцима. Затим, ту су Студени точак у засеоку Јовановићи, Кишин точак испод винограда у Стјепановићима, Раданов точак испод Горњих њива у Кичићима. Врло цијењене воде су и чувени Врањевац недалеко од жељезничке станице у Доњој Шњеготини, Војин извор, Марканец под Ђаћним брdom у засеоку Ђурићи, те Студенац у засеоку Малетићи.

У Спасојевићима су најпознатије воде Гусков извор, Азна, Павлова вода испод Ђељевине, Јовина вода на Брдима.

Чувене воде су и Остића точак, Јовановача у Польима испод Церика, Јокића вода на Плавшића брду, те вода зvana Сјелина у Гаћановићима.

И Шњеготина Горња обилује живим изворима питке воде. У засеоку Продићи налази се врело добра вода Точак у Павловим њивама, добра вода су и Томића и Пијетловића точак. Кристално чиста вода је извор Бршњен потока, Змајевац у Мишкићима испод Бјелобора. Млинска ријека, на којој је некада било пет, а сада (2004) само два млина била је тако бистра да се из ње користила вода за пиће, а данас се користи за потребе мњекаре у томе селу.

У Парлозима је најпознатији извор Оскоруша, одакле је некад вода ношена косцима и на удаљене њиве.

Наравно, ту су и многе друге воде по бројним засеоцима, шумама, шумарцима и пропланцима.

Неки извори или потоци данас су у цјелости или дјелимично каптирани и водоводима њихова вода стиже у домаћинства природним падом.

Све ове воде извију обично испод великих каменова, литица или хладовитих и крошњастих стабала. Хладне су и здраве за пиће, те дobre и за сваку другу употребу. У прошlostи сва домаћинства су доносила за кућне потребе воду са извора. Некима су те воде биле ближе, другима даље, а за сушних времена по воду је ваљало ићи и километрима далеко.

Ни поплаве у овим крајевима нису ријетке. Узроци су проломи облака и обилне и дуготрајне кишне које се сливају у ерозивне воде и наносе велике штете.

Прва велика поплава, које се помиње, десила се 1615. године, када је пострадао манастир Липље и утопило се десет монаха и четири ћака тога храма. Мјесто, поред Укрње, где је пронађен леш једног калуђера, и данас се зове Калуђерова лука.

Један од узрочника губљења сваког трага средњовјековном граду Глажу свакако су и честе и велике поплаве ријеке Укрње.

Друга велика поплава десила се пет година након II светског рата, једне недјеље у јулу, када се велики број Шњеготинаца налазио на Караку. Од Скатачице, са запада, појавио се велики црни облак, надносећи се сјеверним дијелом Узломцу, а нагнут према Укрњи. За неколико минута промијенио је боју од црне у нешто бистрију и обрушио се од Поповића, преко Кичића, Јовановића, Ђурића, Малетића, Остића до Маличевића, испод Марина гроба, те преко Кевина брда и Ђаћна брда до Бјелобора. На удаљености шест до осам километара од Карака до расipaња црног

облака није било капи кише. Гријало је сунце. За мање од пола сата, по престанку падавина, залуча се застрашујућа тутњава и ломљава рјечице испод Ђаћна брда и оне испод Марина гроба. Надошле и подивљале, обје су рушиле, ломиле и носиле све пред собом: дрвеће, камење, млинове, сву љетину која се налазила поред њих. Побјесњела мутна вода носила је много стоке- оваца, крава, коза – што је тог јулског поподнега спокојно пландовало испод јошика и другог дрвећа крај ријека.

Сљедећа велика поплава десила се на Духовски уторак 1969. године. Тадан су се обављала масла на Церику, па је дошло много народа из Шњеготина, Скакавице, Јошавке, Бранешаца, Вијачана, Липља, Прибинића и других села. У поподневним сатима одједном се појавио црни облак и кренуо према Каракчу. Народ се разбјежао, а међу њима била су и два брата Кнежевића, звана Чарде. У једном шумарку захватио их је до тада готово пресахао поточић што тече низ Поља и однио у Рјечцу која им је тијела избацила на свом ушћу у Укрњу.

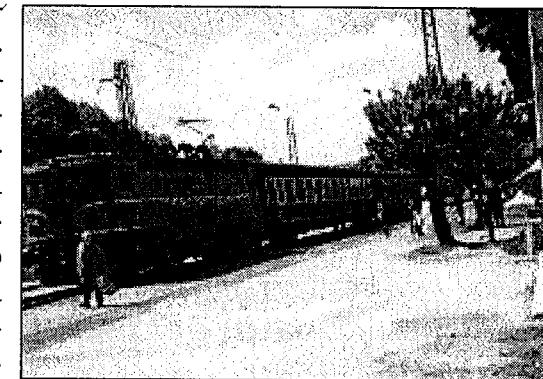
Према неким мишљењима, Лукавац је добио име не само по томе што у доњем току тече кроз луке већ и по томе што је “лукава и подмукла” ријека. Зна се десити да посленици, који раде на њивама, те дјеца која се купају или чувају стоку, изненада зачују страшну буку кроз кањон Сараорца одакле зачас навали бујица и за неколико минута поплави сва поља низводно. Прије неколико година један дјечак из Живковића затекао се на палучку иза млина. Изненада је ударила бујица и он се у посљедњем тренутку спасио тако што се узверао уз јошику где је сачекао да се вода ријека стиша. Када се деси пролом облака у Богданици, Лукавац достигне висину до три-четири метра и дивљајући ломи и руши стијене.

Свакако је било још много других поплава и страдања, али ове које смо описали у народу се још памте.

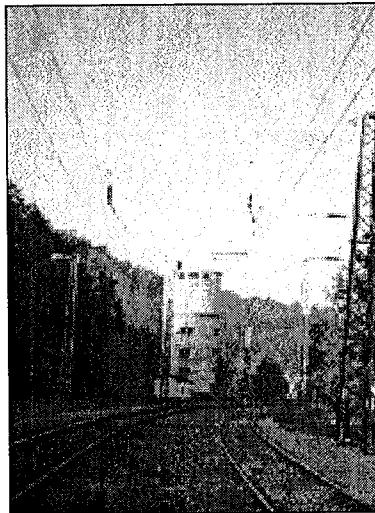
САОБРАЋАЈ И ВЕЗЕ

Ријека Укрња од давнина је, највјероватније, била правац неке комуникације која је од сјевера ишла ка југу и обрнуто. Стари турски друм је из правца Тешња преко Стешњака, Клупа, Овтека, Шњеготина, Тромеће, Јошавке и Челинца водио за Бању Луку. Његова дужина је била око 90 километара. У најбољем случају то је могла бити земљана колска или караванске стазе по којој се зими врло тешко путовало. Тада је повезивао тешањски кадилук са сједиштем санџака у Бањој Луци. На Клупама (430 м.н.в.), превоју који дијели усорски и укрњски слив, на храстовим клупама био је први одмор. Од Клупа, на шестом километру низ Овтек, пут се пењао према Букви, те пре-лазио преко Великог Овтека и поново силазио ка Лукавцу.

Непосредно по окупацији 1878. године, аустријарска војска је одмах отпочела са изградњом пруге уског колосијека од Брода према Сарајеву. Један њен крак, од Добоја (Усоре) преко Теслића, у дужини 44 км, 1886. године изграђен је до Прибинића, а одатле, 1892. године, преко Клупа око Овтека, до Лађевца. Та дионица била је дуга 14 километара. Пред Први светски рат шумска жељезница из Лађевца продужена је и низ Лукавца до Зеленике, и користиће се све до послије 1918. године када нестаје шуме за експлоатацију. Опарана је 1927. године по одлуци Среског на-

Воз – у Шњеготини

Жељезнички водоторањ у Д. Шњеготини

челства у Тешњу. Изградња колског пута, ширине 6 метара, по траси бивше пруге, отпочела је 1933. године, када се оснива Срез Теслић и формира општина са сједиштем на Караку. Највећи проблем код изградње били су камени усјеци. Најтеже препреке биле су Страорац, Просјечени камен и Слатка вода. Пут је рађен кулуком локалног становништва: шест дана рада годишње по здравом и одраслом члану домаћинства и два до три дана за коњске запреге. Дужина трасе Клупе - Саставци износила је двадесет километара. Овај пут знатније је реконструисан 1938/39. године и до 2001. године на њему су само замијењени дрвени мостови. Седамдесет година након изградње, од Клупа је започето и асфалтирање овога пута.

Када је изграђен пут трасом опаране пруге за Краљевине Југославије, Шњеготинци су, у околини Теслића и Прњавора, почели, по цијени од 1.200 до 1.500 динара, куповати кола са точковима окованим жељезом, што је представљало извјестан напредак.

Године 1914/15, према причању Стеве Продића из Чечаве, грађена је и "фирменска" пруга правцем Чечава – Тедин Хан-Кулаши, а одатле 1938. године, продужена је преко Старе Дубраве и Умке до Узломца.

Часопис "Развитак", од 1. априла 1935. године, пише о заговарању изградње ускотрачне пруге од Бање Луке долином рјечице Јошавке, до Шњеготине, дуге 28 километара, да би се саставила са пругом која је одатле већ изграђена до Теслића. Треба казати да

Жељезничка станица у Шњеготини

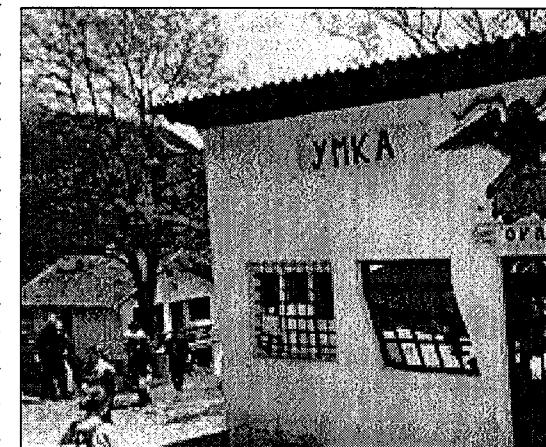
су шумски возови на ускотрачним пругама имали по један вагон којим су бесплатно превожени путници до Теслића и натраг. Када су пруге дигнуте, до Прибинића се ишло пјешке и ту сједало у "ћиру" за Теслић.

"Врбаске новине", од 7. августа 1936. године, доносе и ову вијест везану за жељезницу: "У Бању Луку синоћ су допутовали инж. Војтех Фружина, савјетник министраства саобраћаја и инж. Бране Антоновић, чиновник министраства саобраћаја, везано за смјештај уређаја ради трасирања жељезничке пруге Бања Лука – Добој – Ваљево."

Радови на дионици Бања Лука – Добој започели су те године изградњом и мјерењем трасе, пропуста и мостова. У Шњеготини је остало упамћено да су се људи отимали за мотку, тј. пикет за трасирање (толика је била глад за државним послом). Та пруга ће коначно бити довршена најкаон Другог свјетског рата и пуштена у функцију 1. јануара 1953. године. Од тада она постаје основна комуникација Шњеготина са спољним светом. Кроз Шњеготину пролази сјеверним дијелом у дужини од 11 километара. На почетку је Жељезничка станица Сњеготина, а на крају Укрина, док је на средини пристаниште Умка.

Приликом послијератне изградње те пруге, од Умке до Зеленике изграђена је ускотрачна пруга, која је одатле продужен до Липња (била је у функцији све до 1962. године).

Шездесетих година прошлог вијека организована је јавна расправа о приједлогу "Модернизације 850 км путева у БиХ". Након расправе донијета је одлука о модернизацији 1800 километара путева којима би сва сједишта општина била повезана асфалтом. Расписан је народни зајам и свако запослен имао је обавезу издвајања плате у времену од 36 мјесеци, а свако домаћинство имало је обавезу уписати зајам од најмање 18.000 динара.

Пристаниште у В. Шњеготини

У плану је било шест магистралних праваца кроз БиХ. Четири од сјевера према југу и два од запада према истоку. Један од магистралних праваца био је Добој – Теслић – Бања Лука. Било је више варијанти, а једна од њих је и Бања Лука – Челинац – Јошавка – Шњеготина – Клупе – Теслић – Добој. Одржане су многе пасправе о томе у Котор Варошу, Теслићу, Добоју, Прњавору, Сарајеву. Политичари су имали своје мишљење, а стручњаци своје. Стручњаци су били за варијantu која је наведена, јер је траса краћа, повољнија и економичнија, док су политичари били за варијantu да се пут гради преко Борја и Котор Вароша, што је и прихваћено. Међутим, била је то изузетно тешка дионица за градњу и изискивала је високе трошкове. Великом надморска висином, обилан снijег и непогодан терен у зимским мјесецима, значили су затварање праваца, одроне, отежане услове и дугу градњу. Радови су окончани након равно 30 година.

За обилажење Шњеготине и Јошавке говорило се да је због постојеће пруге, али био је то само изговор, јер су пруге постојала и на другим правцима којим су магистрални путеви грађени. Прави разлози су биле историјске (не)заслуге ових села током Другог свјетског рата.

Најзначајнији путни правац у Шњеготинама и даље је регионални пут Бања Лука – Јошавка – Стара Дубрава – Горња Шњеготина – Клупе – Теслић. Ту су и путни правци Бања Лука – Јошавка – Тремећа – Ђакино брдо – Липље – Теслић, те Стара Дубрава – Прњавор.

Данас постоји неколико директних аутобуских линија Шњеготина – Челинац – Бања Лука и Горња Шњеготина – Теслић.

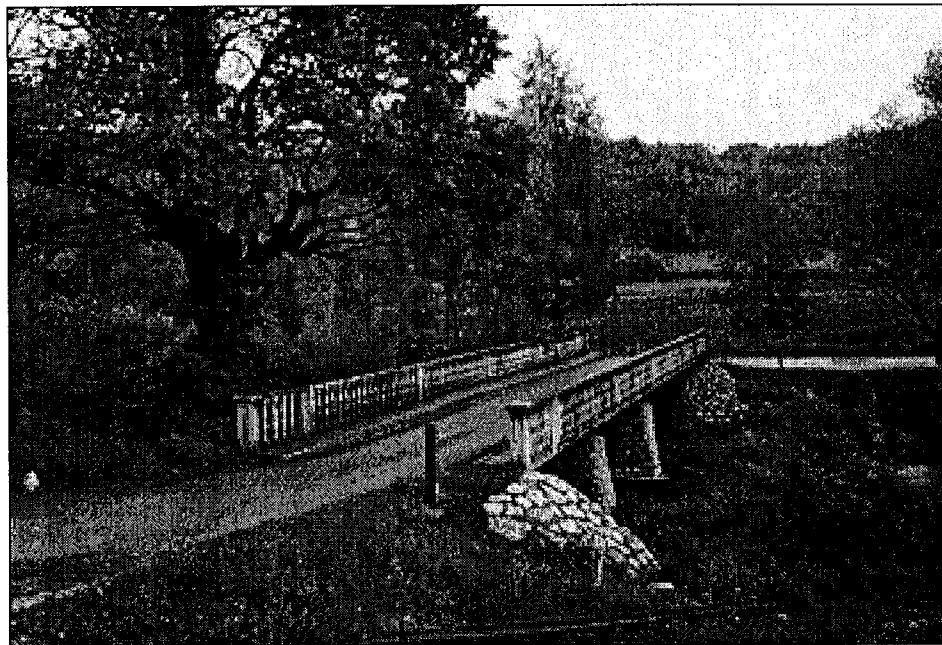
Поштанска испостава за три челиначке Шњеготине је у Старој Дубрави, а Шњеготина Горња, која је до 1879. припадала поштанској подручју Прибинић, добија своју поштанску испоставу.

Жељезничка станица Укrina

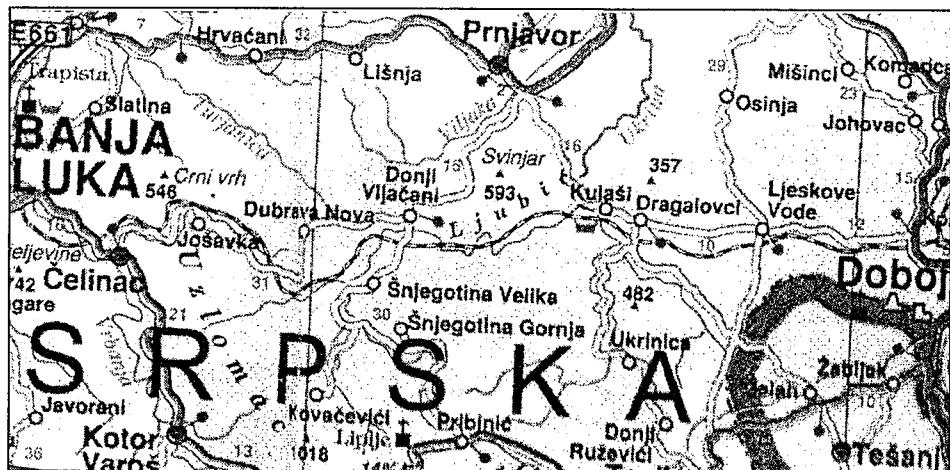
Стручњаци су били за варијantu која је наведена, јер је траса краћа, повољнија и економичнија, док су политичари били за варијantu да се пут гради преко Борја и Котор Вароша, што је и прихваћено. Међутим, била је то изузетно тешка дионица за градњу и изискивала је високе трошкове. Великом надморска висином, обилан снijег и непогодан терен у зимским мјесецима, значили су затварање праваца, одроне, отежане услове и дугу градњу. Радови су окончани након равно 30 година.

Она је, 2001. године, добила и телефонију, док је у осталим Шњеготинама тек положена локална мрежа и активности су у току.

Пут Бања Лука – Теслић преко Умке

У јесен 2002. године на Стражичком вису у Шњеготини Великој инсталирани су тв репетитор и релеј за мобилну телефонију, а започела је и активност на асфалтирању пута од Старе Дубраве према Караку.

Шnjеготина – село између Добоја и Бање Луке

ПЛАНИНСКО-ШУМСКИ ПРЕДЕЛИ

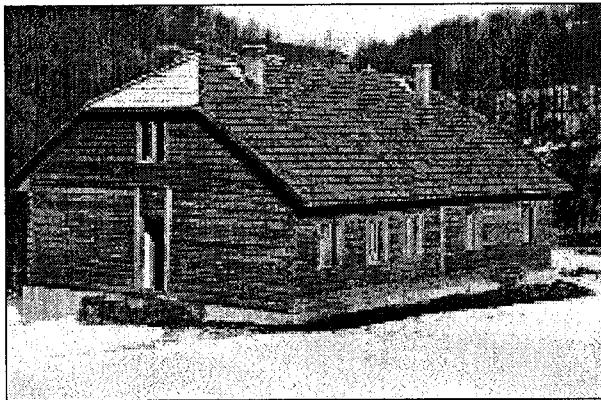
Највећи планинско-шумски комплекс, који припада Шњеготинама је Узломац, прије свега његов сјеверни дио. На југоистоку он се веже са Борјем, а на западној страни Скатаџицом. Један мањи дио сјеверног Узломца припада Липљу. Остали шумски комплекси на овом терену могу се убрајати у мање планине или шуме већих површина. У категорију мањих планина спада прије свега Бјелобор, јужно од Горње и Средње Шnjеготине, затим Овтек, као највеће шумско подручје југоисточно и источно од Шnjеготине Горње, те Чавка и Јаворова, које се налазе источно од Велике Шnjеготине и једним дијелом припадају овоме селу.

Стражица, као шумски компелкс, налази се у окружењу три Шnjеготине: Велике, Средње и Горње, и најспецифичније је шумско подручје у њедрима овога великог села.

Земљиште у Шnjеготинама просјечне је плодности. Најраспрострањенији је подзел (пепељуша), а има и доста сионица а око ријека плодних ријечних наплава. Биљни свијет је бујан.

У поменутим подручјима преовлађују лишћари: буква, храст, граб, затим, племенити лишћари: јавор, јасен, бријест, те меки лишћари: липа, бреза, јасика, топола.

Међу четинарима су: бор, јела, смрча из природног раста и много их је мање него лишћара. Ове врсте дрвета, и то врло квалитетног, нешто је више на Овтеку и Бјелобору. Радници Пилане у Теслићу, који су радили на пријему вагона са дрветом из многих крајева Југославије, причали су да су најбољи балвани боровине стизали из Богданице, десне притоке Лукавца која тече из шумовите Јаворове. Саво Јовић, професор географије из Шnjеготине Горње, пише: "Путовао сам преко Јаворове у свим правци-

Шумарска кућа на Тисовцу

имати пресек 20 са 20 цм. Ту сам наилазио на мноштва шумских плодова: јагода, купина, малина, брекиња, гљива и љековитог биља.”

Експлоатацију шума у Шњеготинском крају данас врши Шумско предузеће из Челинца за подручје Узломца, Бјелобора и Стражице, а Шумарија из Теслића на подручју Овтека.

Основни асортимани су: обловина – трупци за пиланスクу прераду и израду разних врста фурнира, затим рудно дрво, те грађа за мостове, прагове и остало, као и целулозно и огревно дрво.

Дрвеће и шуме: врсте и користи

Једна од многих функција дрвећа и шума је стварање чисте и здраве климе која погодује добром здрављу људи и животиња, затим спречавање ерозије земљишта, нарочито у вријеме великих падавина, али ту су и многоbroјне друге користи од шуме и дрвећа. У Шњеготинама и околини најраспрострањеније дрвеће су буква и храст.

У циљу експлоатације дрвета Аустро-Угарска гради шумску пругу од Теслића преко Чечаве и Кулаша уз Укњу и Шњеготину према Узломацу. Многобројни храстови сјечени су и послије II свјетског рата за прагове жељезничке пруге Добој - Бања Лука. Истина, засађивани су четинари, дрво од којег се добија врло квалитетна грађа и које се користило за потребе Фабрике целулозе у Приједору и Маглају.

ма и видио бујне борове, јелове, букове и храстове шуме. Једно брдо зове се Мрачај и на његовом широком платоу налази се бујна храстова шума. Посматрао сам те храстове и процијенио да би се само из једног могла извадити греда дуга двадесет метара која би на крају могла

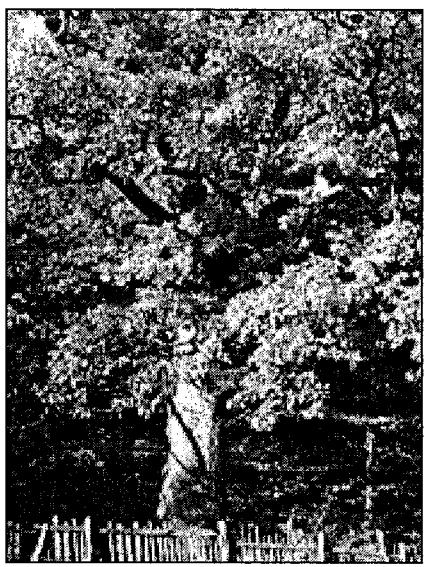
Од четинара, у Шњеготинском крају, најчешће се срећу: јела, смрча, оморика, бор, ариш и служе, превасходно, за прављење веома квалитетне грађе за стамбене и друге објекте. Од њих се израђује столарија: врата, прозори, степеништа и друго, затим, фини собно-трпезаријски и канцеларијски стилски намјештај, музички инструменти, ламперија, бродски подови и много штошта другог. Смола служи као сировина за израду љепила и боја, а смола од јеле и као народни лијек.

Пањеви и жиле боровине (луч) користили су се за освјетљавање кућа тако што су се ситно цијепали и везали у снопиће, палили и држани у руци. Од тањих и дужих комада чамовине изграђивање су преграде у рудницима (рудно дрво), те коле за хмель, винограде и мотке за гурање чамаца.

Од тањих чамових грана у стара времена правили су се снопићи прућа који су се потом прљили на ватри, усукивали и њима се везивало коле које је носило канатове.

У току зиме, у недостатку сточне хране, гране јела су се давале овцама и козама као храна...

Због своје мекоће и лакоће обраде, врло често се врше голе сјече тврдих лишћара да би се засадили четинари од којих је посебно цијењен бијели бор. По том бору име је добила и шума Бјелобор између ријека Бистрице и Лукавца у Средњој и Шњеготини Горњој. Од тврдих лишћара, поред храста и букве, срећу се бијели и црни граб - трнограбић, племенити јасен, јавор, бријест, дрењ-дрва, која се у домаћинствима користе за огрјев, грађу, ограде, мостове, мртвачке сандуке, стожине за сјено и сламу и много штошта друго. На примјер, храстове гране су се кресале са зеленим лишћем, сушиле и служиле зими као храна за овце и козе. Јасенова кора се гулила и кувала и њоме се, у црно, бојила сва одјећа израђена од вуне. Од тога дрвета прављене су софре с којих се јело, клупе, разне алатке: грабље, виле, рогуље, лопате за пре-

Крошњасти храст у Јокићима

баџивање жита приликом вршидбе, дијелови за плугове, лопате вијалице, кашике, затим јармови и тельизи за волове.

У Шњеготинама, као ријетко гдје другдје, још се може наћи на здрав бријест који је, иначе, оболио свуда тамо где га има. Као и од четинара и од лишћара може, модреним техничким поступком, да се добије високо квалитетан фурнir за све врсте намјештаја, затим грађа за разноврсне објекте, масиван најмештај, ламперија и паркети. Посебан, екстра-квалитетан фурнir прави се од ребрастог цевер-јавора и јасена кога сада има врло мало. До II свјетског рата Нијемци и Италијани трагали су за њим по Узломцу и врло скupo га плаћали.

Индустријском-хемијском прерадом од ових врсте дрвета добијали су се: целулоза, танин, терпентин, дестилати за разне киселине, а сагоријевањем угљ, пару за загријавање и луг који је некада служио за прање и ђубрење башта, односно повртњака.

Од меких лишћара, који су такође присутни на овом подручју: липе, тополе, брезе, јошике, врбе, добијају се нешто мање вриједни производи, али је њихова обрада лагана па се користе за израду амбалаже: гајби, палета, сандука, калупа у творницама обуће, кашика, чанака, корпи, плетеног намјештaja и слично.

С липе се гулила кора са ликом и лико се раздаваја од коре те су се правила личине које су служиле за преношење хране за стоку: сијена, сламе, кукурузовине, као и за везивање ограде, торове, припињање коња и друго. Липов цват, као и лист брезе, користили су се, као уосталом и данас, за чајеве.

Готово је немогуће набројати све користи од шума које, поред дрвећа, чине и земљиште, животиње, биље и воде. Поготово су се од вајкада, као здрава и укусна храна, користиле гљиве: рујница, вргањ, кожњаче – козаре, бјелогљиве – млијечнице, лисичарке, сирогриз, те разне врсте печурки.

У старија времена био је обичај да дио чељади прије доручка одлази у шуму и доноси огранке или мања усјечена стабла и слаже их у купу која се звала дрвљеник. Стварале су се залихе за зиму, а зими су се дрва цијепала на дрвљенику обично за један или неколико дана. На огњишта су стављани цијели трупци или главње.

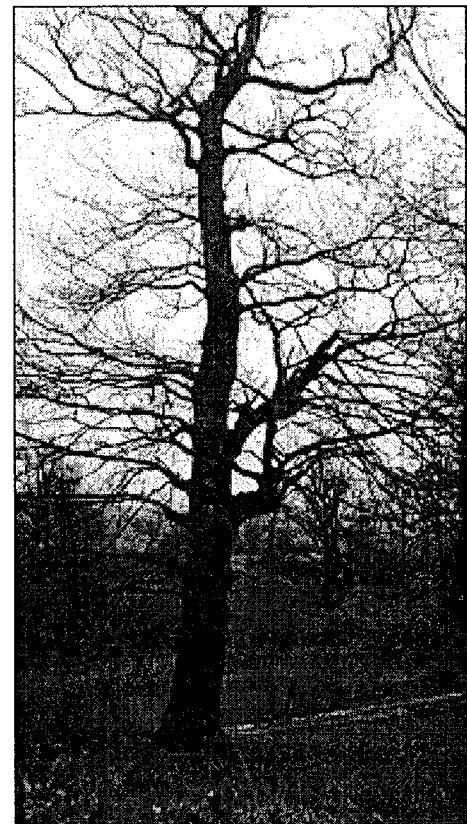
Зависно од годишњег доба, у шуми би се, поред сјече и сакупљања дрва, брале и гљиве и други шумски плодови: љешници, шипурци, дрењине, боровнице, доносили кући и користили као храна.

Шуме су се користиле и за жирење и храњење стоке, биле су склоништа хајдука и збјегова народа у немирним временима, служиле за лов али и као средство трговине и размјене.

Својом љепотом (шуштање лишћа, пјевање птица, жубор потока, мирис цвијећа и смоле) шуме стварају добро расположење код људи и кријепе организам, а мир и тишина благотворно дјелују на трепћући нервни систем, поготово на оболјели.

У већ поменутим биљешкама о Шњеготинама С. Јовића, стоји и ово: "И животињски свијет у овим крајевима је врло разноврстан, те се у његовим шумама среће и бројна дивљач: зечеви, срне, дивље свиње, као и звијери: лисице, медвједи, рјеђе куне и ласице. Има и вукова и о њима нешто више. Прије педесетак година чешће су се појављивали и нападали стада по шумама, а ноћу и торове по селима. Онда су се, наводно, изгубили и није их било до прије десетак година. Тад су се појавили у великом броју и слободно, у великим чопорима, улазе и у сама села и наносе велике штете. Људи су склони да то повезују с намјерним убацивањима штеточина као што је то некада учињено с кромпировом златицом, змијама и неком новом врстом штетних врана.

Неке птице, као на примјер орао, повукле су се из ових крајева. Ја сам их у младости често виђао а сада им нема ни трага."

Стари храст на Маслишту

**ТРАГОВИ
ПРОШЛОСТИ**

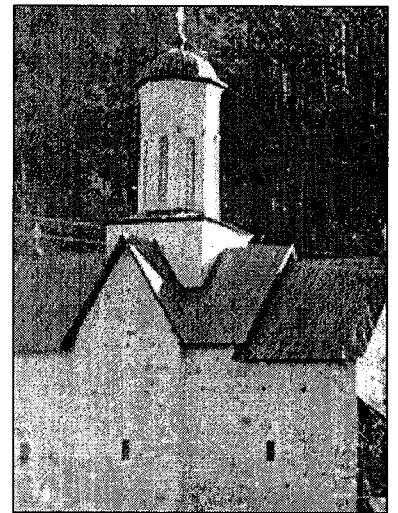
НАЈСТАРИЈА ВРЕМЕНА

Далека прошлост шњеготинског краја утопљена је у маглу и легенде. Археолошка и историјска истраживања на овом подручју нису никада вршена, чак ни спорадично. Али, судећи по неким сасвим случајним налазима предмета материјалне културе и предањима, историја би му могла бити занимљива.

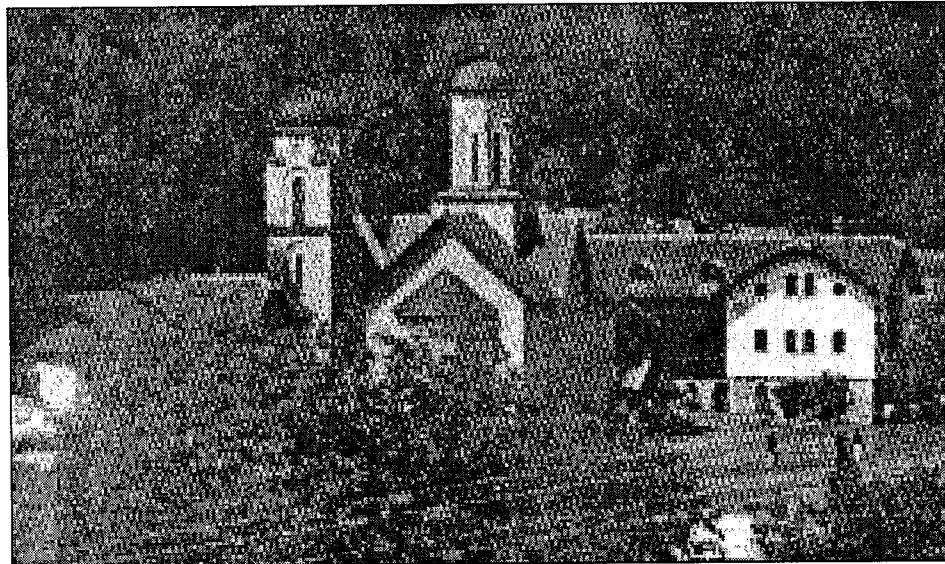
На узвисинама изнад ријека и рјечица Укрње, Шњеготине, Тисовца и других, неријетко би се знали наћи или изорати окресци и алатке за бушење, стругање, резање или шивање од јасписа, полујасписа или опала, затим посуђе, уломци керамике и слично. Такви предмети су налажени на Вучића и Спасојевића главици изнад саме Укрње, на Јагањском бrijежу изнад Тисовице, Стражичком вису, а и поред Шњеготине, Бистрице и Миклеуше.

То свједочи о присуству палеолитског човјека на овим просторима, што није изненађујуће када се има на уму да је крај обиловао и још обилује многим ријекама и водама богатим рибом, шумама пуним дивљачи и разним јестивим шумским плодовима.

Судећи по многим локалитетима с називом *градина*, свој траг на овим просторима оставили су и Илири. Посебно је карактеристичан локалитет Градина на ушћу Шњеготине у ријеку Укрњу, изнад мјesta званог Умка.

Црква Манастира Липље

Конак Манастира Липље

У близини ријеке Укрње постоје локалитети с називима Стражица, Стражичка вис, Овтек, Кулина. Једна легенда казује да је ту, од Умке до Зеленике (дужине око седам километара), био некакав град у коме су куће биле тако густе да је мачка могла пријећи с краја на крај корачајући с крова на кров. Неки историчари тврде да би баш ту могао бити, у историјско вријеме изгубљени, средњовјековни град Глаж.

Истакнути и признати историчар Фердо Шишић у свом дјелу „Хрватска повијест“, између остalog, каже: „Глашка жупа ширила се око обију обала ријеке Укриње, а на исток Дубичкој и Врбашкој жупи, све до врелишта савске притоке Усоре... Године 1391. припада Хрвојевим Доњим крајима. Главно мјесто био је Глашки Град, а под њим се налазила варош Срида, на жалост тачнији положај обају мјеста засад нам још није познат. У том се граду налазио, љета 1244, краљ Бела IV, те је одавле мир склапао с Венецијом. Године 1285. био је глашки жупан кнез Радослав из породице Бабоњића.“

Угарски краљ Бела IV у овом граду боравио је од 15. до 21. јуна 1244. године, и „утаборио се у граду Глаж на међи Усорској са 35.000 војника. Склапајући ту мир с Венецијом одрекао се Задра и строго казнио дрска дела босанског бана Нинослава, с којим ће потом утврдити нове границе“.

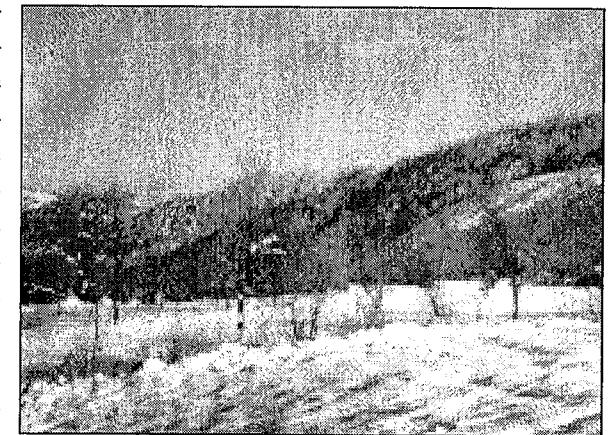
У глашком предграђу била је католичка црква Светог Николе. Овај крај први пут је 1357. године ушао у састав босанске државе, а од 1391. је у посједу Хрвоја Вукчића који је столовао у Котору, граду на рубу Узломца (Котор Варош). Од те године варош Срида и цијела жупа припадају Доњим крајима. Још раније (1361) славонски бан Лојтакије, у циљу подизања слободног насеља у предграђу глашке тврђаве у Усори, дијели неке повластице да би се лакше живјело, а насеље повећало. Смањује давања и службу напола, а посебне олакшице даје виноградарима који су до тада давали десетину вина. Земљарину би грађани плаћали начелнику у износу 12 динара само уколико би жељели иселити се из земље. Дата им је тестаментирана слобода и право бирања начелника. „Град Глаж и пода њ Срида Варош“ помињу се и у повељи краља Томаша.

Уколико је ова претпоставка тачна, глашки град који је, како предање казује, био од дрвета, могао се простирати од ријеке Укрње и садашње цркве према највишој тачки Карача (Тригонометру).

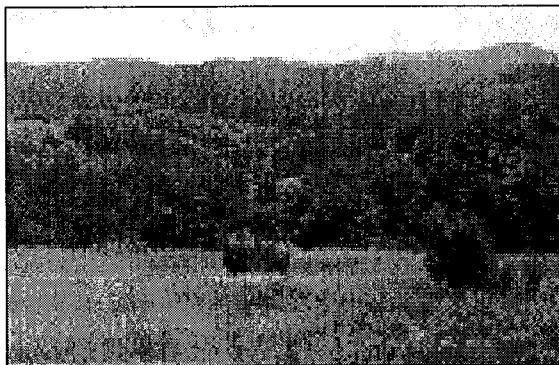
Неки несигурни трагови указују на чињеницу да су господари овога краја били племићи из угарске породице Вајс, те се стога у неким документима Шњеготина помиње под тим називом.

Господари на овим подручјима, или бар непосредни сусједи, крајем 13. и почетком 14. вијека, били су Немањићи који су у низу својих 48 манастирских задужбина саградили и Липље и Ступље, чуваре православља и расаднике просвјете и писмености кроз вијекове на овим просторима.

Немирне године и нежељени догађаји остављали су рушевине и пустош, а мирна времена доносила су срећу и задовољство становништву ових крајева које се махом бавило земљорадњом, сточарством и воћарством. Крај ће бити свједоком многих битака

Зимска тишина испод Сражице

Планина Узломац

између угарских, богумилских и босанских војски, што ће доносити несреће и пустош. Неки извори казују да је на том простору у некој бици са Угарима 1414. године тешко рањен војвода Хрвоје који је на путу до свог града Котора преко Узломца преминуо.

Те сукобе хришћана вјешто користе Турци који 1463. године наносе смртни ударац Босни одсијецајући главу њеног посљедњег краља. Подручја Шњеготина нашла су се у зони полуувјековних сукоба између Угара и Турака, што ће донијети потпуна разарања и пустош, те промјену структуре становништва.

Долазак новог становништва и доба турског ропства

Велика помјерања становништва на Балкану почела су 1470. године. Посебно је узимање дјеце у јаничаре, око 1530. године, изазвало велике сеобе на запад и сјеверозапад. Како је великим дијелом био опустио Зворнички санџак, велики број херцеговачких сточара упутио се у том правцу, међу којима и становништво које ће се доселити у Шњеготине. Један број тих становника кретао се долином Криваје и Спрече у правцу Озрена, Маглаја и Тешња, где се један дио задржава, а други креће пут Влашића, Крњића и Крајине. Становништво, које је населило Шњеготине, било је са простора између Билеће и Никшића, из Бањана и Рудина.

Сједиште овог влашког (сточарског) становништва, до 1570. године, као јединствене кнежине, било је у селу Трепче између Маглаја и Тешња, где је, како се види из турских дефтера, столовао њихов кнез Антол, син Радивојев.

Турски пописивач овог становништва Мелван Видак, забиљежиће име шњеготинског примићура Грујице који се сместио на Карачу, а био је син Радосавов.

Турколог А. Ханџић, мисли да су велика кретања становништва ка сјеверу започела турским освајањем Хеџеговине 1470. године и да је тај покрет “условљен стратешким разлогима и ишао је преко Зворника и Теочака ка Маглају, Добоју и Тешњу”, јер је то подручје било усјечено између двије угарске бановине – јајачке и сребреничке.

Турске власти су за ово становништво донијеле посебан закон којим се кратко дефинишу њихова права и обавезе. Обавезе су биле новчане, натуралне и војничке. Порез (филурија), по једном домаћинству, износио је 45 акчи, односно један дукат, те обавезу у стоци и служби у случају ратног похода. Филурија се плаћала у два оброка: о Ђурђевдану и Митровдану. Био је то приход државе, а прикупљали су га кнезови или примићури. Прецизно је била одређена и дужност кнезова и примићура у кнежинама. Они су били обавезни да се старају о насељима у својим областима. Турке није интересовала унутрашња организација Влаха нити начин на који су кнезови њима управљали. Влашка села нису могла бити додијељена у тимар.

Због прилива нових досељеника, послије 1528. године, формиране су нове кнежине: Брић и Шњеготина. Како су нови становници дотјерили собом и стоку, а земљиште било зарасло, ваљало га је крчiti и стварати пашњаке и њиве за основне ратарске културе.

У Канун-нами, од 19. маја 1539. године, која се односи на сточарско становништво, каже се: “А једна планина која је шумовита, па се налази између неколико села, а она штавише има одређене границе, при крчењу шума тамо где се сјекире сретну тамо се ставља граница. Гора није ничија. Она је оног ко оживи пусто мјесто. Нико нек се у то не мијеша. Ко плаћа филурију нико ништа друго од њега нек не тражи и нек не чини притисак према њему, нека буде ослобођен свих других намета. Тако да знате.”

Јесен поред Лукавца

Ново станиште досељеног становништва Шњеготина обиловало је, поред многих шума, и добрим пашњацима, бистрим ријекама и водама с рибом као добром храном. Становништво је било православно и веома религиозно. Међутим, турске власти су, у погледу испољавања вјере, биле врло нетolerантне што се види из већ поменуте Канун-наме, где се вели: "А на оним мјестима где није било старе цркве касније саграђене цркве нек се поруше и разоре. Ако кадија у свом кадилуку тако не поступи (не спријечи) биће то узрок његовог отпуштања". Ово је и доказ да су манастири Ступље и Липље постојали и прије долaska Турака на ове просторе јер, иначе, поред овако строгих турских, прописа, нису послије могли бити подигнути. Па и поред тако оштрих забрана и строгих репресивних мјера, народ је, као нешто најдрагоценје, чувао своју православну вјеру као кључ очувања свог националног – српског бића.

Занимљиво је питање ко су били старосједиоци шњеготинског краја и какав је био њихов однос са новодосељеним становништвом?

У Радмеровићима има гробље које народ и данас зове Немањића гробље, што упућује на чињеницу да су становници тога села били Срби. У сумрак босанске државе већина становништва ових крајева била је православне ("грчке") вјере. Посљедњи босански краљ Стеван Томашевић пише својим бновима и војводама: "Ведро се небо помутило, жарко нам је сунце помрачило, плаче сва земља герчка." Тиме се може објаснити чињеница да народ, не само у Шњеготинама, већ и у другим српским крајевима, гробља која је затекао, зове "грчким". Истина, могли су то бити и остаци богумилских гробалја, старих становника ("старника"), који су се у вјерском погледу налазили између православља и јереси.

Ријетки споменици, натписи, књиге и записи у овоме крају су искључиво ћирилички, почев од записа дијака кнеза Хрватина у Осредку, преко печата усорског војводе Момчила Томановића, до оних на "грчким" гробљима. У борбама које су вођене између Турака и Угара старосједилачко православно становништво учествовало је на страни хришћана те се већина преживелих повукла с Угарима преко Саве. Однос малобројног старосједилачког становништва с досељеницима није могао бити срдачан. Новодосељено становништво било је примитивније али виталније. Насељавало је пусте земље, селишта, али и насртале и на старо станов-

ништво. Под Стражицом има неко грчко гробље у коме је, како се прича, сахрањен и неки "Грк" који је био господар тога краја. Подручје Карака и данас се зове Радмеровићи, а нико не памти никога с тим презименом. У Великој Шњеготини, у Спасојевићима, имају њиве Гусковина неког Гуска, кога је досељеник Миле "отјерао" одатле, како каже предање. Малобројно старосједилачко становништво, које се задржало више у близини Липља и Ступља, морало је бити асимилирано, а они најтврдокорнији, можда, пострадали у великому Аустро-турском рату (1683 – 1689), када су Турци у бијесу одмазде сјекли, палили и рушили све што им се нашло под руком, па и манастире Липље и Ступље.

У првој половини 16. вијека Бенедикт Курипешић, који се нашао у посланству аустријског цара на путу за Цариград, пролазећи овим крајевима, записаће: "Крај је мало брдовит, има на све стране великих шума и изузев мало мјеста слабо је земља обрађена ради честих ратова и пљачки. Док је још био у хришћанским рукама нису власти дозвољавале да се обрађује та земља. Ту живе Срби (Surffen) које они зову Власима (Njallachen), а ми их зовемо Зиген или мартолозима а дошли су из Смедеревског сандака, а њејере су Св. Павла. Ми их држимо такође за добре хришћане јер не налазимо готово никакве разлике између њихове и римске вјере. Њих хришћане је турски цар оставио до сада у њиховој вјери (изузев оне које младост и лакомост наведе да се потурче)..."

Мартолози, које помиње овај путописац, служили су у турској војсци и имали плату једну златицу (1600 аспри) и носили су оружје као и добровољци у тој војсци. Одијевали су се као и Турци, само што нису бријали главе као они.

Према Курипешићевим ријечима они признају да је велики гријех што војују против хришћана и да ма колико то изbjегавали, морају на силу да иду с Турцима, али, ипак, неће многи од њих да учествују у дибијија, а причају да мало који од њих, који војују против хришћана умре природном смрћу.

Шњеготине су припадале тешањској нахији, кадилуку и капетанији. Из тог града, преко Клупа и Шњеготина, те Тромеће и Јошавке, пролазио је турски друм за Бању Луку. Када би шњеготински кнез с Карака, о Ђурђевдану, носио у Тешањ порез (филурију), до тамо је путовао пуна два дана, а исто толико и до Бање Луке када би га, каквим послом у вези с војним стварима,

позивао тамошњи беглербег или ко други од његових чиновника или нижих старјешина.

На Маслишту, односно на врх Јокића брда, налазила се кршлана (караула) у којој је сједило нешто турских заптија где су се могли замијенити поштански коњи на путу у једном или другом правцу. Та чињеница свједочи и о присуству хајдука на том подручју.

Досељене породице из Старе Херцеговине расуле су се на широком простору данашњег подручја Шњеготина, где гаје стоку, а прије свега овце, козе, свиње, говеда и коње, крче шуме за основне ратарске културе и подижу воћњаке...

Судећи према народним предањима и памћењу, првобитно средиште црквеног живота, а и кнеза, било је на Караку. Ту је, како се прича, неки поп Васиљ на светог Алексеја (30. март) разапињао цркву чадор и држао службу божју.

Прва позната сахрањена особа из рода досељеника је Марко Спасојевић који је, како му пише на грому, умро 1633. године. Судећи према натписима на гробовима, у овој породици је било и попова. Записе с надгробних споменика преписао је Владислав Скарић, а Љ. Стојановић их је унио у своју књигу "Стари српски записи и натписи" (САНУ, Београд 1987). Преносимо их у целости:

"Бр. 7660

Год. 1730, 1753.

Овде лежи раба Христу Јефимија монасиња, родом из племена Лапчевића, а кћер Марка и матере Стојанке од села Липље. И поживи свега лета (75) престави се месеца јула 4. од Риста 1730. А по смрти јој остале четири сина Вид, Марко, Михаило и Гаврило, и би тај јерј попи... за тожде време пр аз блаженеиши патри... кбре (господин) Јанићију Скерлетовић, и превсвештенешему митрополиту Пајсеју Лазаревићу дабробосанском, а потписа с... краст лет од адама... лет од Христа 1753. месеца августа 30 грешни Гаврил јерј."

"Бр. 8334

Година 1768.

Исуса Христа ни ка овде лежи Христу раба божја Љубица звана попадија јереја Гаврила Спасојевића, зовом родом оца в. аие, матиже званог Јована од села Доње Јошавке, од највеће бањалучке. И поживи свега лета 60 и роди једнога сина и једну кћер, престави

се љета господњег 1768... (17. мјесеца новембра, 13 и по смрти јој остале ои (2) чеда, један Димитрије и тај би јереј и једна кћер за свијетлог господина патријарха Самула и при његовог превасвештенства митрополита Серафима дабробосанског и прочаје. Овају краст потписа месеца маја 18. ја грешни јереј Димитрије Поповић."

Оба ова натписа су из гробља Спасојевића из Горње Јошавке. Из првог натписа се види да је мајка јереја Гаврила Спасојевића била из породице Лапчевића, из Липља, које данас тамо нема, нити је икада било. Послије супругове смрти замонашила се и сахрањена је поред њега.

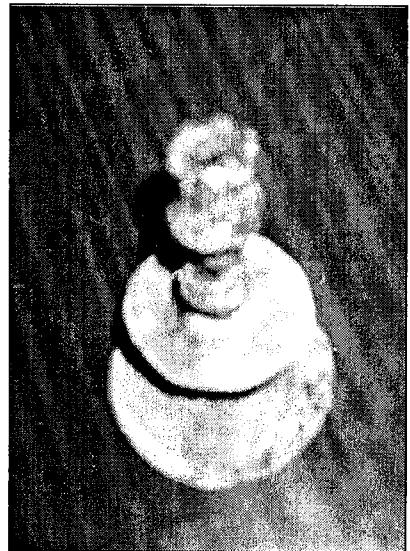
У другом запису, старијем више од 15 година од првог, види се да јереј Гаврило више није у животу, а његов син Димитрије који потписује мајчин краст узима презиме Поповић.

(У Народној библиотеци у Сарајеву налази се једно рукописно Јеванђеље из јошавачке цркве са записом о обнављању Гомионице 1747. године који је вјероватно писао јереј Гаврило, а можда и преписао то Јеванђеље.)

Један од тих Спасојевић преселио се у Велику Шњеготину. Ово презиме се, иначе, први пут помиње у дјелу бенедиктанца Алојзија Туберона Цријевића (1459 – 1527) у коме каже како су Турци 1463. године поред Трбунија (Требиња) порушили зидове и бедеме тврђаве Попова ("Та тврђава је дјело Јелене Косе, жене Хрвоја Спасојевић").

У неким изворима се говори како је Спасојевић неки од владара црногорских "по казни" из Велестова преселио на подручје Бањана, пропративши то ријечима "Ваљаје они и тамо".

Потомци овога племена задржали су се и у зворничком и смедеревском санџаку, где их има и данас. Иначе из њега је и чувени научник Јован Цвијић, чији се дјед Цвијо, док је хајдуковао за vrijeme I српског устанка, презивао Спасојевић.

Свјећњак (чирјак) породице Поповић из 17. вијека

Послије јереја Илије, који је оставио запис на некој црквеној књизи, писан у суботу, 17. фебруара, уочи поклада, 1632. године, о турском зулуму спомињу се поп Васиљ који је ту држао службу и његов син Андрија који је, како се памти, „скренуо учени књиге“. Када су живјела ова два свештеника који су вршили крштавање на извору званом Водица под Узломцем и ту се скривали од Турака, и други свештеници поуздано се не зна.

Међутим, поуздано се зна да је 1661. године, са одобрењем самога султана, овај крај посјетио патријарх Макарије који се неколико дана задржао у манастиру Липље, који ће 30 година касније у Великом турскоаустријском рату бити порушен и спаљен.

Године 1746. у вријеме немира и буна у Босни, како стоји на антимусу липљанске цркве, кришом обновљен храм освештао је митрополит сремскокарловачки.

Прилагођавање новим природним и географским условима становништва црногорско-херцеговачког поријекла, који су раније живјели на висинама и до 1.500 метара, ишло је постепено. Како су превасходно били сточари, морали су се навикавати и на земљорадњу и воћарство. Умјесто на камењар, навикавали су се на зеленило нискобрдских шума и пањњака, нешто другачију храну, ношњу и друго. У већини случајева могли су сами бирати област и место где ће се насељити. Обично су се одлучивали за земљу и место где Турци нису залазили. Они, како пужеви, из старог завичаја носе и имена својих села, планина, предјела, потока. Положај заселака зависио је од природних погодности. Куће су биле раштркане по склонитим странама, удолинама и брдима, далеко од путева и градова.

Турци се нису мијешали нити су мијењали унутрашњу организацију и живот овога становништва. То је погодовало очувању вјерских и етничких осјећања и народних обичаја. Ојачане су по родичне задруге и враћени првобитни економски облици, па је, како рече Јован Цвијић, „турско доба за наш народ период етнографске рекреације и враћање првобитној етнографској свјежини“.

Кад су живи завидјели мртвима

Ријетки су, или боље рећи готово и нема трагова о догађајима и животу на овим просторима под Турцима. Шњеготине су припадале Босанском санџаку чије сједиште је Малкоч-бег 1583. из Сарајева премјестио у Травник, а пет година касније Ферхат-паша Соколовић у Бању Луку, где ће остати до 1638. године када се поново се сједиште покрајине премјешта у Травник.

Предзадња деценија 18. вијека била је једна од најтежих у средњој и сјеверозападној Босни па, dakле, и у шњеготинском крају. О томе свједоче и неки записи калуђера, као што је и овај који гласи:

“Тогда беше велика глад на тој земљи, умираху чловеци од глади ... Рат велики по вашој земљи, и глад велик... 1689. бијаше на Босни Усејнпаша и помори огањ у пролиће људе горе него куга. Исте године паде сниг и мраз на жито и би глад коју није нико запамтио... Помори много народа од глади, а бежање бијаше од Саве прије војском цесаревом, куд год би се мако лежаху мртци, нити се копају нити имадијаше тко. Једјаху ресу лискову, с дрвија кору, винову лозу, псе, мачке. У Сарајеву изидоше дица материју мртву. У Бањој Луци кога би обисили обноћи би га гладни људи свега изили, а у то време паша сицијаше и вишаше ускоке и рају, кога год би довели, и те би људи мртце изили.”

Овоме догађају претходили су, по свему судећи, неколико узастопних година глади, ратови, помори, пљачке, буне, суше... Умјесто житом, житна поља су се пунила лешевима, затим су и, како стоји у запису на псалтиру манастира Липље, ређале и бројне друге невоље:

“Сије лето бист суша велика... В лето 1601. бист погибель говедом, а в лето 1604. бист погибель свињама и кокошкама... љуљ се од глади и болести као дрво у шуми од вјетра...”

Налета куге у Босни било је често, али је посебно запамћена куга 1700.

Карактеристичан стари споменик шњеготинских гробља

године у многим крајевима средње и сјеверозападне Босне. У Шњеготини постоји неколико кужних гробала којима је тешко одредити вријеме настанка.

Осамнаести вијек је вијек немира на босанским просторима. Ратови између Аустрије и Турске настављени су, манастири и цркве се руше и пале, хајдучија је израженија више него икада раније. Средином тога вијека буни се и муслиманско становништво против централне султанове власти и избија тзв. Мухаремијина буна.

Послије пораза турске војске под Бечом 1683. године, аустријске чете, под вођством Лудвига Баденског, 1688. године упадају у Бања Луку и њена слика добија други изглед у етничком и сваком другом погледу.

Да су и хришћани Шњеготина и околних села били уз аустријску - хришћанску војску, сасвим је извјесно. Путем свештенства цар Леополд је тада, а и касније слао и новац који се могао наћи у близини разореног Ступља. Недавно су и у близини манастира Липље нађени сребрни новчићи из 1662. године.

Повратком Турaka и повлачењем аустријске војске, дошло је до повлачења прије свега монаха и свештенства и једног дијела народа преко Саве. У бијесу Турци су немилице палили, рушили и убијали све што би им се нашло на путу.

Године 1730. куга хара по цијелој Босни, 1738. у љето почиње нова аустријска опсада Бање Луке, али је њихова војска доживјела катастрофалан пораз.

Потписивањем Београдског мира 1739. године, послије трећег аустротурског рата, успостављена је граница Савом, па су многи мусlimани из прекосавских крајева насељили градове, што је повећало намете хришћанима и довело до чифлучења. Турци су утврђивали многе градове и утврде и требали су новац и бесплатну радну снагу.

На мјесту порушених манастира покушавају се обновити парохијске цркве.

Из записа на рукописном Јеванђељу цркве (vjероватно брвнара) у Јошавци, може се видjetи да се 1747. године обнавља Гомионица. По неким изворима, било је покушаја и обнове манастира Липље јер он није пострадао у оној мјери колико Ступље.

Куга се поново јавља 1813. и 1818. године да су живи једва стизали да покопају мртве.

Први и Други српски устанак, те порази Турaka у рату с Русијом 1828-1829 године, охрабрили су босанске хришћане и подстакли на буну. У народу је остало упамћено да је преко Шњеготина пролазила војска Кулин-капетана за Србију и отуда се враћала поражена и деморалисана послије битке на Мишару.

Травнички везир Веџид Мехмед-паша уводи филурцијама и обавезну дессетину, што је погодило и Шњеготине. Нису помогле ни бројне жалбе, јер ту одлуку потврђује и везир Хозрев-паша након обављених инспекција у вилајету и оглашава народу преко тешањског муселима и свештеника у Шњеготинама. Ова наредба остаће на снази до 1848. године када ће десетина бити укинута, а заведена трећина. У једној жалби сељака упућеној на Порту стоји: "Кад у раје умре кућни старјешина, ако је кмет, тражи бег смртницу, тј. вола товљеника или краву јаловицу. Када се дјевојка из кметске куће удаје ага или бег траже од младожење нове чизме или дукат. Најгора је обавеза беглучења, тј. обавеза да се беговима поору њиве, покосе ливаде и све друго код конака поради, а њихове жене у конаку турску дјецу бекчати (љуљати), керовима међу кувати и друге послове обављати."

Везир Тахир-паша је 1848. године прочитao ову жалбу окупљеним беговима у Травнику, рекавши да тога у шеријату нема, већу су то сами они, бегови измислили и цар хоће да се ти сви зулуми укину. Међутим, ништа се набоље није промијенило. Од овршеног жита: пшенице, зоби, јечма, ражи, те од зеља и пасуља хришћани су давали 1/10, а од 40 кг жита требало је, на име соларије, издвојити 5 кг. Приликом жетве обавезно се морао позивати бег, а он би понекада слао свога субашу који би утврђивао његов хак (дио) прихода. За смјештај беговог дијела кметови су морали градити хамбаре.

За удају кћери плаћало се 30, а удовице 25 акчи спахији, што је злупотријебљено као право спахије на прву брачну ноћ. На двије кошнице пчела плаћао се порез од 2 акче, а преко 150 оваца по једна акча на овцу. На млин се плаћало 30 акчи годишње.

Кметовски односи у БиХ су донекле регулисани тек 1859. године када је султан објавио чуvenу Саферску наредбу, по којој је кметовима укинут кулук, а уведено давање трећине на житарице и половине на воће и сијено.

Д. Берић у једној својој књизи каже да су брат бањалучког кадије Ђумишића и бегови Цинићи отимали манастирску земљу као

и земљу у селима: Јошавка, Крушевица, Шњеготина и уводили десетину и дачију. Да би им приходи били што већи бегови су до водили одметнуте хајдуке и беземљаше из других крајева, посебно из Херцеговине и Црне Горе. Био је то нови талас досељавања. Они су крчили шуме и друго растинje стварајући тако нова насеља. Характари разрезивали и на дејцу и старце и купили га више за себе него за цара (од 13. 000 глава, приказивали су укупљен характари за 7 000). Године 1858. они траже од султана дозволу да поправљају цркву манастира Липље и 1867. године почињу са градњом која ће бити довршена тек 1879. године и коштаће око 1.700 дуката (по неким изворима и 2.500 дуката). То је уједно обиљежило и крај турске владавине на овим просторима.

ХАЈДУЧИЈА

Једини организовани облик отпора у току готово петовјековне турске тираније на шњеготинским просторима била је хајдуција која је у себи садржавала и елементе освете и пркоса. Да је хајдуција задавала велику главобољу Турцима свједочи и случај Мијата Томића који је, по предању, хајдуковао и у овим крајевима, након чије погибије 1642. године турске власти су направиле славље веће од славља послије заузећа Багдада.

Хајдуција се појачала нарочито након насиљног читлучења до тада нешто повлаштеног становништва на овоме простору.

Када и како је дошло од повлаштеног до кметовског положаја у вријеме Турака становништва у шњеготинском крају тешко је дати сасвим поуздан одговор, али је нејвјероватније да се то десило након турског губитка пркосавских територија.

До тада ти становници били су власници тапија и над њима нико није имао никаквих управних ни судских права, права потчињавања, кажњавања или одстрањивања, нити је са њима вршена погодба око њиховог статуса или начина плаћања пореза, јер је све то било регулисано законом и у надлежности кнезова. Међутим, они су одједном постали најамници на сопственој земљи са великим пореским наметима.

Постоји документ (тапија) коју је издао Хаци Хасан, тешањски капетан (6. јула 1731 – 23. априла 1732), којом овјерава и допушта продају баштине Вајс у Шњеготини са шумом, шикаром и млином што га је продаја Михмана Ахмед-аги из града Котора за 9.600 акчи. Како се из другог документа може закључити поменути Ахмед-ага био је капетан кобашки, који је од 1717. до 1739.

године ту дужност обављао у Котор Варошу јер је Кобаш у том периоду био под аустријском влашћу.

Губљењем прекосавских посједа у Босни се повећао број муслиманских становника и беземљаша без икаквих прихода, те је дошло до читлучења и насртая зулумћара и у насељима по “беспутним врлетима”. Отуда, ваљда, у имену Велике Шњеготине и пријев “Омербегова”, а Шњеготине Доње “Ађулагина”.

Такво стање насиља и зулума морало је допринијети и појави хајдуције коју су Турци називали ешкијом.

Хајдуци су боравили у шумама Узломца, Дубраве, Овтека, Јаворове, Бора, али и у близини кућа. По причама, домаћини у селу

знали су пећи једног брава за Турке, а нешто само мало даље за хајдуке (ешкију).

На Тромеђи је хајдуковао неки одметник упамћен као Гавран, харамбаша. Милисав Поповић (1923) памти приче о Дули Савићу, Јевти Дујићу и Стојку Цвијићу, који су хајдуковали у

Хајдуци

Узломцу и у засједи на путу између Бање Луке и Тешња сачекивали Турке.

Он износи сљедеће предање:

Када је бег из Тешња долазио у Поповиће (заселак под Узломцем), а звао се Меша Алцун, улазећи у кућу брвнару која је имала двоја врата, једном је рекао: "Ха, ха, да знају хајдуци Дуле Савић и Јевто Дујић да сам овдје сад би они кроз ова двоја врата изметнули шешане (пушка кремењача дуга око 180 цм)". Како бег то рече, они збиља, један с једне, други с друге стране, истуре шешане и бакрену буџу, говорећи:

"Међи, беже, пет дуката или ти нема главе". "Немам, божје ми вјере, нег' само два. Послаћу по кнезу Васкрсији још три." Тако и би.

Хајдуци су у Поповићима имали свој стални логор поред рјечице Ратковац, а то мјесто се и данас у селу зове "Хајдучки бункер". У Дубравцима (Дубрави) постоје и данас остаци бункера

у које су се криле дјевојке и младе жене из више околних заселака када би потјере наилазиле.

У Шњеготини Горњој хајдуковали су Тривун Сувајац, Коста Јотановић и његова жена, а крстарили су и Милић Иљкић, Стојко Малић, Нико Дабић, Симо Вуксан, Симо Краишник, Ристо Јекмичić, двојица браће Бабића, затим неки Ињо, Лексо, Кико, Зељић, Рекановић и други.

Хајдуци су се држали свога закона: постили су, славили славе, молили се Богу и помагали цркву. Тако, на примјер, када се обнављао манастир Липље 1870. године, хајдук Милић је негдје у Јаворови пресрео караван кириција из околине Котор Вароша који је ишао за Мотајицу јер је тамо имао погоћен посао за самарницу и наредио вођи (крамару) да се окрену и иду Ободнику по камен седру-сигу. На примједбу крамара да немају довољно хране за коње, Милић је одговорио да је то његова брига.

Када се караван вратио у Липље с материјалом за градњу, дочекало га је мноштво народа с преобиљем хране и за људе и за коње. Крамар је тада казао својим кирицијама: "Браћо моја, када су нас овако лијепо дочекали, отићи ћемо по још једну турну камена."

Са хајдуком Милићем (Милошем Микићем, како му је било право име) хајдуковали су овим крајевима још и Станоје Малић и Јован Пејић пуних 12 година. Код Гавре Душанића из Прибинића, оца попа Косте, зимовали су седам, а код његовог брата Трише три зиме. Са својим јатацима хајдуци су дијелили плијен, а ови су их помагали храном, одјећом и обавјештењима. Милића је код ових јатака стигла турска потјера и убила. Убио га је Миле Гачић, Србин из Чечаве. Глава му је одсјечена, набијена на колац и дуго била изложена на тешањској тврђави. Милићеве дукате, у једном шупљем храсту у Јаворови, касније су пронашли радници Крањци и предали Шумској манипулатији у Прибинићу, па су завршили у аустријској државној каси.

Да је тачно оно што је казао В. Ст. Карадић "да гдјегод отиде у хајдуке, да се наноси хаљина и оружја по својој вољи или коме да се освети..." потврђује и случај лијепе чобанице Маре Кичић, коју су у Узломцу на сиров начин мучили и задавили неки хајдуци ради ниске дуката коју је имала. То брдо, високо око 620 м, данас се зове Марин гроб.

Други случај је харамбаше Савком Дабићем, који је са 30 хајдука изненада бануо пред кућу Стеве Томића из Продића у Шње-

готини Горњој, који је имао скривених 100 дуката “за не дај Богу”. Када је домаћин одбио дати дукате свезали су га за шљиву и на смрт тукли и претресали чак и дјечје колијевке. Домаћица је у једном тренутку неопрезно погледала у своја стопала испод којих су били закопани дукати у једној бакреној цезви и тако се одала па су хајдуци пронашли скривено благо. Стеву су одвезали, а харамбаша је позвао његовог брата Марка и рекао му: “Оде глава (мислећи да ће Стево умријети), а одоше и дукати” и оставио му пет златника да сахрани брата али је Стево, на срећу, преживио убоје и иза себе оставил потомство. Тај Марко ће касније остати удовац, па је хајдук Стојко Цвијановић из Симеуновића за њега уместо дјевојке отео грешком њену мајку, те је пукла велика брука. Истина, грешка је убрзо исправљена. Стојко је хајдуковао до доласка аустроугарске власти. Тада се предао, па чак био и кнез у селу.

У поменутом тексту Вук Караџић, наставља: “...али је и то цијела истина да што је год влада турска боља и човјечнија то је и хајдука у земљи мање, а што је гора и неправеднија то их је више, и зато је међу хајдуцима бивало кашто најпоштенијех људи.”

И заиста, у хајдуке се најчешће одлазило због невоље и учитељеног зулума, али и ради пљачке или увреде. Младожења би понекад знао убити Турчина који би потезао “право на прву брачну ноћ”, након чега му је преостајало само да мијења мјесто боравка или да одлази у хајдуке.

Хајдуције је било и у вријеме аустроугарске власти, а у неким крајевима и за Краљевине СХС и Краљевине Југославије.

Посљедња пича о хајдуцима на овим просторима била је прича о комити Јанку Конопку, родом негдје из Посавине или Лијевча. Од његовог имена страховало је и старо и младо од Саве до Влашића. Начинио је доста зла: крађа, паљевина, убиства... Његово хватање 1936. године донијело је олакшање и у Шњеготинама.

ДОМАЋИНСТВА ШЊЕГОТИНА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 19. ВИЈЕКА

(Препис из Домовника манастира Липље)

СРЕДЊА ШЊЕГОТИНА

СТАРЈЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
КИЧИЋ РИСТО	1860.	13	МИХОЉДАН
КИЧИЋ СТОЈАН	1843.	15	“
КИЧИЋ ГЛИШО	1860.	7	“
КИЧИЋ СРЕДО	1874.	16	“
КИЧИЋ МИЛАН	1845.	6	“
КИЧИЋ НЕДО	1844.	18	“
КИЧИЋ СИМО	1882.	18	“
КИЧИЋ АЛЕКСА	1890.	5	“
ЈОВАНОВИЋ СПАСОЈЕ	1854.	28	“
ЈОВАНОВИЋ ДИМИТРИЈЕ	1859.	14	“
ТОДОРОВИЋ СТОЛКО	1841.	20	“
ТОДОРОВИЋ АЛЕКСА	1872.	32	“
БЛАГОЈЕВИЋ РАДЕ	1884.	16	СВ. ТРИФУН
КУТИЋ ЈОВАН	1885.	5	“
МИТРОВИЋ МИЛАН	1897.	4	“
ВУКОВИЋ ЈОВО	1873.	11	“
НОВАКОВИЋ ТЕШО	1844.	24	СВ. ПАНТЕЛИЈА
НОВАКОВИЋ РАДЕ	1880.	5	“
ЂУРИЋ ЈОВАН	1875.	36	“
ЂУРИЋ ПЕЈО	1840.	14	“

СТАРЛЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
ЂУРИЋ ВИДОСАВ	1893.	8	"
ЂУРИЋ РАДЕ	1880	8	"
ЂУРИЋ РИСТО	1880.	10	"
ЂУРИЋ НИКОЛА	1884.	5	"
МАЛЕТИЋ ЛУКА	1842.	36	"
МАЛЕТИЋ ПАНТО	1847.	18	"
МАЛЕТИЋ ЂУРО	1851.	17	"
МАЛЕТИЋ НЕДО	1873.	10	"
МАЛЕТИЋ ЂУРАЂ	1874.	39	"
МАЛЕТИЋ ЂЕТОЛЕ	1850.	8	"
МАЛЕТИЋ ТОМО	1892.	7	"
ЂЕКИЋ СТАНКО	1855.	22	"
ЂАКАРИЋ ВАСО	1844.	7	ЂУРЂЕВДАН
СТОЛКИЋ НЕДО	1849.	11	"
СТОЛКИЋ УВНО	1880.	6	"
ЦВИЈАНОВИЋ ЈОВАН	1884.	9	ЂУРЂЕВДАН
РУЛИЋ СИМО	1850.	30	ЈОВАЊДАН
РУЛИЋ-БЛАЖИЋ ЛУКА	1876.	11	"
РУЛИЋ ПЕТАР	1840.	14	"
РУЛИЋ БАЈО	1843.	19	"
РУЛИЋ ЛУКА	1854.	14	"
РУЛИЋ АНТО	1870.	5	"
ОСТИЋ МАКСИМ	1844.	38	СВ. ИГЊАТИЈА
ОСТИЋ РИСТО	1854.	16	"
ОСТИЋ ЂОРЂО	1874.	9	"
ТОМИЋ ПЕЈО	1852.	3	СРЂЕНДАН
ЧУГЉЕНОВИЋ ЈОВАН	1878.	12	"
МИШКИЋ НЕДО	1876.	53	СВ. СТЕФАН
ПЕЈАНИЋ ГАШО	1875.	36	"
БУЗАКОВИЋ ЈАКОВ	1866.	19	"
ГОВЕДАРИЦА КОСТА	1873.	10	СВ. НИКОЛА
ГАВРИЋ ВАСКРСИЈЕ	1843.	27	ИЛИНДАН
ПАНДАРИЋ НЕДО	1853.	18	"
БОГАТОВИЋ АЛЕКСА	1860.	9	"
БОГАТОВИЋ НЕДО	1854.	23	"
БОГАТОВИЋ ВИД	1864.	53	"
ЂУМИЋ ЂУРО	1864.	11	"

СТАРЛЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
ДЕВИЋ СТОЈКО	1876.	13	"
ДЕВИЋ ЂОРЂО	1868.	35	"
МАЛИЋЕВИЋ ФИЛИП	1874.	29	СВ. ТРИФУН
ДОЊА ШЊЕГОТИНА			
СТАРЛЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
ДУБРАВАЦ ЈОВАН	1880.	6	СВ. ИГЊАТИЈА
ДУБРАВАЦ ВАСИЛИЈЕ	1869.	8	"
ДУБРАВАЦ ТЕШО	1875.	38	"
ДУБРАВАЦ СТЕВАН	1878.	13	"
СУВАЈАЦ МИХАИЛО	1838.	11	СВ. ТРИФУН
СУВАЈАЦ ВИД	1869.	7	"
СУВАЈАЦ ПЕТАР	1871.	27	"
СУВАЈАЦ ЛУКА	1866.	5	"
ПЛАВШИЋ РАДЕ	1850.	17	ЂУРЂЕВДАН
ПЛАВШИЋ ЈОВИЦА	1860.	20	"
ПЛАВШИЋ ЂУРО	1870.	5	"
ДИМИТРИЋ АЛЕКСА	1873.	16	МАРКОВДАН
ДИМИТРИЋ ИЛИЈА	1835.	39	"
ВРХОВАЦ ЈОВАН	1860.	15	ЂУРЂЕВДАН
ВРХОВАЦ СТОЈКО	1876.	14	"
ГАЂАНОВИЋ ЂОРЂО	1834.	14	МИХОЉДАН
ГАЂАНОВИЋ ВАСИЛИЈЕ	1868.	23	"
ГАЂАНОВИЋ СТАНОЈЕ	1879.	10	"
ЈОКИЋ НЕДО	1844.	8	"
ЈОКИЋ ПЕТАР	1875.	33	"
ЈОКИЋ ОБРАД	1909.	-	"
ПЕТКОВИЋ СПАСОЈЕ	1878.	9	"
КОВАЧЕВИЋ КОСТА	1871.	13	БЛАГОВИЈЕСТИ
КОВАЧЕВИЋ ПЕТАР	1875.	20	"
КОВАЧЕВИЋ МИХАИЛО	1869.	13	"
КОВАЧЕВИЋ МИЛЕ	1880.	12	"

СТАРЈЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
ЈАГОДИЋ ГАВРО	1869.	15	СВ. СТЕФАН
ЈАГОДИЋ СИМО	1871.	19	"
СТЈЕПАНОВИЋ ПЕТАР	1854.	13	"
ЈАЊИМОВИЋ ВАСКРСИЈЕ	1854.	9	СВ. МАРКО
ЈАЊИМОВИЋ ВИД	1859.	4	"
СПАСОЈЕВИЋ ФИЛИП	1858.	6	"
СПАСОЈЕВИЋ МИТАР	1884.	11	"
ГАВРИЋ ЈОВАН	1867.	13	СВ. ТРИФУН
ПОПОВИЋ ЛАЗО	1844.	7	СВ. ЂУРЂЕ
ПОПОВИЋ АЛЕКСА	1874.	23	"
ПОПОВИЋ ВАСКРСИЈЕ	1877.	12	"
ПОПОВИЋ ЈЕВТО	1887.	12	"

ВЕЛИКА ШЊЕГОТИНА

СТАРЈЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
МАЉУРИЋ МИХАИЛО	1840.	39	СВ. СТЕФАН
МАЉУРИЋ ИЛИЈА	1849.	11	"
МАЉУРИЋ ВАСКРСИЈА	1887.	7	"
АНИКИЋ САВО	1876.	13	"
АНИКИЋ СТОЈКО	1867.	25	СВ. ЂУРАЋ
ПЕЛИЋ ПЕЈО	1873.	15	"
ПЕЛИЋ ПЕТАР	1879.	6	СВ. ТРИФУН
ПЕЛИЋ ВАСКРСИЈА	1844.	48	"
ПЕЛИЋ АЛЕКСА	1874.	8	"
МИЧИЋ ВАСО	1844.	15	СВ. ЂУРАЋ
ЈАНКОВИЋ ТРИВО	1864.	21	"
ЈАНКОВИЋ СИМЕУН	1836.	34	"
ЈАНКОВИЋ НЕДО	1887.	17	"
ЈАНКОВИЋ РАДЕ	1863.	38	"
ПАВЛОВИЋ КОНСТАНТИН	1884.	12	"
ПАВЛОВИЋ НЕДО	1889.	15	"

СТАРЈЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
ПАВЛОВИЋ РИСТО	1847.	18	"
ПАВЛОВИЋ СТОЈКО	1889.	5	"
ПАВЛОВИЋ ПЕТАР	1888.	4	"
СТОКИЋ САВО	1885.	15	"
СТОКИЋ ВАСИЛИЈЕ	1870.	1	"
СТОКИЋ СТАНКО	1850.	28	"
СТОКИЋ МИХАИЛО	1891.	5	"
ГОЛКОВИЋ ФИЛИП	1870.	13	"
КОВАЧЕВИЋ НЕДО	1879.	45	СВ. ТРИФУН
САВИЋ ЛУКА	1870.	12	СВ. ЛУКА
САВИЋ ВИД	1879.	10	"
ЈОТАНОВИЋ ВИД	1868.	5	СВ. ЂУРАЋ
ЦВИЈЕТИЋ СТОЈКО	1869.	7	"
ВУЧИЋ ПЕТАР	1844.	27	"
СПАСОЈЕВИЋ СТОЈКО	1859.	25	СВ. МАРКО
СПАСОЈЕВИЋ АНТОНИЈЕ	1857.	27	"
СПАСОЈЕВИЋ ПАНЕ	1854.	17	"
СПАСОЈЕВИЋ НИКОЛА	1858.	26	"
СПАСОЈЕВИЋ МИХАИЛО	1865.	26	"
СПАСОЈЕВИЋ СТАНОЈЕ	1830.	17	"
СПАСОЈЕВИЋ МИТАР	1884.	11	"
МАЛЕШЕВИЋ ЂОРЂЕ	1877.	10	СВ. ЈОВАН
МАЛЕШЕВИЋ БЛАЖЕ	1847.	13	"

ШЊЕГОТИНА ГОРЊА

СТАРЈЕШИНА ДОМА.	РОЂЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
ЛЕТИЋ ПЕТАР	1869.	3	СВ. ГЕОРГИЈЕ
ЛЕТИЋ ДАНИЛО	1886.	3	"
ЛЕТИЋ СТАНОЈЕ	1854.	32	"
ЛЕТИЋ ДИМИТРИЈЕ	1844.	21	"
ЛЕТИЋ УВНО	1844.	16	"
ЛЕТИЋ ИГЊО	1870.	12	"

СТАРЈЕШИНА ДОМА.	РОБЕН	БРОЈ ЧЕЉАДИ	СЛАВА
ЛЕТИЋ СТАНОЈА	1869.	13	"
ТОМИЋ ЂУРА	1872.	10	СРБЕНДАН
ТОМИЋ САВО	1854.	12	"
ТОМИЋ СТАНОЈЕ	1869.	11	"
ТОМИЋ ДУЈАК	1860.	14	"
ТОМИЋ ИЛИЈА	1870.	19	"
ТОМИЋ ВАСКРСИЈА	1850.	10	"
ТОМИЋ ДУJKO	1884.	10	"
ТОМИЋ НЕДО	1845.	6	"
ЦВИЈАНОВИЋ ЂЕТОЈЕ	1885.	11	СВ. ГЕОРГИЈЕ
ЦВИЈАНОВИЋ СТАНОЈЕ	1854.	17	"
ЖИВКОВИЋ ДУЈАК	1855.	4	СВ. СТЕФАН
ЖИВКОВИЋ ПЕТАР	1886.	13	"
ЖИВКОВИЋ ДУШАН	1901.	10	"
ЖИВКОВИЋ ПЕРО	1843.	14	"
ЖИВКОВИЋ КОСТА	1876.	2	"
ЖИВКОВИЋ ПЕТАР	1853.	9	"
ЖИВКОВИЋ СТАНОЈЕ	1880.	31	"
ЂУРИЋ ГАВРО	1894.	3	СВ. ПАНТЕЛИЈА
ГАВРИЋ ЈОВАН	1878.	12	"
ГАВРИЋ ФИЛИП	1880.	12	"
КУРТИНОВИЋ КОСТА	1850.	50	СВ. ГЕОРГИЈЕ
АНТЕШЕВИЋ ТЕОДОР	1866.	41	ЈОВАЊДАН
СТОКИЋ СИМО	1865.	12	СВ. ГЕОРГИЈЕ
ШАЈИНОВИЋ КОСТА	1861.	34	ЈОВАЊДАН
ПИЈЕТЛОВИЋ ТЕОДОР	1873.	20	СВ. НИКОЛА
ПИЈЕТЛОВИЋ ЈОВАН	1854.	39	"
СТЈЕПАНОВИЋ САВО	1874.	8	"
СТЈЕПАНОВИЋ ПЕТАР	1884.	26	"
ВУЧИЋ АНТО	1883.	15	СВ. ГЕОРГИЈЕ
ВУЧИЋ ПЕТАР	1864.	27	"

(Домовник водио свештеник Ристо Вуковић)

ВРИЈЕМЕ АУСТРОУГАРСКЕ ВЛАДАВИНЕ

Смјена два царства - турског и аустроугарског - у љето 1878. године, није много узбудила Шњеготинце. Било је то вријеме када су пољски радови били у пуном јеку, те је становништво било заокупљено радом и борбом за егзистенцију. Тај догађај је код муслимана у БиХ изазвао велико узбуђење и узнемиреност, па је организован и снажан оружан отпор.

Српска грађанска, или боље рећи варошка класа: трговци, занатлије, учитељи и свештеници остали су разочарани јер су се залагали да се Босна и Херцеговина припоји Србији. У оружаном

Саво Спасојевић, цукфирер као у Бечу

Михајло Спасојевић

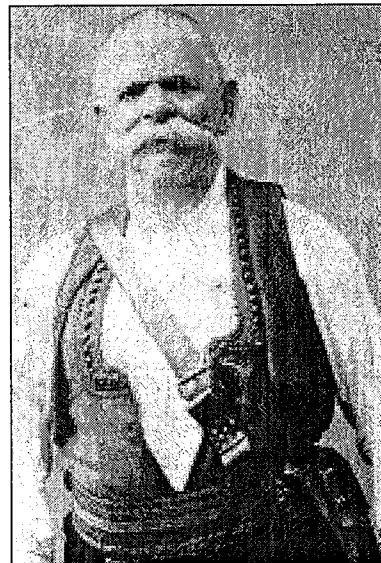
отпору с муслиманима учествоваће и мањи одреди Срба, али оно што су одлучиле велике свјетске силе није се могло мијењати.

Нова власт је дочекана са невјерицом. Народ је своје мишљење изразио кроз пословицу: “Боље да те Турчин ћера сабљом, нег‘ Швабо пером”, или “У Швабе су дуги лагуми”. Одмах се врше пописи становништва и свих привредних богатства. Већ 1881. године власти почињу бесправно регрутовање, што изазива побуну и оживљава хајдучију (ешкију). Врше се прејмјери и успоставља катастар, али је аграрна реформа само дјеломична па, могло би се казати, и привидна. Од 1883. године уводи се грађански систем управе. Врховна институција је Министарство финансија Аустро Угарске у Бечу на челу са Бењамином Калајем (1883-1903), који се залаже за “бошњаштво” и “бошњачки језик.” Срби одговарају стварањем својих националних институција које тешко стичу легитимитет пред влашћу. Нешто од те националне свијести и културе рефлектовало се и у Шњеготинама а доносе је и војници који служе у Тузли, Сарајеву, Пешти, Бечу, где се описмењавају и, дјелимично, уче њемачки језик.

У доба Аустро-Угарске у Шњеготинама нема школе. Ријетки ученици, дјеца имућнијих људи, похађају конфесионалне српске основне школе у Чечави, Прибинићу или Јошавци.

Колико се за сада зна, први ћак са шњеготинских простора је Душан Кострешевић (син Алексин) који, највјероватније, у Прибинићу похађа конфесионалну основну школу, да би у Алексинцу, у Краљевини Србији, завршио учитељску школу и од стране аустроугарских власти био одбијен његов захтјев за цертификат, 18. августа 1905. године, да би могао радити у Босни.

За аустроугарске власи два разреда школе, код учитеља Петра Богуновића, завршио је и Милан Пијетловић из Шњеготине Горње који је био први регрут из тога села послије Првог свјетског рата у Краљевини СХС.

Кнез Алекса Кострешевић (1849-1927)

Најближе жандармеријске станице за Шњеготине су у Старој Дубрави и на Клупама, односно у Прибинићу.

У “Првом шематизму православној српске митрополије Бањалучко – Бихаћке за годину 1901”, стоји: “Шњеготина Горња, Шњеготина Средња, Шњеготина Ађулагина, Шњеготина Омербекова. Домова 158, душа 1478, м. 793, ж. 685, брачних парова: а) сложних 273, б) несложних 2, рођених 53, умрлих 23, вјенчаних 14.

Промјене вјерозакона није било. Сједиште парохије је у Липљу, поште и брзојава у Тешњу. Црквене парохије нема. Парох служи у Липљу. Матице црквене редовно се воде од 1893.

Парох: Ристо Вуковић, презвитер, рођен 1870., свршио трговачку школу и у Рељеву богословију 1895, рукоположен 25. децембра 1895. за ћакона, а за презвитера 27. децембра 1895, није члан мирновог фонда, прима годишње од парохије у новцу и нарави 1.200 круна.

Парохијски дом нема. Црквене опћине у парохији нема. Српске основне и комуналне школе нема. Ваншколске дјеце похађало је вјеронаучну наставу 45.”

До Ристе Вуковића свештеници су били: Ристо Јунгић Пулија до 1876. године, затим, врло кратко, поп Јеврем Станковић из Чечаве, Коста Душанић из Прибинића, рођен 1838. године (од 1876. до 1891. године) и Симо Јанковић из Кокора, рођен 1840. (од 1891. до 1896. године). У првој години аустроугарске владавине коначно је завршена обнова манастирске цркве у Липљу.

Проласком макадамског пута за Бању Луку, 1884. године, и жељезнице двије године касније, Прибинић постаје права мала варош. Саграђени су објекти шумске управе, сјеменара четинара, испостава талијанске (тршћанска) фирме Морпурго-Паренте, која је имала главну концесију за сјечу шума. Било је и осталих мањих група приватних предузећа која су куповале мање концесије. Међу ангажованим радницима било је Аустријанаца, Мађара, Чеха, Нијемаца и других. Талијански радници радили су на прављењу цигле и керамике. Словенци су били вјешти у сјечи дрвета, Чеси и Нијемци су радили на жељезници, Аустријанци и Мађари руковали пиланама. Прва сјеча дрвета започела је у Јаворови, у близини Прибинића па се одатле ширила даље.

Кафане у овој варошици имали су: Миладин Јовић, Петар Ржак, Анђа Станковић и Лука Делић, а трговине: Коста Поповић, Салом Галон и Куча Галон. Власници ресторана били су: Јаков

Бенто, Ана Срнек, Милан Лугонић, и Штефан Ржак. Православна и католичка црква (од дрвета) саграђене су 1900. године.

На подручју те шумске управе било је запослено 2 300 радника. Експлоатација шума донијела је и могућност запошљавања и зараде и потребе за отварањем трговина и у Шњеготинама. Ту трговине отварају: Недо Јокић 1891. године, Тешан Вучић 1892, Михаило Спасојевић, који је у аустроугарској војсци био цугфирер, у свом селу 1904. отвара дућан, а те исте године Марко Јанковић и Јохан Рухајдић, а уз сами рат, 1915. године, и Анто Вучић.

Богатији Шњеготинци и старјешине домаћинстава одлазе на светосавске забаве и друге приредбе у Чечаву, Липље, Прибинић и, како се види из ПРОСВЈЕТИНИХ календара, дају и добровољне прилоге за просвјетно- културне и хуманитарне сврхе.

У Липљу је 1905. године основан Пододбор СПКД “Просвјета” у који су ушли: Михаило и Никола Спасојевић, Васкрсије Пејић, Симеун Јанковић, Алекса Кострешевић, Тешо Вучић, Борђо Вуковић и Ђорђо Душанић.

Алекса Кострешевић је као кнез, 1908. године, у једном посланству котара тешањског ишао у Беч на поклоњење цару Фарњи Јосифу поводом анексије БиХ.

Гробница учитеља Душана Кострешевића у Петровцу на Млави

У новој држави, која је добила мандат да “цивилизује” ова подручја, аграрна реформа проведена је само формално. У села су, по своје феудалне приходе, и даље долазили бегови. У Великој Шњеготини остао је упамћен Омер-бег (вјероватно Ајановић из Тешња), чије име стоји и у грунтовним књигама. У Шњеготини Горњој бегов чардак, штале, амбари, сењаци и други објекти налазили су се на земљи коју је Каменко Јовић дао да би се на њој изградила црква. Посљедњи субаша био је Симо Крстић.

Сељачки покрет 1910. године, у коме је значајну улогу имао посланик и књижевник Петар Коџић, узнемирио је и сељаке Шњеготина. Тада су кметови изјавили да неће више да дају беговима трећину и да не дозвољавају да се врши процјена љетине у циљу одређивања висине хака. Међутим, имао је мале ефекте.

У Првом свјетском рату, као и свуда у Царевини, мобилисани су сви војни обvezници, углавном, у Трећу БиХ регименту са командама у Тузли и Пешти (Еркењтабору). Шњеготинци су били расути на фронтовима од Пијаве, Карпата, Галиције па до Албаније.

Неки од њих, као Павао Спасојевић, који је као војник у Сарајеву 1904. године стражарио у близини мјеста где је Принцип пуцао на престолонаследника Фердинанда, саморањава се као интендант у Албанији да би се ослободио војне обавезе. Други се предају и иду на Добруђу и Солунски фронт као добровољци: Ђорђо Ј. Јовић, Дујак-Ђука Ј. Јовић, Блажо Малешевић, Недо Павловић, Гођо Милићевић, Душан Пејанић, Симо Ђекић, Алекса Кичић, Теодор Спасојевић, а неки и гину, као Илија Поповић на Карпатима. Ту му је служио и брат Јефто. Он је претходно одслужио три године редовног рока и двије године као “граниџер” на Дрини. Илија Јовић је причао да је учествовао као аустроугарски војник у нападу на Србију 1914. године и да је у Пожарници код Тузле гледао вјешање српских цивила из околине Лознице. Станоје Д. Томић и Петар Спасојевић ратовали су на Пијави. Занимљива је судбина Марка Пијетловића, који је у рат отишао 1914, а дошао из Француске 1922. године, где је, ваљда, био у заробљеништву као аустроугарски војник.

Једна од познатих војничких пјесама тог времена била је и ова, коју су Шњеготинци “донијели” кући и пјевали за вријеме и послије рата:

“Пићај мајко, жали л’ мене бабо,
шићо је мене оженио Швабо:
шушком шарком и оием и мајком,
кабаницом, вјерном другарицом”.

Како стоји у документу Архива РС “Регестра крајсбехорде” у Бањој Луци, 10. 2. 1915. године, Алекса Кострешевић из Омербекове Шњеготине упућен је као талац у Добој “иако је стар још је јак и угледан, а његов син Душан је учитељ у Србији”.

У народу је остала прича да се као кнез није желио ангажовати око мобилизације у селу па је због тога “био у затвору у Бечу двије године”. Интернирани су и депортовани још и Лазар Антешевић, трговац и учитељ, са супругом Наталијом.

Крај рата и нова држава – Краљевина СХС у Шњеготинама су дочекани са великим одушељењем.

ИЗМЕЂУ ДВА СВЈЕТСКА РАТА

По завршетку Првог свјетског рата коначно је остварена вјековна тежња Срба да живе у једној држави. Била је то Краљевина СХС, па Краљевина Југославија. Међутим, Шњеготине, као етнички чисто српско подручје, нису имале много користи од тога. Остале су и даље пасиван и неразвијен крај, без инфраструктуре и било какве привреде или предузећа, изузимајући експлоатацију дрвета од стране Дестилације девета из Теслића и понеког прватног предузимача. До Узломца и Зеленике изграђене су шумске пруге у те сврхе, а нешто људи било је запослено као шумски радници и кириџије.

Оно неколико солунских добровољаца добило је нешто, углавном, слабе и неплодне земље. Истина, уз помоћ државе 1927. године саграђена је школа на Караку, а цркву су, на истом мјесту, мјештани саградили сами уз велики отпор свештеника Ристе Вуковића. Спорови око овога питања вођени су пред црквеним судовима у Бањој Луци, Сарајеву и Београду. Предсједник грађевинског одбора био је угледни домаћин Павао Спасојевић. Велику помоћ и подршку пружао му је учитељ Радивоје Шћекић. Према сјећањима, главни мајстор приликом градње ове цркве, био је извјесни Блаж из Дренове. Свечано је освјештана на Томиндан 1935. године. У њој су причешћивани само стари, изнемогли, болесни, труднице и дјеца, а сви остали су ишли сатима пјешице или на коњу у Липље, манастиру, како се говорило.

У административном смислу Шњеготине су припадале срезу Тешањ, а када се 1933. године формирао срез Теслић, припале су њему. Те године на Караку је установљена општина. За биљежника у њој постављен је мјештанин Бранко Спасојевић, свршени ђак бањолучке гимназије, за предсједника кнез Недо Ковачевић,

Прва школа на Караку

а послије њега Бошко Кострешевић. Од тада се није морало за сваку ситницу ићи у Теслић, већ су се неки документи могли добити и у тој општини.

Главну власт у селу имали су кнезови без чијег знања се није могло ништа предузети. Жандарми, порезници, финаци, пољари, па и народни посланици, прво су се морали обратити кнезу села да би обавили послове ради којих су долазили. Сваки кнез је имао мур-штамбиль који је носио у свом шерпелју од фине коже и овераво документа, потврде и друго. За Краљевине Југославије Шњеготине су увијек имале четири кнеза, тј. свака по једнога. Као накнада кнезу је припадао један мушки посленик за рад у једној години, било да је ријеч о копању, косидби, вршидби, берби или ком другом послу. За кнезове су бирани добри домаћини, бистри и оштри људи. Понекада је било такве домаћине тешко наговорити да се прихвате тога посла. У Шњеготинама још се памти како је Глиго Димитрић код првог свог избора давао доброг вола да га не изаберу за кнеза, а код другог давао два да би га поново бирали. Састанке су оглашавали помоћу клепала. Ако би ко шта украо па био откривен, жандарми би га везали, украдену ствар вјешали му о врат и тако га водали кроз село. Поред већ поменутих, кнежевску дужност још су обављали: Митар Јовановић, Недо Поповић, Милан Гађановић, Душан Вујичић, Ранко Ружић, Љубо Николић, Миле Остић, Ђоро Девић...

Крајем 1933. године почиње и изгадња колског пута од Шњеготине Горње према Клупама, где је било сједиште жандармерије за овај крај.

Од странака нешто популарније биле су Радикална и Сељачка земљорадничка странка, а о постављању кнезова, тј. о томе ко ће вршити функцију власти у селу, одлучивале су оне које су били на власти на вишем нивоу. Кнезови су имали велики утицај па су их респектовали, и плашили их се, и шумари и учитељи, па и свештеници. Неких јачих политичких тензија и размирица међу становништвом, на овом подручју, колико је познато, није било. Оно је било патријархално и врло религиозно, одано православљу, краљу и монархији.

Центар црквеног живота, за све четири Шњеготине, био је манастир Липље, а свештеник је све то вријеме, до почетка Другог свјетског рата, био Ристо Вуковић, када је протјеран за Србију.

Учитељи и шумари долазили су са стране и релативно се често мијењали.

Основно занимање становништва били су земљорадња и сточарство. Живот је текао мирно, без већих узнемирења и потреса. Рађало се, славило, женило и удавало, али и умирало.

Трговина и снабдијевање обављали су се у Котор Варошу, Теслићу, Прњавору и Бањој Луци, тако што су се, углавном, продајали стока, вуна, восак, мед, па и бијели мрс, а куповало све што

Црква на Караку – стари изглед

Жандарм Душан Плавшић и трговац Вељко Спасојевић

је било неопходно за домаћинства. И у селу се појављује неколико скромних дућаничића са основном робом, који само дјелимично задовољавају потребе становништва. То су дућани: Илије Остића, Анте Вучића, Вељка Спасојевића, Славка Вуковића, Гавре Антешевића, Марка Јанковића, Анте Вучића, Станоја Јовића и Јована Дубравца.

Крајем тридесетих година почиње да се гради пруга нормалног колосијека Добој – Бања Лука, што је унијело нешто живости у овај пасивни крај, као и минимално запошљавање домаћег становништва.

На Караку и у Липљу отворене су и раде основне школе, а у Липљу је радио и Пододбор “Просвјете” за чланове с подручја Лиља и Шњеготина. Секретар друштва био је трговац Вељко Спасојевић.

ДРУГИ СВЈЕТСКИ РАТ

ТЕШКИ ДАНИ П СВЈЕТСКОГ РАТА

Почетком пролећа 1941. године објављена је општа мобилизација па је велики број људи из Шњеготине отишао у резерву. Убрзо је почeo и њемачки напад. Уз помоћ пете колоне: усташа, фолксдојчера, Мађара и других, југословенска војска је капитулирала за четрнаест дана. Знатан број Шњеготинаца заробљен је и отјеран у њемачке логоре. Међу којима су били: Слободан Кичић, Доброплав Кичић, Бранислав Новаковић, Бранко Димитрић, Видосав Малетић, Богдан Бузаковић, Милорад Девић, Будимир Гаврић, Велимир Гаврановић, Душан Гаврић, Спасоје Гојковић, Богомир Јанковић, Богдан Шајиновић, Светолик Вучић, Богольуб Јовић, Игњо Живковић, а неки као Бранко Милосављевић, Вељко Томић и Богдан Џвијановић, умрли су или убијени у логорима.

Велики број заробљених Шњеготинаца из сабирног логора, под ведрим и кишовитим пролетним небом, у блату, на ушћу Спрече у Босну, успио је да побјегне и, прерушавајући се у сељачко одијело, скривајући се и путујући кроз шуме и села, да дође кућама, неки чак и са оружјем.

Заробљеним Хрватима и муслиманима дозвољено је да узму од оружја или војне опреме што желе и иду кућама јер ће Нијемци, како је било планирано, предати власт њима а сами отићи на Исток ка СССР-у, на који је припреман напад.

Убрзо су почели прогони, зlostављања и пријетње које је, на подручју бањолучке регије, предводио Виктор Гутић. Школованији људи, трговци, свештеници, кнезови, протјеривани су у Србију и одузимана им је сва имовина. Шњеготине су изгубиле свога свештеника Ристу Вуковића. Жандарми и њемачке патроле по селима купе оружје, успостављају се жандармеријске станице.

Љубомир Спасојевић у униформи Краљевине Југославије

Гутић је власт преузео 17. априла, а почетком маја иде у Загреб реферисати Анти Павелићу, након чега држи бројне говоре које преносе радио и лист "Хрватска крајина". Били су то покличи за увод у геноцид над Србима. Ево неколико извода:

"Добио сам још веће овласти и одријешене руке, добио сам посебни благослов од Поглавника... Од сутра ћу притегнути. Пуцат ће кичма... Настат ће чишћење... Ја ћу бити јака гвоздена метла овдје... Српски народ биће тако почишћен да му ниједно ребро неће остати читаво... Од данас забрањује се купање свим Жидовима и Србима у бањи: Слатини, Лакташима и Горњем Шехеру под пријетњом најстрожије казне."

Гутић наређује убиство бањолучког владике Платона, након чега се у једном њемачком документу каже: "Ово убиство је било сигнал за већи број свакодневних убистава најугледнијих Срба. Из Црне куће скоро сваку ноћ су извођени таоци и већином, по Гутићевом усменом наређењу, изван Бања Луке где су звјерски мучени, убијани и бацани у Врбас."

Крајем маја 1941. године из Врбаса и Врбање извађено је 58 лешева побијених Срба.

У говору, у Санском Мосту, 28. маја 1941, Гутић још оштрије позива на злочин геноцида:

"...а код нас – ускоро, друмови ће пожељети Србаља, ал' Србаља више бити неће. Издао сам драстичне наредбе за њихово потпуно економско уништење, а слиједе нове за потпуно истребљење. Не будите слаби ни према једноме. Држите увијек на уму

Народ је узнемирен, организује се и припрема отпор. У Борју, Прибинићу и Булетћу, југословенска војска оставила је доста оружја и опреме што се прикупља и крије.

Главни стожер Хрватског усташког надзора, 13. априла 1941. године, поставио је усташу др Феликса Ниједзијелског за повјереника града Бање Луке и читаве територије бивше Врбаске бановине до долaska Виктора Гутића у Бању Луку.

Гутић је власт преузео 17. априла, а почетком маја иде у Загреб реферисати Анти Павелићу, након чега држи бројне говоре које преносе радио и лист "Хрватска крајина". Били су то покличи за увод у геноцид над Србима. Ево неколико извода:

да су то били наши гробари и уништавајте их где стигнете а благослов нашег Поглавника и мој неће вам узмањвати..."

Послије напада Њемачке на СССР, 22. јуна 1941. године, увјeren у брзи крах фашизма и Хитлера, охрабрени народ почиње да се припрема за устанак. То није мимоишlo ни Шњеготине. Због своје беспутности и забачености, шума и хране оне постају интересантне за устанике.

Непријатељске веће посаде стациониране су у околним градовима. У најближем Котор Варошу налази се 17. сатнија 10. домобранске пуковније јачине око 200 војника, затим око 100 домаћих усташа и 25 жандарма.

У Прњавору, удаљеном 20 до 25 километара од Шњеготине, налазила се домобранска сатнија под командом Дејана Џернића са око 200 војника, коју је сачињавало домаће људство и нешто Хрвата Личана.

Теслић је био сједиште 4. домобранске пуковније, чији је командант био пуковник Биндер, бивши официр аустријске и југословенске војске, затим ДОДО бојна од 350 до 400 војника мобилисаних у околини Теслића и Тешња, те промјенљив број Нијемаца, зависно од ситуације. Укупно око 2.200 непријатељских војника.

Пред почетак устанка жандармеријске посаде, са по неколико десетака људи, налазиле су се у Старој Дубрави, Бранешцима, Јошавци, Вијачанима, Клупама и на а мање страже при магацинima Дестилације дрвета из Теслића у Доњој и Шњеготини Горњој.

Прва устаничка акција на подручју Шњеготине, колико је познато, била је рушење шумске пруге Шњеготина - Теслић на Умци, на Илин дан, 2. августа 1941. године. О том догађају постоји више верзија. У једној се каже да је дан раније у село дошао Милош Матијашевић, ковач са Тромеће, који је ту радио на изградњи пруге Добој - Бања Лука, а иначе је био родом из Дрвара. Сазвао је састанак и око 20 људи из Шњеготине окупило се тог 1. августа 1941. године, око 23 часа, на Мачковића раскршћу, на мјесту где се данас налази гробље Вучића и Спасојевића. Један од присутних на том састанку записаће: "Одушељење људи било је толико да те ноћи нисам ишао кући. Исте ноћи окупило се око двадесет људи и сишло на фирманску прugu и покидали је у дужини 50 метара. Од оружја је само Матијашевић имао двије бомбе крагујевке..." Према причању Славка Плавшића, његов отац Душан,

као бивши жандарм, одвраћао је окупљене од планиране активности, али га нису послушали. Поред Матијашевића, најватренiji заговорници акције били су Милош и Теодор Спасојевић.

Око поноћи силазе на Умку, проваљују у магацин, узимају алат и прекидају телефонску линију, трагају жељезничку шумску пругу и руше неколико мањих мостова. Сви учесници ове акције, изузев Милоша Матијашевића, вратили су се својим кућама.

Сутрадан стижу жандарми возом до Умке, а одатле у село. Ту се окупило и “велико и мало”. Били су и кнез Душан Вујићић и Павао Спасојевић, који су имали главну ријеч. Када су усташе (жандарми) обећали да неће палити село и гарантовали за животе оних устаника који се предају, под притиском виђенијих мјештана један број учесника акције (осам од укупно двадесет) добровољно се предаје и жандарми (како кажу, била су само двојица) одводе их у затвор у Стару Дубраву. Свели су их низ Осоје на пристаниште “ћире” на Чакаровића луци, где су сачекали воз од Узломца за Стару Дубраву и Теслић. Милош и Теодор Спасојевић, према ријечима очевидаца, једини су били везани. Одведени су: Гостимир Гађановић, Гојко Сувајац, Сретко Дубравац, Обрад Вучић, те Теодор, Радован, Богдан и Милош Спасојевић (Теодор се предао тек када су уместо њега повели синове му Милована и Недељка).

У жандармеријском затвору на Укрњи, односно Старој Дубрави, задржани су четири до пет дана, где су били испитивани и мучени, да би потом “ћиром” преко Кулаша и Чечаве били пребачени у Теслић, а из Теслића аутобусима до затвора Црна кућа у Бањој Луци. Истина, Миливоје Спасојевић тврди да су одведени у Челинац, где им је родбина у два маха носила храну, а трећи пут је враћена.

У својим сјећањима, објављеним у 3. књизи “Средња Босна у НОБ-у (Б. Лука, 1981. године), проф. др Љубица Пејчиновић-Радман, између осталог, пише: “Кад су нас једног новембарског дана 1941. године извели ујутро из затворске собе у Црној кући у двориште у “шетњу”, угледала сам у дворишном кругу постројене сељаке. Касније сам сазнала да су из Шњеготине и да су лежали у Црној кући због рушења мостова у Шњеготини. Међу њима је био и један старчић (Теодор Спасојевић, солунац, према М.С.) до паса потпуно го, само са неком подераном капутином на раменима. Страшно ми се сажалило на њега, отрчала сам у затворску собу,

узела пола ћебета које сам добила за простијку испод себе и дала га том старчићу када сам у “шетњи” нашла до њега. Управник Мајсторовић је то однекуд посматрао и одмах дошао. Одuzeо је од старца ћебе и бацио га преко зида подигнутог око Црне куће. Истог дана сви су Шњеготинци били одведенi. Куда, то не знам. Можда на Петрићевац, можда у Борик или некамо даље у неки логор смрти.”

Седам Шњеготинаца је 8. новембра (на Митровдн) 1941. године, стријељано у Борику, док је седамнаестогодишњи Обрад Вучић, по једном извору, осуђен на доживотну робију и одведен у Лепоглаву, а по другом осуђен на три године и одведен у логор Нова Градишака. Одатле га је ослободила 12. славонска бригада 1942. године и по неким тврђењима страдао је те године у Славонији, а по другим на Мотајици код Босанског Кобаша у сукобу са четницима.

Млади четници са дјевојкама на Црвеној земљи 1942. године

Према очевицу, неком Станковићу, који је тога дана нешто радио на својој њиви у близини, устаници из Шњеготине стријељани су на Ребровцу поред Врбаса у ували одакле је вађен шљу-

нак. Како каже, изгинули су храбро и јуначки с узвицима: "Живио краљ! Живела Србија." Прво су испаљена по два рафала и док су сви падали, први у строју (Милош Спасојевић) остао је стојећи. Још три пута су у њега пуцали док није пао.

Велимир Вељо Живковић, у својим сjeћањима, каже:

"У априлу 1941. године преко Шњеготине одступали су војници југословенске војске, неки с оружјем, неки без њега. Сишао сам на пут код Лађевца и одједном под мостом угледао војничку пушку. Узео сам је и сакрио у један шупљи храст у шуми Офтек. Пушка је имала само пет метака ..."

Даље вели да су га једног дана позвали неки људи да дође код ковачнице Маринка Томића у Шњеготини Горњој. Ту је нашао Маринка Китића, који је био зашао у педесету годину, Бору Ђурића, Радовану Тодоровића и Милана Девића с пушкама и у цивилном одијелу, осим једног кога није познавао и који је био у војничкој униформи... С овом групом кренуо је у Борје, у Божиће, и сутрадан су стигли у Јеловку где су нашли 20 – 30 наоружаних устаника којима су командовали Ратко Броћета и Драго Бубић.

Према ријечима Недељка Кострешевића, око Велике Госпојине у Шњеготину долази Милош Вујаковић с пушком о рамену, те и он, како је имао пушку, одлази с њим код Новака Пивашића, где се у другој половини августа 1941. године формира устаничка група.

У чланку "Водоноша из Мединог дола", Рајко Спасојевић говори о догађајима након којих је дио устаника, послије рушења пруге 2. августа 1941. године, ухапшен:

"Мени, деветнаестогодишњем младићу, тешко је пало одвођење наших људи из села, а нарочито ми је било жао стрица Богдана и сестриног мужа Гостимира Гађановића. Осим тога нисам могао да поднесем стално кукање и јадиковање породице па сам одлучио да потражим устанике и ступим у њихове редове. Кренуо сам од куће према Борју, јер се преносила вијест како се у Борју налази нека велика војска, која само чека тренутак да нападне Нијемце и устаše у градовима. Наоружан ручном бомбом "крагујевком", идући од човјека до човјека, углавном познаника моје бројно велике породице Спасојевића, стигао сам другога дана у Борје и недалеко од куће Бранка Јотановића у Липљу нашао

логор устаника. Било их је око тридесет. Спремали су се да иду у неку акцију. Међу њима су били Новак Пивашић, Ратко Броћета, Раде Личина и други. Тада их нисам познавао. Касније сам сазнао за њихова имена. Послије сам сазнао да се радило о нападу на Масловаре. Новак Пивашић је послије акције отишао са својом групом према Јаворовој. Пошао сам с њим."

Једна од првих устаничких активности у Шњеготини Горњој и Средњој, према запису Ристе Јовановића, била је напад на шумску манипулатују у Узломцу, где се налазио магацин Дестилације дрвета из Теслића. Ту је убијено неколико наоружаних чувара Хрвата, претежно из Комушине, а сва роба из магацина однесена је на планину Осмачу, где је била главна база устаника ширег простора око Бање Луке.

Поред робе, хране, одјеће, посуђа и алата, из магацина Дестилације и из трговине и гостионице Богдана Јотовића из Чечаве, кога су устаše без ичега протјерале у Србију, оно што је остало иза њих, однијели су устаници. Имао је два велика бијела коња и три паре коња за извоз дрвета.

У Средњу Шњеготину, заселак Јовановићи, долази група устаника са Радом Радићем и Милошем Пуjiћем, који јашу као лабуд бијеле коње Јотовићеве са шубарама на главама и без обиљежја. Дошли су код старих познаника – кочијаша који су раније возили шљере – прагове за пругу и орасе за Италијане код поменуте двојице устаника.

За превоз робе на Осмачу ангажовали су Тому Јовановића, Глигора Тодоровића, Алексу Кичића, Алексу Плавшића и друге. Ови и многи други, осамареним коњима преносили су робу и враћали се након неколико дана. Један од њих, Боро (Ристе) Ђурић, није се вратио са осталим коморашима, већ остао са устаницима као први из Средње Шњеготине.

Устаничка група Новака Пивашића, која је имала логор у Медином долу у Чавци, у којој су, између осталих, били и Милан

Четнички жандарм Стојан Спасојевић са дјевојком Госпавом Максимовић

Пивашевић, Саво Черековић, Васо Горичанац, Богдан Антић, Милан Џвијић, Костадин Пејашиновић, Ђето Пеулић, Стево Самарџија, Славко Ђурић, Брацо Петковић, Брацо и Живорад Прерадовић, Јеленко Кусић, Владо Пивашевић и Стојан Спасојевић, напали су воз који се кретао шумском пругом према Теслићу, а 2. септембра 1941. године, и жандармеријске станице у Старој Дубрави и Вијачанима, које су и освојили.

У септембру 1941. године био је формиран Борђански устанички одред који је крстарио по Шњеготинама. У извјештају политичког комесара I чете за Босанску крајину, од 17. септембра 1941. године, између осталог, каже се и ово:

“Приликом акције у планини Шњеготина на магацин и стан усташе Јозе Припића, о којој друг комесар у свом извјештају каже да је учествовао Штаб Чете, те је том приликом реквирирано ствари у вриједности 30 000 динара. Наводимо главне ствари: сандук шећера, 20 кг кафе, канта масти, канта уља, 30 литара газа, 30 кг риже, 100 литара ракије, 30 литара вина, 850 пакетића дувана, компота и разних ликера око 50 бутеља и флаша, 20 кг меда, 5 кг шпека, 60 комада сапуна по пола килограма, 60 бољих сапуна за умивање, 80 метара беза шифона, 10 стольњака, радио-апарат са два акумулатора, грамофон са плочама, 5 комада бијељева, 10 пари нових ципела, 3 паре одијела, 150 кг брашна, један пар великих коња, три пушке и много других ствари.”

У извјештају заповједништва 3. оружничке пуковније, од 18. септембра 1941. године, о том истом догађају се каже:

“5. рујна 1941. године око 1,30 сати побуњеници су покидали брзогласно-брзојавну линију... 6. рујна 1941. око 1,30 сати побуњеници су напали кућу фирме Дестилације дрва д.д. Теслић у Шњеготини...

Убили су чувара Фрању Видића, а тешко ранили Мату Јурића... у току ноћи побуњеници су у два наврата покушали напад на сталну оружаничку опходњу у Шњеготини. Напад је у оба случаја одбијен. Жртава није било.”

Група устаника на Караку, у којој је био и Петар Ђумић, одузела је оружје шумару Јози Мустапићу, и том приликом лакше је рањен. Он је то одмах пријавио усташкој постјаји у Старој Дубрави. Истог дана ухапшени су трговци Илија Остић и Славко Вуковић, те виђенији домаћини Лазар Тодоровић и Ранко Ружичић, али су након испитивања пуштени.

Устаници из Шњеготине Горње, који су логоровали у великој штали Обрада Пијетловића, 22. септембра 1941. године, напали су жандармеријску станицу на Клупама. Међутим, плашећи се одмазде, напад је био неодлучан, па се посада успјела повући без губитака, али је касарна запаљена. У извјештају заповједништва 3. оружничке пуковније Равнатељства за јавни ред и сигурност, од 23. 9. 1941. године, јавља се: “Никола Николић из Прибинића и Стево Кошћук из Шњеготине дали су опшире податке о саставу и кретању устаничких снага на територији ових села.. (Архив VII, Београд).

Никола Николић је убрзо стријељан као издајник, а за Стеву Кошћука се није знало да је одавао устанике, па је умро много касније природном смрћу (1974. године).

Устаничка група Новака Пивашевића је, 14. октобра 1941. године, оборила у Вијачанима један непријатељски школски авион који је летио од Загреба према Сарајеву. По ријечима очевидаца, авион је оборио Стојан Спасојевић. Био је то први авион који је од стране устаника у Југославији оборен 1941. године. Том приликом заробљен је и пилот Никола Секулић, који је потом, за потребе устаника, са радио-апарата скидао вијести и уређивао билтен. Заробљени авион је запаљен како не би поново пао у руке непријатеља и био оспособљен. Према свједочењу Обрада Јанковића: “Киша је падала. Магла се спуштала, а с маглом и мрак. Кад смо стигли у шуму Осоје, која се налазила изнад њиве Омуљка, где се спустио авион, већ су неки берачи кукуруза били поред њега....Пошто су из авиона повађене вредније ствари, Новак је наредио да се запали и он се за неколико тренутака претворио у букињу. Биле су обасјане и десна и лијева страна Укрине и видјели су се висови изнад ријеке. Конац у иглу би могао увући. Одједном је одјекнула експлозија. Резервоар је експлодирао...

Авион је оборен хицима које су испалили: Стојан Спасојевић, Бранко Антић и Чедо Пејић.”

(“Оборен је авион „Средња Босна у НОБ-у, књ. 2, Б. Лука, 1980.”)

Устаничка група Новака Пивашевића, уз помоћ око 100 сељака, ноћу између 24. и 25. октобра, опарала је пругу између Вијачана и Кулаша у дужини од око 2 до 3 километра. Ова устаничка група, која је бројала око 100 бораца, прерасла је, крајем октобра

1941. године, у 3. чету б. батаљона 3. краишког одреда. За комесара је постављен Живко Прерадовић. Командир вода у Чавци био је Саво Черековић, вода на Љубићу Илија Малић, а вода у Чечави Новак Продић.

Продић је са Миром Јотановић, 26. новембра 1941. године, учествовао на савјетовању на Караку. Како се памти, био је пао дубок снијег, а одборник Војин Спасојевић је пекао овцу за учеснике. Нарочито снажан утисак су оставили Козарчани: дисциплинном, опремом, наоружањем и војничким понашањем. Било је ријеч о развоју устанка. Изнесен је став да јединице треба да буду покретљиве и да се формирају НОО-и. Били су присутни, између осталих, и Ратко Вујовић Чоче, Осман Карабеговић, и Ивица Мажар Шоша.

Живојин Кострешевић у партизанима 1945. године

Број устаника, у новембру и децембру 1941. године, растао је. На подручју Шњеготина дјелују II и IV устанички одред који имају сједиште у Липљу па у Лађевцу. 23. новембра 1941. године нападнути су Хрваћани где је погинуо Мирко Живковић - Ђурић из Шњеготине и један Савковић из Чечаве.

Црква и школа на Караку, као и манастир Липље, 1941. године били су бомбардовани из усташких авиона, али на срећу безуспјешно.

На Караку, у Средњој Шњеготини, 7. јануара 1942. године, одржано је савјетовање СКОЈ-а за Централну Босну где је изабран и Окружни комитет, а расправљало се о оснивању општинских комитета СКОЈ-а.

Ту је, такође, 20. јануара 1942. године, одржана и конференција војно-политичког кадра Петог и Шестог батаљона Трећег краишког НОП одреда, где су узели учешће сви војни и политички устанички руководиоци из Средње Босне и Босанске крајине. Конференција је трајала два дана, а учесници су спавали у школској згради. Командант 4. краишког НОП одреда Данко Митров, уз присуство свог замјеника Ратка Броћете, активног капетана југословенске војске Раде Радића, члана Штаба, Раде

Личине, комесара и свих команданата батаљона, дonio је одлуку да се изврши напад на Котор Варош 19/20. јануара 1942. године. Био је дубок снијег и температура – 20 степени. Концентрација једног броја јединица била је на Караку, где је доношена храна, прикупљало се бијело платно за маскирање, затим коњи, запрежна возила и друго. Напад није успио и завршиће се катастрофално по устанике. Подаци о погинулима и рањеним устаницима су контроверзни. Према неким изворима (С. Самарџија, "XIV средњобосанска НОУ бригада") губици су износили 30 погинулих, 8 заробљених и 20 до 30 рањених. Према другима, било је око 74 погинулих, па чак се наводи и број од 120.

Непријатељ у Котор Варошу имао је 15 убијених и 10 рањених. Најтежа послеци овог неуспјелог напада и губитака била је у осјећањима свих бораца да су били издани и то од неких комуниста муслиманске националности. Од тог тренутка у већој мјери долази до диференцирања на четнике и партизане.

Већи број рањеника био је допремљен на Караку на коњима и превозним средствима који су ишли на Котор Варош да би пртили снијег који је нападао преко метра и ради извоза робе – плијена.

Рањеници, који су с муком пренијети преко Узломца, смјештени су у зграду школе на Караку и у бивши дућан Илије Остића. Причало се да су усташе у Тешића штали запалиле 106 мртвих устаника.

До иза пуча Шњеготине нису имале устаничку јединицу већ су устаници из Шњеготине били укључени у устаничке групе а касније чете и батаљоне: Раде Радића у Јошавци, Новака Пивањевића у Вијачанима, Уроша Боштарумића у Прибинићу, Новака Продића у Чечави, Милоша Вујковића у прњаворском крају и другим јединицама. Тако је, рецимо, Дане Ђујмић, шумарски техничар с Караку, погинуо као комесар Растушке устаничке чете у Станарима у јесен 1941. године.

Од првих устаничких дана из Шњеготине, поред већ поменутих, укључили су се Момчило Поповић и Милорад Остић код Раде Радића, Светозар Димитрић, Светозар Кутић, Ранко Плавшић, Обрад Новаковић, Милан Девић, који је погинуо негде код Прњавора 1941. године и многи други.

У Шњеготини Горњој, у првим устаничким данима, формиран је одред од око 60 бораца у коме су били: Љубо Николић, командант, Душан Гојковић Керсум, Светозар Летић Заја, Маринко Јо-

вић, Стојан Живковић, Недељко Живковић, С. Гаврић, Богољуб Николић, Маринко Томић, ковач и његов шегрт Тиосав Кнежевић, рођен у Србији, Владимир Јовић, Драгић Николић, Обрад Летић, Раде Шајиновић, Ратко Јанковић, Милан Сувајац, Мирко Пијетловић, Богдан Томић, затим из Прибинића: Тедо и Адам Малић и Милан Радоњић, те из Лиља Обрад Стојановић, Мирко Живковић-Ђурић из Лађевца и Стево Бузаковић из Средње Шњеготине.

Љубо Николић је концем 1943. године био интендант у Трећој четничкој чети, а командир је био Владимир Јовић, који је крајем 1944. године рањен у борбама с јединицама 18. СББ-е и након мјесец дана умро.

Стојан Живковић је послије пуча остао у четницима. Недељко Живковић је до краја рата био одборник. Љубо Николић је погинуо као четнички командир. Маринко Томић је током рата ковао хладно и оправљао ватreno оружје. Био је свестран и добар мајstor, а надасве изванредан ковач.

Штаб IV НОП одреда и болница налазили су се у Горњој Јошавци, почетком зиме 1942. године.

У фебруару 1942. године дошло је до сукоба на Липовцу, код Челинца, јединице која је пратила руководиоце Оперативног штаба за Босанску крајину са јединицом учитеља Лазара Тешановића с којим су преговори требали да се воде. Том приликом више од десет бораца је погинуло, а међу рањенима био је и др Младен Стојановић, начелник Оперативног штаба за Бос. крајину, који је пренијет у болницу Четвртог одреда у Јошавци.

У ноћи, 31. марта на 1. април 1942. године у Јошавци је убијен рањени Младен Стојановић и преко тридесет, што рањених бораца или обезбеђења, што чланова Штаба наклоњених партизанској опцији. Диоба на партизане и четнике је постала дефинитивна.

Јошавачки пуч био је први те врсте у Средњој Босни. У шњеготинском крају готово стопостотно је прхваћена четничка опција. Још извјесно вријеме партизански оријентисане групе у овоме крају подржавао је и охрабривао Први пролетерски краишкни батаљон од 256 бораца, формиран у Челинцу 17. марта 1942. године, од по једне козарске и подгрмечке чете, те једногвода Дрварчана. Четници су, 26. априла 1942. године, напали Ударни батаљон на Караку с којим је био Ђуро Пуцар Стари. Борба је трајала од 8 до 19 часова, а батаљон је имао пет погин-

улих и 15 рањених бораца и извукао се према Вијачанима. У априлу и мају 1942. године било је више сукоба између ове јединице и четника.

Шњеготински четнички батаљон формиран је, према сјећању Милована Вучића, код Вучића млина на "Ђирковини", од Шњеготинаца из Радићеве устаничке јединице, као и новомобилисаног људства. Он се сјећа да су ту били Жарко и Драгољуб Вучић, Новак и Славко Ђурић, Чедо и Милован Спасојевић. За команданта је изабран Петар Ђумић, по занимању трговац, син шумара с Карача, иначе Личанина. Обрад Малетић је изабран за командира Прве чете, Војислав Савић Друге, а Владимир Јовић Треће чете. За главног интенданта, односно команданта позадине, постављен је Ново Ђурић, а за његовог замјеника Миленко Вучић. За ту прилику купљена је храна у приређен заједнички ручак.

О Петру Ђумићу пјевало се:

*"Перо јаше коња бјела
Преко ћрса Џарабела,
За њим иде Шњеготина цјела.."*

Дјевојке су пјевале и о Војиславу Савићу који је, како кажу, био врло лијеп човјек:

*"Војиславе, служиле ће џвоје очи Ћлаве
добро чувај момцима нам ћлаве.."*

Шњеготински четнички батаљон био је у саставу Теслићке четничке бригаде.

У априлу и мају 1942. године, дошло је до споразума (пакта) између четничких комandanata с различитих терена и хрватски, власти, те је стала и усташко-њемачка офанзива од Бање Луке према

Четнички командант Раде Радић

и и Шњеготинама, па су изbjеглице, у пролеће и љето, из многих села ближих Бањој Луци могле да се врате кућама.

Ситуација се донекле стабилизовала у другој половини 1942. године, све до доласка Прве пролетерске бригаде на ове просторе у зиму крајем 1942. и почетком 1943. године. Штаб или дио Штаба ове јединице, на челу с Кочом Поповићем, командантом бригаде, био је смештен на Караку. Дочекао их је као одборник Војин Спasoјевић. Наравно, село је морало смјестити војску и дати храну (Војин је од почетка рата вјеровао у побједу партизана и звали су га Сталјин). Ова јединица је била смјештена на ширем простору па одборник Гостимир Трбић из Бранешаца у својим сјећањима каже:

“У јануару 1943. године за њихове потребе скупљено је само кукуруза 120 метара. Пшенице, зоби, меса, пасуља, сланине и сира било је још сигурно толико. Преко 100 грла стоке дотјерано је у моје двориште. Све су то са собом отјерили пролетери након 50 дана боравка на овом терену.”

У даљем току II светског рата Шњеготинама су се углавном кретале двије војске: четници и партизани. Од четничких јединица најдуже су се задржавали батаљони Теслићке бригаде. Кретање и задржавање осталих четничких јединица било је повремено и ријетко и то од истока ка западу и обратно. Били су то четници са: Озрена, Требаве, Чечаве, Прибинића који су се кретали према Јошавци, Липовцу, Мањачи, Кључу и обратно. Партизанске јединице су су обично кретале од југа ка сјеверу, према жупним крајевима где је било више хране. Кретали су се од Котор Вароша, Петрова поља, Скендер Вакуфа према Прињавору и Љевчанском простору и обратно. Храна је прикупљана преко одборника или непосредно, а посебне жртве су биле куће из којих је неко био у четничима - “четничке куће”. Носило се све што се однијети могло и том приликом су малтретирани домаћини и други укућани од везивања за дрвеће с пријетњама стријељањем и пребијање до одвођења на неколико дана у својству водича. За преношење опљачкане или одузете имовине мобилисано је на десетине и стотине коња. Из Шњеготине се долазило чак до Шипрага, Влашића, Скендер Вакуфа или у жупска села. Многи коњи никада нису враћени. Од партизанских јединица Шњеготинама су се најчешће кретале 14. и 18. бригада, чији је командни кадар углавном био са простора прињаворског, скендервакуфског

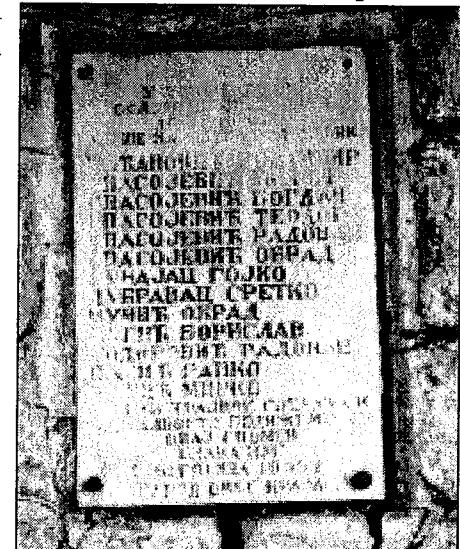
и кретарашког среза. Правац њиховог кретања био је најчешће: Шипраге – Борја – Клупе – Лађевац – Јовића брдо, затим други: Шипраге – Ободник – Узломац – Ђаћно брдо – Карак – Укрња – Рељевац, трећи Скендер Вакуф, заobilazno Котор Варош – Марјаново гнијездо – преко Узломца – Марин гроб – Виногради – Маслиште – Спasoјевићи – Савићи – Бранешци, а четврти: Од Скендер Вакуфа преко Скатавица – Међеђег брда – Тромеђе – Дубрава – Бранешаца и даље.

У Шњеготинама су се најдуже задржавали у Спasoјевићима због тога што је село било богато храном и што је ту, на малом простору, концентрисан већи број кућа, а у близини су и засеоци: Вучићи, Вујчићи, Плавшићи, Гаћановићи, Дубравци и други. Други разлог честог боравка војске на том простору је изванредан стратешки положај Спasoјевића брда. Четници су ово село звали Мала Москва, а партизани Равна Гора. Становници Спasoјевића у Шњеготинама највише су страха поднијели и током рата најмање ноћи преноћили у својим кућама, најмање се уз огњишта нагријали, и поред богатства храном, највише се нагладовали јер су безбрз готових ручкова и вечера морали уступити изненадним и непозваним гостима.

Једном приликом, док су паризани боравили у селу, Радићеви четници с Тромеђе запуцали су из артиљерије, на срећу, без тежих послецица.

Стево Самарџија, аутор књиге “14. средњобосанске НОУ бригаде” (Б. Лука, 1983.), иначе и њен командант, пише:

“У ноћи 14/15. јануар 1944. године бригада провела у реону Шњеготине – Спasoјевића. Штаб се смјестио у кућу Петра Спasoјевића. Петар је дао богату вечеру што му нико није тражио. Дао је добровољно и од срца. Откинуо је од уста своје породице, а она је била доста велика и имала је велике потребе за храном.

Плоча са именима стријељаних устаника у новембру 1941. године

Чланови штаба бригаде, са командантот су Петра познавали од раније, дуго су се те вечери сјећали. Добру храну су то вече добили и остали борци бригаде. За то се побринуо Војин Спасојевић, одборник. Имао је једно око оштећено. Он је увијек, када су 4. КНОП одреди или бригаде овдје навраћале, за њих на вријеме обезбеђивао што треба. Како је то послије правдао пред четницима није познато, то је само он знао.”

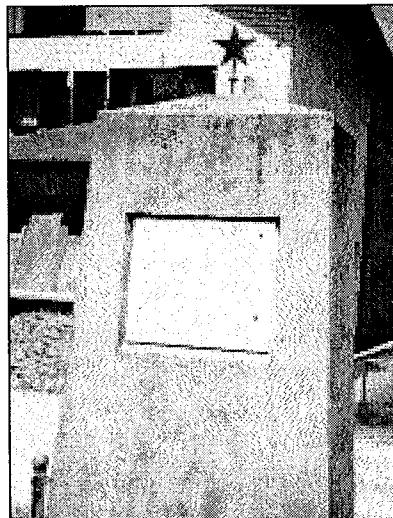
Одборник и партизански сарадник био је и Лексо Вучић, а под утицајем своје браће Књунића из Мравиџе и његова снаха Стојанка, која је у ту сврху подстицала и свог малодобног сина Милована, који је преносио поруке партизанима па је због тога у неколико наврата ухваћен од стране четника и умало није платио главом. Стојанки је један четник одсјекао прст на руци. Лексо је од комесара Стеве Самарџије добио и пиштолј “колибри” за случај “потребе”.

У јануару 1944. године на ове просторе долази и 14. славонска бригада која из правца Шњеготина креће на Прњавор где је заједно са 14. бригадом водила неуспјешне борбе с Черкезима. У љето те године на ове просторе поново навраћају пролетерске јединице, а 29. августа 14. бригада у Шњеготини води борбе са четницима, који су, иначе, у принципу изbjегавали сукобе. Половином децембра 1944. године на овом терену су и даље јединице 53. СБУ-е бригаде.

Локални четници су, у принципу, с партизанима изbjегавали сукобе кад год су то могли.

У априлу 1945. године из правца Подновља и Посавине наилазе колоне четника Драже Михаиловића на путу према Источној Босни и Србији. У Узломцу воде тешке борбе са јединицама 19. партизанске бригаде.

Поред већ поменутих жртава у II светском рату из Шњеготина ту су још: Радован Тодоровић, погинуо 1941. на Црном врху, Војин Јокић, Боро Остић, Бранко Ђекић, погинуо приликом на-

Споменик Новаку Павашевићу у Старој Дубрави

пада 5. козарске бригаде на Теслић 1943. године, као и Ранко Малетић и Ранко Васић, Ранко Доцић, Боро и Бранко Ђурић, Мирко Ђурић, погинуо као борац Бањолучког одреда 1942. године на Козари, Бранко Плавшић, Данко и Милован Ђогатовић и Светозар Спасојевић, Витомир Шајиновић, Милан Јотановић, Радован Тодоровић,

Од стране четника убијени су: Тиосав Кнежевић, стријељан у Шњеготини 1943. године, Душан Шајиновић, одборник, стријељан 1944. године у Шњеготини и Стојан Мичић, четник, стријељан 1947. године у Шњеготини.

Учесници у четничким редовима из Шњеготине Горње су: Милорад, Микајило, Душан и Миливоје Антешевић, Мирко и Бранко Џвићић, Раде Ђурић, Мирко Гаврић, Душан Гојковић, Станко, Стојан и Коста Јанковић, Мика Јотановић, Чедо, Раде, Владимира и Тодор Јовић, Марко Китић, Гостимир, Ново и Стево Ковачевић, Џвјетко, Миленко, Обрад и Светозар Летић, Душан и Стојан Мичић, Саво Малешевић, Драгић и Љубо Николић, Јово, Љубо и Чедо Пејић, Станко Стокић, Станко и Вид Стојановић, Милорад Павловић, Драго Пијетловић, Милан, Обрад и Стојан Сувајац, Божо, Душан, Витомир и Живко Шајиновић.

У партизанима су учествовали: Богољуб Гаврић, од 25. 03. 1945. године, Маринко Јовић, 15.12. 1942, одборник, Урош Шајиновић 20. 1. 1943, Богољуб Живковић 10. 4. 1945. године и Стево Водник од 9. 9. 1943. године.

Након рата један број четника је остао досљедан и није прихватио нову – комунистичку и партизанску власт, па су организоване велике хајке на одметничке групе у Шњеготинама и околини. Све до њихове ликвидације њихове породице су пролазиле кроз тешка искушења. Неке су пресељене у Оџак, Шамац, па чак и преко Саве. Многе породице и засеоци, нарочито испод шума Узломца, Бјелобора, дијелом и испод Офтека, исељене су – читава Шњеготина Горња и Средња, изузев засеока Радмеровићи испод Стражице – Девићи, Ђогатовићи и Пејановићи, тако да је све становништво из четири Шњеготине сабијено у Велику и дио Шњеготине Горње, и то у два наврата 1947. и 1948. године, те се не зна коме је било теже: онима које су иселили или онима који су примили неколико пута више нове чељади него што су сами имали и могли примити.

Похватали, побијени и померли по затворима су: Драгољуб Ђукарић – Драгић, Марко Пејић, Војислав Савић, Војин Пејашиновић, Чедо Пејић.

Петра Ђумић, командант Петог (шњеготинског) четничког батаљона Теслићке четничке бригаде, који се предао заједно са командиром 2. четничке чете Обрадом Малетићем, одведени су у Добој где су у затвору и стријељани.

Петровом брату Дани, рођеном 1905. године, који је погинуо у Станајима на почетку устанка, 1946. године подигнут је споменик у Теслићу где су му пренесене и кости.

У Шњеготини Доњој у Узломцу, 1945. године ухваћена или ликвидирана је и група Раде Радића и Николе Воркапе. Том приликом у Малој Тисовици је погинуо и Обрад Спасојевић, који је био цивил и гolorуки учесник у потјери. Њему је партизански поручник Васо Караповић дао да обуче шињел са еполетама, те су четници бежежи пуцали на њега мислећи да је Караповић.

Илија Остић, један од најугледнијих, најбогатијих и најцењенијих људи у Шњеготинама, остао је без два дућана, двије куће, које су изгореле, и свега другог. Упутивши се у Прињавор одсјео је на конаку код старог познаника и пријатеља Душана Слијепчевића у Вијачанима. Те ноћи, у том селу убијен је партизански поручник Миленко Радомировић. Осумњичени Илија је одведен у Прињавор и од стране пријеког суда, без свједока и доказа, осуђен на смрт. Пребачен је у Црну кућу у Бањој Луци и након извесног времена стријељан у Борику код јеврејско-православног гробља. Након извесног времена испоставило се да Илија Остић није имао никакве везе са поменутим убиством већ да је то извршио Милош Драгић из тога села, четник који је побјегао из затвора. Породици је уз обавјест упућено и извиђење, али то невину главу није могло повратити из гроба.

ПОСЛИЈЕРАТНИ ПЕРИОД

ДОГАЂАЈИ И ЗБИВАЊА У ПОСЛИЈЕРАТНОМ ПЕРИОДУ

Још један рат је завршен. Током његовог трајања Шњеготине су се опредијелиле “за краља и отџбину” и из њега изашле као губитнице. Истина, становништво је сачувано од великог страдања, али перспективе овога краја биле су облачне.

И у четврогодишњем ратном хаосу све четири Шњеготине имале су кнезове и одборнике. Кнез у Шњеготини Горњој био је Маринко Јовић, кога нове власти из Теслића, послије рата, постављају за првог предсједника МНО-а, прво са сједиштем на Клупама па у Лађевцу, у кући Томљеновића. Одмах по именовању он успоставља контакт са одборницима осталих Шњеготина и Липља, ради формирања јединствених органа власти. Оружје је, около, још звецкало и ризик за нову власт био је велики.

На Саставцима одржано је више састанака с представницима свих Шњеготина. На једном од њих објављена је и амнистија за четнике који се још нису били предали. Улога и ауторитет Маринко Јовића, помогли су да се то оконча на релативно задовољавајући начин.

У новој држави, 1945. године, проведени су избори, а под притиском Запада на листу је стављена и Странка за Краља и Отаџбину, владе у Лондону.

ОЗНА – Ж. Кострешевић, Миливоје Спасојевић, Васо Каран и Коста Јанковић

Организовање избора није био лаган задатак. Недостајао је административни кадар, а и писаће машине, па је све писано ручно. Матичне евиденције о становништву није било, те су бирачки спискови прављени на основу затеченог стања. Требало је за пет села, са великим бројем бирача, формирати бирачке одборе који ће, уз то, бити склони новој власти.

Гласало се тако што су у кутије убаџиване куглице, али избори нису били слободни јер су их контролисали УДБ-а и тајне партијске ћелије, коју су, по сјећањима неких од живих тадашњих комуниста, у Шњеготинама чинили: Живко Шајиновић, секретар, Коста Јотановић, Миливоје Спасојевић, Здравко Јотановић, Душан Јотановић, Бранко Девић, Живко Пијетловић и Мирко Петровић, учитељ на Каракчу, рођен у Чечави. Партијска ћелија је радила у строгој конспирацији.

Први бицикли у селу (К. Јанковић и Ж. Кострешевић)

Ухваћен је 1946. године у Врлети, испод Поповића кућа, и у Београду осуђен на смрт и стријељан. На челу јединице КНОЈ-а за хватање и ликвидирање четника био је, прво, Васо Каран, а касније Васо Каракаш, потпоручник УДБ-е, родом из Босанског Петровца. Чланови те групе били су и

Шњеготинци: Миливоје Спасојевић, Живојин Кострешевић, Чедо Бузак, Живко и Ново Шајиновић.

Шњеготинци на изградњи пруге Добој - Б. Лука 1951. године

У циљу бржег и успјешније хватања најфанатичнијих ројалистичких присталица, све становништво настањено при шумама исељено је у унутрашњост Шњеготина. У јатачком логору у Прибинићу било је много и Шњеготинаца.

Међу посљедњим преживјелим монархистичким присталицима, који су, захваљујући родбини и Васи Каракашу, амнистирани 1947. године, били су и Стојан и Рајко Спасојевић. У зиму, 17. децембра 1947. године, на штали Стеве Митровића, у Великој Шњеготини, ухваћени су командир Прве шњеготинске четничке чете Војислав Савић и Мирко Пејић из Чечаве. Справедени су у школу на Каракчу и исту ноћ, по одлуци пуковника УДБ-е Видовића, сријељани у једном шумарку 500 метара даље од школе.

Прве поратне године биле су готово теже од ратних. Владала је несташица свега. Харале су су болести: тифус, шуга, ушљивост, глад... Много штошта је било уништено и попаљено па је ваљало све обнављати или градити из почетка. УДБ-а и чланови илегалне партијске комунистичке ћелије били су главни носиоци активности присилног откупна: стоке, хране, вуне и осталог.

Још од рата дјеловали су Народни фронт, АФЖ и Омладинска организација који су организовали, између осталог, и аналфабет-

ске течајеве. У Шњеготини Горњој су их по засеоцима успешно организовали Бранко Шајиновић, Лука Антешевић и бивши командант четничке позадине Раде Врховац. У Парлозима течaj је водио Мирко Пијетловић, који је и сам био самоук. У Великој Шњеготини, 1946. године, аналфабетске течајеве држао је Славко Плавшић, који је пред рат завршио четири разреда основне школе, који је те године изабран и за предсједника Народне омладине за Шњеготине. Послије њега тај посао руководиоца аналфабетског течaj обављао је Бошко –Тујо Спасојевић.

Шњеготинци на Присоју граде пругу 1951. године

На збору бирача, 1948. године, у другом мандату, за предсједника МНО-а изабран је Милорад Девић из Велике Шњеготине, кога су из њемачког заробњеништва ослободили Совјети, па је власт у њега имала пуно повјерење. За секретара је изабран Душан Јовановић, а у Одбору су, као службеници радили: Ненад Димитрић, Радован Малетић, Драгутин Стојановић, Бранко Поповић, Славко Плавшић и Гостимир Ђогатовић.

Те године основана и је и прва земљорадничка задруга у Шњеготини Горњој. Управник је био Мирко Марковић из Липља, књиговођа Живко Пијетловић из Шњеготине Горње, магационер Стево Митровић, а службеници Бранко Девић и Живојин Кострешевић. Матичари су били Милан Малићевић и Драган Сувајац.

По узору на режим СССР-а, власти су почеле инсистирати на оснивању сељачких радних задруга. Отпор је био велики. Мало ко је добровољно пристајао на то. Стога су се примјењивали сила и уцјене. Једна од таквих задруга формирана је у Великој

Шњеготини под називом “Здравко Челар” за засеоке Спасојевићи, Вучићи и Вујићићи. У њеном формирана нарочито су се ангажовали активисти: Драгољуб Вујићи, Војин Спасојевић, Милорад Девић, Светозар Вучић, Радија Спасојевић и Живојин Кострешевић. По узору на колхозе, сељаци су све што су имали: земљу, стоку, коње, волове, зграде, алатке требали предати у задругу. За предсједника СРЗ-е је изабран Недељко Спасојевић, син солунског добровољца Теодора Спасојевића, за бригадира омладинац Радија Спасојевић, а у Управни одбор биран је и угледни домаћин Гостимир Спасојевић. Административно сједиште било је у бившем дућану трговца Михаила Спасојевића, а књиговодствене послове водио је Драгољуб Вујићић.

Друга СРЗ-а, “Др Младен Стојановић”, формирана је за Средњу Шњеготину са сједиштем на Караку. Предсјеник је био Гостимир Ђогатовић.

Уз много напора и отпора имућнијих домаћина формирана је СРЗ-а и у Шњеготини Горњој. У свом саставу је имала петнаестак домаћинстава, а предсјеник јој је био Маринко Јовић. Угащена је, када и све остале, 1952. године.

Илустративан пример тога отпора наводи Бошко Н. Петровић у књизи монографског карактера “Тајна око тајне”, где, између остalog, каже:

“Како се спроводио, стратешки задатак КПЈ утјеђивања сељака у социјализам кроз стварање сељачких радних задруга говори нам и примјер Антешевића из Горње Шњеготине. “Кулак” и уз то “великосрпски националиста”, Јован Антешевић оквалификован је као вођа отпора оснивању СРЗ-е у Шњеготини.

Његов братић Микајило, као подофицир у ЈНА, био је кандидат за КПЈ-у, јер је био узоран у сваком погледу, али му је смета-

Са изградње пруге Добој – Бања Лука

Са изградње пруге Добој – Бања Лука 1952. године

ло што је једно краће вријеме био у четницима. Његов комесар одлучи да му пружи лијепу прилику да се “искупи”, те му једнога дана рече:

– Микајило, друшкане мој, имаш један важан задатак да извршиш у своме селу!

– Баш лијепо, друже комесаре! Куће и фамилије и јесам се зажелио, а што се тиче задатка, ако га не могнем извршити ја извршиће га мој стриц Јован, чија се ријеч у селу уважава, обрадовано ће Микајило.

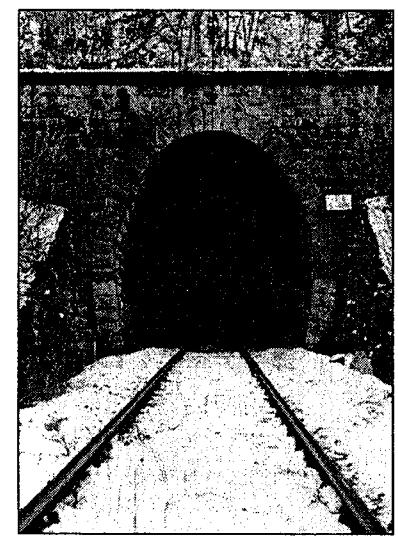
– Јован, Јован, он и јесте проблем, друже Микајило. Он неће у задругу. Твој задатак је да он уђе у СРЗ-у и читаво ће село за њим на то ће комесар.

– Јест, јест, друже комесару, ако он нешто неће неће ни други у селу. Увијек је тако било у нас у селу. Ако хоће Антеш, сви хоће. Тако је од дједа Лазара и памтивијека. Биће тешко, али покушаћу, рече Мирко сретан што ће видјети породицу, кумове и пријатеље.

– Ево, ти возна карта и објава, а ево ти и брошура “Значај СРЗ-а за КПЈ, социјализам и Југославију” и нека ти је сретан пут, рече комесар.

Када је Микајило стигао у Шњеготину чуо је да је његов стриц Јован са Видом Дубравцем, Јефтом Шајиновићем и још неким Шњеготинцима већ у затвору, на “широким рукавима” код УДБ-е.

Млади подофицир, пун снаге и оптимизма, пожури да се сртне очи у очи са хапшеницима. Када га угледа стриц Јово одмах поче: ”Нека си ти нама жив и здрав, али ако си дошао по задатку као и они прије што су долазили можеш одмах да се вратиш и

Тунел Тромећа

својим старјешинама јасно кажеш: ”Неће Јово жив ни мртвав у задругу! Задруга је највеће зло ове државе. С Богом, синовче, и нек те срећа прати, а за нас не брини. Ми своје знамо!”

Одлазећи своме комесару Микајило је знао да од пријема у Партију нема ништа и да ће његов третман од тада бити другачији. И тако је и било.

Домаћинства у СРЗ-а имала су право на окућнице од десет дунума и држање живине чemu су посвећивала далеко већу бригу него ономе што је било заједничко. Како “оно што је свачије није ничије”, задруге су пропадале па су неки руководиоци, као Недељко и Војин Спasoјевић, затворени и робијали ни криви ни дужни. Највеће штете претрпјели су, ипак, добри домаћини.

У Лађевцу је било сједиште Земљорадничке задруге за све Шњеготине. На скупштини, одржаној 22. априла 1949. године, у Управни одбор су изабрани: Живојин Кострешевић, предсједник, Марко Томић, Маринко Јовић, Видосав Јовић и Фрањо Водник, а у Надзорни одбор: Милорад Девић, Алекса Антешевић и Ненад Димитрић. Пошто је завршио књиговодствени курс у Брчком, Ж. Кострешевић је замијенио ранијег предсједника Мирка Маринковића, кога је подржавао предсједник МНО-а Милорад Девић, те је имао, како сам каже, немалих проблема.

Како се види из сачуваног записника, на сједници Управног одбора, одржаном почетком маја те године, расправљало се о uređivanju канцеларије, откупу вуне, куповини гатера, ангажовању ковача и почетку изградње зграде задружног дома. Из записника, с почетка јуна 1949. године, да се закључити да је изградња зграде дома у Шњеготини Горњој већ започела. Јевто и Милорад Иванковић правили су циглу за тај типски објекат 1948. године. Он је грађен у склопу Петогодишњег плана и то радним акцијама на којима се окупљало по неколико стотина омладинаца из свих

Митинг код школе на Караку 1953. године (говори Мијо Илић)

Омладински активиста Славко Плавшић 1952. године

рад Стокић, Бранислав Сувајац, Игњо Живковић, Дара Антешевић, Душан и Бранко Џвијановић, Славко и Мирјана Плавшић, Ковиљка Ружичић, Живко Шајиновић и други.

Фронтовска теслићка бригада, коју су чинили и многи Шњеготинци, 1948. године била је два и по мјесеца на изградњи Жељезаре у Зеници. Командант је био Живојин Кострешевић, а његов замјеник Светозар Вучић. У штабу је била и Дарinka Антешевић, гимназијалка, која се бринула о бригадиркама, међу којима су биле и Ковиљка и Јованка Спasoјевић и Мирјана Кострешевић из Велике Шњеготине.

На аутопуту Београд – Загреб, 1950. године, ова бригада ће остати три мјесеца. Чиниле су ју три чете са по 36 бригадира. Командир Прве чете био је Остоја Спasoјевић, а његов замјеник Симо Ковачевић. На акцији су се посебно истакли: Бранко Рулић, Мирјана Кострешевић, Јанко Спasoјевић, Станимир Стокић, Ново Томић, Каменко Кострешевић, Велко Јанковић, Мирко Вучић, Мирко и Драгојла Мишкић.

На изградњи пруге Добој – Бања Лука бригада је остала два и по мјесеца, свој логор имала је у Присоју, а учествовала је и на неким другим акцијама: прузи Брчко – Бановићи, изградњи фабрике мотора у Раковици и др.

Шњеготина, али је, ипак, остао недовршен. У њему су, у једном дијелу, смјештени задружна трговина, откупна станица и администрација те установе, а у другом школа. На његовим темељима, много касније, саграђена је нова зграда данашње основне школе.

Позивима у омладинске и фронтовске радне бригаде одазивао се велики број младих. Бригаде су одлазиле на савезне радне акције, али и на локалне: изградњу дома, школе, трговине, пута и другог. У тим акцијама посебно су се истацили: Живојин Кострешевић, Драго Пијетловић, Светозар Вучић, Остоја Спasoјевић, Мило-

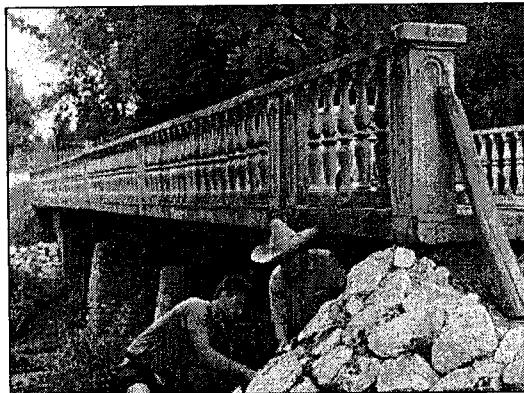
Аналфабетски течај 1956. године – руководилац Рајко Кузмановић

Поратне године биле су изузетно тешке, а посебно 1950. и 1951. када је владала велика суша па је народ био више гладан него сит. Општина за подручје Шњеготина била је у Прибинићу, а МНО у Лађевацу. Жене, чији су мужеви били у војсци или радним бригадама, да би добиле ту помоћ, требале су ићи у Лађевац по потврду па се вратити кући, па, можда, и с колијевком с малим дјететом ићи у Прибинић или Теслић по пакетић миорне помоћи.

До 1953. године Шњеготине су припадале теслићком срезу. У цијелој Југославији, 1952. године, извршена је реорганизација локалних органа власти након чега су формиране општине уместо дотадашњих МНО-а. У вези с новом административном подјелом дошло је до несугласности. Наиме, одређено је да Доња, Велика и Средња Шњеготина уђу у састав новоформиране Општине Челинац, што им је и одговарало јер их је новоизграђена пру-

Црква на Караку 2003. године

Бетонски мост на Умци

га везивала с Челинцом и Бањом Луком. У Шњеготини Горњој, која је остала у саставу општине Теслић, дошло је до подијељеног мишљења, па је организован референдум грађана. Три засеока: Продићи, Живковићи и Антешевићи били су за оstanјање у општини Теслић и срезу Добој, а четири засеока: Шајиновићи, Јовићи-Летићи, Лађевац и Парлози, као саставни дио Велике Шњеготине, били су за општину Челинац и срез Бања Лука. Први су се боље организовали, масовно изашли на изборе, и побиједили. Други, нездовољни и повријеђени образују делегацију која одлази у Сарајево да се жали предсједнику БиХ Ђури Пуцару. Тамо их је примио неко други и обећао да ће се удовољити њиховом захтјеву. Тако је и било, па је Шњеготина Горња једно вријеме била у саставу општине Челинац и среза Бања Лука.

Неколико година касније Шњеготина Горња је враћена у састав општине Теслић административним путем, без питања грађана и ту остала до данас.

Децентрализација власти и увођење комуналног система извршени су 1955. године, када су многи послови и обавезе пренијети са савезног и републичког нивоа на општинске и мјесне структуре. За предсједника општине Челинац, те године, изабран је врло агилни Мијо Илић, један од руководилаца приликом изградње пруге Добој – Бања Лука, иначе, родом из околине Крушевца.

У јесен 1957. године провођени су избори и у Мјесни одбор за Шњеготине су изабрани: Живојин Кострешевић, предсједник, Милован Малетић, Обрад Остић, Радослав Савић, Радисав Китић, Вид Томић и Обрад Поповић. Одбор се, те године, посебно ангажовао на изградњи школе на Умци, а сљедеће и на изградњи жељезничког стајалишта на истој локацији.

Из ријетких сачуваних документа видљиво је да је, поред ССРН-а, у Шњеготинама дјеловала и Партијска организација, коју су чинили: Живојин Кострешевић, секретар, Драгољуб, Стј

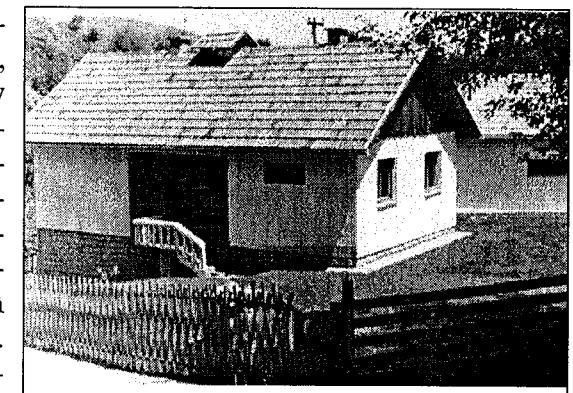
нислав, Видосав и Радивоје Вујичић, Стево Митровић, Боро Кострешевић, Богољуб, Грујица и Велимир Вучић, Ново Јовичић, Велимир Стојчевић, Станислав Спasoјевић, те учитељица Станка Ђулафић.

Крајем педесетих година у Дубравама у потоку Јеловцу почиње да се експлоатише руда магнезит. Отвара се окно и рудник који запошљава око педесет радника углавном Шњеготинаца. Рудник је егзистирао нешто више од десет година након чега је затворен.

У марту 1959. године завршен је објекат школе на Умци, а у јесен у њу су уселили први ћаци, док је на Караку је, први пут, уписан пети разред.

Године 1960. у Шњеготинама је укинут један стари обичај. Из употребе је избачено клепало. Наиме, клепало је чинила једна даска објешена о какво дрво или греду, а касније метална плоча у коју се ударло чекићем и то ујутро три пута по минут, са паузама од једног минута између. На скупове се долазило око подне. Налог за клепање могао је дати само кнез, а касније одборник.

Духовни живот становништва овог села био је пригушен владајућом идеологијом. Служба у цркви, на Караку, обављана је само о неколико празника годишње, а свештеник је долазио у

Зграда за будућу етнолошку музејску збирку у Вучићима

Игњић Војин, Шајиновић В. Петко (1927), Малешевић В. Славко (1906), Кострешевић Момир (1914), Дубравац Вид (1904), Летић Радивоје (1923) и Вујичић Недељко.

Народне општинске одборе 1963. године замијениле су скупштине општина. За првог предсједника Скупштине општине Челинац изабран је Рајко Кузмановић, данас уважени академик. А како се види из Статута те општине, усвојеног 23. маја 1963. године, општину Челинац чинило је 27 насељених мјеста, међу којима су и три Шњеготине.

У Доњој Шњеготини, 9. априла 1967. године, основан је први грађевински одбор за електрификацију села, који су чинили: Мато Купрешак, родом из Нашница и шеф Жель. станице, који је уједно био и предсједник, Вука Дубравац, Гостимир Бабић, Радован Спасојевић, Маринко Поповић и Милорад Димитрић. Пре-
ма прецизним евидентира-
ма, које је водио Радован Спасојевић, тада предсједник ССРН-а, први стуб за далековод постављен је 3. јула 1967. године, а 11. јуна

Изградња стадиона на Умци 1998. године

те године одржан је и референдум за градњу школске зграде на Укрњи.

Далековод Челинац – Укрња пуштен је у употребу тачно годину дана послије постављања првог стуба.

У априлу 1969. године у Шњеготини Доњој, као савезни посланик, прошао је Нико Јуринчић, а за републичког је изабран Момир Капор. За мјесто општинског одборника са девет гласова више Радивоје Гаћановић је побиједио Бранислава Димитрића, секретара партијске организације.

У јесен 1969. године десио се и разоран земљотрес који је погодио Бању Луку и њену околину. Звучи парадоксално, али баш од те године почиње нешто интензивнији развој инфраструктуре у Шњеготинама. Према свједочењу Милована Вучића на састанку у Јеловцу, те године формиран је грађевински одбор у који су, по-ред њега, ушли још: Вито С. Спасојевић, Јован Спасојевић, Миле Спасојевић, Богольуб и Мирко Вучић и Остоја Спасојевић. На тој сједници одмах је донијет и програм развоја Шњеготина. Прве активности су биле градња пута од Старе Дубраве према Караку и пута низ Савића главицу. Ровокопач је обезбиједио Јован Спасојевић, тада млади рударски техничар запослен у Каменолому, који је био моторна снага ове почетне активности у којој су се још посебно истичали: Слободан, Вито и Велко Спасојевић, као и: Гојко и Неђо Митровић, Боро, Живојин и Душан Кострешевић.

Пери Спасојевићу, угоститељу, припада је част да је први, сопственим аутом – "фићом" дошао оспособљеним путом из Бање Луке у Шњеготину.

Сљедећу, 1970. годину обиљежили су догађаји: иницијатива за градњу осморазредне школе на Саставцима, пролазак суперлуксузног воза "Босна-експреса" и електрично осветљење Жељезничке станице Шњеготина и угоститељског објекта Миће Димитрића.

У јуну 1971. почели су стајати возови на Умци, а годину дана касније су Спасојевић добили електрично свјетло. На овом послу нарочито су се ангажовали Миле, Вито и Остоја Спасојевићи, те Богольуб, Мирко и Милован Вучић. Гаћановићи су електрику добили крајем 1974, а Јагодићи маја 1975. године, када је пројектован и далековод за Средњу Шњеготину (са седам трафоа).

Мјесна заједница Шњеготина Горња у "Петогодишњем плану 1975-1980. година", предвидјела је, између осталог, да заврши изградњу зграде школе, неколико мостова до Клупа, електрификацију и изградњу објекта амбуланте и поште.

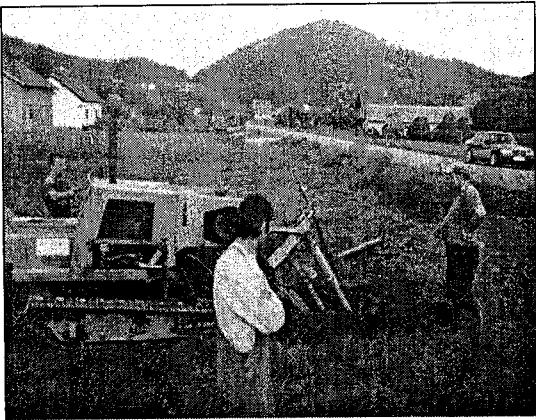
Већ раније, у овој мјесној заједници, изграђен је водовод у дужини од 8 километара – удруженим средствима Мјесне заједнице, УПИ Теслић-а и ОШ "Данко Митров" Прибанић.

У пролеће 1977. године гради се пут Тромеђа – Ратковац – Јовановићи – Ђакно брдо – Зеленика.

Јовановићи, Кичићи, Поповићи, Стјепановићи, Новаковићи, Тодоровићи, Остићи, Ђекићи, Ђурићи и Млићевићи, 28. новембра 1978. године, добијају електрично осветљење, а Кострешевићи тек у јулу 1979. године, када су подигнути и први стубови за електричну жељезничку вучу кроз овај крај и започета изградња

Телефонска централа у Д. Шњеготини 2003. године

Изградња још једног водовода у Шњеготини
Горњој 2003. г.

лића 35 километара, имали су 55 домаћинстава са 292 становника и пошту у Прибинићу.

Према истом попису Велика Шњеготина је имала 878 становника и 143 домаћинства, Средња 1111 становника и 200 домаћинстава, а Доња 112 домаћинстава са 682 становника, заједничку пошту у Старој Дубрави и административно сједиште у Челинцу. Велика Шњеготина је од административног сједишта удаљена 33, Средња 25, а Доња 20 километара.

Занимљиво да је у Доњој Љуботини, 9. октобра 1983. године, основан Есперанто клуб који је имао 23 члана. За секретара је изабрана Милена Димитрић.

У априлу наредне године на Крачу Златко Прленда ће снимати емисију "Село весело", а 4. децембра основана је и Мјесна заједница Доња Шњеготина.

Бетонски мост код Жель. станице пуштен је у саобраћај 9.12. 1988. године, а десет година касније почеле су активности на увођењу телефона у Шњеготинама.

Репетитор и базна станица мобилне телефоније на Стражици пуштени су у рад 14. септембра 2002. године.

друштвеног дома у Д. Шњеготини.

Првог јуна 1980. године прошао је први воз на електричну вучу од Добоја према Бањој Луци.

Према попису из 1981. године Шњеготина Горња имала је 200 домаћистава, 1131 становника, пошту у Прибинићу, а административно сједиште у Теслићу удаљеној 33 километра

Парлози, удаљени од Тес-
аћинстава са 292 становника

његотина је имала 878 становника и 200 домаћинстава, а 682 становника, заједничку правитивно сједиште у Челинцу. Установног сједишта удаљена је 33,

PAT (1991 – 1995)

У рату који је избио упоредо с распадом Југославије учествовали су и Шњеготинци. Сви они који су били за војску мобилисани су. Служили су и борили се на многим ратиштима у разним јединицама, прво ЈНА, а потом Војске Републике Српске. Висока цијена плаћена је великим бројем погинулих.

Смрт сваког од њих је једна трагична прича, а све те приче заједно завређују да се обједине у једној публикацији, која би чувала успомене на њих и њихове свете жртве.

Овом приликом наводимо основне податке о њима.

ШЊЕГОТИНА ГОРЊА

Презиме и име	Год. рођ.	Датум и мјесто погибије
Пијетловић (Живка) Мирослав	1972. 12. 7.	1992. Путниково брдо
Летић (Обрада) Милорад	1959. 12. 9.	1992. Размијењен мрт.
Живковић (Мирка) Борисав	1962. 20. 10.	1992.
Живковић (Костадина) Видосав	1952. 1. 8.	1992. Хусар
Летић (Радивоја) Неђо	1972. 10. 10.	1995. Кључ
Павловић (Мирка) Петко	1954. 18. 10.	1992. Кужно гробље

Презиме и име	Год. рођ.	Датум и мјесто погибије
---------------	-----------	-------------------------

Малешевић (Бошка) Радомир	1955.	14. 6. 1993. Хусар
Јанковић (Стојана) Неђо	1971.	14. 10. 1994. Хусар
Јанковић (Стојана) Јанко	1953.	10. 9. 1995. Озрен

ДОЊА ШЊЕГОТИНА

Јокић (Витомира) Светозар	1958.	1. 12. 1991. Пакленица
Стјепановић (Милана) Новак	1964.	12. 12. 1992. Вучиловац
Стјепановић (Вељка) Ненад	1950.	12. 12. 1992. Вучиловац
Гађановић (Радивоја) Зоран	1961.	29. 3. 1993. Модрича
Гађановић (Радивоја) Горан	1970.	7. 11. 1994. Бихаћ
Плавшић (Ранка) Томислав	1949.	3. 4. 1995. Влашић

СРЕДЊА ШЊЕГОТИНА

Пејаковић (Радослава) Милош	1962.	27. 12. 1991. Ратковац
Рулић (Борислава) Драго	1960.	14. 6. 1992. Модрича
Рулић (Душана) Недјелько	1961.	11. 12. 1992. Вучиловац
Новаковић (Обрада) Војислав	1963.	20. 8. 1992. Брод
Новаковић (Остоје) Синиша	1992.	30. 9. 1992. Влашић
Рулић (Обрада) Новак	1952.	3. 6. 1995. Орашје
Бузаковић (Чеде) Брацо	1954.	29. 4. 1995. Влашић
Девић (Петка) Вељко	1948.	26. 8. 1995. Грахово
Новаковић (Светозара) Лука	1960.	4. 10. 1995. Ратково

ВЕЛИКА ШЊЕГОТИНА

Прдановић (Обрада) Сретко	1970.	25. 6. 1992. Модрича
Савић (Милорада) Зоран	1965.	25. 8. 1992. Дервента
Вучић (Чедомира) Горан	1964.	30. 5. 1993. Брчко
Савић (Војислава) Остоја	1944.	30. 5. 1993. Брчко
Савић (Станка) Светко	1966.	14. 12. 1993. –

Презиме и име	Год. рођ.	Датум и мјесто погибије
---------------	-----------	-------------------------

Кострешевић (Ратка) Анђелко	1955.	12. 12. 1992. Вучиловац
Вујичић (Милорада) Душко	1966.	28. 9. 1992. Вечићи
Савић (Војислава) Љубиша	1974.	9. 10. 1995. Mrкоњић Г.
Савковић (Рада) Горан	1971.	9. 10. 1995. Mrкоњић Г.
Вучић (Миле) Драгослав	1965.	9. 10. 1995. Mrкоњић Г.
Савић (Дане) Дарко	1975.	9. 10. 1995. Кључ
Спасојевић (Миленка) Видосав	1952.	– 1992. –
Спасојевић (Радије) Радислав	1958.	4. 10. 1992. Диздаруша

ПАЛИ БОРЦИ ИЗ ШЊЕГОТИНА (1991-1995)

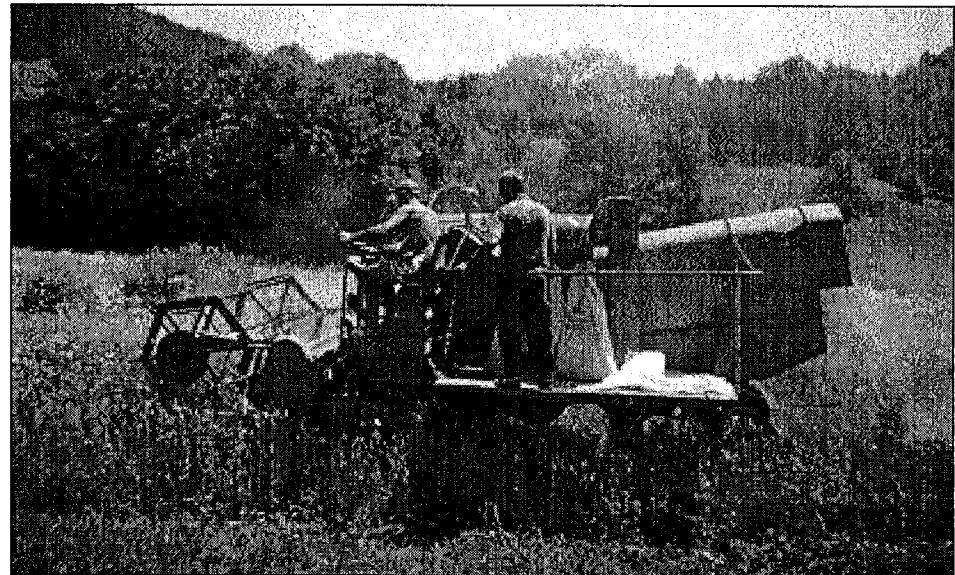

ПРИВРЕДА И ДРУГЕ ДЈЕЛАТНОСТИ

ЗЕМЉОРАДЊА

Становништво Шњеготина и данас се, готово у цјелости, бави пољопривредом, а у прошлости поготово. Село је разбијено – брдског типа, а земљиште осредњег квалитета и оно се поред испаше користи се и за обраду. Нешто плодније је поред ријека Укрње и Лукавца.

Некада се власништво над земљом доказивало по основу обичајног права. Земља је била онога ко је искрчи и обрађује. Турска власт почела је издавати тапије и сточарско становништво, које је уписано у дефтерима, било је, што се тиче пореза, у повлаштеном положају. Плаћало је филурију.

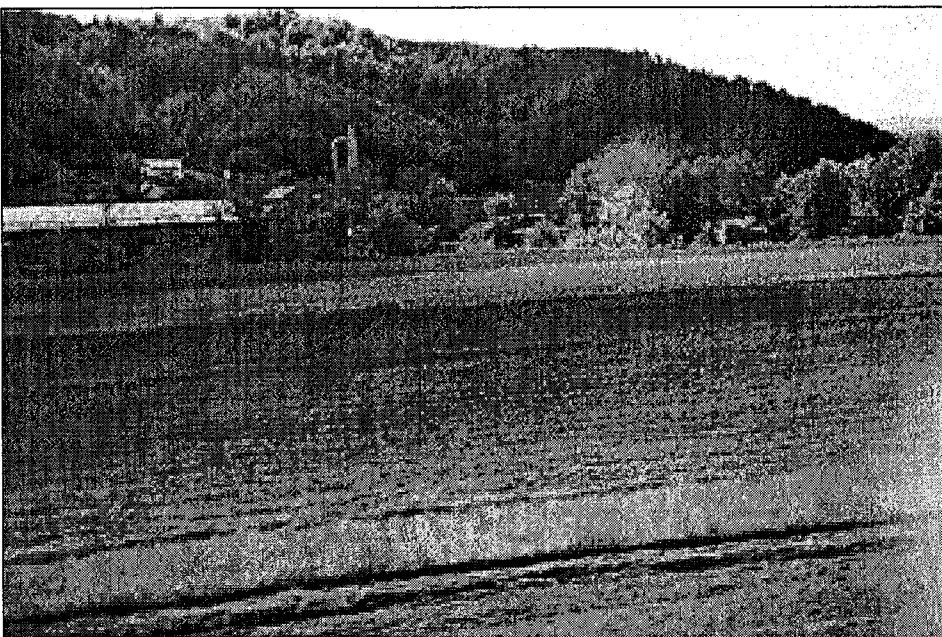
Комбајн поред Укрње

Све до 1840. године Шњеготине су биле филурџијско село. Те године травнички везир Мехмед паша уводи обавезу десетине и на дукатне земље. Осам година касније укинута је десетина а заведена трећина. Дакле, филурџијски крајеви у које су спадале и Шњеготине од тада ће плаћати на кућу један дукат и издвајати у натури једну трћину приноса од лјетине.

Дакле, становници су постали кметови, а земља беговска или агинска. Правило је било да ага кмету начини кућу, шталу, амбар. Обично је сам кмет спремао и сјекао грађу, а ага би платио мајсторима за градњу. За почетак, имућнији сопственик земље давао је чивчији коју овцу, коња или вола и житно сјеме у виду бескаматног зајма док овај не стане на ноге и буде способан давати "хак". Чивчије су, како где, давале половину сијена, трећину жита и поврћа, а за стоку је плаћан само државни намет. Од пчела није давано ништа. Да би дали што мање, кметови су митили аге дајући им мед, јаја, масло, кајмак, јагњад, а о Божићу плећку (од брава).

Жито и друго, за аге, одвајало се на арману (гувну) приликом вршидбе (сваки трећи варићак).

За аустроугарске власти трећина је била само формално укнута.

Земљорадња – у позадини Пилана на Умци

Устројени су катастари и грунтовница и фиксиран порез према количини и квалитету земље.

Нека домаћинства право на земљу на којој живе и коју одважјакада обрађују остварују тек након доношења Закона о бившим кметским селиштима и стеченим беглукима, од 17. маја 1928. године.

Почетком тридесетих година Котарски суд у Тешњу извршио је експропријацију неког земљишта у Великој Шњеготини и, уз накнаду, - мање парцеле уз тачну ознаку честице и величине, до дијелио: Војиславу, Недељку и Видосаву пок. Петру Савића, Драгутину, Недељку и Сави пок. Стојке Савића, Илији, Војиславу, Неди, Стевану и Богдану пок. Раде Савића, Велимиру пок. Михајила Гаврановића у његово име и као тутору млад. Радомиру, Мирку и Гостимиру пок. Михајила, те Анђији рођ. Шајиновић удатој за Михајила Гаврановића, Теши и Видоју, пок. Ђетоја Савића, Благоју пок. Стојке Митровића, Милошу пок. Гаврана Кострешевића, Стојану Неде Савковића, Љубомиру и Неди Спасојевићу, Момиру пок. Луке Кострешевића, Илији пок. Неде Савића, Виду пок. Неде Савића, Слободану пок. Алексе Савића, Петру, Павлу, Василију и Богдану пок. Николе Спасојевића, Стојки пок. Алексе Спасојевић, Митру пок. Антонија Спасојевића, Нови и Љубомиру пок. Спасе Спасојевића, Стојки пок. Станоја Спасојевића, Михајилу пок. Пеје Спасојевића, Војину, Милошу и Ненаду пок. Ристе Спасојевића, Душану Плавшићу Јовичином, Стојану пок. Пане Спасојевића, Војиславу и станку пок. Димитрија Савића, Војиславу и Стевану Савићу пок. Раде, Луки Савићу пок. Василија и Пеји Савићу пок. Неде.

Очито се радило о земљишту које је било на неком од тешањских бегова и накнаде за њега никако нису биле мале.

Земљиште се у Шњеготинама готово до наших дана обрађивало врло примитивним алаткама. Орало се воловском или коњском запрегом ралицом па плугом превртачем (обртачем). Слабија земља није се орала већ остављала за испашу стоке. У прољеће, прије него се земља обради правио се изгон стоке, тј. без чобана. Од житарица већином су се сијали кукуруз, затим пшеница, зоб, раж, јечам и проса (прија или проса како се говори у народу).

ТРГОВИНА

Д праискона је постојала потреба да људи међусобно размјењују робу ради егзистенцијалних потреба. У данашње вријеме трговина се схвата као могућност лаке и брзе зараде. Стoga данас трговина и у Шњеготини има у сасвим задовољавајућем броју. Основу трговине, у послијератном периоду, чинила је Земљорадничка задруга основана у Лађевцу 1949. године. Њено сједиште ће касније бити премјештено у Стару Дубраву. Задруга ће отворити своје продавнице у Шњеготини Горњој, на Караку, Укњи и неким од околних села.

На Жељезничкој станици у Шњеготини задружна трговина је отворена 1953. године у малој риглованој згради поред водоторња. Ту трговину је водио Славко Плавшић. Међутим, како је на експлоатацији шуме у Узломцу радио око 500 радника, 1950. године "Тргопромет" из Бања Луке отворио је своју продавницу као и трговинско предузеће из Котор Вароша са бољим асортиманом роба.

Данас су примат преузеле, углавном, приватне трговине. У центру Шњеготине Горње имају више продавница од којих је једна Милорада Летића, друга Миладина Пијетловића, трећа Обрада Јовића, а власници по једне трговине и по једног кафића, у том малом урбаном мјесту су и Обрад и Зоран Јовић. Продавница Трговинског предузећа "Промтекс" из Теслића, недавно је приватизована. У Лађевацима трговину држи Новак Живковић.

Идући према Средњој Шњеготни низ Лукавац налазе се продавнице Ранка Шајиновића, Бранка Трипића, а на Саставцима Поповића трговина.

На Караку су трговине Зорана Спасојевића и Живка Панадарића, четири километра ниже, на Умци, Ђорђе Вучића и Миће Спасојевића, а на Трлицама Миливоја Кичића.

У Доњој Шњеготини постоји неколико киоск – продавница са слабим асортиманом роба.

У Парлозима становницима села су на располагању продавнице Милисава Стокића и Драге Пејашиновића.

Лазар Антешевић у Прибинићу самостални је угоститељ и трговац и власник сопствених радњи.

У стара времена становници Шњеготина неопходну робу, коју сами нису могли произвести, куповали су прије свега у Тешњу, Котор Варошу и Бањој Луци, а касније и у Прњавору и Теслићу.

У те градове се ишло пазарним данима (уторком у Тешањ и Бању Луку, понедељком у Котор Варошу, суботом у Прњавор и четвртком у Теслићу). Тамо су Шњеготинци продавали: оваце, свиње, јагњад, коње, говеда, козе, бибе и другу живину, мед, јаја, зоб, грах, јабуке, крушке, восак, а купови жито, со, зејтин, газ, ексере, дуван, басму, фењере, кафу, шећер, косе, ципеле, шешире и много штошта другог. Трговина се посебно обављала на годишњим сајмовима (вашарима), који су трајали и по три дана: на Лучиндан у Тешњу, Духовски уторак у Бањој Луци, на Преображење у Прњавору, Илиндан у Вечићима..)

Као платежно средство, за турске владавине, користили су се млетачки дукати (филурије), затим турске меџедије, рушпе, ситан сребрни новац акче – аспре и бакрењаци мангуре. Пред крај турске владавине у оптицају је био грош (пјастер). Једна меџедија имала је вриједност 100 гроша, а акча 20. Један грош је вриједио 40 парара.

У доба Аустро-Угарске, поред дуката, платежно средство била је и форинта која је износила двије круне или 100 крајцара.

У Краљевини Југославији платежно средство био је динар вриједности 100 парара, а који се веома устабилизо за владе Милана Стојадиновића. За један динар куповао се један сомун (хљеб), а килограм кукуруза се плаћао 0,5 динара. Цијена осредњег јагњета била је 12 до 15 динара, а његове коже од 7 до 10 динара. Пар волова плаћао се 1 000 динара колико и парцела добре земље.

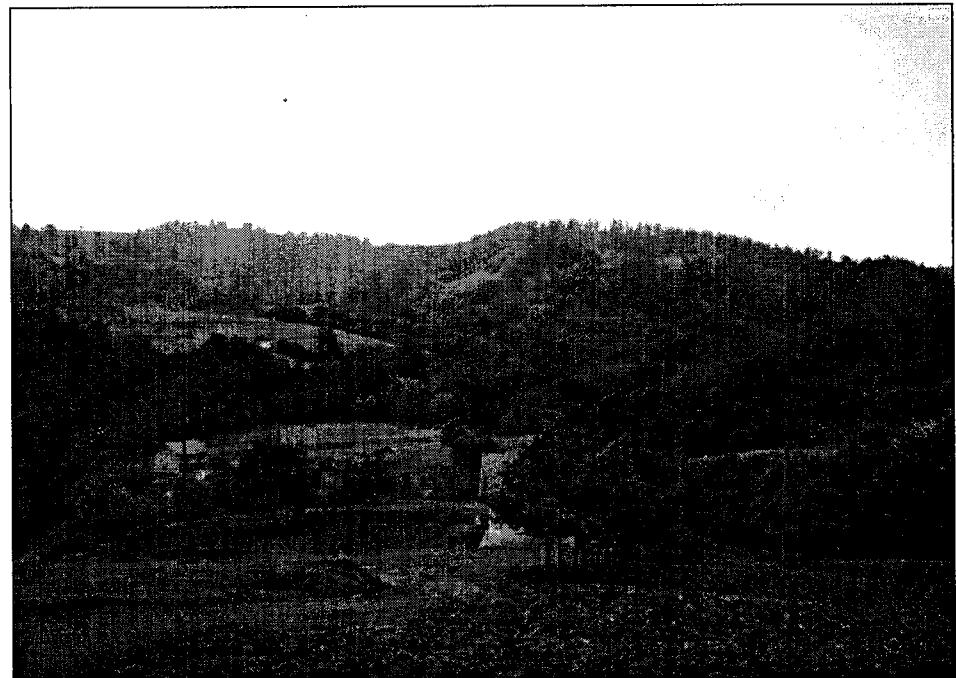
Новчанице од 100, 500 и 1 000 динара биле су папирне и врло доброг квалитета, а од 1 до 50 металне с тим да су оне од 10 апоена биле сребрне.

Појава већих количина новца у Шњеготинама десиће се када аустрогарске власти и на тим просторима почну отварати шумска радилица, и трговине са скромним асортиманом роба. Како се

може видjetи из аустријских књига, прве дућане у Шњеготинама отварају: Недо Јокић, 1891. године у Д. Шњеготини и Тешан Вучић 1892. године у Средњој. Михаило Спасојевић, који је служио војску у Бечу, научио њемачки и постао цукфирер, 1904. године отворио је дућан у Спасојевићима у Великој Шњеготини, који ће радити све до 1918. године. Те године дућане у Шњеготини Горњој отварају Марко Јанковић и Јохан Рухајди. У току Првог светског рата дућане су још отворили Станоје Јовић (Летић) и Гавро Антешевић, а у Средњој Шњеготини и Анто Вучић.

Након завршетка рата (1919) у Спасојевићима Велко Спасојевић отвара дућан који након неколико година одлази под стечај и власник окончава живот самоубиством.

Између два свјетска рата трговине отварају: Илија Остић (на Тромеђи, у Остићима и на Караку), Славко Вуковић (на Караку) и Јован Дубравац (у Доњој Шњеготини).

Мотив из Шњеготине Горње

ЗАНАТСТВО И ПРИВРЕДА

Шњеготине су превасходно пољопривредно – сточарско подручје, а дјелимично и воћарско. Заната је одувијек било мало. Од најстаријих времена све што се могло направити у домаћинству или селу правило се, а остало што је било потребно куповало се у околним градовима.

У домаћинству су се, прије свега, израђивали обућа и одjeћа, затим, пољопривредне алатке и посуђе. Неке занатлије из околних урбаних средина (нарочито у зимском периоду), долазиле су у село и ту, на лицу мјеста, од материјала који им је припреман, израђивали су потребне предмете или су узимали материјале и носили их са собом, па се након извјесног времена враћали са готовим производима. Обично су то били: бојације, сукнари, качари, кројачи, самарџије, седлари и слично. Сукно се, на примјер, ваљало у Орави више Котор Вароша, где су биле и ступе на ријечи Врбањи.

Понекада су занатлије из тога мјеста залазиле по селима и купили сукно, означавали чије је које и враћали уваљано или обојено.

Опанци или путравци, углавном су куповани у Котор Варошу (где су се продавале коже) или су прављени у домаћинству.

Самаре су правили муслимани из Хрваћана, који су долазили у село и ту их израђивали од материјала које су ту и добијали.

Напредак и многе новине у ове крајеве донијели су крајем 19. вијека колонизирани Галцијани у Дубрави, на сјеверној страни Шњеготине. Они су у ове крајеве донијели кромпир и парадајиз и умијеће савременије градње кућа и других објеката потребних домаћинству. Донијели су, између осталог, жагу, чекрк и натру.

Васил Пицула и Павле Фајћук били су изврсти мајстори за градњу кућа. Јан Козак је био столар, Петар ковач, а Васил и супруга му Јевдокија имали су шиваћу машину и шили одjeћу. Зенћук је био колар, а извесни Нахор оружар, односно пушкар. Митар Садовски је правио и поправљао Шњеготинцима обућу.

Коњску орему израђивао је Томо Побран, а Станко Стопа је имао "ватрени" млин.

Михајило Бојчук је био фотограф. Фотографисао је свадбе, а о Светом Сави и Видовдану, и ђаке школе на Караку. Неке од његових фотографија, високог квалитета и умијећа, сачуване су и до данас.

Између два свјетска рата, на Тромеђи, у Доњој Шњеготини, Милош и Милан Матијашевић из Храћана и Милутин Сувајац бавили су се ковачким занатом.

У Шњеготини Горњој ковачке услуге вршио је Маринко Томић, а у Великој Љубомир Спасојевић.

Стојан Сувајац, Миле Милкић, Радован и Миленко Спасојевић били су самоуки грађевинари (дунђер-мајстори) и градили су куће и друге зграде за домаћинства.

Послије Другог свјетског рата, израдом коњске опреме бавили су се и Милицав Поповић и Михајило Јовановић, а столарским занатом Бошко Спасојевић. Обућарску радњу дуго је у Доњој Шњеготини држао је извесни Винко (Винџек).

Столарским послом данас се баве: Вukan Вуковић, Милош Малетић, Живко Вуковић и Стаменко Кutiћ.

Боро Гаврић, на Караку, Рајко Поповић, у Бистрици, Здравко Спасојевић, на Умци и Стојан Јовановић у Доњој Шњеготини баве се ковачким занатом.

Кројачким послом у Великој Шњеготини бави се Грозда Спасојевић.

Међу првим школованим занатлијама из Шњеготина били су Милован и Богольуб Вучић, Светозар и Мићо Димитрић, Перо Спасојевић, угоститељи, Никола Спасојевић, кројач, Ненад Гађановић, електричар, Момчило Спасојевић, водоинсталатер, Спасоје Сувајац, бравар, Ратко Спасојевић, аутомеханичар, Недељко Тодоровић, аутомеханичар, Душан и Радомир Спасојевић, Миодраг Вучић, машинбравари.

Светозар Димитрић, на жељезничкој станицу у Д. Шњеготини први је почетком педесетих година држао угоститељски

објекат – задружни бифе – који ће касније постати његово власништво, нешто касније у Старој Дубрави и Милован и Ковиљка Вучић. Они ће потом ту изградити сопствени угоститељски објекат с кухињом и рестораном.

Почетком 21. вијека у погледу привредног развоја направљени су нешто значајнији помаци, а нарочито у Шњеготини Горњој. Да је тако потврђују и примјери Живка Николића, власника млина "Балкан", чија је фирма постала најпознатија у крају између Теслића, Челинца и Прњавора.

Производи брашно тип 400 и 500, црно интегрално брашно од домаће пшенице које је изузетно здрава и квалитетна макробиотичка храна, затим сточно брашно, а као атракцију откупљује домаћи кукуруз, који меље у мањем погону на принципу воденице. Фирма запошљава седам радника.

Затим мљекара Вјекослава Јовића, запошљава 12 радника, бави се прерадом млијека и производи: сир, кајмак, јогурт, врхње и друге производе врло високог квалитета.

Бране Савић на Умци има рибњак и пилану за дрвне полу-производе са 10 запослених радника, као и Остоја Дубравац у Доњој Шњеготини.

Шњеготина има успјешних привредника изван села.

Мићо Димитрић, је власник "Деметре", трговине за увозне кровне материјале. Запошљава двадесетак радника.

Ђоко Спасојевић, од прољећа 2002. године, власник је ДОО "Шумарства", које се бави услужним радовима у шумарству, шумско-узгојним радовима, заштитом и искоришћавањем шума, те градњом шумских комуникација и пратећих објеката. Предузеће има 25 запослених радника.

Жељко Кutiћ у Челинцу држи пекару и пекотеку као и Неђо Малетић, власник пекаре "Сан" и пекотеке истог имена.

У Бањој Луци значајнији привредници Шњеготинци су: Перо и Никола Спасојевић, власници угоститељских објеката у Бањој Луци и Херцег Новом.

Младен Ј. Спасојевић, власник је БИНЕ, предузећа чија је дјелатност дистрибуција штампе, енigmatica, штампарство, издавачка дјелатност.

Перо Врховац и Цвјетко Савић, баве се књижарством и дистрибуцијом канцеларијског материјала на велико.

Богдо Сувајац је власник АЛФОМ-а, бироа рачунарске опреме, а Светислав Јагодић, велетрговине ауто-дијелова.

Зоран Сувајц је власник зоолошког врта у оснивању.

Станислав М. Поповић, у Прњавору и Лакташима бави се угоститељством и трговином.

Никола Дубравац је власник грађевинске фирме “Интегра инжењеринг” са сједиштем у Лакташима.

Успјешних привредника, нарочито из Шеготине Горње, има већи број и у Теслићу.

Антешевићи у Теслићу су добри и чувени столари. Душан Антешевић има пилану и столарску радњу, а брат му Владо је такође власник столарске радње.

Стојан и син му Александар имају каменорезачку радњу, а Зорана Ковачевић из Парлога власник је керамичарске и фасадерске радионице.

Стево Николић је пчелар и власник Пчеларске задруге Теслић, а Симо Николић Трговачке фирме “Симекс“.

ШУМАРИ

*Где има шуме,
има и шумара.
Послов.*

За турских времена, по досељавању православног становништва, у ове крајеве, да би се добиле обрадиве њиве и пашњаци, ваљало је крчити шуме. По тадашњем закону, граница између појединих посједа била је тамо “где се двије сјекире сретну.” Шуме је било у избиљу па је нико није ни чувао.

Један од главних интереса Аустро Угарске послије окупације ових крајева, 1878. године, биле су управо шуме и експлоатација тог богатства. Због тога су и изградили врло разгранату и густу мрежу шумских пруга. Шумама, на шњеготинском подручју, газдовала је ЏД “Дестилација” Теслић. За чување шума ангажовани су лугари и надлугари о којим из тог времена, нажалост, ништа не знамо.

За краљевине СХС, односно Југославије, све четири Шњеготине покривао је један шумар. Први је био Ђуро Ђумић, Личанин и солунски добровољац. Служио је прво као жандарм на Клупама, а потом као шумар у Шњеготини. Имао је кућу на Караку и ту умро у дубокој старости, након Другог свјетског рата у коме је изгубио два сина.

Његов син Дане завршио је на Илици школу за шумарског техничара и као шумар радио у Станарима.

Након одласка у пензију Ђуре Ђумића наслиједио је Јозо Мустапић, који је упамћен како је јахао на бијелом коњу и пред рат био проусташки оријентисан. За вријеме рата боравио је у Теслићу и послије ослобођења долазио је у Шњеготине.

Колико се зна, први домаћи шумар био је Алекса Кичић, солунски добровољац.

Контролор-лугар за Шњеготине, Чечаву и Прибинић, послије Првог свјетског рата, био је Симеун Дујић из Чечаве.

Дестилација је имала своја радилишта у: Каменици, Богданци, Рельевцу, Миклеуши, Рупској ријеци, Зеленици...

Предратни шкрибан био је и Ново Ђурић, који се тим послом бавио и послије рата, као и Ристо Јовановић.

Занимљиво да је, педесетих година, на шумском радилишту у Рупској ријеци функционисала и радничка библиотека која је имала око стотину књига о којој се старао (?) Тодоровић, као и амбулату у којој је радио доктор Александар Пиштељић, а болничарски посао обављао Миладин Девић из С. Шњеготине.

Послије другог свјетског рата тридесет и пет година у том крају шумар је био Вид Перишић, родом из Булетића, а који је као подстанар становao код Митра Спasoјевића на Маслишту. Умро је као пензионер у Бојићима, где су му биле и задње године службе.

Шумарске послове у Шњеготинама обавијали су и: Мирко Ковачевић из Булетића, Миош Јотановић, надлугар-контролор из Булетића, Коста Јанковић, данас пензионер у Бањој Луци, Рајко Ковачевић из Горње Шњеготине, Светозар Илић из Чечаве...

Шумари у Шњеготини Горњој, на подручју Чавке, били су и: Мирко Гаврић из Костајнице код Добоја са станом у шумарској кући у Лађевцу, Мирко Панчић из Мајевца код Добоја и Боро Јовић из Шњеготине Г, а у пограничном дијелу према Липљу: Чедо Ђалић и Влајко Дујаковић из Липља.

Потом долази нова генерација: Ђоко Вуковић, Миле Спasoјевић Чакар, Витомир Спasoјевић, Велко Спasoјевић Панић, Обрад Димитрић Прљо, Миливоје Врховац, из Шњегоотина, те Момир Петровић из Липља.

Ђоко Спasoјевић, шумски техничар, син Миле шумара из В. Шњеготине, 2002. године купио је предузеће "Шумарство" из Челинца.

ЛОВСТВО, РИБОЛОВ, МЛИНОВИ

Лов је стар колико и човјек. То је и његово најстарије занимање. Како је шњеготински крај одувијек био шумовит, али и насељен, било је и лова. Некада је лов био егзистенцијална потреба, а касније тек хоби (забава).

Данас су ловци организовани у друштва и секције. Лов се приређује прије свега на дивље штеточине (месоједе): вукове, медвједе, лисице јеруништавају овце, говеда, козе, перад.

Медвједи и јазавци чине штете на усјевима уништавајући кукуруз, зоб, кромпир и друго. Стоку, од ових штеточина, у шталама, толовима и на паšњацима чувају чобани оружјем, ложићи ноћу ватре, лупајући у клепала или правећи разне замке.

Ловци, у вријеме ловостаја, воде бригу о дивљачи штитећи је од ловокрадица, а током зиме врше прихрану.

Још за Краљевине Југославије у Шњеготинама ловом су се, између осталих, бавили: Милутин Сувајац, Коста Димитрић, Рајко Дмитрић, Алекса Рајилић, Светозар Димитрић, Славко Вуковић, Лазо Стјепановић, а послије Другог свјетског рата: Миле Китић, Славко Ђурић, Мићо и Станислав Новаковић, Петко Ђурић, Бранислав Новаковић, Милисав Поповић, Остоја Дубравац, Бошко Јовановић, Данило Плавшић, Маринко Поповић и други.

Вучића млин на Шеготини

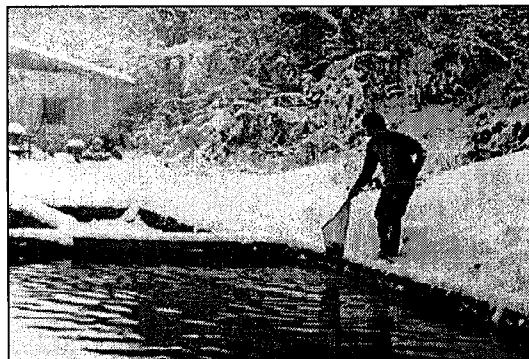

Савића млин на Укрњи

Данас на овом подручју дјелује ловачка секција "Караж" са неколико десетина чланова, која је у Узломцу у Великој Тисовици, испод Мартиноваче, саградила ловачку кућу, у којој ловци уочи лова коначе.

Раније се ловило пушкама сачмарницама-двоцијевкама и једноцијевкама, а данас модерним и врло прецизним карабинима.

Поред већ поменуте дивљачи, у Шњеготинама има још: зечева, срна, срндаћа, дивљих свиња-вепрова, куна, дивљих мачака, творова, видри, вјеверица, а од крилатица фазана, дивљих кокошки, креја, жуна, дивљих голубова, дјетлића, препелица, дрозака, врана, чавки, гаврана, сова, орлова, јастребова, косова, грлица, сјеница, сламарица, врабаца, сврака, плиски-водењача, ластвица, јаребица, тетријеба ...

Рибњак на Умци

Рибама и раковима су воде Шњеготина некада обиловале у великим количинама. Организованог риболова и заштите рибљег фонда није било, па је несавјесним и, касније, незаконитим ловом (употребом експлозива) нанесена велика штета. У мањим водама рибе и ракови ловљени су

рукама и вршкама-крошњама, а касније удицом. Од риба најприсутније су: клен, кркуша и пастрмка, затим неке мање вриједности као што су пешеви, пишкури...

Млинови су грађени на ријекама и потоцима који нису пресушивали. Њихови власници била су домаћинства, више домаћинства или цијели засеоци.

Млинови изграђени на потоцима функционисали су зими, у јесен и с пролећа, али не и за великих љетњих суша, па је жито ваљало носиту у млинове подигнута на већим ријекама: Укрњи, Лукавцу, Бистрици, Лађевцу, Шњеготини, Тисовици...

Сувласници млинова дијелили су редове (ред 24 сата, пола реда 12 сати), а он је могао трајати дан, два и више дана. У млинове, због раширених чудноватих прича, одлазило је обично по двоје. По причама, у њима су се јављале приказе, виле су играле коло, море давиле људе, невидљива бића изненада заустављала млинска кола, уставе, гасила ватру и слично.

Најчувенији шњеготински млинови су: Стјепановића, Кичића, Поповића, Димитрића и Васића на Тисовици, Јокића млин на Ратковцу, Рајилића, Дубравачки, Алексин, Гаћановића и Спасојевића млинови на Шњеготини, Вучића, Кострешевића, Девића-Ђогатовића, Савића и Парлошки млин на Укрњи, Бабића, Остића,

Рибњак поред ријеке Шњеготине

Малетића и Ђукића на Бистрици, Малићевића и Грабовачки млин на Зеленици, Пијетловића, Јовића, Мишкића, Николића млинови у Шњеготини Горњој.

Велики је и број млинова поточара: Јовановића, Стјепановића, Благојевића, Ђекића-Ђумића и других.

НАРОДНА МЕДИЦИНА И ЗДРАВСТВО

*“Кад Бог гадне болесні,
гадне и лијек...”
(Народна пословница)*

Pасположиви подаци казују да је знање о болестима и здрављу у шњеготинском крају одувијек било оскудно и да се све сводило на уопштене дијагнозе. Народна медицина је, као и другдје у сличним срединама, била утемељена углавном на магији и надриљекарству: салијевању страве, бацању угљевља, уроцима, записима и слично. На тај начин је Душанка Плавшић лијечила “мицине” и стоку од уједа змија, а Цока Савић је салијевала страве.

У Средњој Шњеготини раније је страве салијевала Роса Тодоровић, а данас Милена Доцић салијева страве и лијечи људе и стоку бајањем. Користи восак, жар над којим се восак разгријава и суд са хладном водом изнад кога се хлади. Уз то је потребно да се донесе неки одјевни предмет болесника који за вријеме бајања стоји испод суда, или ако је у питању стока, онда мекиње или брашно. Да би болесник оздравио треба прво да пије обредну воду, а да потом носи тај одјевни предмет, а стоци, да би била здрава и напредна, дају се оне обајане мекиње или брашно.

Наталитет је у Шњеготинама био веома висок, али и смртност, поготово када се радило о новорођенчадима. Болесни, нероткиње или жене, којима су умирала дјеца, ишли су код народних љекара-надриљекара, врачара или попова да им читају из светих књига, па и хоџама по “записе”. У сврху заштите дјеце славио се Свети Сисоје. Љекара и других школованих здравствених радника није било на тим просторима.

За турских времена у градовима (чаршијама) постојали су њими и бербери, који су лијечили болесне пуштањем пијавица на тијело, разним мелемима и травама, а знали су и да намјештају сломљене кости, па и унутрашње органе након "струњавања".

Код њих се ишло по лијек и помоћ у Тешањ, Бању Луку, Котор Варош и неке друге градове.

Поједини свештеници, трговци или учитељи такође су се бавили лијечењем, а поготово травама и имали су збирчице рецепата, тзв. "љекаруше". Ево шта садржи рецепт "Кад има у костима болест илити у жглавцима": "Узми сирћета от три године јабукова и иловаче жуте, пак закувај ко тесто и мажи жглавке. Како се мало присуши, промени, али док видиш да боли нестане. Море и 15 дана пак и више то трајати, али чини често пута, али немој гrijати сирћета."

(Из Лийљанске љекаруше)

Прва зграда поште и амбуланте на Укрињи

Кад би смрт дошла изненада говорило се: "нешто га наздраво претргло", "изјела му вјештица срце" или (нарочито за дјецу) "Бог дао, Бог узео".

За унутрашње болести користило се највише биље. У шњеготиском крају у употреби било је око педесет различитих биљака. Каšаљ се лијечио чајевима од метвице, камилице, липе или куваним ракијом комадаром. Кад су болови бубрези пio се чај од тра-

ве преслице или од свиле кукуруза. На болесно око стављало се добро печено јаје, а предмети из уха (грашак, зрно кукуруза и сл.) вађени су плетећом иглом. Чир на желудцу или на дванаестопалачном цријеву лијечио се сировом копривом и истом количином копљасте боквице што се све скупа киселило у хладној води 15 сати, а онда се кувало у црном вину и пило по три чаше дневно. Из тога узимала се кашичица меда из дубине кошнице. За слабу крв пio се чај од метвице помијешан са куницом или бијелим сљезом и јела млада цигерица.

Крв кад је слаба - пio се чај од метвице помијешан са куницом или бијелим сљезом. Да би се крв ојачала требало је више јести и пiti чај од пелина.

Уклетине, тј. уједне ране од пса, вука, змије и другог, испирање су најчешће мокраћом и мазале несольеним козјим лојем. Отеклине су се увијале у кожу тек одераног јарца или брава и тако лијечиле.

Уколико би били имало успјешни, народни љекари би се прочули па су им болесници долазили и из далека. Лијек се могао платити у натури, наравно и новцем.

Један од народних љекара био је и Станоје Димитрић, који је добро намјештао преломљене кости и помјерен желуце. Наслиједио га је Милорад Димитрић. И Милка Јокић звана Црноготка такође је намјештала "струњене" желудце. Овим послом бавио се и Радослав -Раде Вучић коме су ради лијечења долазиле муштерије чак и са Имљана. Пред кућом је знало бити и по пет-шест коња на којим би дојахали болесници. У том послу помагала му је снаха Ковиљка.

Душан Спасојевић је, служећи војску у краљевој гарди у Београду, радио као војни болничар одакле је донио зубарска клијешта и народу вадио обольеле зube. У том послу помагала му је кћерка Мирјана. Осим Шњеготинаца долазили су му и Бранешчани, Јошављани, па и болесници из још удаљенијих села.

Порађања су вршиле старије жене зване "бабице", а искусније породиље чиниле су то и саме на различитим мјестима: у посебној соби, кијеру, у штали, на њиви и другим мјестима. По доласку Галицијана у Дубраве лијечење и порађање обављале су: извјесна Варвара Козак и Наста са Црвене земље. Оне су у лијечењу употребљавале траве и различите мелеме и примјењивале и друге начине народног лијечења.

Први доктор, који је повремено долазио у Шњеготину од 1954. године, био је Александар Пиштељић (умро 2003. године) као ље-

кар Дрвног предузећа "Врбас" из Бање Луке. Милорад Девић, који је био болничар у војсци и касније погину врло млад, био је то и у цивилу и давао је инјекције болесницима. Као приучени болничар у Шњеготинама дugo је радио и Новак Вучић (умро 2002. године).

Прва амбуланта за Шњеготине отворена је у Старој Дубрави 1961. године у кући Живојина Кострешевића. Први лекар у њој био је Чедо Алексић из Бранешаца, затим Антон Фриц, Дане Поповић, те Жарко Ђимић.

Михајлу Ђурићу, прпала је част да буде први лекар мјештанин. У амбуланти у Старој Дубрави радио је седам година. Дугогодишњи болничар био је Ристо Вуковић, такође мјештанин и унук попа Ристе Вуковића, те Видосав Шајиновић.

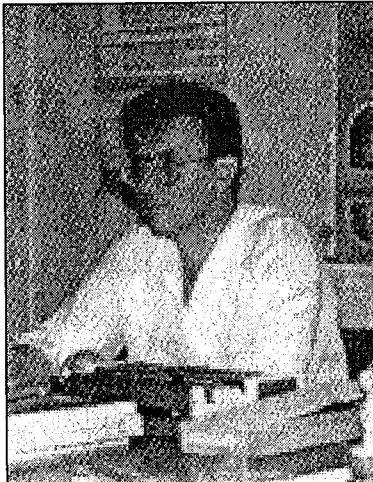
У Шњеготини Горњој амбулатија је отворена 1965. године, а као болничар је ангажован Добривоје Јотановић из тога села.

Године 1988. године отвара се амбуланта и на Караку коју дviјe године опслужује др Михајло Ђурић из Старе Дубраве. По његовом сjeћању, тежи болесници су довлачени воловским или коњским колима или су долазили на коњу. Ова амбуланта функционише и данас са сталном медицинском сестром Јованком Рулић, а лекар долази једном седмично (уторком) из Старе Дубраве. Данас те послове обавља др Јелена Маријановић.

Према њеним запажањима, људи су још склони да, поред стручне медицинске заштите, траже лијек и здравствене услуге код надриљекара и лаика. У порасту је број пацијената са психичким тегобама, вјероватно и као последници минулог рата.

У Доњој Шњеготини амбуланта се отвара 1996. године са медицинском сестром Јованком Тривић, као стално запосленом, а лекар долази повремено из Челинца.

Поред поменутог Михајла Ђурића, лекари родом из Шњеготине још су и: Драго Сувајац, Жељана Вучић, Миле Антешевић и Бранкица Спасојевић.

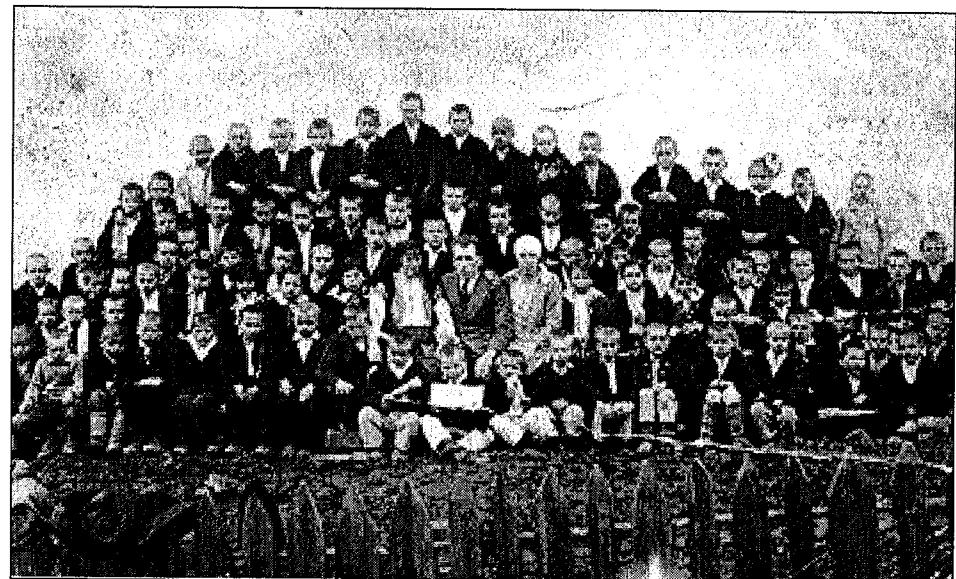

Др Михајло Ђурић, педијатар

ПРОСВЈЕТА

ШКОЛЕ, УЧИТЕЉИ, ЂАЦИ

Манастир Липље одувијек је, па и данас, са малим изузетком, у духовном смислу био сједиште како села Липље тако и свих Шњеготина. Сасвим је извјесно да је он поред тога био и културно и просветно средиште народа тих крајева, као и манастир Ступље, удаљен двадесет и шест километара од Липља. И у једном и другом манастиру (за које се претпоставља да су Немањића задужбине) преписиване су и писане књиге од којих су неке сачуване. Нема никакве сумње да је и међу становништвом досељеном из Старе Херцеговине у ове крајеве било писмених људи. Прије других, могли су то бити

Ђаци школе на Караку 1931/32. са учитељом Р. Шћекићом

свештеници. Постоји запис у коме се каже да је јереј Илија са Карака на једној црквеној књизи, у суботу, 17. фебруара, уочи поклада, 1632. године, оставио један запис о турском зулуму над хришћанима. На Караку је, поред сједишта кнеза, вјероватно било и црквено сједиште. За Андрију, сина поп Васиља, који је живио највјероватније у 18. вијеку испод Узломца, народ прича да је “скренуо с памети” учећи књиге. Да ли је он “учио књиге” у Липљу, Ступљу или на неком трећем мјесту, тешко је тачно погодити.

У породици Спасојевића, која су се по досељењу на ове просторе задржала на граници Јошавке и Шњеготине, било је свештених лица, што се види из надгробних натписа. Први натпис односи се на годину 1633-34. на Марка Спасојевића који је умро 1633, а тројица синова му, годину дана касније, подижу крст. Јереј Гаврило Спасојевић (1752. године) подиже крст својој мајци монахињи Јефимији родом из породице Дапчевића из Липља (вјероватно свештеничка).

Књиге и писмени хришћани су под османлијском влашћу били ријетка ствар. Ако је и било књига, оне су буле скупе, криле се, зајвјештавале црквама или остављале потомцима у наслеђе. У 19. вијеку у окружју Шњеготине конфесионалне школе добијају Чечава и Прибинић, а пред крај вијека и Јошавка. Колико се до сада зна, Душан Кострешевић из Велике Шњеготине први је стекао диплому учитеља. Основну конфесионалну школу је највјероватније похађао у Чечави или Прибинићу, реалку, можда, у Бањој Луци или гдје другдје, а учитељску школу завршио је у Алексинцу, у Краљевини Србији. Стога 1.септембра 1904. године није могао добити цертификат да ради у Босни јер, како стоји у “Школском вијестнику”, услов је да је држављанин Аустро- Угарске и да је школу завршио у Царевини. Душан Кострешевић је рођен 1877. године. Касније је завршио факултет и био школски надзорник у Краљевини СХС.

Пред Први свјетски рат учитељску школу у Сарајеву похађао је Лазар Антешевић из Шњеготине Горње, који је кратко вријеме као учитељ радио у Дервенти.

Један од првих ћака из Шњеготине Г. у Прибинићу, где је учитељ био Петар Богуновић, био је и Милан Пијетловић. Први свјетски рат ће прекинути његово образовање и завршиће само два разреда.

Бранко Спасојевић је, након Првог свјетског рата, први разред основне школе завршио у Јошавци, а остала три у Прибинићу. Реалку ће, двадесетих година, завршити у Бањој Луци, а потом правни факултет.

Кајица Кострешевић из Велике Шњеготине ће 1933. завршити бигословију у Рељеву код Сарајева, али ће парохију у Шњеготинама добити тек послије Другог свјетског рата.

Прва школа у шњеготинском крају почела се градити 1925. године на Караку. За ту намјену теслићком просвјетном уреду је до- значено 70.000 ондашњих динара, а између више дародаваца истакао се шумски предузетник из Теслића трговац Милан Игњатовић. Предсједник грађевинског одбора био је угледни шњеготински домаћин Павао Спасојевић. Школа је изграђена од камена и имала је једну велику учионицу 11 са 7 метара (касније и једну мању), кухињу и стан за учитеља. Подрум испод кухиње био је намењен за непослушне ученике. Отворена је на приједлог Просвјетног одјељења Врбаске области у Бањој Луци, одлуком од 9. августа 1927. године, заведеном под бројем 3291, а коју је потписао тадашњи министар просвјете Краљевине СХС др Нико Перић. Указом је такође из Велике Вуковице код Тузле истог љета у Шњеготину премјештена учитељица Анђуша Рибичић. Она се убрзо удала, па је на њено мјесто постављен Радивоје Шћекић, родом из Црне Горе.

У првој генерацији било је 27 ученика и три ученице, међу којима и: Ранко Плавшић, Ратко Кострешевић, Љубомир Остић, Радован Стјепановић, Стојан Ђурић, Остоја Димитрић, Драгомир Гаврановић, Стојан Алексић, Миленко Радошевић, Радојка Гаврановић, Недељка Ковачевић, Гостимир Кострешевић, Стојан и Чедо Спасојевић, Обрад Малетић, Обрад Остић, Слободан Кичић, Анђелко Милосављевић и Недељко Гаврић.

Основну школу на Караку похађала су дјеца из све четири Шњеготине. У једној великој учионици сједили су сви ћаци: првачићи, иза њих други разред, затим трећи те, сасвим позади, четврти. У почетку рада у школу су се уписивала дјеца од 8 до 14 година па су неки од старијих одмах по завршетку школе ишли на војни пријепис (предвизиту) или од 19 година на визиту. Слаби ученици су ишли у један разред по двије или три године. У школу се ишло пет дана “на вазданак” док се шестог дана (суботом) ишло на вјеронауку коју је држао поп Ристо Вуковић. Између два

свјетска рата у школи се најдуже задржао и у народу је највише запамћен учитељ Радивоје Шћекић, који је дошао с породицом: женом Маријом, братом Радославом и сестром. У Караку је стекао и троје мушке дјеце, од које је једно (Момчило) умрло и сахрањено у Спасојевића гробљу у Јаворцу. Шћекићи су обрађивали и 15 дунума школске земље и живјели солидно. Тридесетих година премјештен је у Булетић, а почетком рата одлази у Србију, у Пожаравец. Његовим доласком у школи је заведен ред, дисциплина, рад, а ниво знања и успјех су се поправили. Ђаци су имали и казне: шибе, клечање на кукурузу или пјеску, остајање у затвору послије наставе и слично.

Послије учитеља Шћекића долази Мирослав Херков, указом од 28. фебруара 1936. године. Према сјећању Остоје Спасојевића, који је учио школу код Херкова, у једној учионици их је било 110 цака, од чега само једна ученица (Радмила Остић).

За цаке најдражи дани су били дани празника - Свети Сава и Видовдан. Тих дана је било право славље, завршавало се полугодиште, односно школска година и почињао је распуст. То су били дани када су даване приредбе, извођене пригодне рецитације, скечеви и слично. Тих дана школа је била препуна родитеља и других посетилаца који су долазили на приредбе и свечаности. Фотограф Михајло Бојчук фотографисао је ученике и родитеље. На крају су додјељиване картице успјеха: бијела је значила недовољан успјех, зелена - довољан, плава - добар, црвена - врло добар, а одличан - црвено роза.

Школа на Караку, с почетком рата 1941. године, престаје са радом, а учитељ се губи у непознатом правцу. У току рата у овој школској згради често су боравиле устаничке и партизанске јединице, служила је за складиште заплијењеног оружја (након освајања Теслића и Прњавора), хране и робе која је дијељене и народу.

Нешто послије Карака, отворена је и школа у Липљу коју је похађао и један број дјече из Шњеготине Горње. Живко Пијетловић сјећа се да је у љето 1934. године у Липље дошао учитељ Едуард Димач, а код њега је, то љето, боравило и једно непознато лице, вјероватно организовани усташа. Школа је почела на вријеме с радом, али се нови учитељ ту неће задржати ни пуна два мјесеца. Наиме, 10. октобра 1934. године у Марсељу је убијен краљ Александар. Изјутра, наредног дана, примјетно раздраган учитељ је

рекао учницима: "Сад ће се Југославија поцијепати у три дијела. "Ученици су отишли кућама, казали родитељима да је краљ погинуо и шта је рекао учитељ. Сутрадан, подворник Мирко Марковић није пуштао никога у учионице јер му је тако наређено. Унутра су била двојица жандарма с Клупа и поп Ристо Вуковић, који су потом по разредним књигама почели испитивати ученике трећег и четвртог разреда о томе шта је учитељ јуче рекао. На крају су узели изјаву и од учитеља. Неколико дана није било настава, а онда је негђе од Котор Вароша за учитеља дошао Живан Витомировић, кога ће замијенити Херцеговац Љубо Судар, коме је ту умрла мајка Стака и покопана у Јотановића гробљу.

До 1941. године из Шњеготине у Липљу школу с завршили: Велимир Живковић, Обрад Сувајац, Стојан Пијетловић, Милорад Пијетловић, Живко Пијетловић, Драгутин Пијетловић, Михаило Антешевић, Миливоје Антешевић, Милорад Живковић и Мирко Ђурић.

Шњеготина Горња: До 1953. године основци су пјешачили на Карак

ШКОЛСТВО ПОСЛИЈЕ ДРУГОГ СВЈЕТСКОГ РАТА

Непосредно послије Другог свјетског рата школа на Каракуј је још била једина школа у Шњеготинама. Како нису сачувани никакви писани трагови, не зна се да ли је она почела с радом одмах по ослобођењу или касније. Ако је судити према сјећањима, њен рад је отпочео 1947. године, а први послијератни учитељ је Драгош Гавриловић, иначе официр, родом из Србије. Он је одмах оформирао сва четири разреда, укључивши и прерасле ученике са аналфабетским течајевима за

Бивша зграда школе у Шњеготини Г. (изг. почетком 50-тих)

Момчило СПАСОЈЕВИЋ

Једна генерација ћака на Караку почетком шездесетих година

које организује курсеве. Из Теслића 1949. године долази, и кратко учитељује на Караку и Мухамед Салкичевић. Радован Спасојевић, из Доње Шњеготине, сјећа се да је кренуо у први разред у школу на Караку 1948. године и да су била два одјељења другог разреда у које су, колико се он сјећа, ишли и: Радован Дубравац, Вито и Миле Спасојевић, Боро Дубравац. Од учитеља се сјећа имена Мирка Петровића из Чечаве и Стипе Цетине из Фоче код Добоја.

У периоду од 1949. до 1950. године учитељи су Светислав Мишић и Владо Чех, које мијењају Јосип Крижанић из Бања Луке и Миливоје Глигорић из Шапца.

Како школа није радила готово седам година, број неписменог становништва у томе периоду у Шњеготинама повећао се на готово 90%, па су истовремено трајали и аналфабетски течајеви за одрасле.

Почетком педесетих година на Караку су радила обично по два учитеља истовремено и водила комбинована одјељења. Први и трећи разред ишли су прије подне, а други и четврти по подне. Кадар се често мијењао. Од 1954. године наставу на Караку изводе

Радивоје Јовановић и Милан Пантелић, који је изванредно свирао на хармоници, а иза њих Боро Максимовић из Челинца и Владо Дијак.

Касније је, поред велике учионице, коришћена и мања, на западном крилу зграде. Ђаци, у првим разредима, писали су на тали-

Бригита Вуксановић са својим ћацима на Караку 1963. године

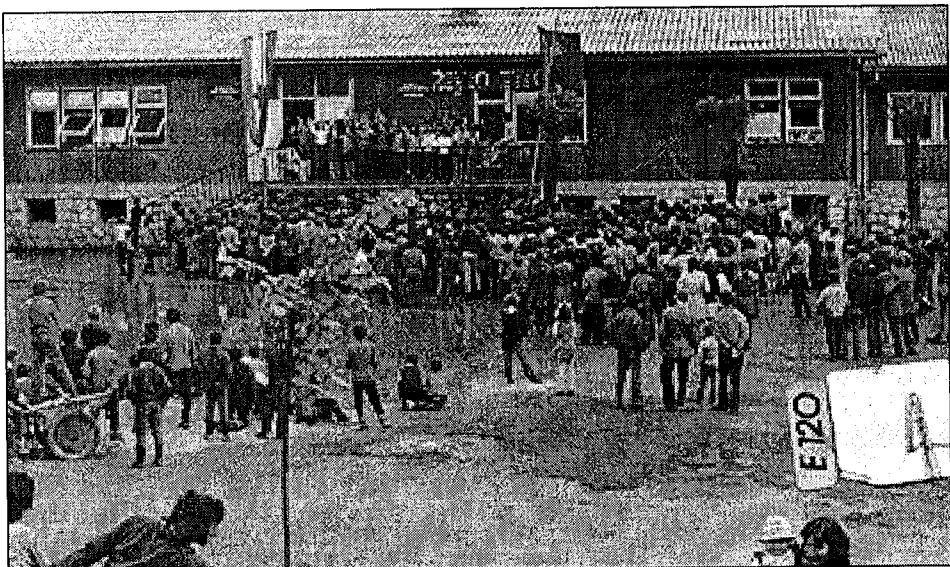
цама са дрвеним оквирима, каменим оловкама званим "писаљице", које су остављале слаб траг по црној подлози, па се исписано често лако и нежељено брисало. Биле су ту и танке свешчице и графитне оловке врло лошег квалитета. Тинта, с пером и држалом, доносила се у школу само на часове лијепог писања. Успјех на полугодишту саопштавао се картицама различитих боја: бијела – недовољан, зелена – довољан, плава-добар, жута – врло добар и црвена-одличан. На крају четвртог разреда издаване су свједоцбе.

Школа на Караку је имала скромну библиотеку са књигама Ђопића, Селишкара, Ловрака, И. Брли – Мажуранић, Горког, Островског, Вука Каракића и неких других писаца, коју би, у зимском периоду, користио и понеки одрасли читалац из села. Прије и послије школе, за вријеме одмора, ћаци су играли фудбал крпе-

њачама, кола, пириз, тражили птичија гнијезда по околним шумарцима, тукли се, ловили рибу и ракове и чинили разне друге несташлуке, што је понекада учитељ кажњавао батинама по длановима или остајањем у “ затвору”.

Неки ученици доносили су учитељима сир, кајмак, јаја, суво месо, воће и поврће и друго и, разумије се, били у повлашћеном положају у односу на оне који то нису чинили.

Дугогодишњи подворник у школи на Караку био је Миле Малетић, а међу учитељима, који су долазили и пролазили, и Миле Сумрак, Милорад Стојићић, Душан Илић....

Стара школска зграда у Старој Дубрави 1969. године

Школске 1960/61. на Караку је уписано једно одјељење ученика петог разреда. Водили су га учитељи Ђорђе Јовановић и Станка Ђулафић.

Дјеца из Шњеготине Горње похађала су школу у Липљу или на Караку, а касније и у Горњим Вијачанима све док се, 1952. године, није отворила школа и у том селу. Прва њена зграда био је напуштени објекат станице милиције и затвора, саграђен 1950. године. Касније је премештена у један дио Задружног дома. Прва учитељица, колико се сјећа Живко Пијетловић, била је Љубица Вукајловић, затим учитељи Вељко Лаушевић, Миле Лала, те Мухамед Салкичевић с Тешањке код Тешња.

Четверазредна школа у Парлозима отворена је 19-61. године.

По завршеној четвероразредној школи мањи број дјеце наставља школовање у околним мјестима: Теслићу, Врбањи и Челинцу. Десетак ученика из Шњеготина 1955. године похађало је пети разред школе у Врбањи, а када се наредне године отворила осмогодишња школа у Челинцу прешли су у њу.

Основна Школа на Укрњи отворена је 1. фебруара 1957. године у згради бившег пољпоривредног добра и временом ће прерasti у пуну осмогодишњу школу. Број ученика био је у сталном порасту, па је, у марту 1959. године, отворена школа и на Умци.

У грађевинском одбору за изграђу те школе били су: Ратко Кострешевић, Радован Савић, Живојин Кострешевић, Љубомир Спасојевић, Миле и Рајко Савић, те Милан Аникић.

Ускоро су започеле активности везане за изградњу и отварање школе у Доњој Шњеготини. О томе се старао школски одбор у ко-

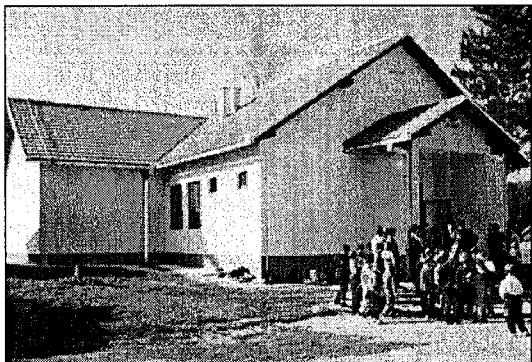
Колектив Основне школе у Шњеготини Горњој 1978. године

Зграда основне школе у Д. Шњеготини

јем су били: Коста Јанковић, Ристо Јовановић, Миле Рулић, Мило-
рад Девић, Славко Остић, Средо Тодоровић, Миле Малетић и Об-
рад Поповић. Школа је убрзо почела с радом у бараки предузећа
“Врбас” из Бање Луке.

Школа у Шњеготини Горњој била је подручно одјељење школе
“Данко Митров” Прибинић, удаљене седамнаест километара и

Нова зграда четвороразредне школе на Умци

У љетопису те школе, за школску 1963/64. годину, записано је
да су учитељи на Караку били Душанка Зељић и Садета Војић, на
Умци Станка Ђулафић, а у Доњој Шњеготини Радомир Иванко-

Са отварања школе на Караку

имала је великих организа-
ционих потешкоћа, нарочи-
чito око обезбеђења наст-
авничког кадра.

Убрзо, одлуком Скуп-
штине општине Челинац,
школа на Укрњи прогла-
шена је централном основ-
ном школом за подручја:
Горњих и Доњих Вијачана,
Бранешаца и Велике, Сред-
ње и Доње Шњеготине.

вић. Како је број ученика растао, наредне школске године придру-
жили су им се још и: Милева и Љубо Шилобад на Караку, на Умци
Гојко Топић, а у Д. Шњеготини Нада Газић и Ранка Иванковић.
Према ријечима Гојка Топића, те школске године Умка је имала
105 ћака и извођена је комбинована настава.

У 1966. години почета је изградња објекта за школе у Д.
Шњеготини и Централне основне школе на Укрњи, која је тада
имала чак 1391 ученика. Те године Д. Шњеготина је имала 32
ученика у првом, 23 у другом, 36 у трећем и 20 у четвртом разре-
ду, док је школа на Умци имала је 92, а Карак 130 ученика.

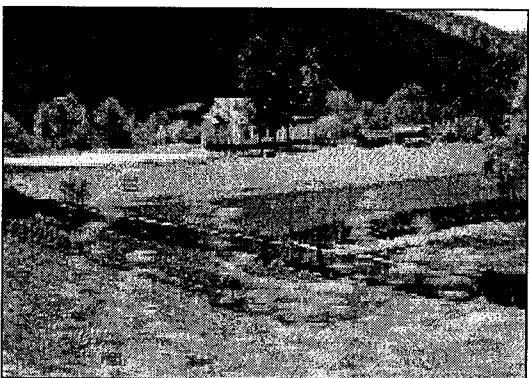
Наставни кадар у Д. Шњеготини чинили су: Ранка Цимуша,
Бисера Јовичић, Нада Газић и Љубо Шилобад. У Великој Шњего-
тини: Гојко Топић, Ана Котур и Милица Бјелошевић. На Караку
наставу су изводили: Браниславка Дубравац, родом из Д. Шњего-
тине, Ангелина Васић, Тривуна Савић, родом из В. Шњеготине, те
Марија Дујдуп и Жарко Алексић.

Годину земљотреба (1969), централана школа ”Новак Пива-
шевић” на Укрњи дочекала је са 1428 ученика сврстаних у 33 одје-
љења, а запослена су и два учитеља Шњеготинца: Видосав Спа-
сојевић, стручни учитељ за
музичко и Миливоје Мит-
ровић, учитељ разредне на-
ставе. Нажалост, први ће
погинути у рату, а други ум-
ријети врло рано.

С. Шњеготина имала је
пет учитеља, Велика три, а
Доња четири.

Као посљедица земљо-
треса услиједило је рушење
школске зграде на Караку
саграђене 1925. године (не-
ки тврде непотребно), да би се петсто метара ниже, уз ријеку
Укрњу, саградила монтажна школска зграда.

У јесен 1975. године настава у централној школи на Укрњи
почела се изводити у лијепом и репрезентативном новоизгра-
ђеном објекту. Тих година школа прима и већи број ћачких лис-
това, међу којима и: ”Веселу свеску”, ”Мале новине” и ”Кекец”, а
први пут издаје и сопствени лист под именом ”Школски гласник”.

Школа на Умци – фотографисана из воза

Школска библиотека нараста на око осам хиљада књига, углавно ћачке лектире.

Конечно, 1975. године отворена је и середња мјешовита школа у Челинцу, па су свршени основци из школе на Укњи почели масовно да се уписују у ту школу.

Грађевинско предузеће "Градитељ" Теслић 1971. године, отпело је радове на адаптацији Дома, односно изградњу школске зграде у Шњеготини Горњој. Било је предвиђено да се адаптацијом Дома добије још и филскултурна дворана и један стан за потребе наставника, али то није никада реализовано.

Скупштина Мјесне заједнице Шњеготине Горње, у јуну 1976. године, обратила се Заједници основних школа у Теслићу дописом у коме пише: "Већ неколико година осјећа се потреба за одвајањем наше школе, а сада постоји и могућност да се то и уради. Један од разлога што када год ко од наставника оде из Основне школе "Данко Митров" у Прибинићу, они повуку наставника из Шњеготине када је он тамо најпотребнији. Други је, удаљенст од матичне школе, што отежава комуницирање. Мишљења смо да би се кадар у школи у Шњеготини устало када био она била самостална, а успех у раду би био бољи, јер би усталјени кадар посвећивао већу пажњу раду, а ту би био и директор који би надзирао њихов рад.

Ђаци путници на Умци, маја 2004. године

Други је, удаљенст од матичне школе, што отежава комуницирање. Мишљења смо да би се кадар у школи у Шњеготини устало када био она била самостална, а успех у раду би био бољи, јер би усталјени кадар посвећивао већу пажњу раду, а ту би био и директор који би надзирао њихов рад.

Напомињемо да наша школа има 350 ученика а у близини и четвероразредне школе у Парлозима и Липљу, које би јој могле припасти."

Нажалост, број ученика у свим Шњеготинама осамдесетих година, почиње нагло да опада, па се тако смањује и потреба за просветним радницима.

У 1984. години у В. Шњеготини раде учитељи Ангелина Васић и Дара Удовчић, у Доњој Велимир Тепић и Гордана Станишић, а у Средњој Милорад Бероња и Мирјанка Вучић.

Школске 1988/89. Д. Шњеготина има 66, Средња 40, а Велика само 38 ученика.

Дошао је и рат 1992-1995. године, вријеме ванредних прилика и околности у коме се све, мање – више, импровизује и приложођава датим околностима, па тако и настава у школама. Изузимајући импровизацију, једина новина било је увођење предмета вјеронауке у школама. Срећом, ратних дејстава и разарања на подручју Шњеготина није било, па су сви школски објекти остали неоштећени.

На Караку, колијевци шњеготиског школства, 2000. године уписано је само седам првачића, а на подручју свих Шњеготина тек педесетак. Па, ипак, те године, уместо монтажне школе, на Караку гради се иста таква (само зидана) зграда средствина донације холандске владе у вриједности од око 150 000 КМ. Приликом њеног отварања говорили су: представница холандске владе Маргит Страјф и министар просвјете РС проф. др Ненад Сузић.

Сљедеће године изграђена је и нова школа исте вриједности на Умци у В. Шњеготини површине од око 150 квадратних метара.

Пустош села илуструје и чињеница да је Основна школа у Парлозима у 2003. године уписала само седам првачића, да има једну ученицу, а учитељ Југослав Томић води два комбинована одељења са укупно 14 ученика.

ОБИЧАЈИ

ОБИЧАЈИ

Бјековна изолованост и осамљеност Шњеготина један је од узрока добро очуваних бројних и разноврсних обичаја, било да су везани за вјерске празнике или неке друге пригоде. Преносили су се с генерације на генерацију и чували као неприкосновена светиња и драгоценост.

Божић

Уз Ускрс и породичну крсну славу, Божић је одувијек био најважнији празник, не само у Шњеготинама већ уопште у српском народу. Сама чињеница да пада у вријеме када земљорадничко становништво нема много посла, ивише се одмара него што ради, омогућује да се он прослави врло церемонијално и свечано.

Обичаји везани за овај велики празник започињу постом који има строга правила. Међутим, сами обичаји непосредно везани за Божић почињу на Туциндан. Тог дана припрема се печеница за славље. Некада је то у овим шњеготинском крају био брав, што је представљало традицију сточарско-номадског становништва, да би се касније на тај дан, ушицама у чело, тукло свињче, и припремало за печенje на ражњу. Тога дана дјеца се нису смјела тући, ма како немирна била, јер се вјеровало да ће им се цијеле те године на кожи јављати чиреви.

На Бадњи дан, прије зоре, одлазио би домаћин у шуму да усијече бадњак. Обично би одабрао млад, гранат церић, посую га зрневљем зоби и казао: "Помози Бог и добро јутро!" Потом би засјекао дрво са источне стране и гледао да га обори једним ударцем. Ивер

би носио кући. Пред кућом га је дочекивала домаћица и након међусобних поздрава посипали би једно по другом зоб. Бадњак се стављао поред кућних врата, а на сам Божић се уносио унутра и, у старија времена, палио на огњишту. Ватралјом су се царали негови угарци и говорило: "Колико варница толико оваца у тори, говеда у штали и свиња у обору."

На Бадњи дан се наражњу пекла печеница, а крај тог посла би се означавао пуцањем из оружја.

Навече се по кући разасирала слама по којој је домаћин бацао орасе, љешњике, суве шљиве или друго сушено воће, домаћица квоцала као квочка, а дјеца пијукала и купила воће по слами. Слиједило је постављање софре, паљење свијеће, молитва и посна вечера: гњечени грах, кромпир, риба, ракија и вино.

Пред спавање сва чељад се изувала истивремено да би усјеви једнако добро ницали.

На сам Божића, прво је устајала домаћица (стопаница) и одлазила на извор по свежу воду коју би поздрављала са: "Христос се роди, студена водице!" Њоме је мијесила чесницу, у коју је стављала метални новчић. Чесницу је требало на ватри окренути прије изласка сунца. Са њом су се мијесио и пекао још и ковртањ (колач у облику прстена). Потом би домаћица будила сву осталу чељад.

Домаћин би сјекао печеницу тако што је прво одсијецао десну плећку на коју су стављани јабука и сир. Чесница се ломила на онолико комада колико је укућана и ко добије комад с новчићем, вјеровало се, биће срећан цијеле те године. Свечаност је почињала с домаћиновим поздравом: "Мир Божји и Христос се роди!" - на што су укућани отпоздрављали истим ријечима и међусобно се љубили - "мирбожили". Сви су узимали помало медене ракије и по комадић јабуке и сира, а онда се износило месо као главно јело.

По костима десне плећке од печенице, загледањем, судило се каква ће бити година: род жита, воћа, напредак стоке и колико ће бити трудница у кући.

Домаћин и домаћица одлазили су рано најутро у шталу да нахране стоку. О Малом Божићу волу дешњаку на рог се стављао ковртањ па на коју га страну отресе на ону страну газдинства ваља орати да би род био добар.

Ради бирићетне године у кућу се уносио пијетао и заливао ракијом да би пјевао цијели дан.

Кућа се мога поспремати тек четврти дан, а слама је у њој оставала до Малог Божића, када се износила и њоме китиле воћке

да би се тако окитиле родом. Тада је за доручак прављена попара од остатака чеснице, а на софру износила глава од печенице.

Ускрс (Васкрс)

Претходи му веома строг пост за вријеме кога се некада ни зејтин није користио, већ се јело само посно јело кувано на води. На Велики четвртак није се ништа радио и на тада су паљене свијеће.

Посебно се поштовао Велики петак као дан Христова страдања, па старије особе на тада нису уопште јеле, а неки пушачи нису ни пушили. На слједећи дан – "црвену суботу" – домаћице су бојиле јаја и припремале храну за дан славља.

На сам Ускрс одлазило се у цркву (бар неко од укућана) на богослужење уколико су обављани (Шњеготинцима је најближа црква била у Липљу), а по повратку из цркве туцањем јаја почињао је ускршњи обред. Љуске и mrве са стола истресани су на мравињак да би пилића и друге живине било колико и мрава у мравињаку.

Свеподне

Буревђан (6. мај) је најчешћа слава у Шњеготинама. Рано зором одлазило се на ријеку или поток и купало. Ђевојке су то чиниле под каквим грабом да би се момци "грабили за њима" или су доносиле омаје са млинског кола и у тој води се купале да би свако зло и неваљаштина отпали од њих као што вода отпада од млинског кола.

По њивама с младом пшеницом и другим усјевима забадале су се љескове гранчице да би што боље родили те године, а неки су се ваљали по ражи да их не би болјела леђа. Милодувом су мазани судови у које се музло млијеко да би га било што више, а тек на тада је ваљало клати и јести јагњад, али не и спавати.

Спасовдан (20. мај). Тада је највише везан за стоку. Она се, уочи тог дана, кадила а на сам дан се скупљала и дава-

на јој је со. Мјеста где се стока скупљала зvana су спасовиштима или солилима.

У цркву се носила па враћала перунка која је чувала кућу од грома и пожара, а жене су на одређеним мјестима остављале штокакве ђаконије да би умилостивиле злочесте виле које су им могле наудити.

Тек тога дана ваљало је почети јести трешње.

Духовски (довски) уторак (1. јуни). На тај дан за дио Шњеготине су прављена масла ради благослова поља. Маслишта су могла бити само на мјестима окруженим са девет живих извора. Домаћице су за ту прилику припремале пите, уштипке, месо, колаче, спремале у чанке које су домаћини у колима возили на маслиште. Након молитве гостили су се кумови, пријатељи и родбина из сусједних села. За највећи дио Шњеготинаца маслиште је било на Церику (Плавшићи), за Парлоге је на Гају код гробља такође на Духовски уторак, а Шњеготину Горњу на Јовића њивама на Покрижак.

Ивањдан (7. јули) и *Петровдан* (12. јули) сматрани су тако великим свецима да се држало да у знак поштовања тако великих светаца и сунце на небу у једном тренутку “застане”. Уочи Ивањдана дјевојке су брале цвијеће и плеле вјенчиће којима су китиле куће и авлије, а у посуде су сијале пшеницу, па ако никне до Петровдана удаће се те године. Стока се купала ради одбијања куге. Најпознатија сточна купалишта била су: Округли вир на Шњеготини, Саставци на Укрњи и Сраорец на Лукавцу.

Уочи Петровдана по брдима и око торова палиле су се ватре (машале). На сам празник домаћица би свим укућанима подијелила по сирац који су за ову прилику сушени од

Ивањдана. Вјеровало се да на тај дан у рају свети Петар први пут те године умрло дјеци тресе јабуке и ако би мајка прије тога дана окусила ту воћку њено умрло дијете би у рају остајало без јабука.

Илиндан (2. август). У Шњеготинама су се веома поштовали љетни (огњени) свеци и народ се плашио да на те дане било шта ради, поготово на Светог Илију. Вјеровао је да када грми то свети Илија сједећи у кочијама јури ћаволе по небу. Тад се није ваљало крстити јер ћаволи рачунају да Илија неће ударити у крст па су се испод њега крили. Такође се вјеровало да ће се те године уцрвати жир, љешници и ораси ако на тај дан грми. Чак ни дизање устан-

ка 1941. године Шњеготинцима није донијело никаквог добра, већ осам мртвих глава у селу.

Преображење (19. август) је дан када се, како народ каже ”преобрази и гора и вода”, па се од тада не ваља купати, чак ни коњу у воду не ваља више те године загазити. На тај дан умива се прије рађања сунца да лице не би остало стално црно.

Која змија до тог дана не уђе у своју рупу у земља јој не да више ући у себе и она угине.

Томингдан (19. октобар) Овоме свецу посвећена је црква на Карадији јер је на тај дан 1935. године освећена, па се на тај дан сваке године у њој врши служба и велики народ “слијеже” се на збор, како из Шњеготина, тако и из других села. На збору се веселило, трговало, ашиковало и играло, али је био неко вријеме устаљен и један ружан обичај: туча младића из различитих села, неријетко и са трагичним посљедицама.

Мијровдан (8. новембар) Могло би се рећи да се радна година окончава овим даном. На њега је некда Турцима исплаћиван други дио пореза (филурије), растајали су се хајдуци у гори и одлазили на зимовање код јатака и исплаћивали најамници.

* * *

Божићни, ускршњи, славски и други обичаји и вјерска светковања поново се у шњеготинском крају интензивно и потпуно празнују након пропasti социјалистичког система 1991. године.

Бабине

Рођење је одувијек био догађај коме се поклањала посебна пажња, а кога је пратио обичај назван “бабине”.

Још у вријеме трудноће труднице су се придржавале одређених обичаја. Тако, на примјер, нису ноћу смјеле излазити “надвор”, прелазити преко дрвљаника, прекорачивати алатке, нити се задржавати на раскршћима. Њој се није ускраћивало жељено јело, а поштеђивана је од тежих радова. Пред порођај се издвајала у посебу просторију или смјештала на сламу или сијено поред огњишта, где је остајала три дана. Новорођенче је прихватала свекрва или нека старја жена, купала га, смјештала у колијевку и под гла-

ву му стављала црвен конац ради спречавања урока. По породу слиједило је 40 дана бабињања, у којим породиља није радила ни кртала се даље од куће. Бабињара не иде на извор, а поготово тамо где се пере веш – на перило.

Бабне су трајале седам дана. Прво је долазила породиљина родбина: мајка, сестра, стријна, затим, кумови и остала родбина, те на kraју комшије. Као част, у чанку се доносило: печена кокош, пита, уштипци, кајгана, месо, млади сир, кајмак и колачи од чега је породиља узимала од свега помало, а онда су се гостили и сви други. Непоједена храна враћала се натраг.

Успомена са збора 1939. године (лијево Мирјана Спасојевић)

Прело се приређивало навече, за јесењих и зимских ноћи, када је било мало польског посла. Оглашавало се усменим порукама, на њега су долазили сви који су то жељели, а посебно радо су се одазивали млади. На прело се долазило и са прела одлазило уз пјесму. На њему се плело, прело, перушало или комио кукуруз, али и забављало. Понекада би се свирало и играло коло.

Домаћини би прелције служили сувим воћем, орасима, љешницима, па и ракијом.

Мобе. Приређивали су их, углавном, богатији људи у селу. На њима се, најчешће, жело, купило сијено, копало, или обављао какав други посао који је изискивао много радне снаге да би се обавио на вријеме. Момци и дјевојке су им се радо одазивали јер се на њима, поред рада, пјевало, па и ашиковало.

Организоване су у мрсне дане, а домаћини су приређивали богат ручак тако што би обично за ту прилику клали и пекли бравче.

Крсно име (слава)

Своје крсне славе Шњеготинци су, углавном, донијели из старог завичаја, тј. из Старе Херцеговине. Светитељ који се слави

заштитник је дома и лозе и означава дан када је крштен њен предак или кад се збио неки крупан догађај у историји тога племена.

За славу се домаћин, односно породица, припрема током цијеле године, остављајући најбољу што има: пшеницу за славски колач, ракију, вино, суво месо, сир, бравче или свињче и друго.

Раније се ишло до куће до куће “с поштењем” – с ракијом и “зазвивало” на славу.

Домаћица је мијесила славски колач, кувала пшеницу у слаткој води(кољиво), а домаћин припремао вино и свијећу која се пали ујутро, на лице славе, и гори цијели дан. Слава почиње навече или у подне молитвом и “читањем”.

На славску трпезу износи се обиље јела и пића. Држи се дванаест здравица. Овом приликом наводимо славску здравицу из

Слава Мильке Спасојевић

Шњеготине Горње коју је забиљежио Јеленко Летић. Наздрављање почиње долибаши, који сједи у врх стола, након што му домаћин преда поштење, ријечима:

“Драги домаћине овога дома, хвала ти на поштењу, да ти крсна слава буде срећна. Увијек се славило никад не заборавило, да те она сачува, тебе, твоју жену и дјецу, све са старијег на млађе прелазило и слава се славила.”

Потеже из флаше први пут и наставља: "Да ти буде срећна слава, да је славиш у имању, миру и весељу". Потеже други пут и наздравља: "Хвала ти домаћине на поштењу, да ти твоја слава буде на помоћи" и трећи пут: "Драги домаћине, опет ти хвала на поштењу, ово је трећа нека буде срећа, а све у име крсне славе да ти буде на помоћи.

Потом домаћин сипа пиће свима, а долибаша почиње наздрављати:

Прва здравица: "Домаћине, хвала ти на поштењу, нека те твоја слава сачува и очува, увијек је славио, никад не заборавио. Ко гођ ти кући додио, лијеп глас доносио ко чела плод сабран по медном цвијету."

Друга здравица: "Сад ћемо овом чашом обрнути, драгог Бога споменути и твоју крсну славу (Светог Јована Крститеља, на примјер) споменути за сретног састанка сабранка, среће и здравља, увијек се састајали, никад не заборавили и наше славе славили."

Тећа здравица: "Драги домаћине, хвала ти опет на поштењу, за мога мольења, хљеба ломљења, у име Крститеља Јована, па ћемо овом чашом окренути, драгог Бога споменути, ова чаша трећа од Бога срећа (сви устају и испијају ракију, а долибаша и домаћин ломе крсни круж и почиње се јести).

Четврта здравица: "Ову ћемо чашу окренути, другог Бога споменути, а теби у здрање, драги домаћине, да те твоја слава очува и сачува, тебе, твоју жену и дјецу."

Пета здравица: "Драги домаћине, ову чашу ћемо окренути, драгог Бога споменути, а све у име крсне славе и горуће свијеће. Увијек славио славу и палио свијећу, дочекиво и испраћо госте."

Шеста здравица (држи је домаћин): "Драги гости, ви сте наздравили у наше здравље, здравље домаћина и наше породице. Сад ја наздрављам у ваше добро здравље. Дижем ову чашу у комшијско здравље, у ваше здравље, драги гости, пријатељи, родбино."

Седма здравица: "Сви сте здрави и кршни али ја бирам (казује име оног ко ће с њим и домаћином испити чашу) испијмо ове чаше у здравље наших тежака, у њихово добро здравље, рад и бирићет. Што тежак посијо све му родило; родила му шеница бјелица и зрава му у кући дјечица, што гођ плуг вукло, живо и здраво било долибаша се окреће госту с десне стране и каже га по имену) ја наздрављам теби а ти домаћину, а он нека наздрави свима."

Осма здравица: "Ову чашу ћемо испити у зравље наших вриједних стопаница-стругарица, које су нам јело припремиле, у њихово добро здравље и нека им Бог буде на помоћи и њихова крсна слава. Дабогда овако увијек лијепо спремале храну, а мљечари им били све пунији. Нека им Бог да здравље, уз обалу биле брзе, низ обалу како им буде."

Девета здравица: "Домаћине, хвала ти на поштењу, да ти буде срећна твоја крсна слава Свети Јован Крститељ, да славиш и никад не заборавиш, славио је дugo љета и година. Све за комшија, кумова, добрих пријатеља. Да Бог поживи кумове крштене и пријатеље поштене."

Десета здравица: "Ја ћу ову чашу окренути, драгог Бога споменути, па велимо, пуну застали и пуно оставили. За срећу подмлатка, нек Бог подмлади и омлади овај дом родом, гроздом, класатом пшеницом и мушком дјечицом. Да Бог да!"

Једанаesta здравица: "Хвала ти домаћине на поштењу, нек ти твоја слава буде на помоћи, теби и твојој породици и ову ћемо чашу окренути, па велимо поплета, наплета, домаћину среће и здравља, да једни другима долазимо, славу славимо, а ви да дођете, домаћине, на наше славе да их прославимо".

Дванаesta здравица: "Хвала Богу и домаћину, славио много љета, дочекивао и испраћао госте у сваком добру и изобиљу, да Бог да!"

Долибаша се хрсти и захваљује на свему. Овим се наздрављање завршава.

Домаћин се прекрсти, гаси свијећу прстима и тек тада сједа за сто и разговара с гостима.

Крсне славе у Шњеготинама

Свети Игњаћија: Гаврићи, Остићи, Дубравци, Стокићи

Стјепањдан (Свети Стефан): Јагодићи, Бузаковићи, Доцићи, Пејанићи, Трипчићи, Маљурићи, Мишкићи, Шајиновићи, Живковићи, Томићи, Стјепановићи.

Свети Василије (мали Божић): Вучићи.

Јовањдан: Летићи, Антешевићи, Јовићи, Стојановићи, Рулићи, Митровићи, Малешевићи.

Трифуњдан: Вуковићи, Поповићи, Малићевићи, Сувајци, Керићи, Ковачевићи, Кутићи, Ружичићи, Маљурићи, Гаврановићи, Васићи.

Блағовијесан: Ковачевићи.

Ђурђевдан: Плавшићи, Поповићи, Врховци, Јанковићи, Аникићи, Цвијановићи, Петровићи, Пејашиновићи, Павловићи, Гаврићи, Стокићи, Вучићи.

Марковдан: Спасојевићи, Јаћимовићи, Јовићићи, Гаврићи.

Илиндан: Тодоровићи, Девићи, Гаврићи, Ђогатовићи, Пандарићи, Вујићићи, Савићи, Аникићи.

Свейи Панићелија: Новаковићи, Ђурићи, Малетићи, Петровићи, Ђекићи.

Михољдан: Гаћановићи, Благојевићи, Јовановићи, Кичићи, Тодоровићи, Милосавци.

Аранђеловдан: Кострешевићи, Димитрићи.

Никољдан: Кострешевићи, Савковићи, Петковићи.

ПОРОДИЧНЕ И РОДОВСКЕ ЗАДРУГЕ

У шињеготинском крају, као и на многим другим српским етничким просторима, у стара времена основни друштвени облик живота биле су породичне задруге. За њих је, у овом крају, био познат назив "велике заједнице" или "куће". Насупрот задругама били су "самоћлуци", тј. домаћинства у којима су живјели само човјек и жена са, евентуално, ситном дјецом.

Један вид биле су породичне задруге које су чинили синови са оцем као старјешином, а други шире, родовске задруге које су поред браће чинили и рођаци из више генерација, тзв. ступовске задруге. Ступ је чинио један човјек са женом, синовима, унуцима и дешавало се да су се неки од њих гранали, а други заостајали, па и сасвим исчезавали.

Основни елеменат наших задруга била су крвна сродства, мада је у прошлости било и несрдничких задруга.

Велике задруге у челиначком крају егзистирале су (како где) до Првог или Другог светског рата. Нпримјер, још у другој половини 19. вијека домаћинства Неде Мишкића и Неде Ђогатовића, како стоји у црквеним домовницима, имала су по 53 чељади, Косте Куртиновића 50, а Васкрсије Пејића 48 чељади.

Једна од околности која је доприносила да задруге трају, била је и чињеница да је сточарско становништво, какво је претежно и било у овоме крају, од 16. вијека плаћало порез по једној кући и то:

Породица Гавре Антешевића – 1935. године

по 1 златник о Ђурђевдану, 1 овцу с јагњетом (или као њену противриједност 12 акчи) и овна (или 15 акчи). Сваких 50 кућа биле су обавезне давати 2 овна (или 60 акчи) и 1 шатор (или 100 акчи). У вријеме турског војног похода сваких 10 кућа морало је да опреми једног кољаника под оружјем и да он учествује у том походу.

Цјелокупно задружно имање звало се "стање" или "имање" и дијељено је на покретну и непокретну имовину. У покретну имовину спадали су стока, храна, "особац" и зграде, а у непокретну земља и шуме.

Народне ношње у селу приje 2. свјетског рата

Бабине у Остићима (рођење Драге сина Славка)

Неке задруге, и поред тога што су биле покмећене и морале беговима давати "третину", биле су врло богате и имале по 25 бијелих волова, 150 музних овца, 50 музних коза, неколико десетина говеда и слично.

Особац је била лична имовина у оквиру задруге и то обично нешто живо: ов-

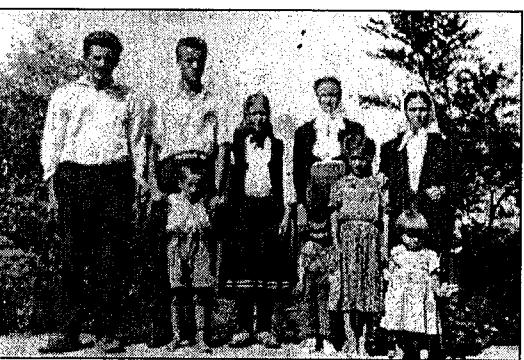
ца, говече, коза или пчела коју би жене приликом удаје добијале од својих очева. По њеној смрти ту имовину наслеђивала су њена дјеца.

Старјешина је управљао задругом. У породичним задругама је то био отац као неприкосновени ауторитет и без његове воље имање се није могло дијелити. Он се није могао смијенити нити му је ко што смио приговорити, тј. "преко зуба што преврћ". У родовским задругама сви одрасли мушкирци бирали су старјешину, обично неког старијег, бистрог и окретног, тј. оног за кога су држали да ће најбоље управљати кућом. Овакав старјешина могао је бити смијењен. За куповину или продају крупније стоке, земље и слично морао се договарати са осталим одраслим укућанима и све важније одлуке доносити у договору с њима.

Старјешине су распоређивала свакодневне послове, иступале у име читаве куће пред селом и властима, благовремено набављале разне кућне потрпештине: со, шећер, газ и друго. Они су одговарали за поступке свих укућана, кажњавалидјецу бatinама када би пустила стоку у зијан или била немирна. Млађој чељади ускрживали су куповину жељеног или потребног одјевног предмета,

Одлазак на збор 1958. год. (кочијаш Влајко Спасојевић)

Типична сеоска породица (Спасе Спасојевић, њени синови Чедомира и Витомира, снаже и унуци) 1953. године

Масла на Церику

Породица из С. Шњеготине (Славка Костре-шевића 1954. год.)

Дјед са унуцима (Урош Ђогато-вић)

Дјечак на збору (Брацо Плавшић)

клање стоке, стрижење оваца, сјеча шуме, прављење опанака, градња и израда алата, одлазак у млин, а женски: спремање хране, плетење, предење, шивање, прерада млијека, његовање дјеце, вез... Заједнички послови су били копање кукуруза, вршидба, жетва, купљење сијена...

Дјеца су била чобани, купила сијено, шљиве и друго.

Жена (удовица) у задрузи је послије мужеве смрти, по воли, могла остати, а могла се преудати или вратити у свој род. Њена

одлазак на збор, а и млађе снахе су знали ошамарити. Пазили су да се посте сви постови и њихове наредбе су се извршавале без поговора.

Стопаница је најчешће била старјешина жена али је могла бити и нека друга способна женска особа коју одреди старјешина. Већа домаћинства су имала "мрсну" и "посну" стопаницу. За посну се каже да је "пристопаница" јер помаже мрсној која је важнија. Она код куће "кува крув" за сву задружну чељад и спрема јела за посленике на њиви.

Подјела рада је вршена према полу и узрасту. Мушки послови били су: орање,

дјеца имала су право на своју очевину, а она, уколико се удавала, могла је понијети своје рухо и свој особац и повести са собом и дјецу.

Диоба. По народном схваташу узроци диобе били су свађе око дјеце, свађе жена, пристрасност стопанице која боље храни своју дјецу или старјешину

који задружним новцем тајно себи купи комад земље. Међутим, суштински разлоги били су измијењени друштвено-економски односи.

Цјелокупна задружна имовина, сем хране и вуне која се дијелила на чељад, дијелила се по браћи односно ступовима, па су се онда по томе раздијељене породице звале, на примјер, Николићи, Спасићи, Стојкићи, Панићи, Теодоровићи, Млајловићи, али су задржавале своја заједничка стара презимена (ређи је био случај да се узима презиме према носиоцу ступа).

Печење печенице

Фолклорна група из Шњеготине, 2003. године

Старјешина је вршио “размеђавање”, а најмлађи брат први је бирао дио. Све је дијељено на једнаке “пајове”. Ако је био добар, стрјешини је додјељиван јахаћи коњ као награда.

Ако удата кћерка наслеђује очеву земљу, она је обавезна да послужује његову славу.

КУЋЕ, ОКУЋНИЦЕ И НАЧИН ЖИВОТА

Градња куће одувијек је био сложен посао. У шњеготинском крају наши преци првобитно су правили куће од дрвета јер је свуда наоколо било много шуме. Мјесто за градњу пажљиво су бирали. На одабрано мјесто прво су стављали какав овећи камен који је након извјесног времена подизан, и то ујутро, прије сунчевог изласка, или увече, прије заласка сунца, и провјеравано да ли испод њега има што живо: мрав, глиста, змија, црв и слично. Ако не би било ништа, тражило се друго мјесто. Кућа се никада није градила где су се укрштали путеви или где су била гробља, јер се сматрало да та мјеста безусловно доносе несрећу. Градиле су се у близини шуме и добре воде.

Биле су то дводјелне куће динарског типа, брвнаре полебушке покривене или на четири воде, саграђене од храстових или јелових облица и брвана. Имале су четвероугласти облик, пре-грађен на два једнака дијела, са двоја врата од којих су једна обавезно била окренута према шуми, кроз која се бежало у случајевима опасности по укућане или хајдуке ако би се ту затекли. На мјесту где би се кућа “оснивала” прво је постављано четири, шест или осам каменова-темељаца на које су стављани посјеци и на којим се клало бравче или свињче. На њих су укопавани диреци на ћошковима, по средини или тамо где ће бити врата. По дирецима су пружана по два пара вјенчаница које су се везале пречним гредама. Рогови су се кројили на земљи и дрвеним (касније кованим) клиновима закивани за вјенчанице. Слиједиле су живоке па цијепане даске (шиндра) у два реда, дуге око два метра, које су постављане од доњег шава према шљемену у које би се увлачиле. При

самој махији скраћиване су ради отвора за дим (баце). Кућа се није сматрала завршеном све док се не напрви огњиште које се налазило у отвореном дијелу куће и сматрало се светињом дома. Под је био земљани. На брвнима би се са стране у "кући" исијецало окно које би се зими прекривало јарећом кожом. Прве стаклене прозоре у Шњеготинама имала је кућа Пеје Спасојевића, за што је од турских власти морао тражити дозволу и плаћати посебан порез. При усљену клао се ован, теле или што друго велико, "курбан". На тај дан вршило се крштење куће, а комшије, пријатељи, кумови и родбина доносили су дарове у нови дом.

Други дио куће чинила је једна или двије собе направљене од набијене земље или ћерпича. Касније су у њима прављене фуруне од земље и печених лончића чије је ложиште било у другом дијелу куће па су зване "слијепе фуруне". У собама би, преко зиме, жене ткале без или сукно. Ту су примани важнији гости, боравиле породиље, стари, болесни и изнемогли чланови породице. На њима су прављени прозори тек толики да се једва могла провући глава без шешира.

Слободни простор у "кући" служио је за боравак чељади и пословање стопанице (домаћице) и звао се прчеље. Исти простор је ноћу служио за спавање тако што би се по њему разастрла

Градња кочака

Зачетак новог урбаног центра

слама (ријетко покривена поњавом), а покривало се бильцима (бијељевима) тканим од овчије вуне ваљани на воденим ступама. Ватра на огњишту, посебно зими, горјела је цијелу ноћ и гријала босе ноге чељади које су јој биле окренуте. На пречкама уз брвна сушили су се путравци, опанци, чарапе и друго

Кијери су такође стамбени простор, прије свега спаваћи. Правили су се обично за оног ко би се женио па би ту спавао са женама и касније дјецом. Ту су биле и њихове личне ствари: постелињина, одjeћа и друго.

Кијери су грађени искључиво од дрвета и налазили су се у близини куће. И љети и зими у њих су укуани на спавање ишли боси јер се обућа остављала у "кући" да се преко ноћи осуши.

У окућници домаћинства су имала и друге зграде за различите потребе.

Амбари су служили за усремање зrnaсте хране: пшенице, ражи, јечма, зоби, проје, граха и имали посебна окна за различите врсте те хране.

Кочаци (кочане) грађени су од плетере, кола и прућа или од облица и летава нешто мањег промјера са размацима ради бољег сушења кукуруза у клиповима.

Мљечари (смочнице), како само име каже, служили су за чување смока: млијека, сира, кајмака, суртке (слатке и киселе), масти, масла, чварака, разних туршија, меда и другог.

По дрва у Узломац (Милисав Поповић)

Кошаре су обично прављене даље од кућа, на врху брда или њива. У њих би се преко ноћи затварала марва чије ћубриво је кориштено за побољшање квалитета земљишта.

Штале за говеда и коњушнице прављене су у близини кућа. Свињци су такође били у близини кућа, обично у башчама са насадама шљива, као и кокошињци на које је вальало пазити због лисица, а свакодневно су купљена и јаја за исхрану чељади.

Качаре (пецане): основна им је намјена била смјештање каца у које су стављане шљиве и држан ком из кога се печењем (дестилацијом) добијала ракија, а прављене су поред извора или потока ради потребне воде.

Репа, ротква, јабуке, а када се појавио и кромпир, чувани су зими у траповима који су прављени тако што су укопавани у земљу, облагани сламом и затрпавани д земљом када би се ту стављало оно што се жели сачувати.

Све веће зграде грађен су од брвна тесаних плањкачетем (врста сјекире) или брадвама, или слагањем и усјецањем обловних трупаца. Кровови су били од шиндре, храстове или чамове. Шиндра се цијепала на танке лепирице, а затим их вјешта мајсторска брадва још тањила, поравнавала и обликовала (било је тако вјештих мајстора да су је могли на колјенима тесати).

Када је становништво Шњеготина покмећено, бегови су постали власници земље и они су је могли кмета отјерати а кућу дати коме су хтјели без накнаде правом власнику. Било је случајева да су куће-брвнаре прко ноћи, кришом, расклапане и преношене на друго место, код другог власника земље.

Сушнице су грађене у новија времена од тањих облица са отворима на крову кроз које је излазио дим и пречкама испод, о које се вјешало месо и сланина да се суше. У тим сушницама на плетеним љесама сушене су и плаве шљиве (посавице), а понекада и друго воће.

С доласком аустроугарске власти положај хришћанског становништва унеколико се поправио па почињу да се праве и боље, куће уз употребу цигле, ексера, стакла и другог грађевинског материјала.

Покућство и исхрана

Тежак рад, груб живот и стална борба за опстанак кроз вијекове на шњеготинским просторима искључивали су сваки луксуз и удобност, стога је и покућство било врло оскудно, углавном, од дрвета и земље (керамика), а храна једноставна и проста. Над огњиштем су висиле вериге и о њима бакрени котао у коме су се кували млијеко и вариво чељадима за јело. Ватра се на огњишту царала ожегом или ватраљем.

У једном углу "куће" налазиле су се наћве које су служиле за мијешање круха и биле направљене од чамова или другог дрвета. Крух се мијесио у дрвеном кориту, затим на лопару носио до огњишта где се пекао под земљаним, жељезним или тучаним сачем. Правио се у већим количинама и успремао у посебну оставу звану долап, за више дана. Са стране уз брвна, на одређеним мјестима, стајали су посуђе и остale кућне ствари: софра, лопари, оклагије, дрвене посуде, земљани лонци, ћасе, таве, врчеви и друго.

Јело се сједећи на троношцима или земљаном поду са округлих дрвених софри, посебно жене и дјеца, а посебно одрасла (мушки) чељад. Ако је био мрак, дјевојке или младе држале су запаљен луч док се вечера и тако често остајале без јела. Једно јело се јело (кусало) из исте посуде неријетко врло халапљиво, пошто је ријетко хране било доволно.

Карлица за разљевање млијека, качице, каблић за сир, суртуку, фучије и бурад за ракију били су од дрвета. Затим, каблови за воду, чаброви, варићац за жито, заструзи, чанци, кашике, све се правило од: чамовине, јошике, липе и других врста дрвета. Истина, ћупови за мед и масло, крчази за воду и друго прављени су од глине. Посуђе су израђивали домаћини сами, а касније Караџласи који су дошли из Румуније и формирали своје насеобине поред ријека где је било у изобиљу јошкова дрвета које су они најрадије користили.

Посуђе се прало лукшијом и посебно се откувавало, рибало и прало уочи поклада, тј. поста.

Од јесени храна је била нешто болја и обилнија, а криза је наступала око Ђурђевдана када су сиромашније породице морале докупљивати жито до нове сјетве.

У зимском периоду беспослена чељад је одлазила прије дручка у дрва, други по храну стоци и слично.

За оштрих зима потешкоће су им стварали велики наноси снijега звани шњетови. Сијено или кукурузовина доношени су из поља и врло често удаљених њива тако што би се бреме пртило на леђа увезано личинама - прављеним (плетеним) од лика огуљене коре липе.

“Шњетови су чинили неугодности и приликом зимских слава: Николјдана, Светог Игњатије, Стјепањдана, Светог Василија (Малог Божића), Јовањдана, Трипуњдана и осталих. Стога се прије доласка на славу требало обавијестити да ли преко брда има шњетова и може ли се на коњу проћи, да ли могу жена и дијете да иду пјешке. Када би стање било повољно домаћин – бркајлија (обавезно су носили бркове) зајашио би оседланог коња са бисагама на задњем ункашу, а на предње ункаше су вјешани зобница и његов штап. Бисаге су биле дупло откане (нераздвојене) двије велике торбе од козије длаке – костиријети.

У једној страни бисага била је погача са дрвеном великим пљоском - званом буца – пуном ракије, која се давала домаћину као “поштење” за вријеме славског ручка. На другој страни стављане су разне милоште за жене и дјецу куће у коју се иде. У зобницу (струњицу) стављана је мала боца с ракијом која се уручује домаћину при доласку уз прву кафу. На предњем ункашу био је објешен и штап који би обично придржавао домаћин куће док гост сјаше с коња.

Приликом доласка на славе, свадбе, бабине, пир, одабирало се по једно дијете које је било најпослушније и најмирније што је за њега био незабораван доживљај. Тамо би дијете стицало познанства, упознавало се с родбином, а као милоште добијало ковртањ од шеничног брашна обликован у колут, кувано јаје или шећерламу у разним бојама и облицима са уграђеним огледалцем.”

(Из биљешки Р. Јовановића)

НАРОДНА РАДИНОСТ: ОДЕЋА И ОБУЋА

Kада је у питању народна радиност треба рећи да све што се могло произвести у оквирима породичне задруге производило се. Оно што се није могло произвести набављало се на разне начине и са разних страна. Са стране су долазили разни мајстори у село и израђивали потребне предмете на лицу мјesta или носили материјал па доносили готове производе и робу.

Шљеготинска свадба, 1928. године у Спасојевићима

Породица Симић, почетком 50-их година

нештављене коже тако што се длакави дио окретао унутра. Од коже су прављене и разне мјешине: за жито, сир и вино.

Вуна се добијала шишањем оваца у мају и јагањаца око Илине. Након тога она се прала, чешљала, гребенала (влачила), прела и била приготвљена за плетење одјевних предмета, ткање биљева, торбица, сукњи и другог.

Конопља се сијала у пролеће, а чупала кад процвјета, око Петровдана. Везала се у снопље и потапала у воду (или мочила у какав вир на потоку). Кад би влакна почела да се одвајају од стабљике, вадила се и сушила на сунцу или у кући уз фурну (нису ријетки случајеви да се тако и кућа знала запалити). Потом се уз помоћ ступа одвајао поздер а онда власи провлачиле кроз трлицу и гребен након чега су се могле прести па ткati да би се се добио без (платно).

Лан се сијао, чупао и прeraђивао у исто вријеме и на исти начин кад и као конопља, али је његов производ био слабијег квалитета. Од лана се добијао и конац претходно препреден на препредачи.

Приликом сијања лана на ланишту би се обавезно клао пијетао да не би ко од укућана страдао.

Памук се куповао на литру која је садржала пет канчела, туру у којој је било десет канчела и туце са дванаест канчела. Од њега су се правиле фине гаће, кошуње, поткоштуље али су то били производи слабијег квалитета него они откани од конопље и лана.

За израду одjeћe и обућe било је потребно пет основних производа: вуна, конопља, лан, кожа и памук и све се могло произвести на селу осим памuka.

Кожа се традиционално продавала у Котор Варошу где се прeraђivala и од ње су прављени обућa и други производи, прије свега путравци, опанци, коњска опрема и друго. Путравци су прављени и у домаћinstvima од

Алaiи који су служили за прераду поменутих артикала били су углавном од дрвета. То су, прије свега, ступа, трлице, гребени, пракљаче, гребаче, стан, преслице, препредач, чекрк, вретено, чунак, витлић, мотовило, рашак, мосур...

Сtуua се састоји из двије букове полуге спојене дрвеном осовином. Доња је била статична док се горња са зупцима покретала и уклапала у жљебове на доњој полуги. Између њих се стављао лан или конопља, а покретање се вршило ногама.

Трлица је служила за трење односно чишћење влакана конопље или лана. Састојала се из статичне полуге са жљебом и покретног ножа везаног осовином за доњи дио. Нож се спуштао и подизао једном руком док су се другом руком извлачила влакна.

Гребени су пар лопатица дугих и широких око десетак центиметара са зубима око седам центиметара. Помоћу њих је гребенана вуна са обије руке.

Преслица служи за предење вуне у танке нити које се намотавају на вретено које преља држи у десној руци. Иначе је чине штап који се задијева за тканицу (појас) и пљоснати дио од око петнаест са седам центиметара, на који се ставља кудjeљa.

Чекрк је дрвена направа правоугаоне конструкције метар у квадрат. На средини је вратило са ручицом за покретање, а са стране мосур за намотавање предива.

Свадба у Вучићима непосредно из 2. свјетског рата

Стан (или натра) представљао је најсложенију справу у кућној радиности. Служио је за ткање одјевних, постельњих и других артикалa. Чине га двије стативе, два вратила, два колотура, брдо, брдило, двије споне, нити, подложак, чунак и други дијелови. У неким крајевима овај дрвени уређај зове се и натра, тара или разбој.

Парјеница је прављена од какве дебеле шупље кладе висине бар једног метра. У то шупље дрво стављале су се прљаве рубине (веш) и друго, засипале лукшијом и залијевале кључалом водом.

Послије неколико сати рубље се вадило и носило на поток (перило) где се на каквом косом камену лупало пратљачом и испирало.

Пракљача (пракљача) је комад квадратног, правугаоног или заобљеног дрвета дужине до тридесетак центиметара са дршком. Доњи дио је био гладак, а горњи задебљан и заобљен.

Временом су ове алатке, једна по једна, ишчезавале, као и кућна радиност, а становништво се све више ослањало на фабричке производе.

НОШЊА

Народна ношња, у шњеготинском крају, како некада тако и данас, условљена је начином живота, занимањем, економским стањем и практичним потребама становништва. Услови живота у томе крају одувијек су били врло сурови а становништво сиромашно па је и одjeћа, углавном, била проста. Иако подложна промјенама, она се традиционално преносила с генерације на генерацију. Њена основна функција била је заштитна, а само дјеломично и украсна. Њена израда (боја вуне, ткање, шивање) вршила се код куће, а ван куће једино се ваљало сукно. Обично су то обављале жене које су биле везане за кућу.

Поред осталог, ношња је имала и своју улогу у народним вјеровањима. Ако, на пример, млада приликом вjenчања, развезује обућу и раскопчава појас да би се лакше породила.

Женску ношњу чинили су: кошуља, зубун, прегача, тканица, чарапе, опанци, а у зимском периоду и "аљина".

Дуга кошуља или рубина правила се од лана или конопље са широким рукавима и допирала је до глежњева. Кројила се из једног дијела са изрезом напријед и наборима на прсима. Низ прса, рукаве и око њих, за свечане прилике, правио се вез вуненим концом. Око врата се правио колијер (уска крагна).

Зубун се првио од сукна и био је без рукава, с предње стране расјечен и није се закопчавао. Носио се преко кошуље у свим приликама. Старије жене су носиле дуже зубуне црне боје, док су их млађе понекада украшавале.

Прегача је дио одjeће који су жене носиле привезане око појаса, преко кошуље с предње, а понекада и задње стране. Ткала се од вуненог предива и при ткању везла или украшавала ђинђувама или ресама. Послије 1878. године прегачу све више почње замје-

њивати тканица која је рађена од вуненог предива ткањем. Украшавана је и набирала је кошуљу напријед.

Чарапе су ношене и љети и зими и плеле су се од домаћег вуненог, бијелог, сивог или црног, предива и везле вуненим концем.

Марама која је покривала главу рађена је од домаћег ланеног платна и понекада се укрућивала.

Обућу је свака кућа правила за себе. Дуго су и мушкарци и жене носили су путравце, а касније почњу да се купују плетени или гумени опанци, па и ципеле.

Накит је био ријеткост и носио се у свечаним приликама жене и дјевојке правила су или плеле наките (украсе) од различитих приручних материјала. Око врата носиле су ниске (ћердане) са лажним или правим металним парама које су најчешће биле сребрењаца или дукати.

Мушки ношиња се спорије мијењала од женске. Састојала се од: кошуље, гаћа, зубуна или гуњића, тканице, аљине, чарапе, опанака и торбе.

Кошуља је била од истог материјала као и женска. Шила се из једног комада са прорезом на грудима и клином под пазухом где се шири да би руке биле способније за рад. Око зглобова су рукави били сужени и са манжетном.

Гаће(пеленгаће) кројене су од дебelog беза "ланца" без дугих и не много широких ногавица. Јети се преко њих носила кошуља.

Касније су прављене тзв. чакшире од дебelog домаћег сукна или мрке чоје, за празнике украшене бордо гајтанима. Ногавице су се завршавале "капицама", које су покривале горњи дио стопала.

Тканица је била шира од женске са шарама и опасивала се око кошуље. Плела се од вуне или ткала и шарала разним бојама.

Зубун или гуњић носио се зими по горњем дијелу тијела и у Шњеготима звао се и "аљина". Прављен је од црног сукна, са цеповима са стране и понекда украшаван гајтанима. Напријед се закопчавао.

Зими се облачила и дугачка црвена кабаница, украшена црним гајтаном. Није имала рукава, али је била врло широка и имала прорез за руке. На леђима је имала "шкуљицу".

Чарапе су плетене од бијеле или црне вуне. Неке су биле чак изнад колјена и везане узицама, а друге до половине листова. Плели су се и приглавци.

Опанци су прављени, као и код жена, од животињске коже. Касније су куповани плетењаци и каишари код занатлија у варошима и ношени у свечаним приликама као привилегија богатих.

За турских времена мушкарци су на главама носили фес тамне боје који су омотавали шалом званим "крзме". Касније су се појав-

Свадба Боголуба Вучића

или шешири савијених обода, а послије Првог свјетског рата појавиле су се шубара и шајкача.

Дјеца су обично носила нешто лагано, поготово љети. До једанаесте године носила су кошуље од лана, конопље или памука, које су им мајке шиле из једног дијела. Облачила су их преко главе и досезала је до глежњева. Зими би се на то додавао какав зубунчић или други одјевни предмет од вуне, ноге а на додавале чарапе подшивене јарећом или јагњећом кожом као замјена за обућу.

Сваки тренутак "слободног времена" жене су користиле за ручни рад

ПРИЧА О ХРАНИ

Када је ријеч о храни, код српског народа уопште, истовремено је и ријеч о глади. Најчешћа ријеч у нашим, нажалост, ријетким записима јесте "глад."

Шта се јело и справљало за јело на овим просторима у далекој прошлости, тешко је поуздано одгонетнути, али је сасвим извесно да је јела, углавном, било недовољно. Без сумње, доминирала је храна животињског поријекла: месо, масти, млијеко, јаја, у односу на храну биљног поријекла: брашно, пасуљ, купус, поврће, воће, а поготово зачине. Од зачина сигурно се користила со која је била врло скупа. Средства за уживања (осим алкохола), као што су дуван или кафа, такође су била ријеткост све до скривих времена. Најприсутније житарице биле су: зоб, раж, јечам и проја, а тек онда пшеница. Занимљива је рана појава кукуруза на овим просторима. Наиме, у запису на једној књизи манастира Липље, датирном из 1542. године, каже се да је на манастирском добру "кукуруз слабо родио". Дакле, то је спомињање кукуруза само двадесетак године након што је из Америке приспио у Шпанију.

Јеловник стarih Шњеготинаца био је доста скроман (било постан или мрсан), а начин справљања јела једноставан. Па и као такав временом је занемарен, а преузет је туђи. Нарочито је много преузето од Турака и то не само по начину припремања већ и у терминолошком дређењу.

Један путописац, који је у то вријеме пролазио овим крајевима, казује да је за јело добио "... неколико печених клипова кукуруза, пет прженih јаја, неколико зелених шљива и мало кукурузног и раженог хљеба..." Али, нашавши се нешто касније на једном црквеном збору, додаје сљедеће: "Сељаци овако припремају

своје месо: заоштре колац и огроман ражањ са његовим бременом намјесте на њих, поред већ распаљене ватре, па потом редом окрећу ражањ..”

Живина се јела свеже клана, свињско месо се сушило, а овчетина јела свежа, кувана или печена, па и сушена. У храни су били врло заступљени овчији и крављи сир, кајмак, млијеко, сурутка, масло, троп.... Кувало се у “кући”, на огњишту, нарочито обилно и богато за славу, свадбу, бабине и празнике.

Много добрих традиционалних јела, као што су: цицвара, скроб, пура, кајгана, преснац, тијапека, колачићи, јагле, а од стрног брашна пите и данас готови јело јунци. Правили тако што се у бакрач о веригама изнад огњишту пун кључале воде, дрвеном кашиком убацивало тијесто од стрног брашна и тако добијале куглице које су се кувале. Затим су се додавали млијеко, масти, кајмак и све скупа скувано скидало и јело.

У вријеме пољских радова правила се обилнија и калоричнија храна, а посебно о мобама.

Зими су најчешћа храна били: суво месо и сланина, која се кува са киселим купусом, а када је пост: грах, кромпир, репа с купусом, роткva, папrike, кисели краставци.

СВАДБЕНИ ОБИЧАЈИ

Беспутност и удаљеност од урбаних насеља дуже него у другим срединама у Шњеготини су чували старе обичаје и патријархални начин живота. Такви су и свадбени обичаји. У вријеме док су у Шњеготинама постојале велике породичне задруге и док још није дошло до “разрођавања”, младе (невесте) довођене су из околних села: Прибинића, Липља, Чечаве, Вијачана, Шаринаца, Кокора, Бранешаца, Јошавке, Тешића. И обрнуто, у та иста села су се удавале дјевојке из Шњеготина. Млада се звала по мјесту одакле је долазила.

Као и данас, тако и одраније, родитељи су сматрали својом великим обавезом да добро ожене сина или удају кћерку, а свадбе своје дјеце доживљавали су као велику срећу и радост. Прије просидбе дugo су се и пажљиво распитивали о кући и укућанима одакле се жени син или у коју треба да се уда кћерка. Пазило се да младини или младожењени родитељи нису склони пићу, свађи, тучи, крађи, да им није ко био у хајдуцима и слично. Од посебног значаја било је имовинско стање куће, част и поштење укућана, те здравље момка односно дјевојке. Такође је било важно да дјевојка зна добро прести, ткати, плести, вести, а момак да је ради. На љепоту се није много гледало јер се држало до мудрости која каже: ”Лијепе коло воде, ружне кућу куће.”

Млада и младожења би се неријетко први пут виђали на свадби, јер су све потребно претходно уређивали родитељи или домаћини кућа. У турско вријеме младић је морао бегу давати дукат, а дјевојка дар. Млада је била у подређеном положају, посебно док не роди. Остаци источњачког деспотизма у Шњеготинама манифестишаваје се још дуго касније. Свештеник Јеврем Станковић из Чечаве, у другом броју “Босанске виле” за 1887. годину, између

осталог, пише и ово: "Млада мора младовати по два по три мјесеца и по годину дана, а некада све док не роди, дијете. Кад год ко је у кућу поклони се, сваком љуби руку, а навече, кад се стане богу молити, сваког љуби у руку осим свога мужа, а исто тако кад се сједне за вечеру, а с мужем не смије ни проговорити пред чељадима. Увече мора свом мушкињу обућу изути и осушити, изјутра поранити, воде доњијети, полити сваком док се умива, обућу уредити и пред сваког метнути.

Био сам у селу Шњеготини код неког Пеје Спasoјевића на коњаку, а он је два дана прије довео младу за сина и гледао сам кад га млада изува. И кад му једну ногу изује тад га љуби у сваки прст те ноге, тако послије и код друге ноге..."

Вријеме ашиковања углавном су биле јесени када се заврше пољски послови и с њива покупи род. Тада се пољима проспе стотине грла стоке и огласе пјесме дјевојачке и момачке. Момци би, појединачно или у групама, с пјесмом долазили тамо где дјевојке чујају своја стада. За ашиковање се говорило "они причају".

Радост и упознавање младих доносили су и црквени зборови, где би се, на извјестан начин, објелодањивала веза између момка и дјевојке. Ту би се момак хватао у коло до оне дјевојке коју је изабрао и као знак пажње куповао јој огледалце, укоснице или лицитарско срце. Велики зборови су се одржавали у недјељу по Петровдану у Прибинићу, на Светог Пантелију и Богородицу код манастира у Липљу, на Петрове покладе и Благовијест у Чечави, Бранештима и Јошавки, на Илиндан у Кокорима, те на Ивањдан, Преображење и Томиндан на Караку.

Свадбе су се уговарале од дана кад се презреле крушке и јабуке проспту по шареном ћилиму јесени, па до божићњих поклада кад задувају студени вјетрови и спусте се густе магле или забијеле сњегови, тј. у вријеме пуних амбара и подрума.

Дјевојке су се удавале рано, почев од четрнаесте године. Прво су се удавале старије кћерке и женили старији синови. Одлуке о женидби или удаји доносили су родитељи или старјешина куће, не питајући младе. Они су долазили у прошњу носећи "поштење" - укraшену боцу с ракијом.

Ракијом - "поштењем" нудили су домаћина куће у коју дођу, али он не би хтио одмах да пије већ би позивао коју од жена говрећи јој да пита цуру за вољу, а ова је, обично, одмах одговарала: "Бог с тобом, ћаћа, пиј ту ракију, ако је твоја воља и секина је".

Након тога је прихватано поштење и договарало се који ће дан бити "обиљежје"- дан када се дјевојци давао новац. Послије обиљежја просци су ишли дјевојачкој кући на "јабуку", носећи ракију, бравче или свињче и пријатељску погачу. Том приликом се погађало о томе колико треба "платити" дјевојку, што се није сматрало куповином већ одштетом за радну снагу коју дјевојчина кућа губи, а младожењина добија. У ту трећу посјету дјевојчина кући, када се коначно дан свадбе уговара, долазио је стари сват. Кума се ишло звати у сватове са, "поштењем" – ракијом и погачом, а остале сватове само с ракијом односно "поштењем".

У сватове се у Шњеготинама ишло на коњима, колима или санкама ако је снијег. Долазак сватова најављиван је пјесмом и пущњавом, а дочекивао их је цурски отац љубећи се с пријатељима, старим сватом и кумом. Домаћин би држао три здравице и након тога предавао младу свекру, а овај дјеверу који би је водио у кијер где се у сандук слагало њено руко и дарови.

Растајући се од родитеља и родне куће дјевојка би дирљиво љубила огњиште, кућни праг и опраштала се од родитеља и осталих укућана. Чаушев ударац звекиром с прапорцима о чело кућне стреје био је знак за полазак сватова, а онда би почињала пјесма:

"Мили браће, је л' ћи сеје жао..."

Ток свадбе пратили су даље бројни народни обичаји који су се поштовали. Сватови се нису никада враћали истим путем, а ако би нашли на ограду нису је заobilazili већ разваљивали. Страховало се да их у путу не стигне киша јер би у том сличају млада рано умрла.

Код младожењине куће пред младу се износило здраво мушки дијете које би она цјеливала и даровала унапријед припремљеним даром. Прије него што уђе у кућу пред њу се кришом баџао ватраль, оклагија или нешто друго, па ако би преко тога прекорачила умјесто дигла, био је то лош знак – неће бити честита. У кућу се ступало десном ногом.

Све се завршавало пиром. (Вјенчања су се обављала накнадно уз присуство старог свата, кума, дјевера, свекра и свекрве. У старија времена, за све четири Шњеготине она су се обављала у манастирској цркви у Липљу, а касније, за дио Шњеготина, на Караку и у Јошавци.)

На дан када се одржавао пир најприје се бирао "чајо", а то је обично била особа причљива и грлата. Чајо је "приказивао" шта је ко донио. Најприје се приказивао дар старог свата, па кума, а онда свих осталих. Чајо стоји у врх софре, уз старог свата, узима у руке шта је ко донио и виче: "О војводо", а овај се одазива са: "Чујем". Чајо: "Помоз Бог!". Војвода: "Дао ти Бог добро!" А Чајо наставља: "Наш комшија Петар (или како је име домаћину) сина жени и весеље чини па позвао неког Ђуру да му буде стари сват. И он му се није одрекао, а његови млађи дошли су од куће и видите шта су донијели: бијели љеб, пуну буцу ракије, печеног брава, сви помозите попити и појести и на части му захвалити и сви реците: "Помого Бог!" Војвода и сви за њим одговарају са: "Помого Бог!"

Када је приказано шта су званице донијеле на ред је долазило младино "руво". Ђевер и чауш износе дарове на врх софре (и храмљу, као од терета) и почиње њихово приказивање.

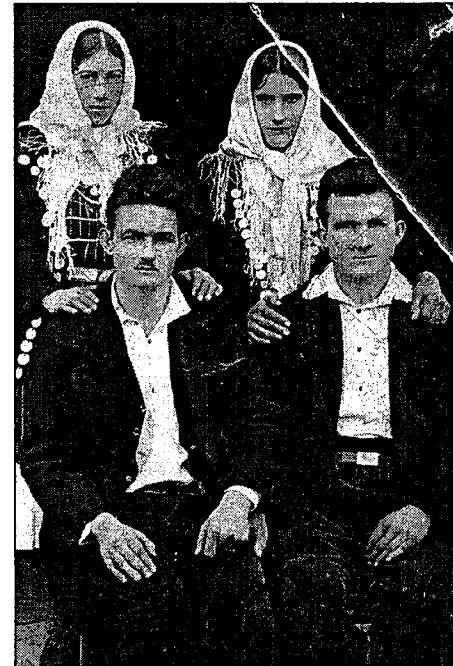
Млада би прво даривала свекра, затим старог свата, кума и на крају младожењу комплетом одјеће и којечим другим.

Свадбе су трајале три дана и сваки дан је имао свој одређен садржај, а завршавала се испраћањем старог свата и кума.

Према "Првом шематизму Бањолучко-бихаћке епархије за 1901", те године је у Шњеготинама било 14 свадби, односно вјенчања. Нажалост, данас су у Шњеготинама свадбе све рјеђе.

Поред уобичајене удаје, односно женидбе путем просидбе, практиковале су се још и отмице, крађе и тзв. "заслужења".

До отмице долазило је када дјевојка одбије да пође за момка. Тада су се дјевојке отимале из куће, с њиве, од стоке, са збора или перила и слично. Било је случајева да сватови од сватова отму дјевојку па је епилог таквог чина био крвопролиће и отуда код нас

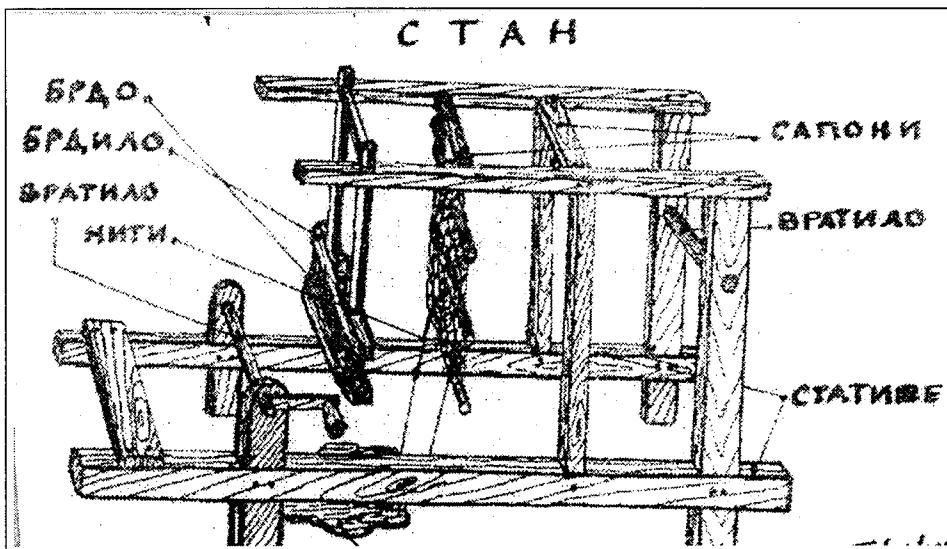

Миленко и Гостимир Спасојевићи са младама Ковичком и Савком

нису ријетка "сватовска гробља" (јер се гињеници сахрањују на мјестима погибије). За давних времена отмица се користила да би младожења изbjегао привођење "jus primae noctis" што су захтијевали феудални главари. Тако се, нарочито за турске владавине, изbjегавало да Турчин први легне с младом у постельју јер ако је била по сриједи отмца такво право се није примјењивало. Због тога су младожење убијале бегове и морали бјежати у хајдуке или у друге крајеве врло често мијењајући и породично име.

Крајом дјевојака су се користила сиромашнији да би свадба била што скромнија и мање кошала. Већином се крало ноћу. О томе су се будући пријатељи унапријед договарали. Крађа дјевојке вршена је када сиромашан момак жели да се ожени из богате куће, а њени родитељи то бране. Крађа се могла догодити само ако је дјевока сагласна, иначе, би то била отмица. Оваква врста женидби и удадби у Шњеготинама, нарочито су биле честе послије распада великих породичних задруга, а послије Другог свјетског рата најмање 90 одсто Шњеготинаца се женило на овај начин. Мијењање се проводило обично треће вече послије крађе. Родитељи дјевојке тражили су новац као накнаду, обично 1000 до 1500 динара. Тај новац би се утрошио за набавку дарова који су давани приликом одржавања пира.

Када отац нема мушкиј потомства онда оставља једну кћерку код себе, а младожења (обично сиромашнији момак) долази у кућу да се огњиште не би угасило. То се називало заслужењем. Чинило се то и онда када су родитељи имали једну кћерку за удају, а сву осталу ситну дјецу, па нису имали радне снаге. Такав младожење имао је обавезу да остане у кући најмање пет-шест година. Називан је домазетом или дошлом и за њега се говорило: "дошао жени на угарке".

Стан или натра – права мала кућна "текстилна фабрика"

МУЗИКА И ПЛЕСМА

Саставни дио живота, поред осталог, чине и пјесме, игра и музика што разгалјује душу и тежак живот чини лакшим. Традиционална музiku шњеготинског краја била је гусларење. Готово свака кућа на зиду или брвну (ако је кућа била од дрвета) имала је поред славске иконе објешене и гусле. У вријеме светковања и одмора оне би се скидале и највећтији гуслари би уз њих пјевали јуначке пјесме које су знали напамет, док би сви остали пажљиво пратили и упијали сваку ријеч и звук. Добре и вјеште гусларе би одводили хајдуци да их разоноде или опјевају какав њихов успјех или побједу над Турцима.

Гусларске пјесме су обично почињале на стереотипан начин:

*"Гусле моје, дрво јаворово,
јавор гусле да ми зайјевамо,
да видимо, можемо ли, браћо
сага као и до сага.... "*

Такав почетак служио је за наштимавање, испробавање инструмента, те загријавање прстију. Потом је слиједила пјесма или "речитатив", тј. више говорење него пјевање.

Милисав Поповић (76) из Доње Шњеготине и данас има гусле и понекада уз њих навече запјева унучима старе пјесме. Каже да их је наслиједио од свога оца Јевте који је уз њих гуслао, а то је помало чинио и Недо Поповић из истог засеока.

Други традиционални инструмент, истина нешто млађи, била је тамбурица. Један од познатијих тамбураша Ристо Јовановић, из Средње Шњеготине каже да је свирати научио од комшије Марка Маринковића (89), који је, поред тога што је добро свирао, још и

правио тамбурице, те да су се, између два свјетска рата, у сеоским дућанима, могле купити и жице за овај популарни инструмент.

Од познатији тамбураша били су још и Гојко Ђекић (свирао и хармонику), Бранислав Спасојевић и Миливоје Кичић. Хармонику је свирао и слијепи пјевач Обрад Петковић, који је од Савеза слијепих добио и имао први радио у Шњеготинама, па су, по ријечима његовог унука, долазили људи и из других села као на чудо и слушали музiku и вијести.

Најстарије шњеготинске пјесме биле су путничке пјесме и никакав пјесма на слави није се смјела прије ње запјевати. Започињао ју је један пјевач а онда му се прикључивао други па би скупа понављали оно што је први већ отпјевао. Те пјесме су се импровизовале и нису имале "окоштали" текст већ се мијењао и био је веома сиромашан. Те пјесме су пјеване приликом доласка и одласка на славе или друга славља, обично јашући на коњу.

Бећарац је пјесма новијег датума, а у Шњеготинама су га пјевала најмање тројица, с тим што би онај с најбољим гласом водио пјесму. Поред већ поменутих, добри пјевачи у селу били су још и:

Витомир Ђурић, Богольуб Вучић, Милован Вучић (као и његов син Зоран, који живи у Београду), Перо Поповић и други.

Фрула, свирала и двојнице били су омиљени чобански инструменти, а у новије вријеме и усне хармонике.

СТАРИ ПОГРЕБНИ ОБИЧАЈИ У ШЊЕГОТИНСКОМ КРАЈУ

Још од турских времена мртви су се у Шњеготинама сахрањивали далеко од друмова и насеља, готово на скровитим мјестима, да "искривљени обичаји и крстови не би вријеђали турско око". Једно гробље служило је за више заселака и по неколико стотина година, о чему свједоче и записи на сачуваним надгробним споменицима писани облом ћирилицом или тзв. "босанчицом". Колико је познато, најстарији такви натписи су из прве половине 17. вијека. Шњеготинска гробља носе имена по локалитету на којем се налазе или по најбројнијој породици која се ту сахрањује. Има их више од десет, и то:

Јаћањски бријећ: за Поповиће, Димитриће, Јокиће, Гаћановиће, Петковиће, Плавшиће, Стјепановиће, Васиће, Ковачевиће, Јаћимовиће, Јагодиће и Врховце.

Церик: за Кичиће, Јовановиће, Кострешевиће, Благојевиће, Васиће, Поповиће и Вучиће.

Јаворац: за Спасојевиће, Вучиће, Савковиће и Шћекиће.

Брећови (ново гробље): за Вучиће и Спасојевиће.

Новаковића ћробље: само за Новаковиће.

Ланишће – Ђаћно брдо: за Ђуриће, Малетиће, Бузаковиће, Остиће, Кичиће, Доциће, Тодоровиће и Ружиће.

Бјелоборско ћробље: за Рулиће, Маличевиће, Прерадовиће, Чугљеновиће, Вуковиће, Шајиновиће, Стојкиће.

Продића ћробље: за Живковиће, Пијетловиће, Цвијаноиће, Томиће и Мишкиће.

Брезик: за Савиће, Гаврановиће, Митровиће, Вујчиће и Савковиће.

Парлошко гробље: за Кострешевиће, Маљуриће, Аникиће, Пејиће, Попадиће, Малешевиће, Томиће.

Сирбацица (Јаворак): за Девиће, Ђогатовиће, Пандариће, Гавриће, Пејаниће, Поповиће, Малетиће, Пејаковиће.

Лешнића гробље: за Јовиће, Николиће, Летиће.

Шајиновића гробље: за Шајиновиће, Трипшиће.

Парлошко (Лепијево) гробље: за Павловиће, Шајиновиће, Гавриће, Стокиће, Јанковиће, Ковачевиће, Малићевиће, Кичиће, Мичиће.

Тромеђа: за Дубравице, Сувајце.

Најстарија гробља у Шњеготинама су "Неманића гролье" у засеоку Радмеровићи, у Малетићима "Турско гробље," а затим "Грчко гробље" у Кострешевићима. У ранија времена гробља се нису ограђивала, а уз то су се слабо и одржавала, па су често за растала у оструге и шикару. Био је обичај да се у њима, изнад главе покојника, сади шљива, али плодове тих воћака никада нико

Гробље у Парлозима

није брао нити користио. Када би се указала потреба за новим гробљем, чекало се да умре старија особа па да се она прва укопа како би убудуће умирање и укопавање текло по природном закону.

У смртним и погребним обичајима шњеготинског краја, како у прошлости тако и данас, има доста примјеса и предхришћанског ритуала, али како је то везано са старом славенском религијом, свештеници су их толерисали. На промјене су највише утицали нови друштвени односи, технолошки напредак и прожимање различитих култура.

Сви, па и они најсиромашнији када уђу у године, на извјестан начин припремали су се за смрт. У посебном сандуку чувале су се укопне хаљине ("руво" или "страшни стан"), покров, тамјан, восак за свијећу и друго. Имућнији људи, очекујући смрт, хранили су задушног брава - овна или овцу (зависно од пола покојника). Али, било је случајева да таква особа дugo живи. Саво Дубравац, који је живио готово 100 година, три пута је хранио (припремао за сопствену сахрану) задушног брава. Иначе, такав брав се никада није клао уколико није био стар најмање годину дана. Клао се редовно прије изласка сунца. За прекадну софру никада се није клао ништа с крилима нити се правио хљеб с квасцем. Већ раније се остављала најбоља пшеница која би се мљела уочи сахране покојина. За укоп се ништа није позајмљивало. Ако би се и узела ракија, брав, пшеница или восак, онда се то обавезно плаћало без цњенкања. Када би се видјело да је неко на самрти, на њега би се посебно пазило да не би умро без запаљене свијеће. Умрлом би се затварале очи, прекрстиле руке на грудима, исправљале ноге и стављале једна на другу, а испод браде подвезивао ланени пешкир да би уста остала затворена а покојник имао свечанији и достојанственији изглед. Вода, која би се нашла у кући, просипала се на цјепало а готов круж давао стоци. Ватра се гасила и ништа се није готовило за јело. Мачке би се истјеридале из куће.

Смрт се оглашавала јауком и од тог тренутка сви у селу, односно засеоку, престајали су с радом па би комшије и родбина полако прилазили кући умрлог. Више се није говорило о мртвацу или покојнику већ о "костима". Једно од чељади (укућана) одлазило је на азну (извор) да у кабловима о обрамци донесе свеже воде која се гријала "набашка", тј. на посебном огњишту у дворишту (авлији). Када би се вода умлачила узимао се сапун, ланени пеш-

Гробље у Брезику у Савићима

кир и почињало "купanje" покојника. Остатац сапуна стављао се за кућни рог а водом се гасила ватра на којој се претходно гријала. Особа која је купала мртвача у току године није смјела насађивати кокош нити шарати јаја за Ускрс. Умрлом се прво облачила бијела ланена кошуља па гаће и рубина од лана. На ноге су се назувале црне чарапе а на главу стављала капа или што је већ умрла особа за живота носила.

Покојник би се потом стављао на строжак (сламарицу) или клупу и кадио тамјаном, а онда прекривао смртним покровом. У Спасојевићима из Велике Шњеготине био је обичај да се покојник прекрива "црвеним гуњом" који је донесен "из старог краја", а који се прије спуштања покојника у раку скидао и у кући умрлог чувао (висио о клину крај врата) до слједеће сахране.

Током ноћи старије особе су, уз разговор и ракију, чувале "кости".

На укоп су се звали сви они што се зову и на славу ("узов"). Број укопника у Шњеготинама кретао се у старија времена од 20 до 30 особа док у новије вријеме достиже и до неколико стотина.

На дан сахране три човјека су долазила да копају раку пазећи да земљу избацују на лијеву страну, а четворица су одлазили у шуму да траже храст за сандук. Мјера је узимана љесковим штапом. Брадвом или плањкачем вадиле су се четири даске и сваки од њих носио је по једну на гробље где се склапао сандук. Даске су морале бити само од једног храста, а сандук је имао тоугласт изглед. Доња даска се звала "поткошињача", а двије друге "страњаче". Од четврте се правио крст у коме није било ексера.

Покојник се из куће износио на дасци ("простирачи") ногама напријед. Носила су га два или четири човјека са три застања до гробља. Први застанак је био пред потоком (ако га је било преко ког се стављала "простирача" (даска) да би укопници могли пријећи на другу страну. Жене нису ишли на гробље. Излазиле би на какво брдашче или обалу, одакле би погледом испраћале укопнике уз лелек и враћале се да приправљају храну и дађу. Други застанак је био код каквог великог храста на раскршћу у који се према истоку засијео крст (тј. "закрштавало"). Трећи застанак је био на гробљу где се покојник кадио тамјаном и посипао коливом уз молитву.

По повратку са сахране пред укопнике се износио жар (угљевље) које би они бацали преко себе, прали руке и улазили у кућу.

Дађа (погребна гозба) почињала је узимањем комадића унутрашњице задушног брава печене на шишу и каурмом - чорбом. Затим се износило кувано месо, сир, ораси и мед. Судови с храном су се доносили појединачно, а од прибора само чамове кашике и то једна по једна. У кући покојника на конаку је остајала особа која га је купала и понеко од родбине.

У кући се све прало "лукшијом", рибали се и кречили зидови ако кућа није била од брвана. Одјећа, која је остала из покојника, послије сахране, давана је просјацима, а ако се они не би појавили бацана је у какви поток или вртачу.

У новија времена родбина излази на гробу умрлог седми дан (даје се седмица), четрдесети, те за полугодишњицу и годишњицу када се "исправља" и крст (споменик).

Овим чином су се погребни обичаји окончавали.

ИСТАКНУТЕ
ЛИЧНОСТИ

ПАРОХ РИСТО ВУКОВИЋ

Рођен је у Липљу 1870. године. Отац му се звао Дујко, а дјед Илија био је један од чланова одбора за обнову манастирске цркве у Липљу средином 19. вијека. Крсна слава породице је Свети Трифун.

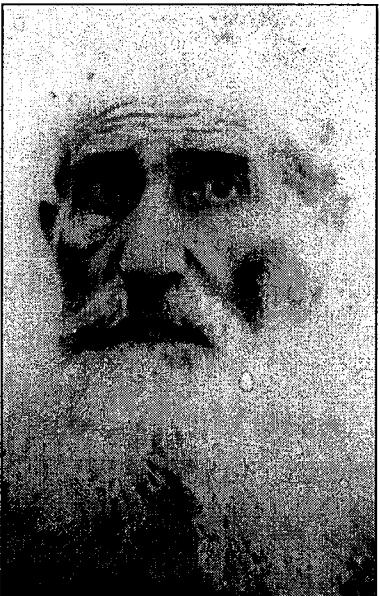
Основну конфесионалну школу Ристо је, највјероватније, завршио у Прибинићу. Ту школу основао је поп Коста Душанић, који је завршио богословију у Русији и имао чин протојереја.

Након завршене трговачке школе, 1895. године, Ристо похађа Рељевску богословију и рукоположен је 25. децембра 1895. године за ђакона, а за презвитера 27. децембра 1895. године.

Како стоји у "Првом шематизму православне српске митрополије за годину 1901.", није био члан мировинског фонда. Никада није добио чин ни јереја нити протјереја.

Годишња примања у новцу и нарави износила су му 1200 крун-а. Парохијског дома, за Липље и Шњеготине, није било, као ни конфесионалне српске, нити основне комуналне школе. За четрдесет петоро ваншколске дјеце држао је наставу вјеронауке.

Био је ожењен Јованком Душанић, кћерком попа Косте Душанића из Прибинића, у чију парохију су спадале и Шњеготине. Женидбом је добио у мираз и земљиште на Карачу на коме је кас-

Поп Ристо Вуковић

није његов син Славко засновао узорно газдинство. Костин отац Гавро, био је хајдучки јатак, као и Гаврин стриц Тоша.

Поп Ристо Вуковић започео је, у задњој деценији 19. вијека, водити домовнике рођених, крштених и вјенчаних по обрасцима које су прописале и штампале аустроугарске власти.

Имао је деветоро дјеце. Један од пет синова био је такође свештеник.

На почетку Другог свјетског рата, Ристо, тад већ у дубокој старости, интерниран је у логор Цапаге у Славонији, а одатле у Србију. Умро је у Арађеловцу.

Послије рата његове кости пренио је син Славко у Липље и сахранио поред манстирске цркве. На мјесту пароха шњеготинско-липљанског наследио га је син Витомир.

УЧИТЕЉ ДУШАН КОСТРЕШЕВИЋ

Прву наредбу о обавезној настави издао је 1580. године Август I, владар Саксоније. Дјеца са навршених пет година морала су похађати школу чак и у вријеме жетве.

У аустроугарском “Закону о правима и одношајима учитеља у народним школама у БиХ” стајало је да се учитељ може бити само са навршених 19, али не и са пријеђених 40 година живота. Женско је могло бити намјештеница у учитељској служби као неудата дјевојка или удовица.

Оног ко познаје друштвене околности и прилике у овом крају немало ће изненадити сазнање да је Душан Кострешевић из Велике Шњеготине, прије стотину година, имао диплому учитеља.

У “Школском вјестнику”, за 1904. годину, наилази се биљешка у којој стоји да се учитељима издаје цертификат, а услови су:

– да је држављанин Аустро-Угарске и да је школу завршио у Царевини. Даље се каже да Душан Кострешевић није, 1. 9. 1904. године, добио цертификат јер није завршио школу у Царевини, већ у Краљевини Србији, у Алексинцу.

Рођен је 1877. године. Основну конфесионалну школу похађао је у Прбанићу.

Учитељ Душан Кострешевић

Био је син Алексе Кострешевића, једног од најугледнијих до-маћина у Шњеготинама, који је 1905. године био члан Пододбора СПКД “Просвјета”. У “Регестра беџхорде” Архива Босанске кра-јине забиљежено је и ово: “10. фебруара 1915. године Алекса Кострешевић из Омербегове Шњеготине, рођен 1849. године, упу-ћен је као талац у Добој. Иако је стар још је јак и угледан. Његов син Душан учитељ је у Србији.”

Душан је, касније, завршио и факултет и радио као професор и школски надзорник. Службовао је у Пожаревцу и Београду, а умро је у Смедеревској Пожеги 1931. године, где је за себе и супругу Миљу на тамошњем гробљу саградио прави мали маузолеј и ту су сахрањени. Џеце нису имали.

ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ БРАНКО СПАСОЈЕВИЋ

Умро је у Ровињу 1983. године, као јавни тужилац у пензији, стално настањен у Загребу.

Рођен је 1912. године као треће дијете Петра Спасојевића из Велике Шњеготине. Први разред основне школе похађао је у Јошавци, а три преостала у Прибинићу, где му је учитељица била вјереница Гаврила Принципа, атентатора на аустроугарског престолонасљедника Фердинанда у Сарајеву 1914. године. Према Бранковим ријечима, отац Петар га је 1924 године, на колима пуним дрва одвезао у Бању Луку, удаљену 43 километра од села, и уписао у Реалну гимназију. Другови су га, због народне ношње коју је носио, звали “Гаћоњом”. На стану је код трговца Јанковића и један је од оних ријетких ѡака коме је свака оцјена, уколико није петица, падала врло тешко.

Као биљежник радио је на Караку, у Среском суду у Тешњу, па у Лишњи, одакле испред усташа бежи у Србију. Тамо је приступио партизанском покрету и био комесар Пожаревачког партизанског одреда.

Из рата излази као официр ОЗН-е и у Београду бива постављен за директора једног трговачког предузећа, а потом, у вријеме

Бранко Спасојевић

изградње жељезаре, прелази на дужност замјеника предсједника града Зенице. Завршава правни факултет у Загребу и двадесет година обавља функцију јавног тужиоца у Босанској Грађишици.

Остао је непрекидно везан за свој родни крај и људе у њему помагао кад год је могао. По својој доброти и учености остао је у лијепој успомени у народу.

Иза себе оставио је кћерку Свјетлану, удату Деспот, која као правница живи и ради у Загребу. Има два сина.

ГРАДИТЕЉ МИЛОВАН ВУЧИЋ

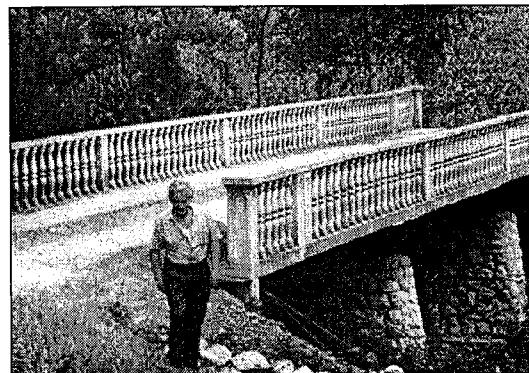
Његово име у Шњеготинама остаће упамћено по бројним грађевинским подухватима које је у њима предузимао и, углавном, и реализациовао.

Рођен је у Шњеготини Великој 1931. године. Још као дјечака околности су га опредијелиле за симпатије и приврженост партизанском покрету. Животно опредељење му је било угоститељство у коме ће оставити видљивог трага како у друштвеном тако и у приватном сектору. Одувијек је био и остао везан за своје родно село и завичај. Ту је упознао и своју животну сапутницу Ковиљку Спасојевић с којом има синове Зорана и Горана. Зоран је био директор Издавачког предузећа "Рад" у Београду, а данас је власник сопственог издавачког предузећа "Звоник". Млађи син Горан је предавач на Позоришној академији и други човјек на РТРС-у.

Милован се посебно залагао (и залаже) за изградњу комуналне инфраструктуре у шњеготинском, врло пасивном и забаченом крају. Ангажовао се на изградњи путне, електро и водоводне мреже, здим на изградњи мостова, а посебно онога на Умци. Прије свега његовом заслугом, на Бреговима је, установљено је ново модерно гробље за неколико заселака.

Милован Вучић

Мост на Шњеготини код Умке

Био је иницијатор и један од оснивача Завичајног друштва "Шњеготина" и први његов предсједник, а сада је почасни предсједник.

Посебан подухват Милована Вучића представља изградња Спортско-рекреационог центра на Умци, а који чине: фудбалско, рукометно, кошаркашко и тениску игралиште, затим, базен, свлачионице и угоститељски објекат. Изградио је и зграду за будући етно-музей овога краја.

КЊИЖЕВНИК РАНКО ПАВЛОВИЋ

Ранко Павловић је један од најзначајнијих писаца Републике Српске. Рођен је 19. јануара 1943. године у Шњеготини Горњој и цијелим животом и дјелом остао стално везан за свој родни крај. Један је од оснивача и утемељитеља Завичајног друштва Шњеготина са сједиштем у Бањој Луци.

Већ првом књигом, збирком пјесама "*Немир сна*", коју је објавио 1963. године, као ученик четвртог разреда учитељске школе, скренуо је на себе пажну читалачке публике и књижевне критике.

Павловићеве пјесме, приповјетке и романси писани су брижљиво, топло и људски, а истовремено реалистично и модерно, са јасним хуманистичким инфонацијама. Теме су му животне и у оквирима сопственог искуства, изложене јасним вуковским језиком и стилом.

Поред шест збирки пјесама, једанаест збирки прича за дјецу, седам драмских текстова за дјечје сцене и петнаестак радио-драма за најмлађе, објавио је и романе: "*Школа јахања*", "*Јахачи и осипали*" и "*Како ухваћаш лештира*", те збирке приповједака: "*Приче*

Ранко Павловић

из Вакуфа”, “Бљесак у кошмару”, “Човјек у љушибури”, “Преображаји”, “Додири”, “Жута бјелина”, “Субоће без Илзе”, “Био једном један” и “Трагач из крилне регименије”.

Завод за уџбенике и наставна средства Сарајево, 2004. године, издао је његова изабрана дјела у четири књиге.

Заступљен је у више антологија и читанки, а добитник је и бројних значајних књижевних награда.

Превођен је на пољски, мађарски, италијански и неке друге језике.

Ранко Павловић веома дugo ради као уредник у издавачкој дјелатности “Гласа Српског” и његов допринос у уређивању, лекторисању, рецензирању као и приказима многих књига је изузетно велики, готово немјерљив.

ИНОВАТОР ДР МИЋО ГАЂАНОВИЋ

Рођен је 1952. године у Д. Шњеготини. Дипломирао је на Електротехничком факултету у Сарајеву на тему примјењене електростатичког електрицитета, магистарски рад одбранио је у Загребу, а докторирао у Бањој Луци на Електротехничком факултету на коме је и запослен.

Сарадник је на неколико електротехничких факултета и институција у бившим републикама СФРЈ као специјалиста из подручја примјењене електростатике. Сарађује са неколико удружења, института и фирмама у свијету, а које се баве статичким електрицитетом и електротехничком проблематиком.

Организатор је ИНОСТ-а (Салона проналазака и нових технологија), службени представник “Еуреке” из Брисела за БиХ, и члан жирија, службени представник “Архимеда” из Москве за БиХ. Аутор је Система за елиминацију статичког електрицитета тип ЕЛ-1 и других решења у подручју примјењене електростатике.

За своје стваралаштво добио је бројне награде, међу којима и “Оскара за науку и проналазаштво” у Бриселу 1994. и

Др Мићо Гађановић

1999. године, "При-специјал" исте године, такође у Бриселу, "Златну медаљу" у Питсбургу (САД), Пловдиву и Будимпешти, Специјалну похвалу САНУ-а.

Мићо Гаћановић је члан Главног одбора Завичајног друштва "Шњеготина".

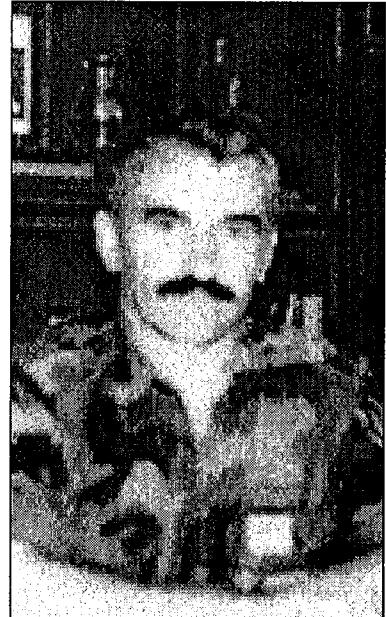
ГЕНЕРАЛ СТАМЕНКО НОВАКОВИЋ

Стаменко Новаковић, од мајке Зоре и оца Сватозара, рођен је на Митровдан 1958. године у Шњеготини Средњој као треће од петоро деце. Прва четири разреда основне школе завршио је на Каракчу, а друга четири на Укрњи, односно у Старој Дубрави, након чега одлази у војску и уписује се у Средњу војну школу КоВ ЈНА-е у Сарајеву. Школојући се у Сарајеву, Бањој Луци и Београду успјешно ће завршити све војне школе до школе националне одбране, након које је унапријеђен у чин генерала.

До рата, који је почeo 1991. године, службовао је у Випави, Косовској Митровици, Призрену, Загребу и Сарајеву.

Рат је за њега почeo 1981. године на Косову где је службовао, а у овом "правом" био је, како сам каже, свуда. За храброст у борби одликован је "Орденом Милоша Обилића" и ванредно унапријеђен у чин потпуковника.

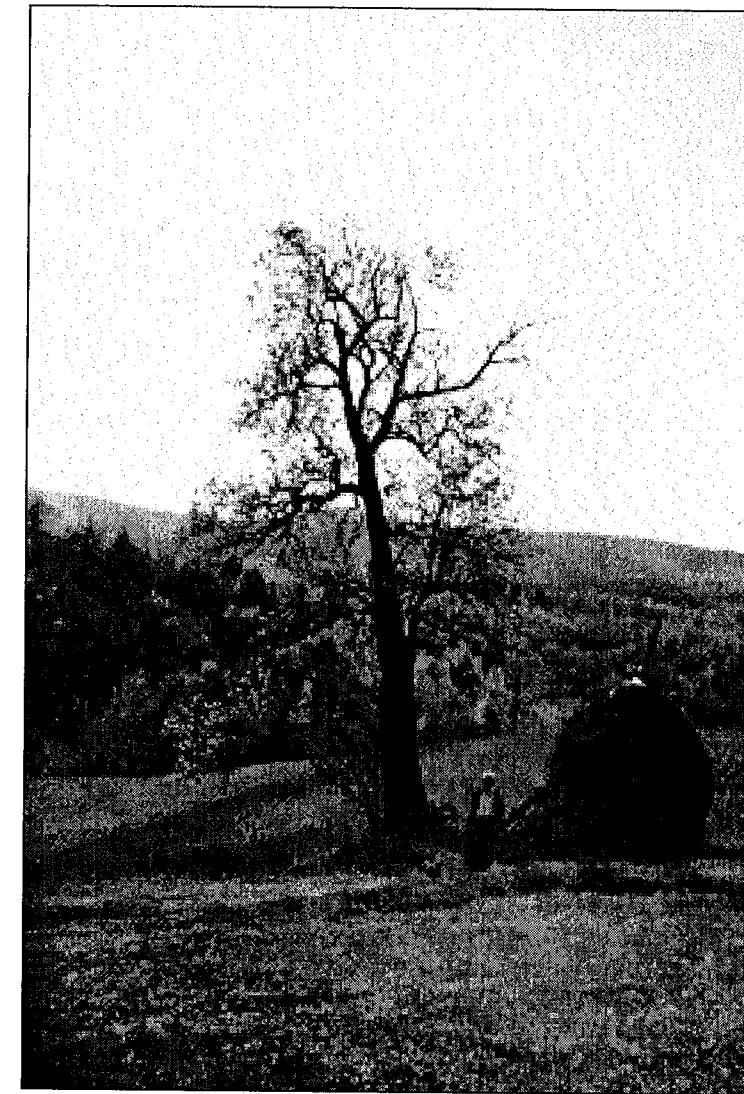
Након завршетка рата Стаменко Новаковић је обављао дужност команданта 101. окбр и команданта касарне "Козара" у Бањој Луци.

Стаменко Новаковић

Врши дужност замјеника начелника Генералштаба војске Републике Српске, а недавно је предложен за високу функцију у заједничким војним органима на нивоу Босне и Херцеговине.

Један је од ријетких војника који се може често срести на сајмовима књига и у књижарама. Веома је привржен свом родном крају и са супругом Бранком редован је на дружењима завичајаца.

Крушка петровка у Кострешевићима, стара око 200 година

**ЗАВИЧАЈНИ
СТВАРАОЦИ**

ВАСИЛИЈЕ ШАЛИНОВИЋ, рођен 1949. године у Шњеготини Горњој. Професор југословенских књижевности. Живи и ради у Добоју. Објављивао је радове у сарајевским „Лицима”, „Српској вили”, „Значењима”, „Духовности Српској”, „Свитањима”. Заступљен је у збирци поезије „Отаџбина се брани песмом”, Бгд. 1998. године, а 2000. године објавио је збирку, углавном, звичајних пјесама под насловом „Антејска снага”. Награђиван је на конкурсима за кратку приповјетку.

Био је потпредсјеник првог Извршног одбора Завичајног друштва Шњеготина.

ИЗМЕЂУ ЛИПЉА И СТУПЉА

*Између Липља и Ступља: два храма света
Један је народ божји од Јамишијека*

*Двије су горе зелене: Бјелобор и Стражица
И двије воде студене: Лукавац и Бисирица*

*А тирећа вода ширна Стражица сијојала љлаче:
Украина чедо дично зачейо ћод Каракем.*

РАТКО ЂОГАТОВИЋ, рођен је у Шњеготини Великој 1956. године. Живи и ради у Бањој Луци. Доста је плодан лирски пјесник. До сада је објавио књиге пјесама „Огледи” у издању сарајевске „Свјетlostи”(1980), „Гласови самоће”, НИГПО „Глас” Бања Лука (1989), „Горки близанци” и „Жарки човјек”, Глас српски”, Бања Лука (1998), „Тајanstvo круга”, 1999, „Изабране пјесме”, 2001. и „Одсудно биће”, „Ослобођење”, С. Сарајево (2002).

НАША КУЋА

Стоји на вјетрометини између лудих епоха,
Наш горући дом на друму усуда: наша груда.
Једнако је сијече и Источни и Западни вјетар,
Једнако је Јодјармљује са свих страна,
Кроз све ове одљуђене вијекове, од Јамбијијека.
А ми је вазда из њега дижемо,
И на њеном сјајном мјесецу постојимо.

(Из збирке "Одсујно биће")

ЖИВКО ПИЈЕТЛОВИЋ, један од пасионираних истраживача традиције родног краја. Посебно га занимају поријекло становништва шњеготинског краја, живот и догађања на том подручју у периоду турске владавине. У циљу прикупљања грађе обилазио је манастире, музеје, књижаре, архиве и друге институције широм бивше Југославије.

Рођен је у Шњеготини Горњој 1926. године, а пензију је стекао радећи као економски техничар у Теслићу, Тузли и Добоју.

Данас живи у Руданци код Добоја.

О ГРАДУ ГЛАЖ

Град Глај, то неким мишљењима, налазио се на мјесецу данас званом "Градина", између Осредка и Кулаша, на самом ушћу Мале у Велику Укрњу. Игући низводно јаком ријеком, два до три километра, налази се локалитет звани "Ковачи". То је данас мјесец Бресјова где су оснаци старог града и данас јасно видљиви.

Град Глај је био саграђен од дрвених и имао је окоје најуњене водом. Гробље на Осредку јомиње се у 13. вијеку и до данас је сачувана једна камена плоча са написом из тог времена. Народ прича да су се краљичини виногради из Чавке пружали све до Глајског града и да су куће биле тако начичкане да су мачке могле корачати с крова на кров.

(Из Биљешки)

МИЛИВОЈЕ МАЛИЋЕВИЋ, рођен је у Средњој Шњеготини 1956. године. Ради као палилац мина у фабрици креча "Хидрат" Укрина.

Живи у Шњеготини.

У властитом издању 1997. године штампао књигу пјесама с ратном тематиком "Кrvava кошуља" у тиражу од 2000 примерака.

МОРАМ ИЋИ

Плаче отац, плаче мајка
дјеца ме за руке вуку
Немој штапа ићи штамо
немој ићи где се штуку
.....
Морам ићи драги моји
Тамо су ми сви јарани
И мени је мјесец штамо
Јер штамо се срсјиво брами.

РАТКО ПОПОВИЋ је рођен у Шњеготини Средњој. Запослен је у "Мермеру" у Челинцу као водоинсталатер. Учесник је рата од 19.09.1991. до 23.12.1995. године. Пише пјесме и афоризме. Објавио збирку пјесама "Претакање живота", Челинац 1998. године.

ПЈЕСМА О УЗЛОМЦУ

Кад то гледам с Узломца планине
Равна Јоља, ријеке и копилине,
Ток Лукавица, Бисирице и Укрње
Извор врело рјеке Шњеготине.
Све је као у времена стара
Само фали фрула из копара
Што је свира чобаница млада
По Узломцу чувајући стара.

Момчило СПАСОЈЕВИЋ

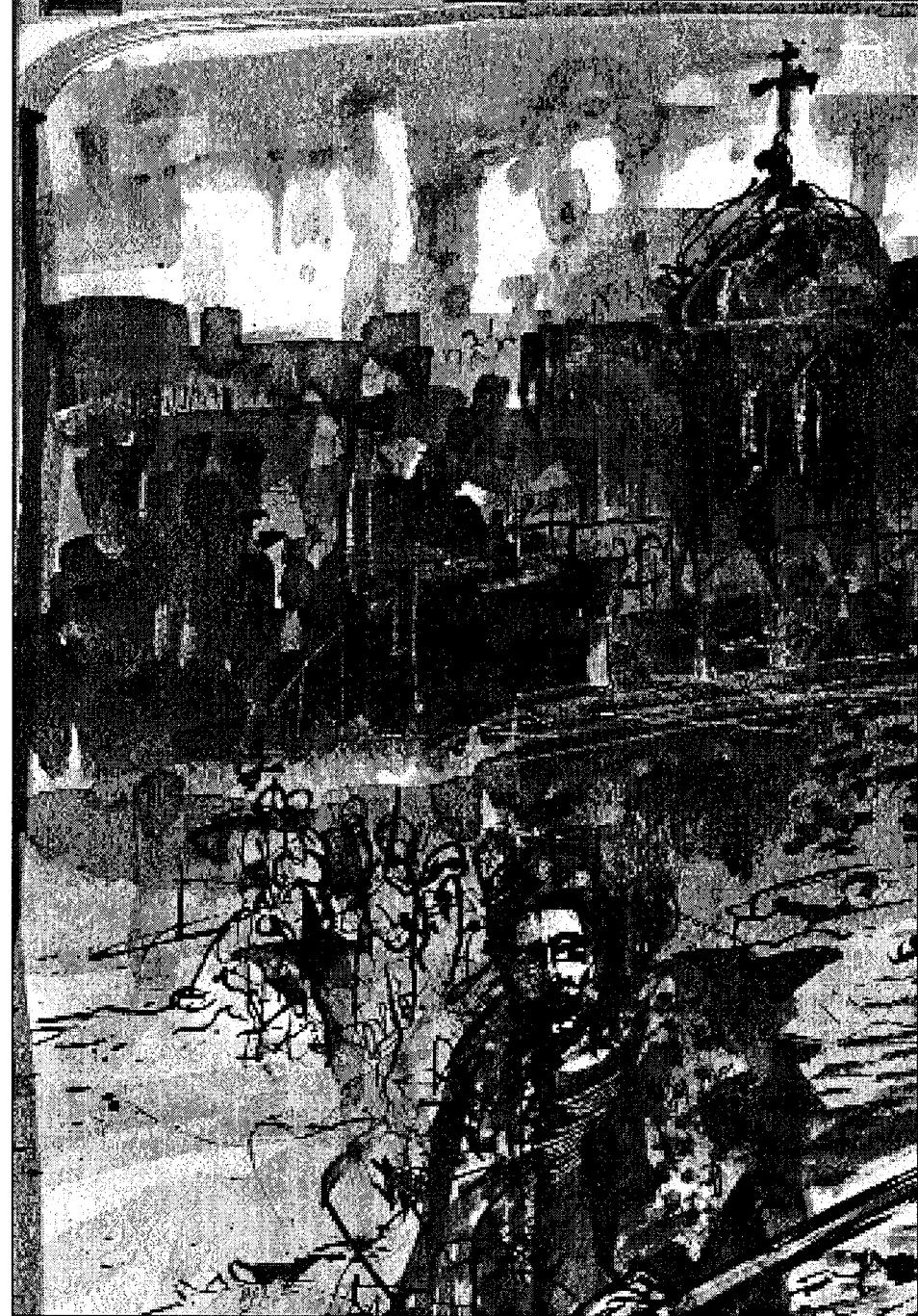
*Несића сијада несића и Џасићира
Обичаја око Манастира
Већ одавно ни гусле не брује
Звук шамбура више се не чује.*

*Мук шишине на врху Јланине
Зраци сунца кућају койлине
Још је љећише гледаши долине
Покривене сребром мјесечине.*

ЗОГРАН СУВАЈАЦ ЗОГРАФ, рођен је у Шњеготини Доњој 1961. године. Након завршене економске школе озбиљно се посветио сликарству које је од дјетињства била његова преокупација. По манастирима је усавршавао иконографију и лексикологију. У радио је више од 300 слика у разним техникама: акварел, уље, колажи, сликање на дасци, дуборез и слично. Немирног духа, умјетник који тражи и поштује слободан израз, изbjегава форме и често приђега-ва експериментисању.

Илустровао је више од 20 књи-га различитог садржаја. Имао је 10 самосталних изложби, у Че-линцу, Прњавору, Теслићу, Бањој Луци.

Страдање манастира Липље

30.01.
2004. II

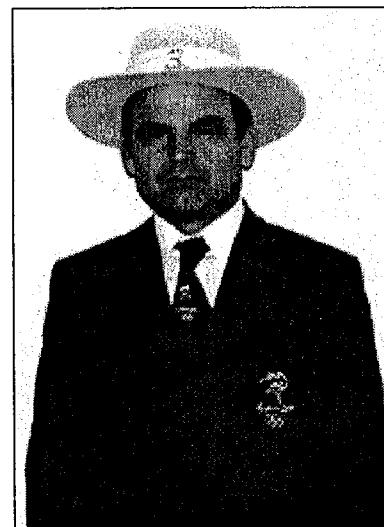
распоред
ТЕРАСА Ртавор

АСТРАЛИЈАНАЦ СА ПРИЈЕКОГ БРДА

Нема сумње да Шњеготинцима, ма где живјели, недостаје родни крај. По правилу, њихова дјеца рођена у туђини, радио долазе у завичај родитеља. Непоновљиве љепоте ријека Укрње, Лукавца, Ратковца, Каменице, Бистрице, Шњеготине, Миклеуше, многих брда и долина, те планинских предјела Бјелобора, Узломца и Стражице не остављају равнодишним ни случајне путнике, а камоли оне којима је то родна груда. Без сумње, Шњеготинаца је данас по цијелом свијету расуто више него што их има у завичају. Један од њих је и Милош Шајиновић с Пријеког брда на Стражици, натурализовани Аустралијанац који живи у Сиднеју. Године 2003. пробравио је непуних пет мјесеци у завичају. Крастарећи њиме уздуж и попријеко оком камере биљежио је све што му је дотицало душу. Шеснаест пуних касета филмске траке у далекој земљи кенгура разгаливаће му срце у часовима носталгије за завичајем.

Трновит је био Милошев пут до балгостања које ужива данас као добро ситуиран човјек у Сиднеју. Водио је од чобанчета на Стражици, дрвосјече у Загребачкој гори, ћака у вечерњој школи, војника у Лесковцу, радника у Чуругу, Загребу и Линцу у Горњој Аустрији. Када га је комисија у Аустрији питала зашто жели да

Милош Шајиновић

иде у Аустралију кад тамо нема никога одговорио је кроз смијех:
“ Идем баш зато што тамо немам никога!” И својом упорношћу
придобио је њихову наклоност. Пише и пјесме. У једној од њих
(“Долазак у Сиднеј”), има и ове стихове:

*”Овде у шућини немам никоđ своđ,
само још у сну виђам йонекоđ.”*

У 4,5 – милионском Сиднеју, у коме се обрео, први кораци му
нису били нимало безбрежни ни лаки. Настанио се у сиднејском
крају Рогдале ком су претежно насељавали Македонци. Ту је
упознао и своју животну сапутницу Македонку, оженио се њоме ,
стекао дјецу и саградио кућу.

Када је сазнао да је основано Завичајно друштво Шњеготина,
одмах је испунио приступницу и први приложио донацију.

(Милош је први Шњеготинац који је дао прилог за рад За-
вичајног друштва Шњеготина и то је учинио неколико пута)

ЉУБАВ ПРЕМА ЗАВИЧАЈУ

ЗАВИЧАЈНО ДРУШТВО ШЊЕГОТИНА

Након више мјесечних припрема, Завичајно друштво Шњеготина основано је 18. јануара 1998. године у Вијећници Банског двора у Бањој Луци. Према Статуту, оно окупља грађане који воле свој завичај, без обзира на политичка убеђења и вјерску припадност, а основни су му циљеви и задаци:

- унапређење културе живљења и стварање повољнијих животних услова и претпоставки за оstanак младих на селу,

Са оснивачке скупштине Завичајног друштва Шњеготина у банском двору, 18. јануара 1998. године

Са оснивачке скупштине Завичајног друштва Шњеготина у Банском двору, 18. јануара 1998. године

- иницирање развоја комуналне инфраструктуре и саобраћаја у завичају,
- интензивирање и његовање међусобних породичних, родбинских и завичајних веза и сусрета,
- подстицање бржег развоја школства, здравства, угоститељства, туризма и трговине и заштита животне средине,
- унапређивање социјалне политике, а нарочито солидарне помоћи породицама погинулих бораца, старијих и болесних лица и других социјално угрожених грађана,
- развијање културне, публицистичке и информативне дјелатности, физичке културе и спорта,
- подстицање бржег и ефикаснијег запошљавања,
- стипендирање дјеце погинулих бораца, талентованих ученика и студената,
- његовање традиције и обичаја, сакупљање, чување и заштита културно-историјске баштине,
- организовање предавања, семинара и манифестација различитих приroda, повезивање и сарадња са привредним, стручним, научним и државним органима и друго.

Са дружења завичајаца на Умци 2003. године

Органе овог удружења грађана чине: Скупштина, Извршни одбор, Главни одбор и Надзорни одбор, те пододбори за:

- привреду и финансије,
- унапређење пољопривреде и осавремењавање домаћинства,
- пододбор за хуманитарну и здравствену заштиту,
- просвјету и науку, културу и информисање,
- физичку културу и спорт, те
- развој сеоског туризма и заштиту животне средине.

Главни иницијатор оснивања Друштва био је Милован Вучић, који је на Оснивачкој скупштини изабран и за првог њеног предсједника. У први Извршни одбор бирани су: Василије Шајиновић и Боро Гаврић, као потпредсједници, Момчило Спасојевић, секретар, Светислав Ђурић, благајник, те као чланови Ранко Павловић, Мићо Гаћановић, Јово Спасојевић, Брајо Плавшић, Неђо Тодоровић и Радомир Кострешевић, касније замијењен Живком Николићем.

Извршена је правоваљана регистрација, отворен жиро-рачун, донесена сва потребна нормативна документа и дугорочни програм рада.

Оснивање Друштва нашло је на лијеп пријем те му је, за кратко вријеме, приступило више од двије стотине чланова из свих Шњеготина, затим Бање Луке, Челинца, Котор Вароша, Теслића, Добоја, Прњавора, Новог Сада, Београда и других мјеста.

Покренуте су бројне активности као што су: побољшање комуналне инфраструктуре у завичају од чега је најкрупнији подухват изградња спортско-рекреационог центра "Умка" и изградња телефонске мреже.

У циљу побољшања завичајних и родбински веза редовно се одржавају годишња дужења која окупљају велики број чланова. Снимљен је документарни филм "Шњеготина - своја и једна", основани СПКД "Просвјета", Фолклорна група и ФК "Шњеготина", који је са успјехом отпочео такмичење у 4. фудбалској лиги Републике Српске.

У 2002. години, на изборној Скупштини, за новог предсјеника изабран је Брацо Плавшић, а за потпредсједнике Зоран Спасојевић и Боро Гаврић.

Отпочето је издавање "Шњеготинске ријечи" и рад на монографији села.

МОГУЋНОСТ РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ И ЗАПОШЉАВАЊА

*(Извод из Дугорочног програма развоја Шњеготина
Завичајног друштва Шњеготина)*

У пркси је познато да сва неразвијена подручја и државе свој развој планирају на бази природних и необновљених ресурса. Према досадашњем степену истражености шњеготинско подручје располаже сљедећим значајним ресурсима:

- пољопривредно земљиште
- шуме
- минералне сировине – руде
- ријечни водотоци
- Пољопривредно земљиште

Подручје Шњеготина спада у благо брдско-планинско подручје надморске висине испод 500 метара са мањим површинама равног пољопривредног земљишта у долинама ријека и потока. Земљиште је еколошки потпуно чисто и незагађено пестицидима, те је веома вриједан ресурс за будућност. Чистоћа и конфигурација као и географски положај погодују развоју и реализацији многих веома атрактивних програма, и то:

- производња здраве хране,
- сточарство са нагласком на отварање мини-фарми, мљекаре у сеоским центрима,
- производња и сакупљање љековитог биља и шумских плодова са инсталисањем сушара

- (постоје програми међународних донатора за ове
- за ове пројекте),
- пчеларство,
- остали програми комплиментарни развоју туризма.

Шуме

Шњеготинско подручје богато је шумама, првенствено лишћара, а и са каснијим насадима четинара. У овој области постоје радилишта за експлоатацију у Доњој Шњеготини и одређени број пилана за резање грађе.

Однос према шумском богатству на овом подручју могао би се окарактерисати као неадекватан, поготово када је ријеч о обнови ресурса, те би требало урадити следеће:

- уложити максималне напоре на побољшању узгоја и заштите шума и изградњу шумских комуникација које ће се уклапати у саобраћајну инфраструктуру села (за ово постоји програм Свјетске банке за развој и одобрена средства),
- учинити све како би се смањила сјеча и продаја обловине без вишег степена прераде,
- преко надлежних инспекција преиспитати рад постојећих пилана и тржити повећање коришћења одсечене дрвене масе и повећање степена финализације,
- радити на отварању погона са високим степеном финализације.

(Аутор Јован Спасојевић)

ДА ОСТАНЕ
ЗАБИЉЕЖЕНО

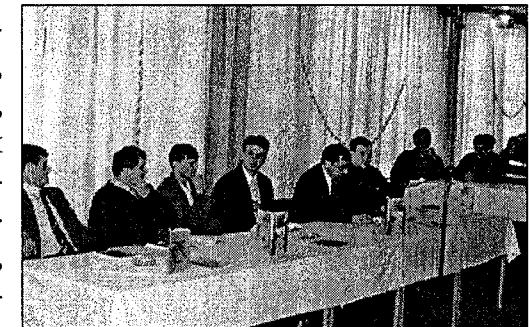
Просветни радници из Шњеготина

Душан Кострешевић, Лазар Антешевић, Недељко Јовановић, Витомир Девић, Мирко Дубравац, Ранко Павловић, Саво Јовић, Браниславка Дубравац, Стојан Шајиновић, Василије Шајиновић, Остоја Ђурић, Момчило Спасојевић, Миливоје Митровић, Дане Поповић, Тривуна Савић, Дијана Савић, Зоран Вучић, Видосав Спасојевић, Милан Врачар, Грујо Летић, Дијана Петровић, Драган Кострешевић, Миливоје Ђогатовић, Југослав Спасојевић, Миливоје Спасојевић, Стаменка Баврлић, Светислав М. Николић...

Данас је све више младих из Шњеготина који се опредељују за позив просветног радника, али нажалост слабо се враћају у свој родни крај.

Са оснивања "ПРОСВЈЕТЕ" на Каракочу 2002. године

Промоција књига Ратка Поповића и Миливоја Малићевића

Свештеници

Василь Поповић, Кајица Кострешевић, Остоја Вуковић, Мишо Спасојевић, Миладин Спасојевић, Новак Ђурић, Војо Доцић, Дарко Спасојевић....

Шњеготински кадрови (чланови Завичајног друштва)

Светислав Ђурић, дипл. економиста, Мира Ђајић, дипл. економиста, Светислав Јагодић, дипл. економиста, Дарко Пајуновић, електроинжењер, Микаило Стјепановић, инг. машинства, Мирослав Спасојевић, инг. текстилства, Анђелко Спасојевић, инг. текстилства, Јеленко Летић, дипл. економиста, Грујо Летић, правник, Слободан Ружичић, инг. шумарства, Жарко Јанковић, дипл. економиста, Златко Шајиновић, дипл. економиста, Брацо Спасојевић, машински инжењер, Зоран Вучић, професор, Горан Вучић, дипл. инжењер, Гојко Спасојевић, машински инжењер, Светлана Спасојевић, дипл. правник, Брацо Плавшић, инг., Стево Шајиновић, дипл. инг. шумарства, Жељко Вучић, дипл. економиста, Ристо Стјепановић, дипл. инг., Саво Антешевић, дип. инжењер, Александра Гађановић, дипл. инг. електротехнике, Горан Спасојевић, инг., Чедомир Спасојевић, дипл. економиста.

Породични надимци

Творовићи – овај надимак носи породица Симеуна Вучића, који је прије много година у кукурузима примијетио твора, па уплашено повикао брату: “Илија, ево твора!” Његови потомци носе надимак Творовићи.

Мачковићи – породични је надимак за Савковиће. Не памти се прича о његовом настанку. Савковића има у Шњеготини пет кућа и славе Николјдан.

Стјепановићи су Вучићи који славе Светог архангела Гаврила. Са осталим Вучићима нису род и могу се узимати. Овај породични надимак односи се на Стјепана Вучића. Данас је у селу

неколико кућа које носе овај надимак. Према причањима, Стјепан Вучић је био пријек и омражен у селу. Био је веома богат. Прича се да су његови унуци од њега крали жито и носили у село. Оставши без жита он би ишао и не знавши куповао то жито и видјевши како је зрно једро, говорио: “Ко да сам га ја узгајао.”

Младобосанац из Шњеготине

Лазар је син Теодора Антешевића из Шњеготине Горње. Послије завршене бањолучке реалке уписује се у Учитељску школу у Сарајеву. Ту је постао члан омадинског националног удружења “Млада Босна”. Дружи се са младобосанцима: Чубриловићем, Данилом Илићем и Гаврилом Принципом. Учитељско запослење у Дервенти спасило га је учешћа у атентату на аустријског престолонаследника и, вјероватно, казне вјешањем. Почетком Првог свјетског рата мобилисан је, али се успијева извући из војске. Отвара трговину у Прибинићу, а по завршетку рата ту свом другу Гаврилу Принципу подиже спомен – чесму с натписом (“Принципово врело”).

Посједовао је и давао у закуп куће у Сарајеву и Бањој Луци.

Послије Другог свјетског рата радио је у Задружном савезу СР БиХ у Сарајеву да би као пензионер живио у Бањој Луци и умро у 88 години живота. Сахрањен је на гробљу у Борику.

Нека стара имена у Шњеготинама

Нажалост, данас се све рјеђе дјеци дају лијепа стара српска имена. Све је више преузетих страних имена. Ево неких старих имена која све више падају у заборав.

Женска: Добротава, Милоста, Обрада, Радослава, Радоста, Војхна, Првослава, Драга, Радена, Братослава, Радуша, Белосава, Радица, Станоја, Бела, Станислава, Добрица, Гојка, Јелуша, Дијана, Богослава, Богдана, Красина, Бољеслава, Дражена, Премила, Даница, Тврдислава, Добрена Ратка, Љубисава итд.

Мушки: Првослав, Богдан, Милета, Раден, Дамјан, Пријезда, Хранислав, Радоје, Доброта, Градислав, Славомир, Тврдослав, Драгош, Стојан, Милован, Радмил, Копил, Весељко, Озрен, Пре-

љуб, Хвалој, Тихослав, Добран, Хвалко, Новак, Радомисл, Вукањ, Вељко, Вучета, Јеђосав, Добри, Красоје, Павао, Стјепко, Милиша итд.

Становништво у бројкама

Ако је вјеровати статистици, према попису од 1. маја 1885. године, Шњеготине су имале око 900 одраслих становника, претежно кметова. Село се налазило у Окружју бањолучком, а Котару тешањском.

Године 2002. Доња Шњеготина је имала 634 бирача, Велика 484, а Средња 534, што ће рећи, и исто толико пунолетних житеља.

Прве писмене и школоване жене

Колико је познато, прве ученице у школи на Караку биле су: Радојка Девић-Гаврановић, Мирјана Спасојевић, Танкосава Малетић, Невенка Ђогатовић, Олга Вучић, Радмила Остић, Ковиљка и Невенка Ружичић, Даринка Антешевић.

Прве љекарке из Шњеготина су Жељана Вучић и Бранкица Спасојевић, а дипл. економиста Мира Спасојевић.

Прилози “Просвјети“

Господин Стјепан Дубравац из Шњеготине на крсној слави Св. Игњатије сакупио је добровољни прилог за Друштво “Просвјета“ у износу од 63 динара (“Гласник” Друштва “Просвјета“, Сарајево, год. 3. април 1924, бр.2, стр. 54).

* * *

У Манастиру Липље, срез Тешањ, господин Вељко Спасојевић на својој слави и на слави господина Сувајића из Шњеготине, Св. Трифуна, и у цркви, сакупио је добровољни прилог за Друштво

“Просвјету“ у износу од 180 динара (“Гласник Друштва “Просвјета“, Сарајево, год. 4. април 1925, бр. 2, стр. 63)

Страдање кнеза Алексе

Прича се да по избијању Првог свјетског рата ниједан младић није отишао у редове аустријске војске (што није тачно, прим. М.С.). Наиме, тадашњем кнезу села Алекси Кострешевићу (1849-1927) било је наређено да из сваке куће мора да одабере момка који ће ићи на фронт. Кнез Алекса то није желио да уради па је себи бацио алеву паприку у очи и ослијепио се. Када су сутрадан жандарми дошли по младе војнике, затекли су слијепог кнеза који је био неспособан за задатак који му је повјерен, а то је могао само он учинити. Због тога је одведен у затвор у Добој.

Топоними

Овтек је добио име због оптицања ријеке Лукавца око њега. Наиме, прво се говорило “Оптек”, па ради лакшег изговора “Овтек”, а кадшо, каже се и “Офтек”.

У засеку Живковићи један локалитет се зове **Бегова њива**. По причању Каменка Јовића, ту су некада били турски чардаци и амбари где је за неког бега прикупљан порез у натури, тј. у пољопривредним приносима, па је отада остао тај назив.

Чивитни поток који тече испод Малог Овтека има специфичну боју, боју чивита па је, очигледно, по тој особини и добио име.

Сасвим је извјесно да је боју добио од неке руде које има током којим тече.

Укрња је ријека у Шњеготини коју у данашње вријеме зову Укрином. У Русији (и у Њемачкој, на подручју Лужичких Срба) постоји ријека Укра са значењем граница.

Укрња је некада била граница између жупа Усоре и Доњих краја, те, највјероватније, одатле потиче и њен назив.

Градина је локалитет изнад Умке који упућује на трагове илирског утврђења на том мјесту.

Игре и спорт

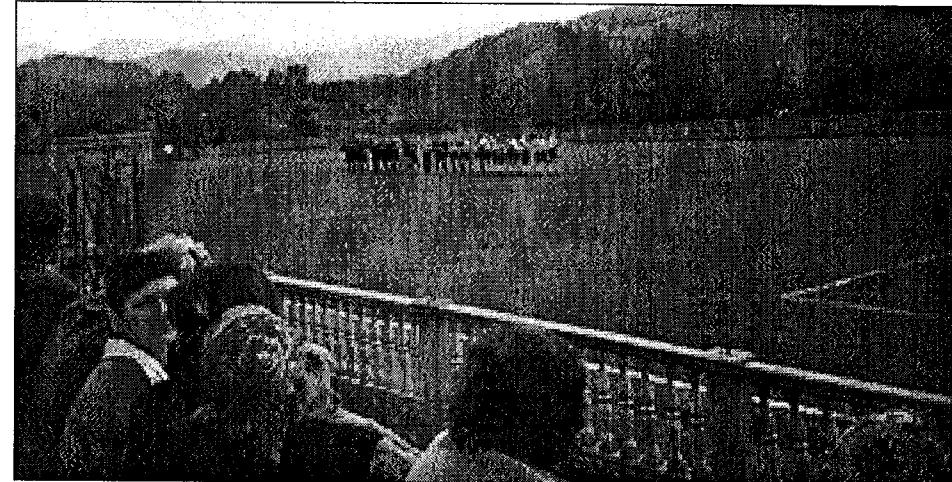
Као и у свим другим сличним срединама и у Шњеготинама су постојале традиционалне народне игре које су имале забавни карактер. Играли су се, у кући или ван куће, у нерадне дане и о празницима или приликом чувања стоке. Игре су биле, прије свега, забава младих. Играло се прстена, односно капања, трике, шибице, пирузаклиса, кола, надметало у скоковима, рвању и слично.

Фудбалски тим Шњеготине 1950. године

Након Другог свјетског рата, међу ћацима и омладином, постаје популаран фудбал и, донекле, одбојка, али организованих спортских друштава и организованог бављењем спортом нема.

Најистакнитији спортиста овога краја је Спасоје Сувајац, рођен 1937. године у Средњој Шњеготини. Играо је за тешањски

Прва првенст. утакмица на Умци , Михољдан 2003. године

фудбалски клуб ТОШК 1956. године, одакле је дошао у бањолучки БСК, а годину касније у "Борац", који је тада био друголигаш. Када се запослио на жељезници, прешао је у "Жељезничар". Једну сезону играо је за њемачког друголигаша "Улм" из Улма, а цијелу седму деценију за челиначки "Партизан".

Од 1958. до 1960. године био је голман Рукометног клуба "Борац" из Бања Луке.

За ФК "Жељезничар" из Шњеготина успјешно су играли су још Миленко Плавшић и Миленко Кичић.

Новак Кострешевић је у Новом Саду био прволигашки фудбалски судија, а Горан Кострешевић фудбалер и успјешан тренер Љубића у Прњавору.

У 2003. години основан је ФК "Шњеготина" и почeo такмичење у 4. лиги Републике Српске.

Сточна имена

Сточна имена надијевају се навише по боји вуне и длаке, затим по дијеловима тијела, по сличности са нечим, по особинама и из милоште.

Имена овца и овнова: Бјелица (сва бијела), Брња(по носу бијела), Вилачка (виласти рогови), Висока (високих ногу), Буђа

(коврџаве вуне), Врановка (образи и доњи дио носа црни), Гара, а ован Гаран (црни), Граша (по лицу шарена као грах), Жуја (образи жути), Грива (гриваста), Јаба (ојањена под јабуком), Јавилица, а ован Јавиоц (она која носи звоно о врату), Кокица (као мала тукла се с кокама), Лепа (од милоште), Миља или Милева, ован Миљан (умиљата), Путонога, ован Путан (ноге бијеле), Копилица или Копилан (ојањена прије времена), Рог (због рогова), Руда (мека вуна), Срећка или Срећко (спашена од вука), Шуша (без рогова), Вилаш (ован с великим роговима), Шаран (црно-бијел), Коврчан (има измотане рогове).

Имена крава (и волова у загради): Бјелава, Гиздава (Гиздоња, Бјелан), Дикуља, Драгуља, Жутуља (Златоња), Перава (Пероња), Зекуља (Зекоња), Шаруља (Шароња), Руменка (Рудоња), Плавуља (Плавоња), Племенка (има много телади), Чадуља (црна). Још за волове: Вратоња, Голубан, Гароња, Китоња, Ружоја.

Имена коња: Алат, Вранац, Дорат, Зекан, Ђогат, Кулаш. Ждријебе друге године: Шишарче.

ДОКУМЕНТИ О ШЊЕГОТИНИ

O b r a z e c.

Ja Veljko Spasojević trgovac iz Šnjegotine Omerbegové poti-
sivat ďu svoju trgevačku radnju čiju vodim mješvitom robom u Šnjeg-
otini Omerbegovoj čiricom na ovaj način: *Veljko Spasojević*

Na osnovi ev. registra od 28. novembra 1922. brog. gornji zasavje
dočava se da je ovome sudu cscbno poznati Veljko Spasojević tvrgovac
iz Snještine Umetbogove predstavljen obrazac pred vijem sudom vito-
toručno bit. isao.

Kotarski sud

T e š a n j, dne, 28. novembra. 1922.

J 80/22

Ost strane ovog mala svim se
potrošnje da je danas ovaj danom tortka
Veliko spasovjeve sa mostanjem a tijekom
imelegovoj nadejnosti i preživljajućeg
persona.

Bubo 13^{5/8} in. All white, orange

Регистрација "твртке" Вељка Спасојевића 1922. године

ДРЖАВНА НАРОДНА ШКОЛА
DRŽAVNA NARODNA ŠKOLA

Момчило Спasoјевић

Број уписнице 17

СВЕДОЧАЊСТВО – SVEDOČANSTVO

Спасојевић Момчило син sin *Савека*

рођен 14 априла 1918. у *Момчило Спасојевић*

вере и православље свршио је разред осмогодишње

школе 19. 31. године и показао овај успех razred
школе 19. 31. године и показао овај успех:

Наука о вери с моралним поукама	(4)
Наука о вери с моралним поукама	(4)
Народни (српскохрватскословеначки) језик	(језик*)
Народна повест (историја) са најзначајнијим догађајима из опште повести	(3)
Народна повест (историја) са најзначајнијим догађајима из опште повести	(3)
Земљопис	(3)
Рачун са основним геометрије и геометријског цртња	(4)
Познавање природе	(3)
Рознавање природе	(3)
Практична привредна знања и умјена	(4)
Хигијена	(3)
Домаћинство	(3)
Ручни рад мушки и женски с нарочитом применом народних мотива	(5)
Ручни рад мушки и женски с нарочитом применом народних мотива	(5)
Цртање	(4)
Цртање	(4)
Лепо писање	(5)
Лепо писање	(5)
Певање	(5)
Певање	(5)
Телесне вежбе по соколском систему	(5)
Телесне вежбе по соколском систему	(5)

Владање *одлично*

Имао изостанак: оправданих, неоправданих

Напомена

Напомена

Учитељ *Мир. Херцог*

раразреда, razreda,

OCENE:

За ученике: одлично (5), врло добро (4), добро (3), слабо (2), ризично (1).
За ученике: odlicno (5), vrlo dobro (4), dobro (3), slabo (2), rizично (1).

За владање: одлично (5), врло добро (4), добро (3), лоше (2).
За vladanje: odlicno (5), vrlo dobro (4), dobro (3), loše (2).

* у овој рубрици уписивање се македонски језик. * U ovoj rubrići upisivaće se makedonski jezik.

Свједочанство број 17 издато на Караку

ПРЕЗИДИЈУМ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

СПАСОЈЕВИЋИЋА
ЗА ВЈЕЧНУ УСПОМЕНУ
НА ЖРТВЕ ТЕРОРА ФАШИСТИЧКИХ ОКУПATORA
И НИХОВИХ СЛУГУ

ПРЕЗИДИЈУМ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
НА ПРИЈАЈЛОГ
Савеза бораца Народнослободилачког рата
Издадо ову споменицу за

Спасојевић Николе Богдан

који је у вријеме Народнослободилачког рата и
народне револуције 1941-1945 године пао као
жртвафашистичког терора. Захвална дома-
вина, ослобођена херојском борбом народа
под руководством Комунистичке партије и
друга Тита, неће никад заборавити мученичке
жртве на чијим је kostima саграђена
сloboda и независност народа. Федерativne
народне републике Југославије

Брспоменице затије дано у Сарајеву 29. новембра 1950

Савез бораца
Народнослободилачког рата
Н.Р. Босне и Херцеговине
предсједник

ПРЕЗИДИЈУМ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
предсједник

Богдан Спасојевић

Владо Мирцет

Споменица Богдана Спасојевића, стријеланог у Бања Луци 1941. године

SPASOJEVIĆ (RISTE) VOJIN
selo velika Snjegotina opština ČELINAC

PREDMET: Molba za priznavanje rada
odbornika ~~XVII~~ za vrijeme NORJ.
NOOJ

ORGANIZACIJI SAVEZA BORACA OPŠTINE
ČELINAC

УДРУŽENJE BORACA NARODNOOSLOBODILAČKOG RATA
OPŠTINE ČELINAC
ПРЕДСЈЕДНИСТВО

Broj: 10-1 1961

Moilim naslov da mi prizna, a ujedno i preispita moj rad za vrijeme NORJ ovo mije potrebno iz sledećih razloga: Pošto sam 1 Avgusta 1941 godine stupio u akciju ukidanja železničke pruge i telefonske veze na dijelu pruge e Ukraine Snjegotina, a po zadatku Narodnooslobodilačkog pokreta u istoj akciji izgubio sam rođnog brata Spasojević Miloša i sa njim još 7 drugova.

Poslije akcije po zadatku izabran sam za odbornika Narodnooslobodilačkog odbora. Sa djelovanjem u velikoj Snjegotini, a po dolasku crnogorskih jedinica i oslobođenju Kotor Varosa i Prnjavora 1943 godine izabaran sam za Preseđnika Narodnooslobodilačkog odbora sa djelovanjem na području 4 Snjegotine sa sjedištem u Karaču.

Na ponematom području snabjedovao sam hranom i svim potrebnim podacima i pomoći I proletersku diviziju, III kraljišku brigadu, I kraljišku brigadu V kozarsku brigadu i II Prnjavorški odred ovu sam dužnost vršio sve do oslobođenja zemlje, a po oslobođenju izabran sam za odbornika Narodne vlasti, po samom oslobođenju stupio sam u vezu sa tadašnjom OZNOM sa oficirom OZNE KARANOVIĆ VASOM i redovno učestvovao u likvidiranju odmetnika.

Da su moji navodi tačni i istiniti molim naslov da uzme izjave od sledećih drugova sa kojima sam direktno saradivao i koji me poznaju, a to su sledećih drugovi:

1. CERKOVIĆ SAVO komandant II Prnjavorškog odreda, sada penzioner sa stanom u Prnjavoru,
2. SIMIĆ STOJAN borac II Prnjavorškog odreda i 18 brigade čin mi nepoznat sada sa stanom u Banja Luci,
3. Karanović Vaso oficir UDBe sada penzioner sa stanom u Banja Luki,
4. VUČIĆ SVETOZAR tadašnji saradnik Narodnooslobodilačke vojske sada službenik opštine Celina.

U molbi navodim da sam rođen 1902, a u isto da mi je potrebno ovo sve da ostvari m odgovarajuću penziju koja me pripada kao aktivnog odbornika Narodno oslobodilačkog rata te u isto Molim naslov da mi pomogne u rešavanju ovog predmeta, sva dokumentacija koja je potrebna da se traži od navedenih drugova kao i lično od mene.

Prednje Van se dostavlja s molbom na rešenje, a unapred ostajem zahvalan za povoljno rešenje moje molbe.

Molilac:

Spasojević Vojin
Спасојевић Вожин

Odbornik Bojin Spasojević trажи признавање учешћа у рату

УДРУŽENJE BORACA NARODNOOSLOBODILAČKOG RATA
OPŠTINE ČELINAC
ПРЕДСЈЕДНИСТВО

Broj: 83/66
Celina 21/4 1961

S K U P Š T I N I O P Š T I N E
-Referat za rad i radne odnose-

ČELINAC

PREDMET: Dimitrić Svetozar mišljenje za poseban radni staž, dostavlja se.-

U prilogu akta dostavljamo vam predmet posebnog radnog staža Dimitrić Svetozara, sina Glige iz Snjegotine Donje, opština Čelina.

Komisija za davanje mišljenja za priznanje posebnog radnog staža, pri Opštinskom odboru udruženja saveza boraca NOR-a Čelina dana 19/4-1966. godine održala je svoju redovnu sjednicu, na kojoj je pored ostalih, razmatrala zahtjev sa ostalim prilozima Dimitrić Svetozara, nakon čega je zaključila da se dajne mišljenje naslovu da se u poseban radni staž imenovanog može priznati vrijeme i to:

1. Vrijeme provedeno u aktivnom učešću u NOV-i od 15/9-1941. do 25/3-1942. godine u dvostrukom trajanju 1

2. Vrijeme provedeno u organizovanoj saradnji za ciljeve narodnooslobodilačkog pokreta od 25/3-1942. do 15/5-1945. godine u jednostrukom trajanju.

Komisija je mišljenja da je rješenje naslova broj: 03-PD-80/1 od 10/3-1963. godine kojim je imenovanom priznat poseban radni staž po gornjem mišljenju, pravilno doneseno.

Prilikom odlučivanja o davanju gornjeg mišljenja Komisija je povjerovala izjava svjedoka prvehoraca koje se nalaze u spisu.

Gornje se dostavlja naslovu na traženje.

Prilog: Spis.

Preteđnik,
Komisije za davanje mišljenja
za priznanje pos.staža
Stavo Novčić

07/66

Признања ратног стажа Светозару Димитрићу

Серија В

№ 3579 *

Датум 25-XI-1945
у Теслици

ПРИВРЕМЕНА ОБЈАВА

29 днијева

- 1) Презиме (очево име) и име: *Kostresenć (Jatomir) Živojin*
 2) Чин, положај и јединица: *војас, сеље за веси 18. ГВР, 53. п.д.р. 4. Ј.А.*
 3) Куда путује: *Ваљево, Србија*
 4) По каквом послу: *и прекоманди.*
 5) По чијем наређењу: *Стаба 53. п.д.р. у Ј.А.*
 6) Када полази: *25. новембар 1945. у 7 час.*
 7) Када се враћа (или јавља на нову дужност): *5. децембра*
 8) Кога се има јавити у току пута: *Стаба 53. п.д.р.*
 (по повратку или у новој ќаманди)
 9) Број војне књижице (или легитимације): *705933*
 10) Користи бесплатно следећа транспортна средства: *зеленици и војне камионе*

11) Потпис лица које путује: *Кострешенц Јатомир*

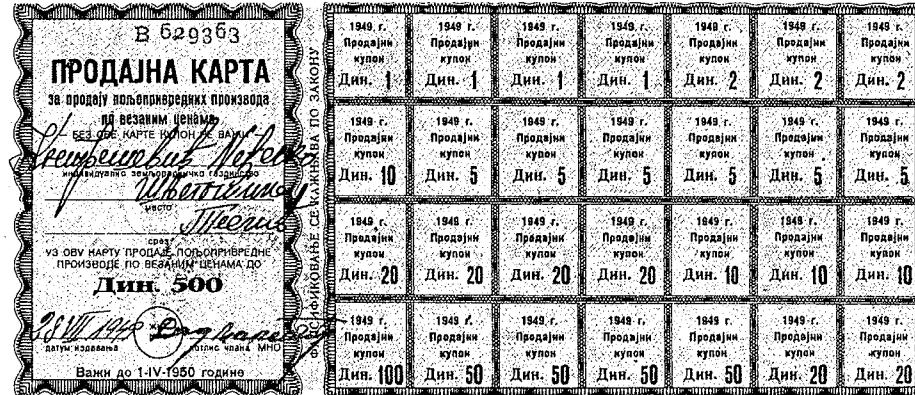
Политички комесар:

*Лажи, Командант 20.
Мачек Стеван, капетан**Sl. отпорник*

Партизанска пропусница

Новчаница
Краљевине
Југославије

DINARA

FALSIFIKOVANJE NOVANICA KAZNI SE PO KROPIŠNA KRVIČNOG
ZAKONIKA KOJI VREDE ZBOG PRAVILNJA LOŽNE NOVOV

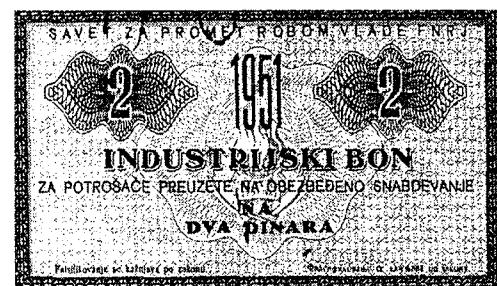
Картица за пољопривредне производе

Други Шњеготина је био остварење да добије на
југословенски начин да има оружје у љашотији док
се не сироведу омладинска избори су донесе нај
веће уједињење, сајамоне не се сортирају у старој
ел. 3-18. април 1949. године -

Према овој новештини, склони се да је уједињено
СЕЉАЧКА НАУЧНА ЗАДРУГА

ЗДРАВКО ПУЛАР

В. СИМОНОВИЋ

Потврда Сељачке радне задруге Здравко
Челар В. Шњеготина

Индустријски бон

KANDIDATI
za Sekretarijat osnovne
Frontovske organizacije

Šnjegotina
Бирачко место број 2

1. Kostrešević Živojin 8608
2. Vučić Nedeljko
3. Vučić Svetozar
4. Šarić Radija
5. Janković Đorđe
6. Flavović Slavka
7. Mihaljević Stevce
8. Šarić Andrija
9. Amilović Bojko
10. Spasojević Ostoja
11. Šuković Stojan
12. Šarić Stanko

Изборни
листић 1949.
године

Један од начина за прикупљање финансијских средстава

Skupština Opštine Čelinac
Mjesna zajednica Dubrava Stara
Odbor za izgradnju V. Snjegotina

Skupština Opštine Čelinac - predviđen privredni i finansijski

Predmet: Mimo pomoć za izgradnju komunalnih objekata na području Velike Snjegotine.

Na području ove Mjesne zajednice prije više od godinu dana
pedeli smo sa akcijama na izgradnji komunalnih objekata (puta,
mostova i rekonstrukciji postojeći).

Odbor je do sad izgraditi pješački most od betona i betona
dužine 26. metara sa betonskom ogradiom i prilazni put duljine oko
800 metara širine 3. metara sa deset tvrdim pedlogom, preko
priliknjucnih puteva u zaseoci Savić niz Dubrava Spasojević i
Vučići ukupne dužine oko 7. kilometara i izvršeno je nadizanje
puta od Ukrine prema Umi u čišćenjem kanala u vrijednosti oko
500 m³ po prosječnoj cijeni 60,00 = 30,000,00 dinara. Ukupna
vrijednost na komunalnim objektima izrađenim u 1973. godini iso-
mila bi u novom oko 70,000,00 din. i u radnoj snazi akcija
u vrijednost po sprovedenim dnevnicama oko 60,000,00.

Odbor za izgradnju komunalnih objekata u Velikoj Snjegotini
predviđa raditi u 1974. godini sledeće objekte: mala mesta
na potoku Čikovac 5, deonici puta Šajkovića Bregevi dugu 1200, m.
deonici puta niz Dubrava duga 2. km. puteve kroz naselj Kostroši
i Savići dužine oko 5. km. i predviđa uključiti se u izgradnju
puta Ukrina Umi po prispjelom prekta, a želja nam je da sagra-
dimo 1. most iz deprinceta ovog kraja i sopstvenim snagama uz
vaš ponod na ukupnu vrijednost objekta od 30%. Most bi bio
simbol gradjevinskog odbora specijalnom izradom i veće nosivosti.
Od materijala de sed imamo 4,800 kg. namata željezn i propusni
cijevi oko pola wagona istovarene na stanicu Ukrin i ugrade-
sa izgradnju novog groblja na Tromedi izrađene oko 3,000 kg.
Novac koji bi doznačili na naš žiro račun komistije bi se
strogo namjenjaski.

Žiro račun broj 10500-678-6228 Služba Društvenog knjigovodstva
Filijala Banja Luka.

Za gradjevinski odbor predsjednik
SSRN

Spasojević Vitemir

Захтјев за средства Општине Челинац

На основу члана 44 Закона о НОО-а, Главе IIX прилога I/A Закона о надлежностима НОО-а и склона и члана 71 Уредбе о занатским радњама и занатским привредним, НОО Џелинац на својој сједници одржаној
29-XI- 1955 године довоје

ОДОБРЕЊЕ

За оснивање и водење приватне занатске радње

1. Одобрава се други ВУКОВИЋ СЛОБОДАНУ родијеном 26 фебруара 1926. године у Липљу, НОО Џелинац, арез Ранја Лука ЈРБИХ, државни женик ПНРЈ да може основати и водити приватну занатску радњу ковачке страже.

2. Сједиште радње је у Шњеготини, НОО Џелинац.

3. Фирма под којом се радња води глаши:

Ковачка радња "Вуковић Слободан" Шњеготина.

4. Дјелатност коју ће радња обављати је ковачка.

5. Ово одобрење ступа на снагу одмах.

Такса од динара 8.000 по Тарифу броју 19 таџ. 22 под а) зот неплаћена и у овом одобрењу прописана је општинска такса од динара 2.400 неплаћена у готову и заведена у државнику под ставком број 579/55.

Смрт фашизму - Слобода народу!

Број: 43 /55
 Дата: 29-XI- 1955
 У тјелице

Претсједник
 (Илија Милој)

Ова занатска радња је у регистру занатских радњи и радионица и свештевици I из на регистратском листу 37 strana 7 регистра којег води отважник за привреду опште објекта.

Џелинац, 29-XI- 1955 године.

Претсједник
 (Судуровић Јован)

Одобрење за рад ковачу Слободану Вуковићу с Крача

ЗАВИЧАЈНО ВЕЧЕ

СУБОТА, 14. СЕПТЕМБАР 2002.
 ОД 17,00 ЧАСОВА

СПОРТСКО РЕКРЕАЦИОНИ ЦЕНТАР ШЊЕГОТИНА СРЕДЊА

- ГОДИШЊА СКУПШТИНА ДРУШТВА
- КУЛТУРНО-УМЈЕТНИЧКИ ПРОГРАМ
СПКД "ПРОСВЈЕТА"
- ЗАБАВА И ДРУЖЕЊЕ ЧЛАНОВА ДРУШТВА И ГОСТИЈУ

ПОЗИВНИЦЕ И ИЗМИРЕЊЕ ЧЛНАРИНЕ МОГУ СЕ ПРЕУЗЕТИ КОД:
 МИЛОВАНА ВУЧИЋА, БРАЦЕ ПЛАВШИЋА, СВЕТЕ ЂУРИЋА,
 БОРЕ ГАВРИЋА, МОМЧИЛА СПАСОЈЕВИЋА...
 информације на телефон: 852-547

ДОБРОВОЉНИ ПРИЛОЗИ СЕ ПРИМАЈУ СА ЗАХВАЛНОШЋУ!

Свако је дужан своме завичају!

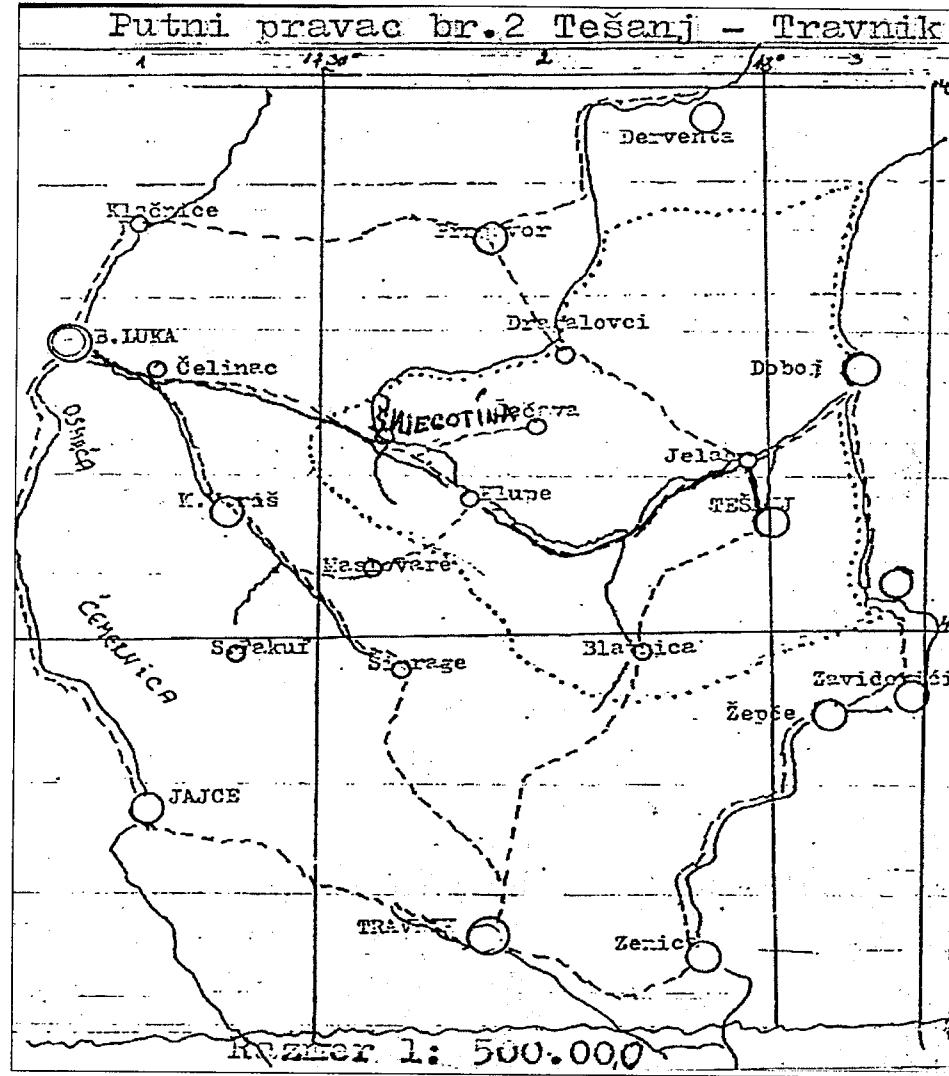
ПРОГРАМ РАДА

Насловна страна Програма рада

ФК "ШЊЕГОТИНА"

Фудбалски клуб "ШЊЕГОТИНА", Шњеготина Средња
Жиро-рачун: 5620990001434445 код Развојне банке-филијала Челинац,
Телефони: 065/512-308, 065/844-503, 065/598-356.

Стари турски пут од Тешња преко Шњеготина за Б. Луку

ШЊЕГОТИНА
У ЛЕГЕНДАМА

УКРЊСКИ ГРАД

Причају стари људи, а они су то још од старијих од себе слушали, да је некада, бога питај када, од Умке па све до Зеленике био неки град. Све је кућа на кућу била да га је мачка корачајући с кровна на кров могла пријећи с краја на крај. Имао је на два краја двије капије тако широке да су по двоја кола могла напоредо улазити и излазити. Једна стража била је на Кулини повише Зеленике, а друга на Стражичком вису изнад Умке.

Али све је за времена, све буде па нестане. Наљегоше немирна времена и ратови и од некада силног града не оста ни камен на камену. Додуше, неки причају да је био од дрвета па га сажеже огањ.

Доскора би ћеко ту изоро какву алатку, нож, ја пару, или што друго. То би се неко вријеме гледало и чувало па се запутило или бацило.

(Казивао: Живојин Косићрешевић, Стара Дубрава)

Погибија девет браће

У Караку, крај садашње цркве, из земље вири неко старо камење што је, како се прича, било у темељима храма Светог Николе, која је туј била док је још доље крај Укрње град био. Црква је била тако велика и богата да су се у њој Богу молили и велики главари, а једноч и неки краљ, шта ли.

Избише буне и ратови па град и цркву срушише и спалише. Бјежећи испред душмана, часни оци не могоше понијети све благо што је црква имала, па га сакрише у оно камење што из земље

Мушко Филовановић — добар казивач легенди

Онда се онај сиромак силно обогати и на том мјесту сагради цркву Светог Томе (јер је благо нашао на тај дан), а у свом селу манастирску цркву у славу Светог Николе.

(Казивао: Момчило Пойловић, Д. Шњеготина)

Јаучко гробље

На путу Шњеготина-Кошћук, на дионици некадашњег турског друма, налази се гробље које је народ одувијек звао Јаучким. Прича се да је туда јашући на коњу пролазио неки бег из Тешња кроз крдо свиња, које су се ту жириле. Његов пас је узнемиро свиње па нерости насрнуше на бега који паде с коња. Док су га тргали, бег је толико јаукао да се чуло надалеко.

Како је обичај да се гињеник сахрањује на мјесту погибије, ту би и сахрањен, по своме, турском закону.

Касније су ту сахрањени и неки Турци који су изгинули на Рудинама бијући се са хајдуцима, па народ зазва то гробље јаучким по оном беговом јауку, а неки га зову и турским.

Крај овога гробља налази се један осамљен мезар, који се некако истиче, а народ га зове Мехин гроб, по беговом слуги који ни послије укидања кметства није желио да напусти Шњеготину

вири и завјетоваše да се не могло одатле узети док на том мјесту не погине деветоро рођене браће.

Прођоше многе године и много воде Укрњом протече, док једног дана туда не нађе неки прошјак из Липља, па ће сјести и наслонити се на оно камење да мало отпочне. Како је приспо и разгрijo се на сунцу, почеше му из прњаискакати буве а он их почне ватати и једну по једну туцати. А кад их уби девет, изнедада се из громиле одвали један камен и откотрља низ обалу у Укрњу и из стијења почеше сипати све сами жежени дукати (биће зар да су оне буве биле рођена браћа).

јер је ту навико да живи, па је ту остао до смрти и народ његов гроб мало одвоји од гробља осталих Турака.

(Казивао: Јеленко Лейшић, Шњеготина Горња)

Ћаћно брдо

Чуј ти сад шта ми је прићо вое један чојк. Пита он мене, пијућ каву, што се онај бриег, наспрам наше куће, зове Ђаћно брдо? А ја му велим: "Оклен ћу, Божји чојче, ја то знат!" Ондак он поче причат. Вели да је једноч, у старинско доба, завалио снијег по овим брдима прије Миољдана, да се из куће није могло изић, а година издала ко никад, па дабогда да круза дотекне и до Ђурђева. Препо се народ, не зна што ће од себе, па једна жена, туј из Ђурића, што је имала млогу дјецу, рече свом чојку да свог, старог и болесног ћаћу, води из куће ће зна, да би мање била једна уста што једу. А он шта ће, куд ће, па упрти на леђа ћаћу и преко шњетова понесе на оно брдо што тамо видиш. Кад би на вр он ту да га остави, а отац ће му рећ: "Вој сам, сине, и ја свог ћаћу оставио кад си ти био мали." Ондак се син нешто замисли, па опет упрти ћаћу и врати кући. Жена одма с врата на њга, а он довати штап иза врата па удри по леђма и она зашуће.

Опет некако, те године, изразани он оца и сву другу чељад до нове жетве, а онај бријег оста Ђаћно брдо.

(Казивала: Надежда Пойловић, Д. Шњеготина)

Жижница у Узломцу

Пролазећи преко једног брда на Узломцу, на путу из Котор Вароша, двојица људи из Доње Шњеготине, видјевши како нешто свјетлуца из луга поред једне старе букве, помислише да су чобани оставили неугашену ватру па приђоше да се мало одморе и испуште по лулу дувана. Млађи одмах пође да накупи суварака, а

Пољска штала- кошара

старији прочепрка по лугу да узме жишку за лулу, кад се из њега помолише све сами дукати, зар поиспадали из нагореле букве. Он их, брже-боље, потрпа у торбу и оном другом кад се врати не рече ништа.

Када се вратише кући, онај човјек што је узео дукате, затече сина како болестан лежи у кревету. И не прође много времена син му премину. Смрт се онда не заустави док из куће не помрије троје чељади.

Оно дуката што је претекло од сахрана мијењао је онај несретни човјек за жито, а у кући је ишло све наопакао и она сасвим осиромаши.

За дукате се најпослије сазнало, па је оно мјесто на Узломцу названо Жижницом.

(Казивао: Осіоја Димитрић, Д. Шњеготина)

Турско гробље

У Малетићима, на једној страни зараслој у шикару, има неко старо гробље и нико жив не памти чије је. Народ га, како ко, зове турским или кужним гробљем. Ту нема крстова нити икаквог другог обиљежја, већ само вршци неког старог камења што вире из земље. Прича се да је то гробље неке војске што ту изгибе. Ја сам ко мала пролазећи навече туда једном чула неко звецкање и вику, а то је, зар, што је с оном војском покопано и оружје.

Неки опет причају да су ту хајдуци побили неке Турке који су ту и покопани.

(Казивала: Савка Спасојевић, В. Шњеготина)

Поп Васиљ

Да знаш, не ваља кућа ће дјеца не плачу и јагањци не блеје. Ово брдо испред што га видиш, зове се Јагањски бријег јер се не-када у прољеће све бијельо од јагњади. Сад у овом селу нема више ни јагњади ни дјеце. А ми, Поповићи, који живимо овде под Узломцом, од попа смо Васиља.

Има ту доље један каменим плочама сазидан извор што га по њему зовемо Попов бунар. А испод њега мало ниже има једна оскоруша, стара више од триста година, и под њом друга вода на којој је поп Васиљ крштаво дјецу кришом од Турака. Ту је био и хајдучки логор. Кад би наишла турска потјера хајдуци су се склањали у пећину Остјењак, преко потока Ратковца, који се тако зове због честих битки хајдука с Турцима на том мјесту.

Док је намастир Липље стајао пуст двјесто година, поп Васиљ је на Преподобног Алексеја разапињао чадор на Караку и под њиме служио литургију. Ено има од њега и сад један стари чирјак за рогом мљечара.

(Казивао: Милисав Пойловић, Д. Шњеготина)

Трап у Дубрави

Мени је моја матера Ристана то казивала, кад сам је питала:

“ Шта је тамо иза оније стари врата из наше куће у Дубрави? ”

– Е, дијете моје, сто пут ти је боље да не знаш, али кад оћеш каст ћу ти. Док сам ја још била млада, често су Турци вуда гонили ешкију а то су ти ајдуци по нашки. Онда је све женскиње из Дубраваца, Гаћановића, Ковачевића, Димитрића, Спасојевића и других заселака бежало и крило се у онај трап док Турци не оду.

Једном, побјешљели Турци, бануше пред нашу кућу, а пун трап женскиња. Ишту ракије, а мој ћаћа каже да нема. Онда они веле да ће све пртражит и ако је нађу побиће све живо у кући. Шта ће куд ће, сила Бога не моли, па мој дјевер ко брез душе одлети у гробље ће је једна вучија ракије за Светог Игњатију била закопана, па је донесе. Ишо је по ноћи и ничег се није бојо. Турци узеше ону ракију и, вала богу драгом, одоше брез већег зулума.

(Казивала: Надежда Пойловић, Д. Шњеготина)

Код казана – где се најчешће причају легенде склањали у пећину Остјењак, преко потока Ратковца, који се тако зове због честих битки хајдука с Турцима на том мјесту.

Чардин вир

Тога дана био је Довски уторак. Сила свијета се окупила на маслима у Церику изнад Поља. Дан је био лијеп и сунчан ко из приче. Али, некако иза подне, од Узломца нагло се појавише тамни облаци. Почеке лјеват киша ко из кабла. Сав народ се разбјежа куд који. Два брата Кнежевића, звани Чарде, упутише се низ Поља својој кући. Прелазећи преко једног поточића, који је прије невремена био готово пресахо, нагло наиђе мутна водена бујица, дохвати браћу и понесе их у Рјечици која тече подну Поља и улива се у Укњију.

Сутрадан у једном њеном виру пронађоше њихове лешеве, а послије то мјесто прозва народ Чардин вир.

Те године Поља родише као никада до тада, али у селу преста-
доше излазити на Маслиште.

(Казивао: *Пејтар Мишикић, Шњеготина Г.*)

ГОВОР

ГОВОР

Због вјековне изолованости говор шњеготинског краја одликује се особинама ијекавско штокавског нарјечја с многобројним локализмима. Сличан је говору околине Никшића, Грахова, Билеће, дакле, прапостојбине овог становништва. У њему се старословенски глас *jaš* изговара се као *ije* или *je* као и у Херцеговини (пијесак, ријека, млијеко, дјеца, вјековни).

Захваљујући малобројним очуваним надгробним натписима извјесне језичке и стилске карактеристике говора овога краја можемо пратити од 17. вијека. На основу тога може се закључити да је и на овим просторима, код писмених људи, био у употреби црквенославенски језик народне редакције, напримјер: *зде* = овдје, *йочивеš* = почивати, *зовем* = именом, *васе* = свега, *же* = му, *его* = њему, *лежеš* = лежати, *ош* = од, *престави се* = премину, *машеже* = мајка, *дештер* = кћи, *аз* = ја, *сија* = ова.

“Зде лежији раб Хрисћу Јефимиа монаша родом именом Лайчевић, а кћи Марка а маштер Странојке ош села Лийша. И йоживи васе леј.” (Са споменика из 1730. године).

Међу основним карактеристикама шњеготинског говора је да се *T* и *D* испред јата замјењује са *Ћ* и *Ђ* па се каже *ћераши*, *ћег*, *ћеџа*. Присутно је јотовање сугласника: *шести*, *ижести*, *ћејало*.

Неријетко се чују и икавски облици: *ио*, *сио*, *срио* и слично. Једна од карактеристика је и сажимање вокала: *žlego*, *gošo*, *reko*, затим јотовање *TJ* и *DJ*: *йоћераши*, *ћевер*. Глас *X*

се не чује у изговору: *лаг, аљина, ћра* ... Прилозима се додају партикуле: *ондар, одавле, ондер, ондак...*

У ријечи *Сњеготина* зубни сугласник *с* у народном говору, преобратио се у себи сродан палатал *ш* и изједначио са предњо-непчаним палаталом *њ* па се добило *Шњеготина*. Међутим, под разним помодарским утицајима многи су прихватили и изговарају и пишу Сњеготина, Украина, умјесто, како је народ одувијек изговарао: "А има око Укрње и земље врло добра и равне кад се сије већином кукуруз, ћо брдима се сије шеница, јечам, зоб, раж и ћроја. Та сва жиша могу добро да роде." (Босанска вила, 1887. године).

Наравно, у овом говору, срећу се и ријечи из других језика, почев од турцизама, угаризама, па до германизама.

МАЛИ РЈЕЧНИК ЛОКАЛИЗАМА

а

- Авлија** = кућно двориште
АЗна = извор, уређена вода за пиће
Алка = карика, спона, круг од жице
Аљине = одјећа, одјевни предмети
Арман = место на коме се врло жито
Ашиковати = забављати се, водити љубав
Асијаст = обијесан
Акрап = ругоба
Ајван = стоква, живинче
Артија = папир
Амбрела = кишобран
Астал = сто

б

- Баџа** = отвор за дим на крову куће
Бабо = отац
Баталити = покварити
Башица = ракија, првоток
Берићет = благослов
Без = платно
Бацикол = бицикл
Биљег = знак, обиљежје
Биртија = кафана
Бисаге = спојене торбе за седло

Благо = овце**Бркљачити** = брбљати, превише причати**Буњиште** = сметљиште**Белај** = невоља, несрећа**Брав** = ован**Бегенисати** = одабрати, допасти се**Бајат** = стар**В****Вабити** = сакупљати живину или стоку, дозивати**Вавјек** = увијек, свакад**Вако** = овако**Вала** = хвала**Вајда** = корист**Вакат** = вријеме**Варићак** = дрвена посуда за жито (капацитета око 12 кг)**Вењер** = фењер**Вертун** = кецеља**Вериге** = ланци с кукама изнад огњишта**Вирање** = завјесе**Воје** = овдје**Врљика** = дио ограде**Вилџан** = филџан, шољица**Вребац** = врабац**Вуруна** = пећ**Вучија** = фучија, дрвена посуда за ракију**Г****Гањак** = трем**Госпоја** = госпођа**Гуја** = змија**Губица** = усна**Гуњ** = дио горње одјеће**Гурав** = грбав**Д****Двери** = врата**Дувар** = зид куће**На двор** = на дворишту**Дућан** = продавница**Друм** = пут**Ђ****Ђувегија** = дјевојчин момак**Ђевојка** = дјевојка**Ђезва** = посуда за кафу**Ђем** = дио коњске опреме**Ђинђува** = стаклена куглица**Ђоја** = тобоже**Ђекад** = каткад**Ђельа** = кришка**Е****Еглен** = разговор**Ешкија** = хајдучија**Ерав** = хром, бангав**Ж****Жера** = усијано угљевље**Жаруља** = сијалица**Живока** = дио ограде**З****Задрт** = тврдоглав, својеглав**Зијан** = штета

Залогај = парче
Зера = трун, врло мало
Зуар = корист
Зејтин = уље
Заштити = захватити

И

Изио = појео
Иловача = глина
Иљага = невријеме
Исан = особа, човјек
Итити = бацити, добацити
Ијере = зашто

Ј

Јапија = истесана грађа, греде
Јевта = седмица
Једноч = једном
Јере = зашто
Јазук = штета
Јербо = јер

К

Кабо = дрвена посуда за воду
Кавга = свађа, туча
Каљав = прљав, блатњав
Каје = каже
Канција = бич
Кевчија = кутљача
Кезме = мало веће прасе
Кијер = дрвена зграда за спавање, вајат
Кљусина = стар коњ
Кованлук = пчелињак

Ковртањ = округао колач са шупљином у средини
Колијер = крагна, оковратник
Кочак = остава за кукуруз
Кошара = штала за овце или говеда
Кућар = мања дрвена зграда
Кумпијери = кромпир
Кундуре = дрвена обућа
Куруз = кукуруз
Кофа = суд за воду
Капија = врата, вратњице
Кришлана = стражарница
Кубура = пушчица, пиштол
Кусати = захватати кашиком

Л

Лад = хлад, сена
Лаче = хлаче, панталоне
Лубина = стрвина, лешина
Лабриња = усне, губице
Лилати = лъульати
Лазина = крчевина или оборена шума

Љ

Љатав = неуредан, прљав
Љельја = љешњак
Љупа = кора од грожђа

М

Магаза = подрум
Мело = хана за стоку обично од траве и мекиња
Меана = крчма, гостионица
Млого = пуно, много
Мосур = справа за намотавање конца

Мустра = узорак
Мутап = прекривач за коње
Мочило = бара или вир у потоку за размекшавање лана или конопље
Мрлина = цркотина, слабо коњче и сл.

H

Нана = мајка, мама
Назор = на силу
Намастир = манастир
Натра = стан за ткање
Неимар = градитељ, мајстор
Немере = не може
Напој = течност за напајање стоке
Накиљати = нападати, узнемиравати

O

Обаталити = покварити
Обојци = улошици за ципеле или опанке
Ордија = недисциплинована војска
Отпочети = одморити се
Овдан = дању, преко дана
Оклен = одале
Ој = молим, одазивање
Ојтра = јутрос
Ороз = пијетао
Ошца = замка за хватање птица
Опутњаци = опанци од јареће коже
Орма = коњска опрема
Ошинути = ударити
Отојч = малоприје
Оцак = димњак
Отрачити = урадити, ријешити
Обико = навико
Ошкоперан = умјешан, жустар
Одјазити = широм отворити

Оварисати = погодити
Отрти = обрисати, побрисати
Одлепутати = одлетјети
Оклембесити = ожалостити се
Околац = обор за свиње

P

Пај = дио
Палија = мотка, штап
Пишман = покајање
Подина = развршено сијено
Попашан = халапљив, насртљив
Приузা = у же, крахи конопац, поводац за стоку
Прћија = имање, мираз
Палучак = ливада поред потока, њивица
Паметар = онај који много памти
Перчин = неваљао човјек
Паљак = нагорио пањ
Пенџер = прозор
Плот = ограда од прућа
Пилити = чекати на милостињу
Појутарце = други дан славе
Поити = напајати
Полуока = флаша од пола литре ракије
Појата = штала
Потеци = потрчи
Пртина = прогажен дубоки снијег
Првати = летјети
Пуља = дугме
Палента = пура

P

Раст = храст
Рана = храна
Рањика = шерпа
Рекавица = воденица, млин

Ринтати = радити
Ркати = хркати
Рубац = марама
Рульак = округли трупац
Рубина = кошуља

с

Саранити = сахранити
Сач = тучани поклопац за печење хљеба на огњишту
Саџак = троножни носач за посуде код кувања
Сварити = скувати
Свитњак = узица за везање гаћа
Својта = родбина
Сермија = стока
Сикира = сјекира
Скемлија = столац
Сквачалька = зихернадла
Скоруп = кајмак, врхње
Сомун = хљепчићи
Сопра = трпеза
Срча = боца, флаша
Стопаница = домаћица, маја
Стреја = стреха
Строжак = сламарица, душек
Стожина = дрво ударено у земљу ради плашћења сијена
Струга = прелаз на огради од врљика
Сузеник = ортак

т

Тазе = свјеже
Таја = кутљача
Тека = свеска
Тица = птица
Тандрк = лупа
Текун = оклипак кукуруза
Тор = ограђен простор за овце

Трбу = stomak
Тркља = стожина за просушивање сијена
Трика = кошница
Трап = остава за кромпир

ћ

Ћаха = отац
Ћакнут = луд, будаласт
Ћаге = папир, хартија
Ћер = кћи
Ћерати = тјерати, гонити
Ћаса = шерпа
Ћувик = брежуљак
Ћуприја = мост

у

Угарак = нагорјело дрво
Укабулити = усудити се
Уо = уво
Упо = пао
Утеко = побјегао
Ушур = накнада за услугу

ф

Фала = хвала
Фамилија = родбина
Филџан = шољица за каву

Ц

Цаклити се = сјајити се
Цвари = срче
Цикорија = сурогат кафе

Цуко = пас

Цура = дјевојка

Ч

Чакмак = кресало

Чанак = дрвена посуда

Чеврија = опак пас

Чела = пчела

Чељад = укућани

Чивитан = модар

Чирак = свијећњак

Чоја = врста платна за хлаче или доламу

Џ

Џак = врећа

Џукела = ружан пас

Ш

Шајта = цјепаница

Шајтов = новчаник

Шекер = шећер

Шикара = густа закржљала шума

Шиљеже = старије јагње

Шкатуља = паклица дувана

Шодор = крупнији пијесак

Штрека = жељ. пруга, трачнице

РЕЦЕНЗИЈЕ

МОНОГРАФСКА ПРИЧА О ЗАВИЧАЈУ

Рукопис "Шњеготина" Момчила Спасојевића је монографија о људима, животу, историји и обичајима његовог завичаја. Прва помисао која нам при читању овог текста на ум пада то је да њеног аутора одликује необична радозналост, енергија и упорност тачности података, али и склоност ка миту и предаје, легенди и обичају као и уопште имагинарном, неисторијском продужавању историје преко метафизике духовног облика насталог кроз стоења у народу, у ствари једна специфична варијанта андрићевског приповједачког синдрома. Нема сумње, Спасојевић је извесна велика, бескрајна радозналост, али и тачност и поузданост. Занима га траг овдашњег човјека утиснут ту у историјском времену његовим грозоморним ношењем тешког бремена постојања и опстања, и немогућег, сасвим мучног искушавања усудног случаја, извесне збијености људске грубости, сљепоће и стихијности. Врло често мотив и историјска појава који су утисли печат и оставили нам поруку свједока било је вријеме када су живи завидјели мртвима.

Ово је књига о Шњеготини, о једнству плурала, једном заиста прелијепом и питомом сеоском крају средње Босне у Републици Српској, описаном и приказаном из разних перспектива и гледишта, етимолошког, климатолошког, хидраграфско-хидролошког и уопште географског, историјског, с аспекта социологије рада и привређивања, митологије, предаје, обичаја и вјеровања, затим организације домаћинства, медицине, трговине, образовања и стваралаштва у целини, па све до његових говорних карактеристика. У теми Шњеготина има велики број подтема и њена разра-

Момчило СПАСОЈЕВИЋ

да је у цјелини аналитичка. Спасојевић је захвата веома широко, најшире могуће. О Шњеготини нема готово ни једне релавантне области ни иоле важног податка који ту није постављен и описан, тако да је овдје ријеч о заиста исцрпном, занимљивом и атрактивном тексту који се, мада је научног карактера, чита као лектирни текст. Импресионирају мултиаспектна захваћеност и обухваћеност, документована тачност, исцрпљеност и детаљност, и велики број релавантних чињеница датих синхроно и дијахроно о овом значајном феномену. Зато је ова монографија студија о Шњеготини изванредан научни прилог проучавању нарочито етнологије и историје српског народног бића и уопште прилог опису садашњег и прошлог стања ствари једног од наших типичних (у понечем и изнимних и специфичних) крајева простора српске Босне. Овај текст може се на неки начин, а по својој ријеткости и вриједности, по начину приступа и нарочито по својој емпатијској радозналости и уопште љубопиљивости, поредити са, на примјер, и данас бриљантном монографијом Петра Богуновића о Усори и усорском крају коју послије седамдесетак година од њеног првог објављивања становници тог краја још цијене и с пијететом уважавају, што ће се, вјерујемо, неоспорно десити и са Спасојевићевим завичајним штивом које ће с надоласком будућности све више добијати на вриједности. Но за оне који знају и могу постављати далекосежна питања о значају и феномену вриједности, она и данас за овај нараштај може имати велику вриједност и много значити.

Монографијски подухват о пројекту "Шњеготина" М. Спасојевић је људски подвиг самосвјесног враћања дуга завичајности. Аутор добро зна шта је то завичај и завичајност уопште у свекојиком царству човјекових вриједности. Тај је повратак, послиje небројеног егзистенцијално-историјског искушавања оутуђења и свесвјетске инструментализације, повратак себи и своме исконском бићу. Има према томе нешто носталгично у овом Спасојевићевом повратку своме завичају, Шњеготини, на овакав начин, а негдје сам прочитao да је носталгија наша судбина. Рад на таквом пројекту представља препознавање самога себе, па није нимало необично што се Спасојевић латио тако племенитог, достојанственог и истовремено одговорног посла. Јер прва оваква књига о Шњеготини биће успомена и сjeћање на њу саму, дакле, не само поуздано свједочанство и извор знања, траг и печатник о њој, и

као такав ће бити свакако незаobilазан сваком даљем трагању за њеним печатима и траговима историје и наше савремености у цјелини. У овом Спасојевићевом садашњем стању и ходу завичаја кроз мутна времена историје и великог значаја има битност и важност чињенице, податка, имена, детаља, времена, записа и сл. Ријеч је битност народне душе и еколошког бивства (битка) тог краја уопште. Та битност има свој спецификум у њеној конкретности, примјерености и сврсисходносим, али непосредно и у естетској димензији ауторове моћи обликовања и уопште формирања тематско- садржајних цјелина. Спасојевић је, између остalog, добар приповједач што се и овде у овом тексту видно оцртава па тако у извјесном смислу дјелује као лијепа, уздржана но фактичитетом богата проза. Уопште, Спасојевићев позитиван животни став и опредјељење је да нешто, макар оно привидно изгледало сасвим мало, представи и покаже те тако на њега некако скрене пажњу, па након читања ових обогаћених и садржајних фрагмената о овом крају особених боја и нарави више ништа није исто, то јест све се мијеша у читаочевом хоризонту свијести у којем сада вођа постаје друга перспектива и становиште. У нама као да се широм отвара нови прозор и поглед и сад много више и волимо и цијенимо овај дио наше у же отаџбине.

Момчило Спасојевић, колико нам је познато, све што ради на суштински начин служи његовој отаџбини и његовом ужем завичају. Чини се да код њега, а прије свега за његов креативно-научни рад, важе оне познате ријечи Ђуре Даничића да се за отаџбину "може умирati на сваком корисном послу" и да зато сваки посао "треба радити свом снагом, свом крпкошћу своје воље" јер само "тако радећи одужићемо народу дуг који му дугујемо". Из тога непосредно слиједи да Спасојевић улагање љубави и рада у свој завичај види као истинску светост. Заиста носимо дубоко увјерење из овог изванредног примјера М. Спасојевића да нема љепше хране и духовне сласти од свога завичаја којем је свој ум, љубав и богато, раскошно и сјајно написане странице суб специја аетернитatis.

Ова монографија има своје локално али и универзално значење. Локално с обзиром на то да ће она за Шњеготину и њене житеље заувијек бити њена лична карта и њен први исконски идентитет, али у извесном смислу и путоказ њеног историјског хода и даљег могућег кретања. С друге стране, она у себи носи

много тога општег и зајеничког па је то и један спис од универзалног значења за шири простор наше заједнице. Наиме, посматрајући ову књигу о нашем крају ми као да увело смо слиједимо читав наш етнички простор, цијелу Републику Српску, па и шире, јер околности и стање ствари били су кроз историју али и са становишта људских, физичких и цивилизацијских претпоставаки и могућности, као и обичаја и понашања, сасвим сличних и скоро подударни. Разлика је у томе што су овде те околности и та понашања дати изричитим именовањем, па изгледа као да у овом крају нема мјеста, села и засеока, планине и брда, ријеке и рјечице, догађаја и историје, породице и завичајног појединца који није именован не само припадајућем му општим термином већ и властитим именом и презименом.

Питање писања оваквих монографских студија мултипроблемски и вишезначајно изузетно привлачи нашу пажњу. Наиме, изразито је уочљиво ауторово широко, релативно и стручно познавање великог броја области и подручја знања, што не само да веома импонује већ и изненађује, у првом реду толика разноврсност и мунициозна његова експертност за релативне физичко-географске, историјско-литерарне, етнолошко-духовне, обичајно-моралне, егзистенцијалне, културно-цивилизацијске и сродне појмове и категорије. Обухваћен је цијели људски живот и у својој макар и микро форми, у читавој својој сложености али и специфичности. Дуг је и комплексан низ тема и садржаја о којима Спасојевић пише: о имену и постанку имена села и насеља, о клими, географском положају, хидрографији и снабдијевању водом; о саобраћају и везама; о најстаријим временима овог краја; о доску новог становништва и времену турског ропства, тешком времену "kad су живи завидјели мртвима; о планинско-шумским предјелима, о шуми и врстама дрвећа, те о шумарима; о хајдуцима и хајдуцији: земљорадњи и храни; о легендама овога краја, домаћинствима Шњеготине у другој половини 19. вијека; о породичним и родовским задругама, о кућама, окућницама и начину живота, покућству и исхрани; о времену аустријске владавине; о народној медицини и здравству; о времену између два свјетска рата; о српско-православним обичајима и крсним славама; трговини, школама, учитељима, ћацима; свадбеним обичајима и старим погребним обичајима и гробљима; о истакнутим личностима пониклим у Шњеготини (о пароху Ристи Вуковићу, учитељу Душану

Кострешевићу, јавном тужиоцу Бранку Спасојевићу, књижевнику Ранку Павловићу, градитељу Миловану Вучићу, генералу Стаменку Новаковићу, иноватору др Мићи Гаћановићу); о народној радиности, одјећи и обући, о ношњи; о тешким данима Другог свјетског рата; о занатима и привреди; о догађајима и збивањима у послијератном периоду, школству, ловству, риболову, о млиновима; о завичајном друштву Шњеготина с "малим рјечником локализама" на крају. Могло би се, према томе, рећи да је овај рукопис свеобухватна и јединствена словесна ријеч дата мултидимензионално, у свим њеним феминолошким и херменеутичким аспектима, ријеч досад најпрегнантнија и најсмјелија о онеме о чему говоре.

И, премда ова књига заиста много, у ствари колико је то уопште могуће, највише предметно говори о овом специфичном и атрактивном нашем крају, о Шњеготини, она је у извјесном смислу и говор о свом аутору и његовом сазнајном, етичком и естетском ставу према њему, будући да је и сам поријеклом из тог краја и писац неколико одличних књига. У њеним се описима и представљању тога краја укрштавају различите перспективе осматрања и разна гледишта поимања сегмената физичког, виталног и друштвено-духовног његовог лика. Спасојевићев приповједачки дар и моћ опажања спојени су с трагалачком радозналочију као и са креативним радом и плодоносним резултатом и као такви истурени у први план где такође стоји и његова способност да употребијеби праву мјеру и селекционише детаљ који носи битност и општост универзалног важења. Заиста, по својој креативности и по савјести свог стваралачког чина ријетки су и готово усамљени такви писци као Момчило Спасојевић. Кад човјек прочита овакав рукопис за књигу о завичају, носталгично увиђа и сазнаје колико мало зна о своме крају јер му се овде нетом испоставља што би се све о њему требало и могло знати, а не зна, па га унеколико захвата меланхолија расположења о неповољном људском пропуштањима и затајивањима, тј. шта је све човјек могао у својој животној активности и самоспознаји а није учинио. Јер, упознавањем свога завичаја он непосредно упознаје и дио самога себе, и то онај можда најзначајнији антраполошко-етнолошки дио и елеменат који је стољећима и хиљадама година усудно и непоновљиво овде изграђиван. Заиста, лијеп рукопис за одличну и врсну књигу!

Проф. др Богомир Ђукић

ЗАВИЧАЈУ С ЉУБАВЉУ

МОМЧИЛО СПАСОЈЕВИЋ: **Шњеготина, прошлост, људи, живот, обичаји** – издавач Завичајно друштво “Шњеготина“, Бања Лука

Момчило Спасојевић је рођен у Великој Шњеготини 1947. године. Основну школу је завршио на Караку, а гимназију у Тешњу. Југословенске књижевности је дипломирао на Филозофском факултету у Новом Саду, а постдипломски студиј уписује у Београду. Он је свестран стваралац који је досада објавио око десетак књига с подручја књижевности, историје и других области. Ријеч је о темељитом, упорном, вриједном и надасве стручном прегаоцу који студиозно и одговорно прилази сваком послу и обавези, а писање књига је управо тежак и одговоран посао који захтијева напор и одрицања.

Из пера Момчила Спасојевића произашла су дјела изузетне вриједности која могу служити као образац како да се спаси и не угаси наша народна традиција – обичаји, култура, језичко благо и умотворине уопште. Импресионирају и плијене Спасојевићеви истраживачки пројекти преточени у књиге. Наиме, то су радови о животу, обичајима, култури и осталом стваралаштву нашег народа где он предано, искрено и са љубављу освјетљава заборављено, напуштено, недовољно истражено, односно оно што досада није побуђивало пажњу истраживача. Стога он се отискује далеко у прошла времена исцрпно и упорно трагајући за подацима до којих се тешко долази. Истраживачки дар и смисао за презентацију ове проблематике нашој јавности Спасојевић је потврдио ријетко занимљивим дјелима која су обогатила нашу културну и духовну баштину.

Тим правим драгуљима народне баштине и стваралаштва круне су његове књиге: "Легенде из усорског краја", "Најљепше пјесме српског села", "Легенде из српских крајева", "Вјеровања у Срба" и "Искре у тами". У њима се, на живописан, упечатљив и документован начин, сведочи о људима, догађајима и минулим временима.

Имајући на уму мудрост да "оно што није записано није ни било", Момчило Спасојевић се управо јавља с новом књигом под насловом "ШЊЕГОТИНА - прошлост, људи, живот, обичаји" као врхунцем своје истраживачке дјелатности, књигом која је нека врста завичајна топографије отвореног срца.

У прикупљању огромне грађе о свом мјесту, аутор је примјењивао методе Вука Стефановића Карадића, Јована Цвијића и Владимира Дворниковића. Па ипак, без обзира на то, његов рад је пионирски, иссрпан, частан и узвишен посао који је захтијевао велика одрицања, преданост, стручност, неизмјерну љубав и проницање до крајњих граница како би се осмислио сваки детаљ, унио и најмањи драгоцености податак, забиљежило корисно искуство, стигло до казивача који ће највјеродостојније испричати, оживјети и коментарисати неки догађај, личност, обичај или предање. Спасојевић се ухватио у коштац с великим проблемима: недостатком докумената, писане грађе, сумњама у вриједност подухвата, људским заборавом и слично. У таквим условима тешко је било примјенити строгу научну методологију, али оно што је урађено заслужује свестрану пажњу и похвале.

Књига је саткана од широког мозаика догађаја, збивања, обичаја и личности који осликавају живот као ријеку што непрестано тече и мијења се. Основни истраживачки циљ био је отргнути од заборава успомену на људе, догађаје, обичаје и начин живљења у једном брдском селу какво је Шњеготина, која, као и друга села, има своју специфичну душу, препознатљиве предјеле, актере, историју и традицију од које је, нажалост, мало тога доспјело до наших дана. Аутор је био свјестан чињенице да мора рачунати на оскудне податке, стрпљивост у истраживању, али је прикупљена грађа ипак расла, искрсавали су нови подаци и документи па је књига досегла до прворазредне стручне и научне монографије и издигла се изнад оних које су нам досада познате.

Како је аутор имао пред собом конзервативну средину и конзервативни сеоски менталитет, средину у којој се, ипак, дosta тога

и сачувало у извornом облику, поенту је ставио на етнолошку компоненту. Истина, како је о српским селима оваквог брдско-планинског типа мало писано, Спасојевић је, слиједећи сопствени инстинкт, изнио много штошта ново што је особеност овог села, па је ова изузетна књига и својеврстан пионирски подухват.

Посебну пажњу заслужују и аутентични подаци из предратног, ратног и послијератног времена, као и они из далеке прошлости и најновија збивања која погубно утичу на село, његов опстанак и даљи развој.

Писање ове замашне монографије иницирало је Завичајно друштво "Шњеготина", које његује културу, традицију, обичаје и шири завичајне везе међу људима што воле свој родни крај и који се с поносом и пијететом сјећају својих предака.

Приликом прикупљања података аутор је користио и оскудне архиве општина, мјесних уреда, црквених општина и Манастира Липље, хронолошки и систематски их сврставао и умјешно коментарисао, давао боју и тон и тако успјешно реконструисао давно ишчезла времена о окојима смо мало или нимало били информисани. Све што је речено засновано је на фактима, провјереном народном казивању и представља убедљиво и увјерљиво свједочанство онога што је прошло и што живи само још у сјећањима и ријетким пожутјелим документима.

Аутор се благим тоном, умилним и пробраним ријечима односи према мјесту, његовим житељима и свему оному што је живот ставарао, а смрт жела и односила. У садржајном, тематском, идејном, па и умјетничком смислу, он полази се од имена мјesta, климе, географског положаја, хидриграфије, саобраћаја и веза.

У поглављу о најстаријој прошлости сеже се до далеког и маглом заборава прекривеног времена на шњеготинским просторијама, описује становништво, живот, збивање и свакојаке промјене.

"Када су живи завидјели мртвим" је поглавље које говори о ратовима, патњама и догађајима из доба ропства под Турцима. Слиједи елаборација о планинско-шумским предјелима, најтипичнијим врстама шуме, шумарима, хајдуцији, земљорадњи, храни као основном извору егистенције. Веома инспиративно је поглавље које представља Шњеготину у легендама, а које су везане за одређене локалитете, догађаје или личности. Такве су легенде о укрњском граду, погибији деветоро браће, Ћаћном брду, Жижници у Узломцу, Јучком гробљу, попу Васиљу, трапу у Дубрави, Чардином виру, Турском гробљу.

Скоро документовано, Спasoјевић нас води са зачуђујућом лакоћом и једноставношћу, кроз историју свога села. Посебну пажњу обратио је на прилике у другој половини 19. вијека кроз сепарате који се односе на породичне задруге, куће, окућнице, покућство, радиност, народну медицину и здравство, те живот између два светска рата. Из овог разуђеног поглавља добијамо комплексну, богату и садржајну слуку о животу Шњеготина у далекој прошлости, све до предворје новијег времена.

Веома детаљно су описаны обичаји о Божићу, Ускrsу (Васкрсу), славски благдан и свечаности, пригодни обичаји као што су: бабине, мобе, прела и посијела, свадбе, драге свечаности који, у сјећањима, грију срце и душу, кријепе и буде жељу за враћање селу у коме је некада врило од весеља, оптимизма и среће што је давало смисао људском живљењу и постојања. Патријархална средина и поштивање морала, вјере и приврженост своме селу и роду код Спasoјевића су, у овом поглављу, дошли до пуног изражaja.

Даље слиједи оно без чега, у правом смислу ријечи, нема ниједног мјеста ни села, а то су: трговина и трговци, школе, учитељи ѡаци и све друго што прати ове дјелатности.

Поглављем "Истакнуте личности" обухваћени су људи који су оставили најснажнији печат у свом завичају и који представљају његов понос. То су: поп Ристо Вуковић, учитељ Душан Кострешевић, јавни тужилац Бранко Спasoјевић, књижевник Ранко Павловић, иноватор др Мићо Гаћановић, генерал Стаменко Новаковић и градитељ Милован Вучић. А како сам аутор реч, и многим другим мјесто је уз њих, али је простор књиге ограничен. Живу радозналост побуђују и текстови о традиционалним ношњама, занатству и привреди, а они о ловству, риболову и млиновима су прави ситни драгуљи ове књиге.

Тешки дани Другог светског рата, у коме су Шњеготинци остали вјерни српској ратничкој традицији, култури и вјери борећи се "за крст часни и слободу златну", а поједине четничке старјешине постали легенде свога краја, интересантне су и оригиналне чињенице које аутор, након пола вијека, васкрсава из пепела присилног заборава. Ништа мање занимљиво не описују се ни догађаји након Другог светског рата, оснивање и дјеловање Завичајног друштва "Шњеготина" и његова стратегија развоја завичаја. Спasoјевић убедљиво описује најбитније одреднице тих забивања, вјешто и успјешно коментарише презентирану грађу,

тако да се стиче дојам да се све управо одвија пред нашим очима ту и сада.

Оно што краси сваку књигу, а поготово ову тако студиозно и зналачки припремљену, су и стваралачке личности па је ово по-главље прави бисер и мелем монографије. Међу угледне ствараоце аутор је сврстао пјеснике Василија Шајиновића, Ратка Ђогатовића, Миливоја Малићевића и Ратка Поповића, хроничара Живка Пијетловића и сикара Зорана Сувајца, а из скромности изоставио је себе.

Момчило Спasoјевић не заobilazi ни посљедња ратна збијања и о њима пише у поглављу под насловом "Рат (1991 - 1995), износећи основне податке и имена оних који су дали највише што се могло за свој народ и своју отаџбину – сопствени живот.

"Завичајне ситнице" су занимљиве искрице о људима и збијањима у Шњеготинама, где вјештом хроничару и систематском истарживачу Спasoјевићу ништа не промиче: ни боравак натурализованог Аустралијанца с Пријеког брда Милоша Шајиновића у родном крају и његово деветосатно биљежење обичаја видео камером, па ни оно што обично недостаје оваквим књигама: говор народа са малим лексиконом локализама.

Поред наведеног, књига ће садржавати и поглавље "Шњеготина у штампи" са најкарактеристичнијим написима о том крају, затим око стотину фотографија, почев од 19. вијека до данас, неколико десетина факсимила – докумената и око двадесет илustrација афирмисаног сликара Зорана Сувајца Зографа.

Оволиком количином грађе често не обилују ни монографије већих мјеста и градова. Рецимо још и то да је хронолошки изложена грађа, која обухвата све сегменте живота Шњеготина, умјешно, стручно и цјеловито захватила сву проблематику живљења на њеним просторима.

Могло би се казати да ова монографија садржи елементе етнолошке монографије, фелтонистике, репортаже, историографије, хронологије па ју је тешко жијровски класифицирати, али, је неоспорно да је убедљива и занимљива. Кориштене су све изражajne језичке могућности, које аутор добро познаје и зналачки користи.

Нема сумње да ће ова књига ће побудити велику пажњу и интересовање свих оних који воле свој завичај, истраживача који се баве сличним пројектима, ученика и провјетних радника, политичара, привредника и других љубитеља штива овакве врсте.

Књига “Шњеготина – прошлост – људи – живот – обичаји” плијени и неодољиво привлачи својим квалитетом, систематичношћу, садржином и цјеловитошћу. По свом обиму, квалитету и карактеру она иде у сами врх студија ове природе и, штавише, може послужити као узор и образац како се сложена грађа сврстava у поглавља, на који начин се истражује, обрађује и презентира разноврсна грађа, те стога топло и срдачно препоручујем ову изванредну монографију научној и стручној јавности с увјерењем да смо добили дјело које ће имати будућност и читалачку публику.

Бања Лука, 16. март 2004. год.

Проф. др Осиоја Ђукић

ШЊЕГОТИНА У ШТАМПИ

Шњеготинска ријеч

ЧЕЛИНАЦ, јануара 2003. - година I, број 1

Уз први број

СЛОВО

Шњеготина, колико нам је познато, никада није имала своје гласило - новине, ревију, часопис... Ако је то тачно, а вјероватно јесте, онда је пред вама, поштовани читаоци, прво штампано гласило једног од највећих села у Републици Српској, мјеста које се простире у дјели општине - Челиначкој и Теслићкој, краја кратким лјетотама и природним богатствима, у еколошком погледу једног од најочуванијих у све загађенијој Европи, па можда баш због тога и једног од најнеравненијих.

Једно село (Шњеготина) а четири имена (Горња, Доња, Средња и Велика), или четири села (Велика, Средња, Доња и Горња) а једно име (Шњеготина), сасвим свједно како то посматрали, тек - од сада Шњеготина има своје СЛОВО, своју РИЈЕЧ - "Шњеготинску ријеч". Скромно гласило, али сасвим значајно, јер је прво и обећава да ће у додгледно vrijeme првасти у нешто што ће колико-толико задовољити потребе Шњеготинаца, и оних који живе у Шњеготини (или: Шњеготинама), а и оних који су отишли из свог родног села.

Шњеготинска ријеч за сада је подлистак Челиначских новина и излазиће четири пута годишње. Објављиваће вијести, информације, анкете, разговоре, репортаже и друге прилоге из Шњеготине. С обзиром на то да је њен покретач и издавач Завичајно друштво Шњеготина, на странницама овог подлистка наћи ће се и информације о раду друштва чије чланове окупља и повезује љубав према завичају.

Позивамо вас, поштовани читаоци, да постанете наши сарадници. Пишите о томе шта се догађа у вашем селу или засеоку, износите своје приједлоге, критикујте ако нешто заслужује покуду. Записујте обичаје, предања, митове и сјећања стarih људи из свога краja. Ако напишете и понеку пјесму о свом завичају за њу ће се наћи мјеста у "Шњеготинској ријечи". Очекујемо и прилоге најмлађих, нарочито наших основаца.

На, нека нам је на срећу наше с л о в о, наша Шњеготинска ријеч!
Ранко Павловић

ДА НАРАШТАЈИМА ПОРЕД ГУСАЛА
СЛОВО - МИЛИСАВ ПОПОВИЋ СА

Изборна Скупштина Завичајног друштва "Шњеготина"

РАДНО И СВЕЧАНО

Један од значајнијих догађаја у раду Завичајног друштва Шњеготина је Завичајно вече и редовна изборна Скупштина које су истовремено одржане 14. септембра прошле године на Спортско-рекреационом центру у Шњеготини Великој на којој са скupilo око тридесет чланова и гостију о чему су већ писале "Челиначке новине".

У извјештају о протеклом четверогодишњем раду које су поднеили предсједник и секретар друштва Милован Вучић и Момчило Спасојевић речено је да се његов рад

може оцјенити високом оценом.

Подјетимо, друштво је основано 18. јануара 1998. године и до сада је регистровано близу 250 чланова. Изврши одбор се састао 38, а Скупштина четири пута. Иницирано је између осталих рјешавање више комуналних и инфраструктурних проблема, оснивање огранака "Просвјете" и локалне библиотеке, стипендирање и помоћ ћајима и студентима, подстицање изградње спортско-рекреационог центра, спајање покуданих веза међу Шњеготинцима на основу завичајности а ради враћања дуга завичају, етнолошко-фолклористичко истраживање, медијска афирмација завичаја међу које спада и учешће на Међународном сајму иновација "Иност" и сл.

Поред богатог културно-забавног програма те прохладне септембарске ноћи под шатором поред ријеке Укрине премијерно је приказан документарни филм Шњеготина своја

и једина који је урађен по идеји Милована Вучића, у режији Горана Вучића, а сценарију су написали Ранко Павловић и Момчило Спасојевић.

Као и куриозитет било директно укључивање путем види БИМ-а у први и други дневник Ради телевизије РС који су садржавали прилоге са засијајног друштвеног Шњеготинаца.

Овом скупу присуствовале бројне угледне личности из свије привреде, политике, културе, спорта и других области живота Републике Српске.

Том приликом за новог предсједника друштва изабран је Бранко Павловић, а поред њега у Извршни одбор: Зоран Спасојевић и Борко Гаврић (потпредсједници), Момчило Спасојевић (секретар), Светислав Ђурић (благајник), те Живко Николић Јован Спасојевић, Мићо Димитрић Славојка Ђурић као чланови.

СВЈЕДОЧАНСТВА

ОСЛОБОДЕЊЕ

29. МАРТ 2000. године • СТРАНА 1

Радивоје и Зорка Гаћановић из Доње Шњеготине имали су троје ћеће - синове Зорана и Горана и ћерку Наду, и живјели у уверсну да им је живот несебично наклонен. Међутим, синови су им погинули у рату а ћерка, чије име је најбоља дефиниција улоге коју јој је судбина несјадно намјенила, претескала да сачува успомену на изгубљену брану и сама брине о већ отарјеним родитељима.

- Када сам очекивала да ћу и другом брату на свадби запевати и коло заиграти, објавио сам у рат испратила - тугује тридесетседамогодишња Нада Станковић, која са мужем и два сина, једнаестогодишњим Борком и деветогодишњим Божаном, живи у Челинци. - Зоран је мобилисан 11. септембра 1991. године у Прву оклопну бригаду тадашње Југословенске народне армије, са којом је отишао на ратнице у Западну Славонију. Само недељу дана касније преко Саве је отишао и Горан. Он је мобилисан у Мјешовити артиљеријски пуки.

ПОСЉЕДЊИ АЕТ

Прије него што је оловку и писац машину у рукама замјенио пушком, Зоран је, са дипломом Више текстилне школе у Београду, радио као референт за набавку у „Свиле“ из Челинца. Он и његова супруга Драгојла имали су двоје ћеће, Александру и Александру. Када је погинуо, син му је ишао пет, а ћерка непуне три године.

- Од почетка рата у БиХ „Свиле“ је правила униформе за нашу војску - објашњава Нада. - Мој брат је крајем јуна прве ратне године напустио додатак да оле у Београд и обезбеђиши ис-

Потресна казивања (135)

ПОНОС И ТУГА ДОЊЕ ШЊЕГОТИНЕ

□ Старији син Радивоја и Зорке Гаћановић из Доње Шњеготине код Челинца, зоран, погинуо је у хеликоптеру који је срушен изнад Модриче, а млађи Горан, у борбама на бихаћком ратишту

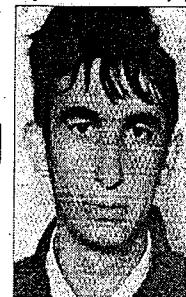
Недеље око Модричке хеликоптерске погоде и срушене посаде и путници су настрадали. Зоран је имао постројену рану од метка на потиљку.

Зоран је погинуо млад, у својој тридесет и првој години. Тембра 1991. године, када је први пут мобилисан, до 17. новембра исте године, дакле тачно два мјесеца, Горан био је у артиљеријском пуку, војна пошта 2317 из Бање Луке. Послије два мјесеца ратовања и два мјесеца одмора, која је провео код родитеља у Шњеготини, на Светог Јована, 20. јануара 1992. године, поново је добио војни позив, с тим што је овај пут распореден међу технике, у војну пошту 7015.

Душан МАРИЋ

Зоран Гаћановић

Горан Гаћановић

захтјев, застали иза јелне куће, како би размотрili ситуацију испред себе, а да би у сљедећем нападу дјеловали успјешnije. Док је Горан испруженом руком показивао циљ који треба туби, поред тенка пала је граната.

Несрећног младића смрtonosni geler pogodio је у браду и изашао му кроз тјеме. На мјесту је пао мртав.

Бране Вујчић из Велике Шњеготине, који је био заједно са Гораном, испричао је да му се овај прије поласка на задатак пожаљио да је те нови усвојио ружан сан, који „не спути на добро“. Тог дана, прије него што је назнана шта се догодило, најпре слутне музичле су и његову сестру Наду.

Сједила сам у нашој кући, а моја свекра је отпуштила на каву код свог девера Мише Станковића - казује Нада. - Кад сам је видела да се враћа, предсјетила сам да нешто није уредно.

Јер, она је исла некако споро, скомљено, као да носи отроман терет на леђима. Питала сам је шта јој је, нато ми је она рекла да nije nista.

Пошто ми прв спутње и послије тог одговора све више гризао, отишла сам у кућу нашег комшије Гостимира Трнвића да упитам је су ли они можда чули неке нове вести са ратишта. Тамо су ми рекли да сам остало и без другог брата.

Брана Гаћановићи почивaju на сеоском гробљу у Шњеготини, па њиховим узвијењеним родитељима бар и даље до им гробовог обиља и своју тугу са њима подишу.

Како и син погинули приватници код Бихаћа - каже Нада. - Наша су се вратила са задатка, мислили да су нападали мусиманског корпуса.

Био је 7. новембар, у Островицама код Бихаћа - каже Нада. - Наша су се вратила са задатка, мислили да су нападали мусиманског корпуса.

Како и син погинули приватници код Бихаћа - каже Нада. - Наша су се вратила са задатка, мислили да су нападали мусиманског корпуса.

ЕСПЕРАНТИСТА ИЗ ШЊЕГОТИНЕ

Добро је познато да је Радован Спасојевић, домаћин из Шњеготине Доње, вриједан човјек. Пензију је зарадио радећи у "Инцепту" и свакодневно, нешто дуж од четири деценије, путујући возом на посао и с послом.

Узоран је појоштвредник, а свим акцијама у селу међу првима се одазива. Због свега тога ужива лијеп углед међу комшијама, а бирањ је и за одборника у Скупштини општине Челинци.

Међутим, мало ко зна да је он и најбољи познавалац есперанта у челиначком крају. Деценијама је обилазио градове учествујући на семинарима и конгресима, и набављао склопу и недоступну литературу желећи да свлада језик намјенијен људима цијelog света. Прије неке три деценије у Шњеготини је чак организовао и есперанто курс који је успјешно завршио десетак Шњеготинца.

ЕСПЕРАНТИСТА ИЗ ШЊЕГОТИНЕ

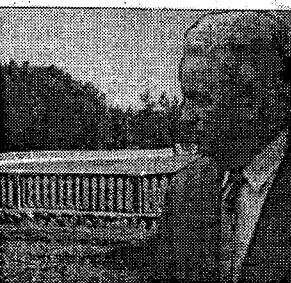
Добро је познато да је Радован Спасојевић, домаћин из Шњеготине Доње, вриједан човјек. Пензију је зарадио радећи у "Инцепту" и свакодневно, нешто дуж од четири деценије, путујући возом на посао и с послом.

Узоран је појоштвредник, а свим акцијама у селу међу првима се одазива. Због свега тога ужива лијеп углед међу комшијама, а бирањ је и за одборника у Скупштини општине Челинци.

Међутим, мало ко зна да је он и најбољи познавалац есперанта у челиничком крају. Деценијама је обилазио градове учествујући на семинарима и конгресима, и набављао склопу и недоступну литературу желећи да свлада језик намјенијен људима цијelog света. Прије неке три деценије у Шњеготини је чак организовао и есперанто курс који је успјешно завршио десетак Шњеготинца.

ШЊЕГОТИНСКО ЧУДО

уди и дјела

Бране Вујчић поред свога дјела - стадиона

одложи до пролећа и до тада одмори своја остварила, али још увијек чврста леђа и сакупи нову снагу. Требаће му:

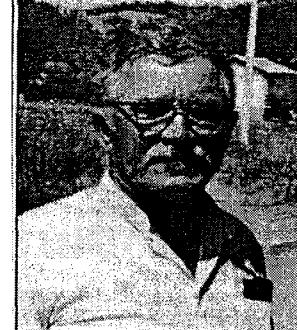
- Ја волим своје село. Али ја га не волим само кроз причу, него и срцем. Празне приче никада посебно нисам цијенио. Рад о човјеку све говори. Желим будућим поколењима оставити дјело које ће им бити од користи. Центар мог интересовања одвијаје судјеца. То је и најзахвалнији дио друштва. Они човјека знају и воле и цијенији. Све остало је под знаком питања, прича Милован.

Овај човјек је до сада свом селу оставио бројна ктиторска дела. Изградио је седам мостова, пошумио бројне голети, уредио сеоско гробље, учествовао у просједању бројних путева, довођењу струје, градњи водовод...

Могао је и Милован отворити кафану, уосталом то му је и специјалност, и с мало труда, као и остали, лагодије живјети. Али, он се одлучио на градњу. У овом часу то је чудно. Али, је сасвим сигурно он човјек о којем ће се лијепо пристати вијековима који су испред нас.

Да немам подршку своје супруге Ковиљке и синова Зорана и Горана, не бих сам издржао. Овако ми је много лакше, објашњава Милован, иначе предсједник Завичајног друштва „Шњеготина“ који дјелом учи људе како се воли и поштује завичај.

Б. МАКСИМОВИЋ

ОСЛОЈОДЕЊЕ

13. ДЕЦЕМБАР 2000. године • СТРАНА 10

Шњеготини у походе

ШЊЕГОТИНА - једно село а четири имена: ГОРЊА, СРЕДЊА, ДОЊА, ВЕЛИКА. Једно село а двије општине - челиначка и теслићка. Обухвата око стотину квадратних километара пространства западног дијела Републике Српске: обрадивог земљишта пашићака, и шумског богатства.

Крај створен за срећан и миран живот.

Узбудљиви догађаји и тешки кораци историје нису га заобилазили.

Прошлост му је магловита и

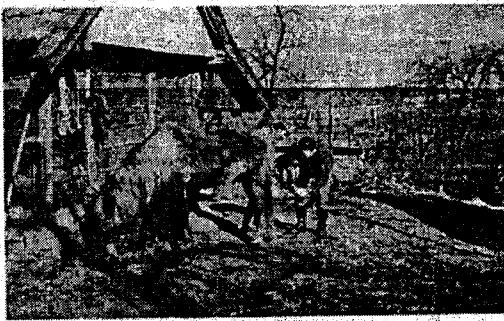
Ријека Укрине, еколошки бисер горњег тока

Једно село четири имена

утопљена у легенду.

Спорадични и слични археолошки налази различитих предмета свједоче о присуству човјека на томе простору од палеолитских времена. О динамичном животу кроз вјекове рјечито говоре бројни локалитети с илирским називом "градина" и незаobilазна предања о моћној римској насеобини у долини ријеке Укрине, као и локација ренесансног града Сриде и коме је угарски краљ Бела IV склапао мир са Венецијом послије једног од многих мучних и тешких ратова, издавши о томе и своју повељу.

Немирне године и пажељени догађаји остављали су рушевине и пустош, а у мирна времена доносили су

Мотив из Шњеготине

срећу и задовољства становништву које се махом бавило земљорадњом и сточарством.

У једној од књига манастира Липље и Ступље, средишта духовног и културног живота овога краја, стоји запис како је кукуруз 1541. године слабо рођио. Тај први помен ове пољопривредне културе на Балкану, говори о томе да се она, након само 22 године пошто је приспјела из Америке на шпанску обалу, узгајала у томе крају.

Захваљујући старом људском убеђењу да је камен са својом тврдоћом владар у времену и свијету, те се човјек и у смрти с њим радо удрживао, по раштрканим шњеготинским гробљима сачувани су и бројни стари ћирилички записи, међу којима и онај дијака Радоја у оближњем Осребтку с почетка 14. вијека.

Тврда вјера у Бога и непрекидна слободарска нит одољели су петровјескому турском ропству и зулму као и другим несрећама и злу које настало, а настало је често - огњем и мачем.

Шњеготина је данас једна од ријетких средина где је животни простор у целини сачуван од цивилизацијских и технолошких злоупотреба.

СПОРТСКО-РЕКРЕАЦИОНИ ЦЕНТАР У ВЕЛИКОЈ ШЊЕГОТИНИ ДЈЕЛО НАМЈЕЊЕНО БУДУЋНОСТИ

Спортско-рекреациони центар у Шњеготини Великој смјештен уз обалу ријеке Укрине требао би садржавати фудбалски стадион, терене за рукомет, кошарку и одбојку, тениске терене, дјечије игралиште, базен, уређену плажу, мотел...Некоме изгледа то мегаломански, али велики дио ових објекта већ је изграђен, а неки су започети. Сваким даном овај комплекс је све љепши и све уређенији. Неки објекти већ су у употреби. Нема сумње да ће његова вриједност знатно порасти модернизацијом регионалног пута Р 476-А Стара Дубрава - Теслић.

Ако у челиничком крају постоји иједан објекат који би се могao назвати чудовишним, онда је прије свих то Спортско-рекреациони центар у Шњеготини Великој. О њему се мало зна. Прво, зато што је његов градитељ Милован Вучић, човјек скромних захтјева, а великих дјела. Човјек који ради и ћuti, а својим дјелима пушта да уместо њега причају. И друго, зато што овај несвакидашњи објекат ниче у једном прилично пасивном крају, далеко од очију шире јавности.

Шњеготинци добро знају о чему је ријеч. Неки Милована подржавају, други га разним опструкцијама, ко зна због чега, настоје успорити. Можда зато што не разумију о чему је ријеч, што нису склони развоју, већ деструкцији. Али, он је изгледа чвршти од камена којег годинама клеше, и упорнији од оструге шњеготинске. Упорно гради и

стрпљиво очекује дан када ће се на њему окупљати најмлађи Шњеготинци.

Вјеровали или не, не воли ни публицитет.

Иако је одавно загазио у седму деценију живота, није му тешко по цијели дан, чак и на пакленим температурама какве су овога љета, клесати камен, копати спечену земљу, салијевати бетонске фигурице... Један је од оних, ако не и једини Шњеготинац, који из Бање Луке дође у своје село радити. Сви други чине обрнуто.

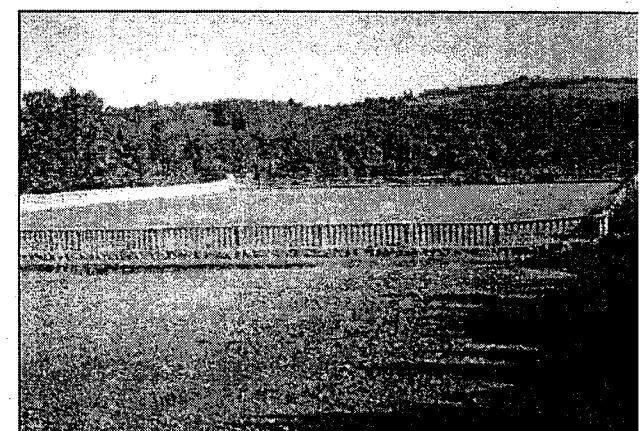
- Ја волим своје село. Али ја га не волим само кроз причу, него и срцем. Празне приче никада посебно нисам цијенио. Рад о човјеку све говори. Желим будућим покољењима оставити дјело које ће им бити од користи.

- Да немам подршку своје супруге Ковиљке и синова Зорана

Овај човјек је до сада свом селу оставил бројна ктиторска дјела. Изградио је седам мостова, пошумио бројне голети, уредио сеоско гробље, учествовао у просијецању бројних путева, довођењу струје, градњи водовода... Можда ће се неко упитати: којег врага све то ради, када деценијама живи у Бањој Луци? Одговор је - чудни су путеви Господњи.

Могао је и Милован отворити кафанду, уосталом то му је и специјалност, и с мало труда, као и остали, лагодније живјети. Али, он се одлучио на градњу. У овом часу то је чудно. Али, је сасвим сигурно он човјек о којем ће се лијепо причати вијековима који су испред нас.

- Да немам подршку своје

СТАДИОН ПО ВРХУНСКИМ СТАНДАРДИМА

Центар мог интересована одувјек су дјеца. То је и најзахвалнији дјош друштва. Они човјека знају Милован, широј јавности познатији као предсједник Завичајног друштва "Шњеготина".

Челиничке новине, 27.12.2000. год.

ЗАВИЧАЈНОСТ У КУЛТУРИ

Недавно је у Шњеготини Средњој на иницијативу Завичајног друштва "Шњеготина" одржана Оснивачка скупштина Огранка Српског просветног и културног друштва "Просвјета" из Челинца.

Након пригодне уводне беседе коју је одржао Момчило Сласојевић, секретар ЗД "Шњеготина", приступило се избору руководства овог културног удружења. За предсједника Извршног одбора Огранка изабран је Ратко Поповић, док су његови чланови Дијана Петровић, Јеленко Летић, Мирко Ђога-

Челиначке новине

товић, Радован Сласојевић, Душан Савић и Живко Николић.

Скупу су поред културних ентузијаста из шњеготинског краја присуствовали и предсједници СПКД "Просвјета" из Челинца Сњежана Тешић и ЗД "Шњеготина" Милован Вучић.

Сада су се стекли услови за организацији рад у области културе која је у овом крају на веома ниском нивоу.

С.Т.

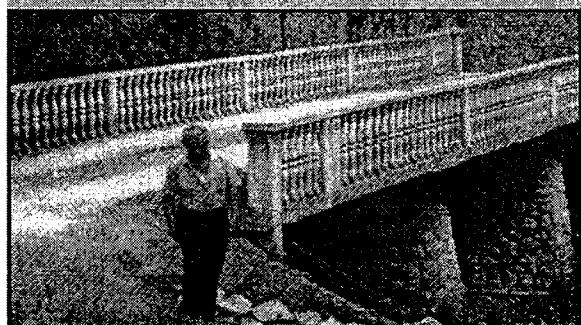
Запис

МОСТОВИ НА ШЊЕГОТИНИ

Многе ријеке
више су поз-

нате по својим мостовима него по својој води и својим обалама. Ријека Шњеготина је својеврсна, прави бисер природе. Чине је двије ријечице - Давидовића ријека и Гисовица, в протиче већином кроз село Доњу Шњеготину, а тек једном требином кроз Велику Шњеготину да би се у њој и упила у Укруну код Умке.

Ова ријека је дуга близу десетак километара, а има укупно 14 мостова. Шест их је изграђено педесетих година када је грађена пруга Бања Лука - Добој. Остали су грађени касније. Треба истaćи да од осталих осам шњеготинских мостова четири служе за друмски саобраћај, а четири користе искључivo

Челиначке новине

пješači.

Већина ових мостова је изграђено од бетона, а три пješačke су изграђена од дрвета, док је један, онај у Умци, комбинација бетона и жељеза.

Шумско газдинство из Челинца је изградило два бетонска моста веће носивости на чему му се Шњеготинци захвалију. Поред тога оно је обезбједило и грађу за дрвене мостове.

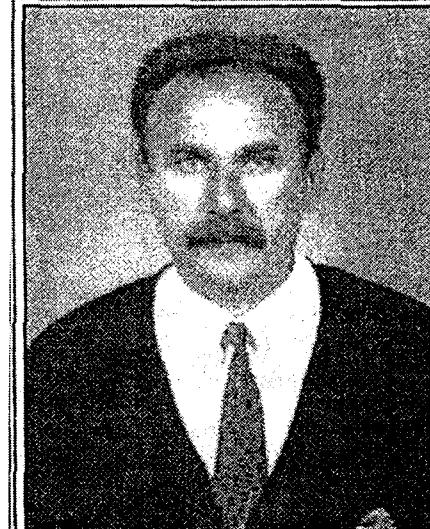
Изградња бетонског моста ниже жељезничке станице финансирала је челиначка општина, а градило Грађевинско предузеће "25. новембар" осамдесетих година. Мост преко ријеке Шњеготине недалеко од њеног ушћа, који је и најљепши, изградио је Милован Вучић, а то је само један од бројних објеката које је овај човјек изградио у свом завичају.

Мостови су, као дјело човјека, украс сваке ријеке, а ријека је дјело природе, и такође њен украс. Тако се удружују природа и човјек, а све за добробит човјека.

Радован Сласојевић

Скица за портрет: БРАЦО ПЛАВШИЋ

СКРОМНИ РАДИЛИЦА

Иво Андрић је једанпут подијелио људе на оне који увијек иду напријед, и оне друге који послушно за њима корачају. И доиста, чини се да је то тако. Али само ако се површно гледа. Јер постоје и они људи који немају амбиција да буду на челу колоне, имају увијек своје мишљење које се увијек не поклапа са главним у групи, а уз то су велике радилице. Једноставно без таквих ништа не би функционисало у групи.

Управо такав закључак се намеће ако се посматра Завичајно друштво "Шњеготина" у којем улогу радилице обавља Браџо Плавшић.

С обзиром на чињеницу да се ради о човјеку који не воли да се уз његово име помињу звучне ријечи покушаћемо што једноставније дати скицу за његов портрет: Радин, ненаметљив, енергичан, послушан, добар организатор посла, комуникативан...По струци је жељезничарски инжењер.

Захваљујући тим особинама у свом завичају, а кажу да је ту најтеже, ужива велики углед и повјерење. Зато није случајно што се у ЗД "Шњеготина" готово ниједан посао не почине, а поготово не завршава, без Браце.

Такав је и на свом радном мјесту, а шеф је Жељезничке станице у Бањој Луци.

Шњеготина Средња

СПОМЕНИК ПОГИНУЛИМ БОРЦИМА

У Шњеготини Срећој води се активност око подизања споменика погинулим борцима у Отаџбинском рату. Идејно решење је врло занимљиво и оригинално а понудио га је Драган Јагровић. Споменик је у виду оловке и планирано је да се постави поред школе на Караку.

Сибично, та оловка окренута је небу, исписује трајну и племениту поруку десеторице палих бораца из Шњеготине Средње младим генерацијама свога краја које су ту и онима који долазе: " Као и наши дједови и очеви, ми смо се борили и изборили за слободу и вјеру. Дјецо, борите се даље, учењем и знањем, те мудрошћу исписујте свијетле странице историје нашег краја."

СКУПШТИНА ЗАВИЧАЈНОГ ДРУШТВА "ШЊЕГОТИНА"

ВРАЂАЊЕ ДУГА ЗАВИЧАЈУ

Овом дружењу Шњеготинаца присуствовао је и предсједник предсједништва Бих Живко Радишић.

Завичајно друштво "Шњеготина" које је основано прије три године с циљем да допринесе ревитализацији шњеготинског краја 16. децембра је у хотелу "Турист" одржало завичајно вече у оквиру којег је одржана и трећа Скупштина друштва. Том приликом предсједник овог друштва Милован Вучић истакао је да је реализован само дно предвиђених активности, али и то је било доволно да се скрене пажња институција на проблеме овог села због којих је оно претекли дејствија доживјело велико.

Поздравна ријеч Филипа Першића, предсједника ОД СПКД "Простра-та" из Котор Вароша члановима Скупштине ЗД "Шњеготина", 16. децембра, љета господњег 2000.

ДА ЊЕДРИТЕ ОРЛЕ И СОКОЛЕ

"Ако хоћеш да земља остане твоја, мораш на њој бити и остати", завјештање је Стевана Немање.

Пријатељи и сабраћо, даме и господо, братски вас поздрављам у име Општинског одбора СПКД "Простра-та" из Котор Вароша и вашој вечеришњој Завичајној Скупштини желим успјешан рад.

Природа је тако очигледна и поучна. Дрво којем се осуши коријен преко којег се храни осујено је на умирање. Јуди и народи који не знају своје коријене и немају своју културу, традицију и обичаје, немају ни своју самобитност, ни своју будућност.

Наши коријени су наши преци. Наши духовни извори су наша култура, традиција и обичаји. Коријени и духовни извори треба да нас надахнују и мотивишу ка узвишеним вриједностима и циљевима, да нас објединију и повезују, да снаже и одржавају у животу.

Ја видим, а и осјећам, да ви знате да имате континуитет постојања и своји изворишта из којих припите сваку властитог опстајања.

Желим вам да се из ваших редова изњедравај орли и соколи који ће проналазити стазе и богазе, раскинути ланце и окове, повратити што је изгубљено, сабрati што је растурено, побратимити што је разбракено, подигнути што је поклекнуло и уздигнути Србе и српске земље.

Као што нема и не може бити краја светосавља, а ни нестанка нашеј народе тако никад нека не престане наша одбрамбена игра за живот, за нашу вјеру, за наш национални просперитет и за српски образ.

У име Бога нека нас штити љубав, мир и слога.

Живјеле, драге Шњеготинке, живјели, драги Шњеготинци на много љета!

Шњеготинска ријеч

Шњеготина Средња

ОТВОРЕНА БИБЛИОТЕКА

Недавно је с радом почела библиотека у Шњеготини Средњој коју су основали Завичајно друштво "Шњеготина" и СПКД "Простра-та" а просторије је обезбедио у својој подручној школи ОШ "Новак Павловић" из Старе дубраве, као и библиотекара учитељицу Дидијану Петровић.

Како каже Ратко Поповић, предсједник просветног огранка у Шњеготини Средњој, библиотека је сакупила око петсто књига а у њу је већ учинено двадесетак читалаца који су углавном младите из овог села. Све књиге су поклоњене а најзначајнији дародавач су книжевници из овог краја Ранко Павловић и Момчило Спасојевић, азим. Удружење жена општине Челинац и Основна школа "Милош Дујић" из Челинца. Он долази да је у циљу популаризације књиге у овом селу чланарина у библиотеци бесплатно, те да очекује да не ускоро изложије фонд бити значајно богатији што ће привуći и више интереса.

Завичајно друштво Шњеготина

Рад за хвалу

које нису биле непознате, у великој мјери нису се дате превазиђи. Али, ни на кон-

зу трене године није се одустало. Иде се даље...

Шта се урадило?

Љубав према завичају је најплеменији осјећај који човјек може имати у себи. Осјећај заједништва по завичајном основу, дјеломично је заокупио размишљања око 300 Шњеготинаца и многима се чинило да би то могло бити врло корисно, како за њих, тако и за завичај и ширу друштвену заједницу.

Највећи број чланова је из Бања Луке, Челинца, Теслића, Котор Вароша, Прњавора, Београда, Новог Сада и из других мјеста широм свјета. То је велика снага, велики потенцијал, јер ту су на окупу и интелектуалци, научници, уметници,

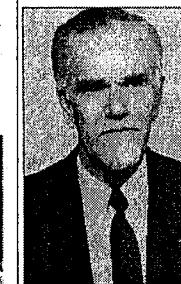

Умку, урађен пројекат телефоније за Шњеготине и Доње Липље, ријешено питање стајалишта - церона на Умици итд.

Захваљујући друштву у Шњеготини на Караку је основана СПКД "ПРОСВЈЕТА" и огранак библиотеке.

ПРОТА КАЈИЦА

Кајица Кострешевић (1913 - 1986) завршио је богословију у Сарајеву након које је распоређен на службу у Скендер Вакуф (Кнежево) где је боравио од 1938. до 1941. одакле су га са више православних свештеника усташе претерале у логор Цапар, а након пуштања службовао је у околини Параћина. Вратио се у Крајину и по наређењу придржку краљеву војсци. Након рата осуђен је на 15 година робије. Одјежда је у Зеници пет година, а онда је амнистиран. За челинчак пароха постављен је 1951. године где је остао до 1983. године када је пензионисан. У међувремену је опслуживао и парохију Коле на Мањачи и то између 1959. и 1966. године. У народу је остао са лијепом сјећању.

Знак 3Д Шњеготина

Захваљујући врло агилном предсједнику друштва Миловану Вучићу и његовом визионарству и упорносути на Умици се гради први Спортско-рекреациони центар који ће дoprinijeti просперитету села.

Друштво је дало прве стипендије студентима и ученицима и повећава

4

Шњеготинска ријеч

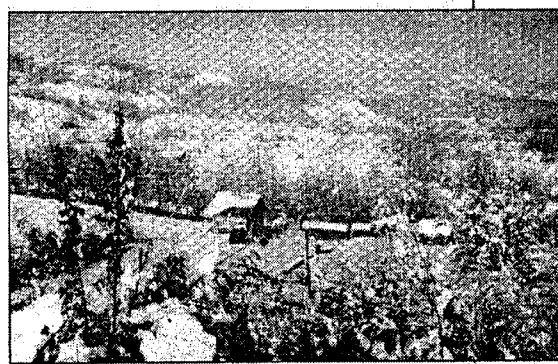
завичајник...

Биљешка

ПУТ НА СЕЛО

Недељно јутро, децембарско 2002. Ситне и ријетке камиши пропадавају из сумаглице. На Инчелову станицу воз стиче на вријеме. Већина путника су радници треће смјене, који чувари и понека мразовљиви особа која се након дужег скраћивања једва одлучила за посјету селу.

Промичу огњеви сиви шумарци и мокре њиве. Жељезничком пристаништу Умка савршено одговара име. Поред основних потрошница у сеској трговини може се купити и јужно воће што је добро јер већ трећу годину мразеви овдје пустоше стабла још у цвету.

ВУЧИЋИ, САВИЋИ, УМКА; снимио Р. Поповић

Путем уз узбидицу, који се сваке године чини дужим, блатом или травом иду се према селу. Њирде живе душе. Бременици и преврзели тишана разлива се наоколо и дјелује сабласно побожно.

На почетку села жена храни кокошке, друга радознало извијира из штапе. Рођакова кућа изгледа тукно и осамљено, баш као он и супруга му. Обављају јутарњи церемонијал намиравања стоке.

Недеља је, а и Материце, па се не ради. Разговору нема краја. Безбуђност и пустош – то је оно чега је највише у селу. Овдје само њих двоје временских и болесних, до њих исто тако, па самохрана удовица, празна кућа и тако редом.

Шума се сијече тик поред куће, али широка нездржано надира из поља преко њива које се годинама не обрађују.

“Све је ово некада била шума и ојет ће бити”, давно некада рођаку је рекао неки стари човјек.

То буди носталгична сјећања о временима када је овдје све киптјело животом. Домаћинства су имала и до четрдесет чељади и пролазило се кроз свакојака искушења и тешкоће, али се увијек налазило излаз.

“Слушао сам од старника”, каже домаћин, “да се за турског вакта један брав овдје у селу пекао бегу, а други у Дубровnik ћајдима”.

Негде из подрума доноси прашњаве и пожутјеле фотографије царских солдата и цугфирира, руских заробљеника и солунских добровољаца. И никада крај причи о иначејлим генерацијама, минулим ратовима и несталим грађевинама до данашње тужне стварности.

Оног чега нема у причи, то никада није ни било.

Повратак у град пропрати упорна кишица и чјави сутон што обавија суморно село чинећи га још више одвојеним од цијelog света. Пред пристанишном зградицом окупљају се радици треће смјене и повратници у град, а као да долазе на ногреб драге им особе.

Претрпани воз, испуњен дуванским димом, алкохолним испарајањима и горчином, клопарајући роне у непрозирну ноћ која као да краја нема.

Момчило СПАСОЈЕВИЋ

ПОДНО ПЛАНИНЕ УЗЛОМАЦ ВОДЕНИЦЕ ИЗ ЛЕГЕНДИ

ЧЕЛИНАЦ – Река Украина је дуга нешто више од 110 километара и најдужа је река која целим током, саје до Саве код Брода тече кроз Републику Српску. Настаје у Шњеготини Средњој у месецу Саставци од речица које извију из њедара планина Узломац, Бистрица и Лукавац; а њима се придржује још неколико хладних узломачких потока и речица.

Она је некада делила царства по чemu је и име добила.

Долина Украине у духовности српског народа всевремено има велики значај јер су у њој смештена два средњовековна манастира Липље и Ступље и више цркава.

На овој лепој реци која протиче кроз живописне пределе бројне воденице (на слици) још увек “претричавају” легенде које, каки се са њих скине на времена, имају своје историјске корене. ■ Б. М.

Алекса Кострешевић: Старјешина
са авторитетом

ЗНА СЕ ЧИЈА ЈЕ НАЈСТАРИЈА

Старјешина породице био је личност са огромним авторитетом. Он је удавао и женио, запошљавао и награђивао (истина само покатка и изузетно скромно).

ПЛАС СРПСКЕ

СРПСКИ ОБИЧАЈНИ ЗАКОНИ

Алекса Кострешевић: Старјешина
са авторитетом

ЧЕЛИНАЦ – Изузетно висока дисциплина која је вијековима владала у многочланој породичној задрузи, а прознантиљива по називу патријархали морал, била је неопходна да попуни празнице које су владеле у недостатку законских норми.

Туђими који су вијековима владали на овим просторима, и са истока и са запада, прописивали су закон који су само њих штитили и омогућавали им лакшу владавину над потпаченим народом. Зато је домаћим проблемом становништва једини закон који је штитио унутрашњи поредак био обичаји.

Када се данас помене патријархали морал нашег народа пра-а социјална асоцијација који подне на памет, поготову младој популацији, је да се ради о нечemu непотребном, нечemu што је давно превазиђено. Губи се из виду да је управо тај скуп норми понашања допринео да се очува идентитет српског народа кроз бурну историју.

Старјешина породице који је једино био и врховни судија, личност је са огромним вуторитетом. Кроз његове одлуке и ставове се одражавају и одражавају цијели посада. Он је удавао и женио, запошљавао и награђивао (истина само покатак и изузетно скромно). Колико год био неправедан, на његове одлуке нико није имао право жалбе. Да је био другачије, велико је питање којим путем би кренуо наш народ.

Патријархали морал је скуп норми понашања које су прописани у историји и традицији нашеј народе који је биваво у честим ратовима претежно се бавио сточарством и ратарством, наслеђено пагански обичаји, али стекао и своје митове било из религије или из редова властитеј народа.

То је скуп усмених прича и вјеровања, резултат сеоба и диона, мјешавина историје, традиције и културе. Одликова се су га чврста правила и самодисциплина, најчешће нико није знао читати, окрене је напако. На примједбу једног кинесца узврати му: „Ја знам и напако читати да вицим тебе!“

Некадашњи старјешина породице Орашанин из Љубије Ђурај остало је упамћен по наредби свом брату: „Лејо, ти сутра одшетај крмке на пащу, а ја ћу ако икако могаћем одблагати у Станчиће на славу, сваког Луку!“

■ Б. МАКСИМОВИЋ

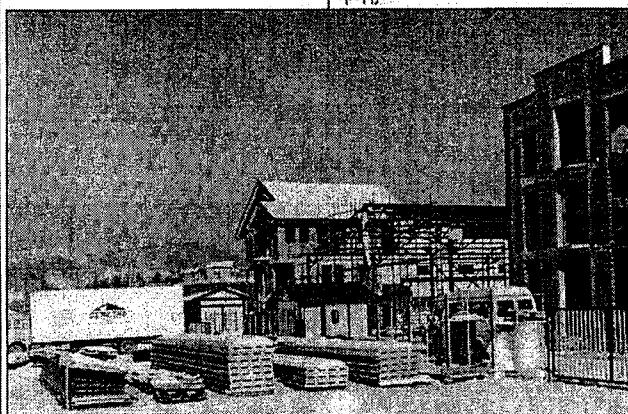
НАШ ИНТЕРВЈУ

**МИЋО ДИМИТРИЋ, ВЛАСНИК И ДИРЕКТОР ПРЕДУЗЕЋА
ПОСЛОДАВЦИ ЗАСЛУЖУЈУ ВИШЕ**

МИЋО ДИМИТРИЋ

Мићо Димитрић, власник и директор предузећа "Деметра" десецијама важи за једног од најуспјенијих приватних послодавца у челиначкој општини. Међу колегама, пословним партнерима, својим радницима и суграђанима ужива велико поштовање и ауторитет. Ипак, оно што овог изузетно активног пословног човјека посебно чини сртним јесте хармонија која зрачи у породичном кругу који поред њега и супруге Руже чини још троје деце, четворо унука и остали чланови ове угледне породице.

Како висококвалификовани угоститељ каријеру је стицало готово цијели радни вијек у приватном сектору, изузму ли се прве двије "приправничке" године у "Паласу" и "Босни". Још прије двије десеције у овој области настојао је, и успијевао, успоставити свјетске стандарде у свом угоститељском објекту "Викенд" који је важио за репрезентативни ресторар не само за челиначке појмове.

СЈЕДИШТЕ "ДЕМЕТРЕ" У ИЗГРАДЊУ

- Господине Димитрић, који су највећи проблеми с којима се сусрећу приватни послодавци у Републици Српској?

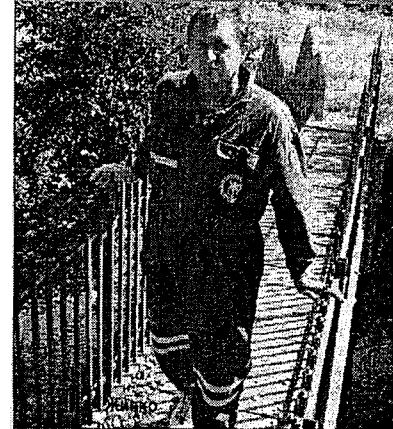
- Све доскора већина бана-ка су биле неликовидне, па нису могле пратити рад приватних предузећа путем повољних, односно подношљивих кредита тако да

Средином 1999. године господин Димитрић оснива предузеће "Деметру" које се бави прометом и уградњом увозних материјала за кровове од најкавалитетнијих лимова. За кратко вријеме ствара једно од најуспјенијих челиначких приватних предузећа које из године у годину биљехи све боље пословне резултате. Захваљујући томе у пословној 2002. години "Деметра" се учврстила на нестабилном тржишту РС и чак добила "Златну медаљу" на Салону проналазака и нових технологија "Брисел Еурека 2002". Од близу 9.000 приватних предузећа, колико их је у РС било 2002. године, "Деметра" се сврстала међу пет одсто најуспјенијих, прецизније на 361. место.

Када је ријеч о Челинцу према мом мишљењу заостајемо у индустријском развоју у односу на окружење, можда и зато што нас "гуши" Бања Лука, прецизније већина пословних људи једном ногом живи у Бањој Луци, а другом у Челинцу због чега су недовољно мотивисани за инвестирање у нашег граду.

Стичем утисак да се однос општинске власти према приватном предузећиштву побољшава. Мислим да је он сада на коректном нивоу. Моје искуство је позитивно, многу лакше се добијају дозволе и сагласности у односу на ранији период.

- Ако није пословна тајна у квадрату положају се налази "Ден етра"?

ЖИВКО НИКОЛИЋ

Да се привредна делатност може успешно организовати и на селу потврђује Живко Николић, власник и директор млина "Балкан" из Шњеготине Горње. За последњих пет година он је израсао у најпознатијег млинира у крају између Теслића, Челинца и Пријевора.

Упоредо

П родица Николић спада међу водеће пчеларе бањолучке регије. Млађи Николић и његови синови Свето и Симо из Шњеготине Горње пчеларењем се баве дуже од двије десеције и тренутно имају више од стотину друштава. Будући да њихов пчелијак личи на апотеку, да се закључити да је њихов резултат међу најбољима у резултату озбиљног рада, а не плод случајности.

Николић наглашавају да приноси не зависе само од броја друштава, него прије свега од методе пчеларења.

Свето, некада теслиčki просвјетник радник, професионално се посветио пчеларењу у којем уместо чарапа и гатача примјењује научна достигнућа. Чак је у својој пчеларској радионици

Симо

са развојем свог предузећа, Живко посвећује велику пажњу и развоју завичаја. Као предсједник Савjeta теслиčke мјесне заједнице Шњеготине Горње носилац је свих активности везаних за изградњу комуналних објеката и организовање разних културних и спортских садржаја, као успјешан привредник велики је донатор, а као ентузијаст лично гради мостове, игралишта, базен и сличне друге објекте потребне сваком мјесту.

- Производимо брашно типа 400 и 500, црно интегрално брашно од домаће пшенице које је изузетно здрава и квалитетна макробиотичка храна, затим сточно брашно, а као атракцију откупљујемо домаћи кукуруз који мљем у мањем погону на принципу водење објашњава Николић који у свом млину тренутно има седам радника, а планира убрзо и повећати број запослених.

Будући да последњих година и у шњеготинском крају значајно опада узгој житарица Николић је принуђен да пшеницу увози, највише из Мађарске.

- Нажалост, све што се произведе пшенице у овом крају могао бих самљети за 24 часа. Поглојопривреда је тешка и ризична дјелатност и у њу треба улагати много и зноја и средстава. Људи би радили када би имали подршку од државе, као што је случај у развијеним земљама, и када би се бар дјелничично могли заштитити од елементарних непогода. Могли бисмо хранити друге, а свако други хране нас, али за наше паре - каже Николић који је одлучио да родно село уведе у бољи живот.

Активан је у свим областима, а врло често се среће и на спортичким теренима, и то не само као спонзор. Иако зашао у пету десецију још увјећ на фудбалском терenu дијели лекције знатно млађим играчима међу којима и свом седамнаестогодишњем сину. Један је од стубова новооснованог Фудбалског клуба "Шњеготина".

- На селу се може достојанствено живјети, али врло радити. Ма, никаде нема крова без мотике као што неки мисле. Имам и ја прилику отићи у Бању Луку живјети, али поред Лукавца ми је најуспјеше објашњава Живко.

Б.М.

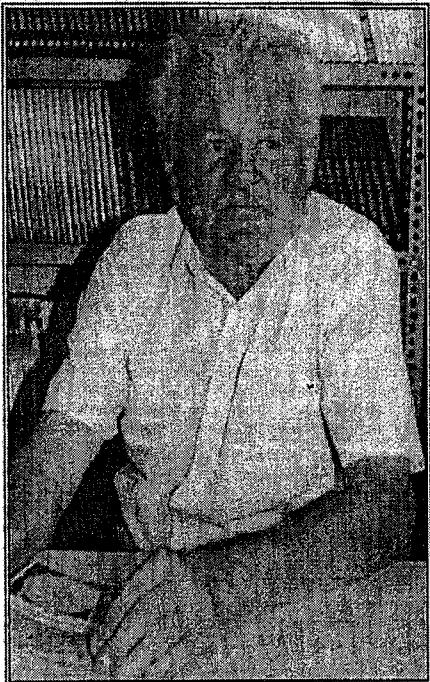
произвое и лијек којим се успјешно лијечи трулеж саћа, у народу зван америчка кута што је олакшало муке многим пчеларима.

- Пчеле су вриједна и одана бића, али саме не могу напунити кошицу и сачувати своје друштво. Пчелар је ту да им помогне да их одбрани од различитих болести и других опасности. Уз нешто воле и труда у овој области могу се постићи добри резултати јер са пласманом меда на тржишту нико нема проблема - каже Симо Николић.

Он наглашава да је шњеготински крај богат планинским пашњацима и ливадама, црногоричном и белогоричном шумом, као и чистом водом. Поред тога поглојопривредници не загађују своје њиве хербицидима тако да је пчелама овде као у рају.

Лис, Јар. ЛХ, др. 10.113
сриједа, 10. септембар 2013.

ЖИВКО ПИЈЕТЛОВИЋ, ИСТОРИЧАР ПО ОПРЕДЕЉЕЊУ

Живко Пијетловић: Хиљаде исписаних страница

КАДА ХАЈДУК ДРУГА ЖЕНИ

КОЛИКО људи, толико хобија.
Једни су забавни, други на неки начин уносни, а трећи највише напорни. Живко Пијетловић (1926.) изабрао је историју.

ЧЕЛИНАЦ - Истражујем историју рођног краја, то јест горњег тока ријеке Укрине, а посебно ме интересује поријекло овашњег становништва. Обилазио сам мајстора Ораховицу у Славонији, у који су се склањали линљански и ступљански монаси послије прогоне Турака, „Матицу Српску“ у Новом Саду и сарајевске музеје - почетак је животне приче Живка Пијетловића (70), који је пензију заради радио као скономски техничар у Теслићу, Тузли и Добоју, где и сада живи.

- Спознао сам сву муку која је везана за прикупљање оскудних историјских података и њихову обраду. Мислио сам и књигу, искуврству монографије о томе нацисти, или по свој принципи га ни се жеље неће оставити, па да не би све пропало, прикупљену грађу уступам млађим ауторима који се баве овим темама - вели Живко. Његово по родничу срећу нарушена је погибија сина Мирослава, која се десила на Петровдан ратне 1992. године на Путникова брду код Добоја. Има још два сина и кћер, често унучади и праунучади.

- Једна од тема која ме је за купљала је хајдучна. Сакупио сам историјске билеске, легенде и народна казивина из двадесетак хајдука с планине Борја, Узломаца и Чавке, мисљу којима су најпознатији хајдук Милић од Прибина, Нико и Славко Дабић, Џибо од Осечине, Јово Пејин из Укруњице, Маринко Речичић, Клино Малић и Стојко Црнjanиновић, чију сам биографију већ написао - казује Живко и наставља:

- Стојчина, како су га звали збор крупног стоса и гласа, спада међу посљедње хајдуке. Рођен је 1854. године, а у хајдуке се одметнуо са двадесетак година и хајдучио свега четири године, до 1878. када је Аустроугарска оккупирала Босну.

Може се рећи да му је главу сачувала мудрост, јер је знао као треба заснавати, а кад за појас зајдијуни.

-

Хајдуци са краја деветнаестог

вјека нису само задавали бргите окупаторима, него и свом народу, јер нису поштовали ни закон ни обичаје. Тако се неки Марко Томић, који је остало удао са двоје деце, загледа у кршину дјевојку с падине Узломца, која је с њим одбјала и слаки разговор - казује Живко.

- Послије неколико неуспјешних Маркових покушаја, Стојко је одлучио да пријатељу помогне, па са својом групом упадне у дјевојчи-

је имао три сина, али није му се посрећио, што потврђује да је „ото то - проклето“. Сва тројица, млади и неожењени, умрли су од шапа ске грознице која је харала нашим крајевима 1918. године - казује Живко завршивши причу ријечима дјеца Стојко Аустријанцима дјеши предаје кубру, јежено се чак био кнез у селу.

Сакупио је податке и народије сјећања о првим шњеготинским линљанским ѡацима, занатлијама, учитељима, свештеницима...

- Интересантно је споменут, учитеља Љубица Ћимача, који је Липче дошао 1934. године и који је био иски непознати човјек вјероватно усташки агент. Када се усташе у Маројељу убиле краља, он је, са радостји, рекао ѡацима: „Сада ће се ова земља коначно подијелiti на три дијела!“ Сутрадан се га захтје разјарени родитељи ухапсili и жандари. Дакле, док се једни унјек били за заједницу, за слогу, други су имали обратну - закључује Живко.

Према његовом сазијању, линљански свештеници су оставили изузетно позитиван траг за собом што је и логично, ако се зна да се то били ријетки образованi људи. Прота Ристо Вуковић је поред своје службе од 1901. до 1945. године био чак и шњеготинско-линљански матичар.

Народ овог краја по добром памти и свештеника Ристу Јунину званог Пунија. Остао је упамћен као скроман и поштен народни човјек. Када су га дарivali чртама пецником и приглавцима, рекав ће да је много и увијек нешто враћао.

Обављао је молитве на рушеvинама манастира Липче и један је од покретача његове обнове, али је није дочекао. Умро је 1876. године и сахрањен у Продину гробљу у Шњеготини. У близини његовог гроба посађена је тада јубука, петровка. Како није имао порода, његов гроб нико није обилежио, тако да се данас и не зна гдје је. Народ зи се поклатио брзо заборавити нечijeј заслуге - каже Живко, који о родном челинчачком крају има на стотине исписаних страница.

Истраживао је и историју ускотрачице пруте, која је прије целеог вијека водила долином Укрине, Лавејица и Шњеготине, као и средњовјековног града Глаža, који је својевремено био центар чак и међу народним дешавања, а сада му се нико за тештеље не зна. Залуѓу што је, од Чавке до Глаžkog града мачка могла с крова на кров испреска-

БИЉЕШКА О АУТОРУ

Момчило СПАСОЈЕВИЋ, рођен је 20. октобра 1947. године у Великој Шњеготини. Основну школу похађао је на Каракчу, гимназију у Тешњу, филозофски факултет у Новом Саду, постдипломски студиј у Београду. Радио је у просвјети, култури и информисању, политичици, органима државне управе, данас је директор Народне библиотеке „Иво Андрић“ у Челинцу. Хоби му је природа и скујтизам.

Аутор је неколико књига међу којим су и: „Школство тешањског краја“, „Легенде Поусорја“, „Искре у тами“ и „Вјеровања у Срба“.

Секретар је Завичајног друштва Шњеготина.

Живи у Бањој Луци.

САДРЖАЈ

ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

ИМЕ	7
ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И СТАНОВНИШТВО	11
САОБРАЋАЈ И ВЕЗЕ	19
ПЛАНИНСКО-ШУМСКИ ПРЕДЈЕЛИ	25

ТРАГОВИ ПРОШЛОСТИ

НАЈСТАРИЈА ВРЕМЕНА	33
ХАЈДУЧИЈА	47
ДОМАЋИНСТВА ШЊЕГОТИНА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 19. ВИЈЕКА	51
ВРИЈЕМЕ АУСТРОУГАРСКЕ ВЛАДАВИНЕ	57
ИЗМЕЂУ ДВА СВЈЕТСКА РАТА	63

ДРУГИ СВЈЕТСКИ РАТ

ТЕШКИ ДАНИ II СВЈЕТСКОГ РАТА	69
------------------------------------	----

ПОСЛИЈЕРАТНИ ПЕРИОД

ДОГАЂАЈИ И ЗБИВАЊА У ПОСЛИЈЕРАТНОМ ПЕРИОДУ	89
РАТ (1991 – 1995)	103

ПРИВРЕДА И ДРУГЕ ДЈЕЛАТНОСТИ

ЗЕМЉОРАДЊА	109
ТРГОВИНА	113
ЗАНАТСТВО И ПРИВРЕДА	117
ШУМАРИ	121
ЛОВСТВО, РИБОЛОВ, МЛИНОВИ	123
НАРОДНА МЕДИЦИНА И ЗДРАВСТВО	127

ПРОСВЈЕТА	
ШКОЛЕ, УЧИТЕЉИ, ЂАЦИ	133
ШКОЛСТВО ПОСЛИЈЕ ДРУГОГ СВЈЕТСКОГ РАТА	139
ОБИЧАЈИ	
ОБИЧАЈИ	151
Божић	151
Ускрс (Васкрс)	153
Свјети	153
Бабине	155
Крсно име (слава)	156
Крсне славе у Шњеготинама	159
ПОРОДИЧНЕ И РОДОВСКЕ ЗАДРУГЕ	161
КУЋЕ, ОКУЋНИЦЕ И НАЧИН ЖИВОТА	167
НАРОДНА РАДНОСТ: ОДЈЕЋА И ОБУЋА	173
НОШЊА	177
ПРИЧА О ХРАНИ	181
СВАДБЕНИ ОБИЧАЈИ	183
МУЗИКА И ПЛЕСМА	189
СТАРИ ПОГРЕБНИ ОБИЧАЈИ У ШЊЕГОТИНСКОМ КРАЈУ	191
ИСТАКНУТЕ ЛИЧНОСТИ	
ПАРОХ РИСТО ВУКОВИЋ	199
УЧИТЕЉ ДУШАН КОСТРЕШЕВИЋ	201
ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ БРАНКО СПАСОЈЕВИЋ	203
ГРАДИТЕЉ МИЛОВАН ВУЧИЋ	205
КЊИЖЕВНИК РАНКО ПАВЛОВИЋ	207
ИНОВАТОР ДР МИЋО ГАЂАНОВИЋ	209
ГЕНЕРАЛ СТАМЕНКО НОВАКОВИЋ	211
ЗАВИЧАЈНИ СТВАРАОЦИ	
ЉУБАВ ПРЕМА ЗАВИЧАЈУ	
ЗАВИЧАЈНО ДРУШТВО ШЊЕГОТИНА	231
МОГУЋНОСТ РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ И ЗАПОШЊАВАЊА	235
ДА ОСТАНЕ ЗАБИЉЕЖЕНО	
Просветни радници из Шњеготина	239
Свештеници	240

Шњеготински кадрови (чланови Завичајног друштва)	240
Породични надимци	240
Младобосанац из Шњеготине	241
Нека стара имена у Шњеготинама	241
Становништво у бројкама	242
Прве писмене и школоване жене	242
Прилози "Просвјети"	242
Страдање кнеза Алексе	243
Топоними	243
Игре и спорт	244
Сточна имена	245
ДОКУМЕНТИ О ШЊЕГОТИНИ	
ШЊЕГОТИНА У ЛЕГЕНДАМА	
УКРЊСКИ ГРАД	265
Погибија девет браће	265
Јаучко гробље	266
Ђаћно брдо	267
Жижница у Узломцу	267
Турско гробље	268
Поп Васиљ	268
Трап у Дубрави	269
Чардин вир	270
ГОВОР	
ГОВОР	273
МАЛИ РЈЕЧНИК ЛОКАЛИЗАМА	275
РЕЦЕНЗИЈЕ	
МОНОГРАФСКА ПРИЧА О ЗАВИЧАЈУ	287
ЗАВИЧАЈУ С ЉУБАВЉУ	293
ШЊЕГОТИНА У ШТАМПИ	
БИЉЕШКА О АУТОРУ	323